

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

4
135 650

INSTITUT ZA KRIMINOLOGIJO
I FAKULTETI UNIVERZE V LJUBLJANI

ŽIVLJENJSKE RAZMERE
DELINKVENTNE MLADINE

LJUBLJANA 1960

Inštitut za kriminologijo
pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Publikacija št. 4

ŽIVLJENJSKE RAZMERE DELINKVENTNE MLADINE

Ljubljana 1960

135650

135650

Izdal Inštitut za kriminologijo pri
Pravni fakulteti v Ljubljani

Uredil dr. Bronislav Skaberne

Založila Univerzitetna založba

Tisk Zavod za statistiko OLO Ljubljana

Naklada 700 izv.

0828/1961

P R E D G O V O R

Naša publikacija je prispevek k proučevanju vzrokov družbene neprilagojenosti mladine v Sloveniji in je plod raziskovalnega dela Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani in Komisije za psihološka raziskovanja Državnega sekretariata za notranje zadeve LRS. Zato je namenjena predvsem tistim organom in organizacijam, ki imajo opraviti z družbeno neprilagojenimi mladoletniki; opominja naj jih na specifičnosti, na katere je treba skrbno paziti ob spoznavanju njihove osebnosti, ki ji zlasti novelirani kazenski zakonik in zakonik o kazenskem postopku posvečata posebno pozornost. Obenem pa naj publikacija prikaže tudi okoliščine in činitelje, ki so še posebej pomembni pri organiziranju preventivnega dela z družbeno neprilagojeno mladino.

Razen tega vsebuje ta publikacija tudi gradivo seminarja za vzgojitelje vzgojnih zavodov za družbeno neprilagojeno mladino, ki je bil v Ljubljani od 27. do 29. junija 1958 in ga je pripravil Institut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Na tem seminarju smo hoteli vzgojitelje iz zavodov za družbeno neprilagojeno mladino opomniti na nekaj temeljnih vprašanj, ki izhajajo iz opravljenih raziskav in so pomembna za njihovo delo z mladino.

Vsi sodelavci publikacije so se potrudili, da so svoje izsledke tako oblikovali, da imajo praktično vrednost za delo vseh, ki imajo opravka z družbeno neprilagojeno mladino. Čeprav se zavedamo, da imajo ta dognanja zaradi majhnega števila opazovanih primerov omejeno vrednost, menimo, da jih je vendar vredno objaviti in sicer zlasti zato, ker temeljijo na domačem gradivu.

Pri raziskavah kot tudi pri seminarju so poleg sodelavcev Inštituta sodelovali tudi zunanji sodelavci, ki so pokazali veliko razumevanje za to delo. Zato se Inštitut na tem mestu zahvaljuje Državnemu sekretariatu za notranje zadeve LRS, in sicer za sodelovanje članov Komisije za psihološka raziskovanja ter za materialna sredstva, ki so omogočila raziskave; Višji šole za socialne delavce in njenim študentom, ki so izvedli potrebno anketo; prof. dr. Marjanu Blejcu za strokovno pomoč; uslužbencem Zavoda za statistiko LRS za statistično obdelavo gradiva; upravam vzgojnih zavodov za družbeno neprilagojeno mladino v Logatcu, Planini, Radečah in Smledniku za razgovore v teh zavodih; filmskemu podjetju Vesna-film za brezplačno predvajanje dveh filmov; upravi Doma Maksa Perca, ki je dala na uporabo prostore za seminar in za predvajanje filmov; prav posebno pa še vsem sodelavcem za njihovo sodelovanje pri raziskavah in pri objavi tega gradiva. Končno se Inštitut zahvaljuje tudi Univerzitetni založbi, ki je prevzela natis publikacije.

V Ljubljani, marca 1960

Inštitut za kriminologijo pri
Pravni fakulteti Univerze v
Ljubljani

V s e b i n a

Stran

I. DRUŽINE DELINKVETNIH MLADOLETNIKOV

Stran

Namen ankete o družini (dr. Katja Vodopivec)	7
Organizacija raziskovalnega dela (dr. Katja Vodopivec)	8
Obdelava (dr. Katja Vodopivec)	17
Zdravstvena analiza (dr. Miloš Kobal)	20
Analiza socialnega stanja (dr. Katja Vodopivec)	27
Analiza psiholoških in vzgojnih problemov (Stane Saksida in dr. Miloš Kobal)	38
Analiza odnosov v družini (Metka Kramar)	55
Ostali rezultati (dr. Katja Vodopivec)	67

II. MLADOLETNIKI V VZGOJNIH DOMOVIH

(Seminar za vzgojitelje v Ljubljani 27. - 29. junija 1958).

Namen seminarja (dr. Katja Vodopivec)	75
Nekateri pogoji za povratništvo pri delinkventni mladini (dr. Miloš Kobal)	77
Mladina iz vzgojnih domov (Janez Železnik)	83
Pomen čustvenih odnosov pri vzgajanju družbeno neprilagojene mladine (Vojko Jagodič)	90
O čustvenih odzivih mladoletnikov, ki so v vzgojnih domovih (dr. Katja Vodopivec)	97
Razvoj skupinskega dela v vzgajališču v Planini (Trtnik Marjan)	105
Delo s skupinami v vzgojnem domu (Vito Ahtik)	114
Vpliv nagrade in kazni v deškem vzgajališču Gorenjem Logatcu (Mile Budič)	120
Vpliv nagrade in kazni (Stane Saksida)	128
Sklepi in priporočila	140

III. PRILOGE

LIVING CONDITIONS OF DELINQUENT YOUTH

C o n t e n t s

Stran

I. FAMILIES OF YOUTHFUL DELINQUENTS

Purpose of the enquiry (Dr. Katja Vodopivec)	7
Organization of research work (Dr. Katja Vodopivec)	8
Elaboration (Dr. Katja Vodopivec)	17
Health analysis (Dr. Miloš Kobal)	20
Analysis of social conditions (Dr. Katja Vodopivec)	27
Analysis of psychological and educational problems (Stane Saksida and Dr. Miloš Kobal)	38
Analysis of family relationships (Metka Kramar)	55
Other findings (Dr. Katja Vodopivec)	67

II. YOUNG PEOPLE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

(Seminar for educationalists, Ljubljana from June 27th till 29th
1958)

Purpose of the seminar (Dr. Katja Vodopivec)	75
Some causes of recidivism in youthful delinquents (Dr. Miloš Kobal)	77
Youth from educational institutions (Janez Železnik)	83
Importance of emotional relations in educating socially maladjusted youth (Vojko Jagodič)	90
Emotional responses of youngsters in educational institutions (Dr. Katja Vodopivec)	97
Development of group work in the educational institution at Planina (Marjan Trtnik)	105
Group work in educational institutions (Vito Ahtik)	114
Effect of reward and punishment in the boys educational institution at Gornji Logatec (Mile Budič)	120
Effect of reward and punishment (Stane Saksida)	128
Conclusions and recommendations	140

III. ENCLOSED DOCUMENTS

Enquiry concerning the child
Enquiry concerning the family

Summary

1. NAZIV ASPEKTA I DRUŽINE

Dr. Matjaž Vrhovčan

I.

DRUŽINE DELINKVENTNIH MLADOLETNIKOV

1. NAMEN ANKETE O DRUŽINI

Dr. Katja Vodopivec

V letih 1956 in 1957 je Komisija za psihološka raziskovanja Državnega sekretariata za notranje zadeve LRS raziskovala strukturo osebnosti moške delinkventne mladine. Analiza je zajela nekaj nad 100 gojencev iz vzgojnega poboljševalnega doma v Radečah, kamor so bili poslani s sklepom sodišč, in večjo primerjalno skupino nedelinkventne mladine. Gradivo in rezultati teh raziskav so bili objavljeni v 2. številki Kriminalistične službe iz leta 1957.

Statistične ugotovitve za obe primerjalni skupini so pokazale, da so mladoletni storilci kaznivih dejanj iz vzgojnega poboljševalnega doma zaostali v fizičnem in psihičnem razvoju, da so težje usmerjali svoje zanimanje v delo oziroma pozitivne družbene dejavnosti, da je bila njihova emocionalna občutljivost zmanjšana in da diferenciacija njihovih osebnostnih potez ni bila posebno razsežna. Tudi spremenljivost posameznih obelježij v okviru istih starostnih obdobj je bila pri delinkventni mladini večja kot pri nedelinkventni.

Raziskave psihičnih dinamizmov so pokazale, da lahko stori mladoletnik kaznivo dejanje ali

1. iz želje, da zadovolji svoje potrebe - torej ga sproži motivacijski mehanizem; ali
2. zaradi sproščanja čustvene napetosti, ki se je razvila zato, ker mladoletnik dalj časa ni mogel primerno zadovoljevati svojih potreb ali ker je bil pritisk okolja nanj premočan - torej izvira kaznivo dejanje iz frustracijskega stereotipa; ali
3. po kombinaciji obeh psihičnih dinamizmov tako, da so bila kazniva dejanja najprej izraz frustracijskega stereotipa, ki se je pozneje razvil v motivacijski mehanizem.¹

Po tej shemi psihičnih dinamizmov, ki vodijo mladoletnike v kazniva dejanja, je bilo mogoče domnevati, da je storilo v opazovani skupini:

- 25% mladoletnikov dejanja, ki izvirajo iz motivacijskih mehanizmov;
- 36% mladoletnikov dejanja, ki so posledica frustracijskega stereotipa in
- 32% mladoletnikov dejanja, ki so jih povzročili sprva frustracijski stereotipi, ti pa so se pozneje razvili v motivacijski mehanizem.
- 7% mladoletnikov po dejanjih ni bilo mogoče klasificirati zaradi pomanjkanja podatkov.¹

1. Stane Saksida: O motivacijskih mehanizmih in frustracijskih stereotipih, Kriminalistična služba 1957/2, str.108.

Po teh podatkih naj bi bila torej velika večina mladoletnih delinkventov, ki so v vzgojnem poboljševalnem domu, frustriranih. Frustracije lahko izvirajo iz somatskih ali psihičnih neskladnosti, ki so lahko ali prirojene ali zaradi neugodnih vplivov okolja pridobljene ali pa so neposredna posledica neugodnih razmer, v katerih je mladoletnik živel pred prihodom v vzgojni poboljševalni dom.

Zato je Inštitut za kriminologijo želel dopolniti osebne raziskave mladoletnih delinkventov in kontrolne skupine z dodatnimi raziskavami v družinah, iz katerih so mladoletniki prišli v ustanovo.

2. ORGANIZACIJA RAZISKOVALNEGA DELA

Dr. Katja Vodopivec

Anketa

Tudi člani Komisije za psihološka raziskovanja Državnega sekretariata za notranje zadeve LRS so v času osebnostnih raziskav med mladoletniki razmišljali o tem, da bi bilo treba zbrane ugotovitve dopolniti še z raziskavami v njihovih družinah. Pripravili so anketna vprašanja za mladoletnikovo mater ali očeta, in sicer posebej vprašanja o prizadetem otroku in posebej vprašanja o celotni družini.

Poleti leta 1957 smo člani ter honorarni sodelavci Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani skupaj s člani Komisije za psihološka raziskovanja Državnega Sekretariata za notranje zadeve LRS proučili pomen in primernost predloženih vprašanj. Ponovno smo sestavili dva anketna obrazca, ki vsebujeta zdravstvene, ekonomske, socialne podatke, podatke o odnosih med družinskimi člani, podatke o ponašanju mladoletnika in podatke o vzgojnih vplivih na mladoletnika (glej prilogo).

Izbor družin

1. Obisk družin in intenziven razgovor s starši, ki žive v različnih območjih Slovenije, je obsežno in zamudno delo. Poleg družin delinkventnih mladoletnikov je bilo treba na enak način opazovati tudi družine nedelinkventnih mladoletnikov, zato, da bi ugotavljali specifične razlike med obojnimi. Število opazovanih primerov smo morali torej v celoti omejiti na 58 družin delinkventnih in 58 družin nedelinkventnih mladoletnikov.

Spisek naslovov družin, ki so ga prejeli anketerji, je bil sicer nekoliko večji, ker so se nekatere družine v časovnem presledku med opazovanjem osebnosti mladoletnikov in med opazovanjem njihovih družin preselile ali pa, ker po večkratnem obisku v družini

ni bilo mogoče nikogar najti doma. Dve anketi pa smo kasneje pri obdelavi gradiva izločili zaradi nepopolnih podatkov.

2. Negativne vplive nepopolnih družin na razvoj otroka v individualnem in družbenem pogledu smo že pogosto ugotavljali. Tudi je znano, da je delež mladoletnikov iz nepopolnih družin med delinkventno mladino znatno večji kot med nedelinkventno. V vzgojnem popljševalnem domu v Radečah je bilo v opazovanem obdobju okrog 50% mladoletnikov iz nepopolnih družin; to so bili deloma otroci brez staršev, deloma otroci vdovcev ali razvezanih zakoncev, deloma nezakonski otroci.

Kljub temu je med delinkventnimi mladoletniki velik tudi delež otrok z obema roditeljema, ki živita s svojimi otroki v normalni družinski skupnosti. Ker so negativne okoliščine, ki v popolnih, normalnih družinah vplivajo na antisocialno ponašanje in razvoj otroka, manj raziskane, smo želeli z našo obdelavo predvsem odkriti te okoliščine.

Zaradi razmeroma majhnega števila anketiranih družin pa naj bi si bili opazovani skupini vsebinsko kar najbolj podobni, da jih pri statistični obdelavi ne bi bilo treba dalje deliti na manjše podskupine. Iz teh razlogov smo se odločili anketirati le popolne družine delinkventnih mladoletnikov oziroma mladoletnikov iz primerjalne skupine.

3. Ker smo s socialno anketo obravnavali le družine tistih mladoletnikov (delinkventnih oziroma nedelinkventnih iz kontrolne skupine), ki so bili eno leto prej v pretresu Komisije za psihološka raziskovanja pri Državnem sekretariatu za notranje zadeve LRS, in ker smo se nato odločili, da bomo med temi družinami opazovali le popolne, nam je taka opredelitev v glavnem narekovala ves nadaljnji izbor. V socialno anketo smo morali zajeti vse opazovane mladoletne delinkvente iz vzgojnega popljševalnega doma v Radečah, ki so imeli popolne družine; med njimi nadaljnja izbira ni bila več mogoča. Deloma pa smo lahko izbirali mladino s popolnimi družinami iz kontrolne skupine, saj je bila ta pri prvi obdelavi številčno večja.

V pogledu regionalne porazdelitve nam je torej uspelo, da smo lahko v treh območjih Slovenije opazovali približno enako število družin iz obeh skupin. Njih število po posameznih okrajih in območjih Slovenije je bilo sledeče:

OKRAJ	Število družin mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
Maribor	18	5
Murska Sobota	2	5
Celje	5	2
Ptuj	-	8
Trbovlje	6	9
Štajersko območje s trboveljskim okrajem	31	29

OKRAJ	Število družin mladoletnikov	
	nedelinkventnih	delinkventnih
Kranj	2	7
Ljubljana	9	8
Novo mesto	2	-
Gorenjsko in dolenjsko območje	13	15
Gorica	3	4
Koper	11	10
Primorsko območje	14	14
SKUPAJ	58	58

Kasneje, ko je bila anketa dokončana, smo ugotovili, da tudi razlike v vrsti naselja (mesto ali podeželje) niso bile preveč občutne.

Družine so bile naseljene (0 - 11):

Naselje	Število družin mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
vas	37	46
predmestje	6	4
mesto v ožjem pomenu	15	8
SKUPAJ	58	58

$$\chi^2 = 3,51; \text{ neznačilen.}$$

4. Tudi družbena struktura družin v obeh skupinah ni bila značilno različna. Če skušamo razbrati družbeno strukturo družine predvsem iz zaposlitve očeta, potem je bil izbruh obeh skupin sledeč:

Zaposlitev očeta (0 - 15)	delinkventnih mladoletnikov	nedelinkventnih mladoletnikov
kmet	13	19
delavec *	30	29
drugi poklici	15	10
SKUPAJ	58	58

$$\chi^2 = 2,15; \text{ neznačilen.}$$

2. Razlaga statističnih oznak na str. 20 zgoraj

(* Med delavce so všteti tudi kmečki, poljedelski delavci).

Pri tem moramo opomniti na dejstvo, da so žene, kolikor so bile zaposlene ali kmetice, opravljale istovrstna dela kot mošje, razen v treh primerih iz vsake skupine.

5. Končno naj bi bili opazovani skupini homogeni tudi glede starosti mladoletnikov, pri katerih je bila anketa izvedena.

V vzgojni popoljševalni dom v Radeče pošiljajo sodišča mladoletnike v starosti od 14 do 18 let. Tudi prvotna kontrolna skupina je bila izbrana med vajensko mladino istega starostnega razdobja.

Toda nekateri prvotno opazovani delinkventni mladoletniki so v obdobju enega leta, ki je preteklo med prvo in drugo raziskavo, že dosegli starost 19 let, medtem ko so trije gojenci vzgojnega popoljševalnega doma iz Radeč že v času prve raziskave postali polnoletni in so bili leta 1957 stari 20 let.

Ker pa smo morali s socialno anketo zajeti vse prvič opazovane gojence, ki so izhajali iz popolnih družin, če smo hoteli doseči število 58, so nam ti ne več mladoletni delinkventi delno povečali razliko med srednjo starostjo obeh opazovanih skupin. Enake starostne razdelitve pri kontrolni skupini nismo mogli doseči, če smo hoteli ohraniti homogenost prej omenjenih struktur.

Starost mladoletnikov (0 - 2)	Delinkventni ₁ mladoletniki	Nedelinkventni ₂ mladoletniki
15 let	3	4
16 let	11	23
17 let	14	14
18 let	18	17
19 let	9	-
20 let	3	-
Skupaj	58	58

$$M_1 = 17,98; \quad M_2 = 17,27;$$

$$d_M = 0,72; \quad 0,31 = d_M \quad 1,13$$

6. Ob času anketiranja so dajali podatke o otroku in družini starši v sledečem razmerju:

Vir podatkov (0-1)	Delinkventni mladoletniki	Nedelinkventni mladoletniki
mati	31	27
oče	4	6
oba roditelja in drugi	23	25
SKUPAJ	58	58

$$x^2 = 0,759; \text{ neznačilen.}$$

Razlike v viru podatkov torej statistično niso bile značilne.

7. Prvotna raziskava strukture osebnosti mladoletnikov je zajela samo moško delinkventno in nedelinkventno mladino. Kontrolna skupina nedelinkventnih mladoletnikov je bila izbrana med mariborsko in koprsko obrtniško mladino ter med vajenci v tovarni avtomobilov v Mariboru - Tezdem in v Litostroju v Ljubljani. Vajenska mladina je bila izbrana za primerjalno skupino zato, ker se pretežni del gojencev v vzgojnem popljševalnem domu v Radečah uči obrtniških ali industrijskih poklicev.

Z našo raziskavo pa smo proučevali le del te mladine, to je samo tisto, ki je izhajala iz popolnih družin. Primerjalna skupina je bila izbrana iz vrst iste vajenske mladine kot prej. Iz dosedanjih izvajanj moremo sklepati, da sta bili obe skupini izbrani tako, da sta bili po popolnosti družin, po regionalnem, družbenem, starostnem, spolnem sestavu in po izvoru podatkov med seboj primerljivi. V teh obeležjih med obema skupinama ni bilo statistično značilnih razlik.

8. Če smo se odločili za tak izbor mladincev, s tem seveda nikakor nismo hoteli zankati pomena, ki ga ima proučevanje nepopolnih ali popolnih družin, regionalnih, družbenoekonomskih vplivov ali vplivov starosti in spola na določeno vrsto delinkventnosti. Zavedamo se, da so to činitelji, ki jih je treba posebej obravnavati in analizirati. Le metoda dela za ugotavljanje teh vplivov je drugačna; vire podatkov namreč črpamo od drugod: iz statističnih podatkov okrajnih tajništav za notranje zadeve, iz sodnih statistik, iz dossierjev v domovih in iz splošnih demografskih statistik.

V našem primeru pa smo želeli posebej proučevati le družine mladoletnikov. To delo smo morali opraviti s posebno anketo in z obiski v družinah. Če smo hoteli poiskati nekatere specifične činitelje v družinah delinkventnih mladoletnikov, smo se morali nameoma odreči prevelikemu številu neznank, kajti sicer bi naša primerjava - enačba, če ji smemo tako reči, ne bila rešljiva.

Zaradi tega nam bo naša študija lahko osvetlila le del celotne problematike mladinske delinkvence. Del te problematike smo skušali pojasniti z rezultati, ki so jih dale raziskave osebnosti. Prav tako nam bodo del te problematike odkrili rezultati raziskav v družinah mladoletnikov. Druga področja činiteljev, ki vplivajo na razvoj mladinske delinkvence, pa so bila deloma že raziskana³, deloma pa še čakajo popolnejših obdelav. Zato naj bo naša razprava le eden od prispevkov h kompleksnejši študiji o mladinski delinkvenci na Slovenskem, ki naj bi bila v celoti napravljena nekoč kasneje.

3. Matija Golob: Mlajši rod storilcev postaja polnoleten, Kriminalistična služba 1955/8-12, Matija Golob: Mladoletni povratniki iz kriminalnih družin, Kriminalistična služba 1957/2, Matija Golob: Sociologija v kriminologiji, Kriminalistična služba 1958/1, Matija Golob: Načelna problematika mladinske kriminalne sociologije (doktorska dicertacija, ki jo je avtor branil 27.V.1959).

Priprava anketarjev

Anketerji so bili slušatelji Višje šole za socialne delavce v Ljubljani, ki so uspešno opravili eno leto študija na tej šoli. Anketo so izvajali v času svoje enomesečne poletne študijske prakse.

Domnevali smo, da bi mogel posamezni anketer obiskati in anketirati v enem tednu okrog 12 družin. V ta namen smo izbrali za poseben seminar 11 anketarjev, in sicer lo za izvajanje ankete, enega pa kot rezervnega anketerja, ki naj bi prevzel delo, kakor hitro bi kdo od ostalih anketarjev obolel ali iz utemeljenih razlogov ne mogel oditi na teren. Dejansko smo pozneje mogli poslati v družine od 11 izbranih le 10 anketarjev.

Posebnih pismenih navodil za izpolnjevanje ankete anketerjem nismo dali. Taka navodila smo posamezni predavatelji sicer izdelali, in jih medsebojno koordinirali (glej prilogo); skupno smo tudi kontrolirali praktične primere, ki so jih anketerji obravnavali na seminarju. Pismenih navodil pa jim nismo namenoma dali, zato, ker smo bili mnenja, da morajo anketerji pred samim delom na terenu razumeti in popolnoma obvladati tehniko anketiranja, ne da bi se zanašali na posamezna navodila, ki bi jih lahko uporabili šele med izpolnjevanjem ankete. Bili smo mnenja, da bi jim mogla taka opora pri delu več škodovati kot koristiti, ker v razgovorih s starši ne bi bili sproščeni.

Seminar, ki smo ga pripravili za anketerje, je trajal 4 dni. Program seminarja je bil takle:

- Prvi dan: - Cilji in rezultati osebnostnih raziskav v Radečah; predavanje; 1 ura;
- Namen in konstrukcija socialne ankete; predavanje; 2 uri;
- Kolektivno izpolnjevanje 1. primera po izvajanjih predavatelja; 1 ura;
- Domača naloga: Izpolnitev 2. primera za družino, ki jo anketer izbere med svojimi znanci.
- Drugi dan: - Analiza 1. primera (kolektivne ankete); dva predavatelja sta prej proučila izpolnjene ankete in skupno z udeleženci pretresla vse neenotne odgovore; 1 ura in pol.
- Predvajanje filma "Dom sovraštva" z obrazložitvijo; 2 uri;
- Izpolnjevanje 3. primera po filmu; 1 ura.
- Tretji dan: - Analiza 2. in 3. primera; dva predavatelja sta prej proučila izpolnjene ankete, več predavateljev je skupno z udeleženci proučilo vse nejasne odgovore; 2 uri;
- Predvajanje filma "Kobilice" z obrazložitvijo; 2 uri;
- Izpolnjevanje 4. primera; 1 ura.
- Četrty dan: - Analiza 4. primera; postopek tak kot pri 1, 2. in 3. primeru; 1 ura in pol;
- Razdelitev gradiva in akontacija denarja anketerjem; 1 ura in pol.

Kakor je razvidno iz programa seminarja, je bilo - razen uvodnih predavanj - njegovo težišče v izpolnjevanju anketnih listov in analiz.

Prvi primer je bil prirejen tako, da je vseboval vse elemente, ki so bili potrebni za izpolnjevanje ankete. Predavatelj ga je počasi brał udeležencem, oni pa so med poslušanjem izpolnjevali anketne obrazce. Primer je bil za vse udeležence isti in bi morali biti odgovori na anketna vprašanja enotni. Kolikor niso bili, smo skušali posamezne razlike pojasniti in vskladiti pri diskusiji, ki je sledila temu primeru naslednji dan seminarja.

Drugi primer so si udeleženci seminarja poiskali sami med svojimi znanci. Zato so bile družine, izbrane za ta primer, različne. Ker je vsebovala anketa več kontrolnih vprašanj in več medsebojno logično povezanih vprašanj, smo neskladnosti za posamezne primere ugotavljati v odgovorih na taka vprašanja; nastale probleme smo kasneje predelali skupno z udeleženci.

V seminarsko pripravo udeležencev smo uvedli tudi dva umetniška filma. Bili smo namreč mnenja, da bodo anketerji težko enotno ocenjevali odnose med družinskimi člani, zlasti zgoľj po enkratnem obisku v družini. Čeprav smo se zavedali, da te ocene sploh ne morejo biti posebno kvalitetne in objektivne, se nam je zdelo vredno poizkusiti zlasti dvoje: prvič smo se želeli prepričati, kako in s kakšnim uspehom je mogoče izbrane anketerje usposobiti za opazovanje odnosov; drugič smo hoteli ugotoviti, katere odnose je mogoče bolj ali manj zanesljivo ocenjevati ob enkratnem obisku v družini. Vrednost odgovorov bomo ocenjevali v poglavju o analizi odnosov.

Večje težave za pouk te vrste nam je povzročil že sam izbor filma. Filme smo lahko izbirali iz filmskega arhiva, ki je bil ravno takrat na voljo v Ljubljani. Vsebinsko so morali filmi obravnavati družinsko problematiko. Ker tedaj v filmskem arhivu ni bilo tovrstnih domačih filmov, smo pregledali spisek tujih razpoložljivih filmov. Iz tega spiska smo po naslovih izbrali več filmov, ki sta si jih ogledala dva psihologa. Po njunem predlogu smo nato za seminarske vaje izbrali dva filma, in sicer:

- "Dom sovraštva", proizvodnja 20th Century Fox, režija Joseph Mankiewicz;
- "Kobilice", proizvodnja Samuel Golwyn, režija William Wyler, po gledališkem delu Lillian Hellman.

Pred predvajanjem vsakega filma smo udeležencem obrazložili družbene razmere in dobo, ki jo film prikazuje, zato, da smo jih opomnili na razlike in specifičnosti naših družbenih razmer, na katere bodo morali biti pozorni pri kasnejšem praktičnem izvajanju ankete. Obenem s tem pa smo jih opomnili tudi na tiste družinske člane, katerih medsebojne odnose bodo v filmu posebej opazovali in ocenjevali.

Po predvajanju filmov smo ponovili imena družinskih članov in odnose, ki jih je bilo treba oceniti, potem pa smo dali udeležencem čas za izpolnjevanje ankete (glej priložilo - VII. Ocene).

V filmu "Dom sovraštva" so udeleženci seminarja ocenjevali te le odnose:

Gino - Teresa
 Teresa - Gino
 Gino - Maks
 Gino - ostali sinovi.

V filmu "Kobilica" pa so udeleženci seminarja ocenjevali odnose:

Horace - Regina
 Regina - Horace
 Horace - Aleksandra
 Regina - Aleksandra
 Oscar - Birdie
 Birdie - Oscar
 Oscar - Leo.

Težko je reči, ali se je zmožnost opazovanja med udeleženci seminarja na splošno izboljšala in poenotila ob gledanju in ocenjevanju obeh filmov. Kajti problematika odnosov v obeh filmih je bistveno različna. Res pa je, da so ocene posameznih anketarjev ob gledanju drugega filma postale enotnejše. Žal moramo obenem ugotoviti, da so se približale predvsem normalnim ocenam odnosov. To pomeni, da so anketarji ob gledanju drugega filma postali previdnejši in so se v oceni začeli izogibati skrajnejšim možnostim. Bili smo mnenja, da posledice take priprave za anketiranje na terenu samem ne bodo preveč neugodne, saj bodo anketarji z večjo odgovornostjo beležili le tiste skrajnosti, ki jih bodo mogli dejansko ugotoviti in opravičiti.

Za primer teh izvajanj navajamo oceno odnosov med nožem in ženo iz prvega in drugega filma.

Ocene odnosov med očetom in materjo ³.

Odnosi	Gino - Teresa prvi film	Horace - Regina drugi film
1 Zaverovanost	-	-
Predanost	-	-
Ljubezen	4	10
Ravnodušnost	6	-
Sovrašтво	-	-

3. Na tej stopnji seminarja nam je že odpadel 1 anketar in smo jih mogli instruirati le še 10. Odgovori v tabeli so odgovori teh 10 anketarjev.

Odnosi	Gino - Teresa prvi film	Horace - Regina drugi film
2		
Čustvena odvisnost	-	-
Čustvena navezanost	2	10
Čustvena neprizadetost	8	-
3		
Vsiljiva skrbnost	-	-
Skrbnost	5	9
Zanemarjanje	5	1
4*		
Pokornost	-	-
Podrejenost	-	-
Samostojnost	1	10
Pokroviteljstvo	-	-
Oblastnost	6	-
* 3 primeri neopredeljeni		
5**		
Žrtvovanje	-	2
Normalen doprinos	7	8
Izkoriščanje	2	-
** 1 primer neopredeljen		

Po teh pripravah smo anketerjem razdelili naslove družin in anketne obrazce. Vsak od anketerjev je dobil pretežno enako število naslovov družin delinkventnih kakor nedelinkventnih mladoletnikov, ne da bi vedel, iz katerih družin izhajajo oni in drugi. S tem smo se želeli izogniti enostranskim napakam, v kateri izmed obeh opazovanih skupin. Obenem smo skušali celotno Slovenijo razdeliti v 10 okolišev, ki bi jih mogli posamezni anketerji obiti v enem tednu.

V času anketiranja smo organizatorji seminarja uvedli na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani dežurno službo za nekaj ur dnevno tako, da so se mogli anketerji vsak čas po potrebi telefonično povezati z nami.

3. OBDELAVA

Dr. Katja Vodopivec

Ko so se anketerji vrnili s terena, so prinesli 60 izpolnjenih anket za vsako od obeh opazovanih skupin. Po medsebojni izmenjavi obrazcev so najprej kontrolirali popolnost odgovorov. Ugotovili smo, da je bilo dvoje anket iz skupine delinkventnih mladoletnikov nepopolnih in smo jih morali izločiti. Zaradi lažjega izračunavanja smo želeli v obeh skupinah ohraniti enako število anketnih obrazcev, zato smo tudi iz primerjalne skupine izločili dvoje slabše izpolnjenih anket. V končno obdelavo smo torej sprejeli 58 anketnih obrazcev iz vsake skupine.

Potem smo sestavili dokončne spiske naslovov anketirancev, njihovih družin ter anketerjev, ki so odgovarjali za pravilnost izpolnjenih obrazcev, oštevilčili te spiske pa tudi vsak posamezen anketni list.

Anketerji so po posebnem šifrantu, ki smo ga pripravili v 10 izvodih, šifrirali odgovore in medsebojno kontrolirali pravilnost šifer. Nato smo ankete razdelili na posamezne liste, jih razvrstili po šifrah in vnašali število odgovorov v posebne tabele, ki so jih pripravili anketerji - sedaj obdelovalci gradiva. Razvrščanje listov po šifrah in vnašanje odgovorov sta opravljala po dva anketerja za isto gradivo.

S tem smo dobili absolutne podatke. Ta stopnja obdelave je s predhodno pripravo anketerjev za to delo trajala 10 dni. Od začetnega seminarja do dokončnih rezultatov je torej 10 anketerjev porabilo za proučevanje 116 družin 21 dni časa, in sicer:

- 4 dni za seminar o anketiranju,
- 7 dni za terensko delo,
- 10 dni za pripravo na obdelavo in obdelavo gradiva samo.

Podatke o potrošnji časa navajamo zato, ker je bilo doslej pri nas le malo podobnih anket s tako pripravo in izvedbo. Navadno se misli, da je anketiranje kratkotrajen in preprost posel. Z nadrobnim opisom opravljenega dela pa smo želeli pokazati, da terja anketiranje temeljitih priprav in mnogo časa za izvedbo in obdelavo.

S tabelami absolutnih števil so anketerji končali svoje delo. Nato je matematično statistično obdelavo v celoti opravil dr. Marjan Blejcek, profesor statistike na ekonomski fakulteti v Ljubljani.

Po predhodnem posvetu smo se odločili, da bomo razlike v podatkih med obema skupinama statistično prikazovali s testom χ^2 . Dokler imamo namreč opravka z novim gradivom, ki ga še ne poznamo, moramo izhajati iz postavke, da med dvema eksperimentalno izbranimi skupinama ni razlik v posameznih pokazateljih. Tudi če so razlike v absolutnih ali relativnih številih, to še ne pomeni, da imamo opravka z gradivom bistveno drugačne vsebinske strukture, marveč so razlike lahko le posledica majhnega števila opazovanih primerov v vsaki od skupin. Zato je treba značilnost razlik utemeljiti s posebno statistično mero,

ki upošteva hkrati razlike in število opazovanih primerov v primeri s hipotezo, da razlik ni oziroma da sta opazovani distribuciji v razmerju 1 : 1. Taka statistična mera je χ^2 , ki ne preseže določene vrednosti, če sta distribuciji obeh populacij enaki. Če χ^2 prekorači teoretično mejo 0,10, moremo trditi, da sta populaciji značilno različni na nivoju 0,10. To pomeni, da je le 0,10 verjetnosti, da bi dobili tako velik χ^2 , če populaciji ne bi bili različni. Analogno vemo, da je velikost tveganja značilnostnih razlik 0,05, če izračunani χ^2 prekorači vrednost 0,05, da je tveganje 0,01, če prekorači χ^2 0,01 in da je tveganje 0,001, če izračunana vrednost preseže teoretično vrednost χ^2 0,001.

Za uporabo testa χ^2 pa je treba, da so posamezna števila - frekvence primerno velika, a vsaj ne manjša od 5. Zato smo morali nekatere pokazatelje, ki so bili v prvotnem šifrantu specificirani, kasneje pri sami obdelavi združevati in so naše končne tabele navadno razdeljene na največ 3 skupine. To je posledica majhnega števila opazovanih primerov v obeh vzorcih. Nadrobnejše specifikacije so torej po potrebi omenjene le v tekstu.

Treba je še utemeljiti samo primerjavo dveh skupin mladoletnikov: delinkventnih in nedelinkventnih. Znana je ugotovitev, da nam same absolutne številke ne povedo, ali določen pojav nastopa relativno pogosto ali redko. Ie ooo delinkventih oseb n.pr. pomeni za pokrajino z 1,5 milijona prebivalcev veliko delinkvenco, če je v drugih pokrajinah z istim številom prebivalcev absolutno število delinkventnih oseb manjše in obratno. V pokrajini s 15 milijoni prebivalcev pa lahko pomeni isto število delinkventnih oseb prav neznatno kriminaliteto. Težo ali specifičnost nekega problema merimo torej lahko le relativno ob primerjavi dveh relativnih števil in ne samo s primerjavo absolutnih števil.

Francoski kriminologi so nastopili zoper enostransko razlago absolutnih rezultatov prvič že na II. mednarodnem kongresu kriminalne antropologije leta 1869, ko so se borili proti posploševanju Lombrosovih trditev. Že tedaj je bila sestavljena posebna komisija, ki naj bi skušala primerjati rezultate antropoloških raziskav Lombrosa z rezultati enakih raziskav med nedelinkventnim prebivalstvom. Komisija tedaj predloženega dela ni opravila, ker je imel Manouvrier preveč pomislekov glede primernosti izbora primerjalne skupine in ker ni imela na voljo sodobne statistične tehnike. Kljub temu pa je od tega časa dalje obveljala trditev, da zgolj enostransko zbranih absolutnih rezultatov tudi v kriminologiji ni mogoče pravilno razumeti in razlagati; vedno češče so se začela uporabljati vsaj t.i. kriminalitetna števila, to je relativna števila, ki so opredeljevala gostoto kriminalitete med celotnim delinkvence zmožnim prebivalstvom. Za tiste pokazatelje pa, ki jih

-
4. Po delu: Fischer R.A.: Statistical Methods for Research Workers. 5th Ed. London (itd.), Oliver etc. Boyd 1934.
  5. Rosander A.C.: Elementary Principles of Statistics. Toronto (itd.), D.Van Nostrand Company 1951. Str. 482.
  6. Jean Pinatel: Les groupes de controle en criminologie, Revue de Science Criminelle et de Droit Penal Compare 1958/4, str. 896.

oficijalne demografske statistike ne vsebujejo, je bilo treba med prebivalstvom izbrati posebne vzorčne - eksperimentalne skupine, s katerimi primerjamo osnovni vzorec, ki je predmet opazovanja. Takih študij imamo doslej v kriminološki literaturi že lepo število in jih s stališča sodobnega znanja lahko štejeemo za edino utemeljeno.

Končno nam ostane še vprašanje, ali je bila naša skupina delinkventnih mladoletnikov vsebinsko homogena in pojmovno različna od primerjalne skupine nedelinkventnih mladoletnikov. Že Manouvrier je opomnil na dejstvo, da imamo tudi med t.i. nedelinkventnim prebivalstvom veliko število ljudi, ki so zagrešili manjša kazniva dejanja in jih preiskovalni organi za to niso klicali na odgovor. Po drugi strani sestavljajo delinkventno prebivalstvo lahko osebe, ki so storile kaznivo dejanje v posebnih okoliščinah le enkrat, pa jih je zajel kazenski pregon. Zato bi bilo treba po mnenju nekaterih avtorjev posebej proučevati mladoletne delinkvente - povratnike in posebej enkratne storilce kaznivih dejanj. Tudi so posamezne vrste kaznivih dejanj med seboj tako različne, da moremo že iz samih dejanj sklepati na različno strukturo osebnosti in na različno vrsto ponašanja.

Vsekakor bi bilo treba v specialnih študijah upoštevati vse te specifičnosti in posebej proučevati posamezne vrste storilcev kaznivih dejanj, posebej povratnike in nepovratnike. Toda število mladoletnih delinkventov, ki so v nekem razdobju v vzgojnem poboljševalnem domu, je pri nas tako majhno (okrog 120), da bi to skupino težko delili še na te podvrste, če bi hoteli obdržati homogenost struktur, ki smo jih navedli v poglavju o organizaciji raziskovalnega dela. Taka študija bi bila neprimerno bolj zapletena in bi terjala daljši čas opazovanja.

Upoštevati pa moramo, da mladoletniki, ki so prvič storili manjše kaznivo dejanje, pri nas večinoma sploh niso bili s sklepom sodišča oddani v vzgojni poboljševalni dom, marveč se jim je v teh primerih pogosteje izrekel ukrep ukora ali pogojne obsodbe.⁷ Večina mladoletnikov, ki so v vzgojnem poboljševalnem domu, je povratnikov in kaže njihov življenjski historiat daljšo dobo družbene neprilagojenosti.

Po vrstah posameznih kaznivih dejanj pa so mladoletniki, ki smo jih opazovali z anketiranjem njihovih družin, opredeljeni takole:

- tatvine, vlomne tatvine, goljufija, poneverba	41
- prepovedan prehod preko državne meje	14
- spolno občevanje z mladoletno osebo	2
- poškodovanje tuje stvari	1
S k u p a j	58

7. Po noveli kazenskega zakonika iz l. 1959 ni mogoče več izreči pogojne obsodbe, marveč je namesto te predvidenih več drugih vzgojnih ukrepov, ki se izvršujejo na prostosti.

Statistične oznake, ki jih uporabljamo v tej publikaciji, so:

χ^2 - test za primerjavo distribucij, ki je rahlo značilen na nivoju 0,10,
(χ^2 - hi kvadrat) značilen na nivoju 0,05,
bolj značilen na nivoju 0,01 in
močno značilen na nivoju 0,001.

M - aritmetična sredina

d_M - diferenca aritmetičnih sredin.

4. ZDRAVSTVENA ANALIZA Dr. Miloš Kobal

V naši anketi smo na več mestih povpraševali po zdravstvenem stanju anketirancev, t.j. delinkventov in mladoletnikov iz kontrolne skupine. Skušali smo ugotoviti obstoječe stanje, še bolj pa nas je zanimal razvoj otroka od prvih dni življenja do časa, ko smo anketirali njegovo družino. Tudi ko smo povpraševali o družini, smo vnesli v anketo nekatera vprašanja o zdravstvenem stanju njenih članov.

Pomembna kriminološka raziskovanja zadnjih desetletij so močno zmanjšala pomen telesnih znakov pri pojasnjevanju kriminalitete.

Če torej govorimo o otrokovem zdravstvenem - biološkem razvoju in stanju, delamo to zato, ker smo prepričani, da teh podatkov vendarle ne smemo zanemariti, če hočemo razumeti zgradbo človekove osebnosti.

Toda, ali nam razgovor s starši res lahko da zadosti gradiva za kako resnejše sklepe? Menimo, da smo povpraševali premalo izobražene ljudi, da bi jim lahko zastavili težja vprašanja s tega področja. Zastavljena vprašanja so bila večinoma tako preprosta, da jih je mogel vsakdo doumeti. S tem pa se je seveda povečala vsaj zanesljivost dobljenih odgovorov.

Zaradi pičlega števila vprašanj in skromne kvalitete odgovorov lahko iz ankete same le v grobih obrisih opazimo nekatere razlike med anketiranimi skupinama. Ker pa imamo že številna druga zdravstvena opazovanja in smo nekatere preiskave obogatili celo z naj-sodobnejšimi diagnostičnimi metodami, so odgovori na anketna vprašanja le dopolnilo drugih raziskav.

Še vedno nejasnega vprašanja o dednosti pri splošnih in posebnih pojavih neprilagojenosti, kot je n.pr. kriminaliteta, se v anketi nismo posebej dotaknili. Saj nismo mogli

pričakovati zadosti resnih in verodostojnih odgovorov. Le v anketi za starše smo povpraševali po somatskih in psihičnih boleznih.

Takšni peristatični pogoji, kot so - poleg bolezni - invalidnost staršev in alkoholizem v družini, so po našem mnenju pomembni za ozračje, v katerem otrok živi. Verjetno niso brez pomena za zgodnje oblikovanje človekove osebnosti. Toliko o vprašanjih, ki zadevajo družine anketirancev.

V štirih skupinah vprašanj smo poskušali zarisati najsplošnejšo podobo o bolezni in zdravju anketirancev. Zato smo povpraševali o prebolelih otroških boleznih, o zdravstvenem stanju v času anketiranja, o tem, ali je po naravi trdnega zdravja ali ne, pa še posebej o uživanju alkoholnih pijač, ki utegne biti zlasti pri nas najsplošnejši činitelj pri razvijajoči se, če že ne razviti neprilagojenosti.

Vpraševali smo o tem, kako je otrok prišel na svet, zlasti, ali se je rodil s strokovno pomočjo ali brez nje, ali je bil njegov porod časovno normalen ali predčasen, ali je potekal čisto naravno ali s komplikacijami (zlasti porod s porodnimi kleščami oz. carskim rezom). V odgovorih na ta vprašanja smo želeli dobiti kar največ podatkov o morebitnih poškodbah možganov ob porodu, ki so predvsem pri uporabi porodnih klešč prav možne in so eden od izvorov poznejših epileptičnih motenj najrazličnejših oblik.

Dojenje otroka je za zdravnika, še zlasti pa za tistega, ki se ukvarja s človekovo osebnostjo, pomemben akt otrokovih prvih prilagoditev in prvega stika s svetom, pa tudi odnosa matere do bitja, ki mu je dala življenje. Seveda v anketi nismo pričakovali odgovora na intimna vprašanja interakcije med otrokom in materjo, ki jih je Freud analiziral kot oralno fazo otrokovega razvoja. Omejili smo se le na to, koliko časa je trajalo dojenje, iz česar bi morda izvedeli kaj več o tesnejši povezanosti matere s svojim otrokom.

Iz prvih mesecev otrokovega življenja (zlasti iz prvih 15 mesecev) so nas zanimale predvsem njegove zapoznelosti v razvoju, tako fizične kakor tiste, ki izhajajo iz slabih prilagoditev okolju in njegovim zahtevam. Spraševali smo po tistih pomembnejših dogodkih iz onega časa, ki bi nam utegnili osvetliti nadaljnji otrokov razvoj, starši pa bi se jih zaradi njihove značilnosti morebiti le spomnili. Zato so se vprašanja glasila, kdaj je otrok dobil prve zobe, kdaj je shodil, kdaj je začel prositi na veliko, kdaj na malo potrebo in kdaj je izgovarjal prve besede.

Del otrok je zlasti v prvih treh mesecih življenja (timenonski otrok) slabo prilagojen novemu okolju, predvsem zaradi šibkega ustroja vegetativnega živčevja. Zato smo vpraševali po nekaterih pojavih v prvem letu življenja, ki bi nam morebiti pokazali prav te motnje. Zavedali smo se, da od staršev kakih nadrobnejših odgovorov ne bomo dobili in da bodo za take pojave navajali najrazličnejše vzroke. Povpraševali smo, ali je otrok bruhal, prežvekoval že zaužito hrano, imel pogoste driske, napade krčev, hude spremembe na koži, ali je slabo napredoval v teži. Odgovori so se večinoma nanašali na poznejše obdobje. O prvih treh mesecih so starši vedeli povedati bore malo.

Če poskušamo razložiti dobljene rezultate kar najbolj previdno, opiraje se za zdaj samo

na anketo, potem bi morali poudariti zlasti sledeče:

1. Dednostni vplivi

Skromna spoznanja o dednostnih vplivih pri oblikovanju neprilagojene osebnosti tudi naša anketa ni v ničemer obogatila. Duševnih bolnikov je med anketiranimi zelo malo, drugih pomembnejših obolenj pa smo zasledili tudi le toliko, da med opazovanima skupinama ni bilo pomembnejših razlik. Verjetno bi tudi večje število opazovanih primerov ne spremenilo naših ugotovitev.

Bolezni* v družini (0-26)

Starši ali družinski člani	Število družin mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
bolni	40	33
zdravi	18	25
Skupaj	58	58

* Upoštevane so somatske in psihične bolezni

$\chi^2 = 1,33$; neznačilen.

Morda bi posebna anketa s posebej zastavljenimi vprašanji o čudakih, ljudeh s posebnimi razvadami med sorodniki in o ne povsem normalnih osebnostih sploh prinesla kaj več. Toda o tem ljudje neradi govore, pa tudi premalo vedo. Vsekakor smo se dednosti kot problema v nastajanju neprilagojenosti v naši anketi le obrobno dotaknili.

2. Otrokovo rojstvo in njegovo življenje prve dni po rojstvu

Otrokovo rojstvo, njegovo življenje prve dni po rojstvu, dojenje otroka, zapoznelost otroka v fizičnem oziroma kulturnem razvoju ne kažejo tolikšnih značilnih razlik med obema skupinama, da bi jih lahko kakorkoli uporabili pri razlagi ponašanja delinkventne skupine.

Rojstvo otroka (0 - 9)

Rojstvo otroka	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
s strokovno pomočjo	50	54
brez	8	4
Skupaj	58	58

$\chi^2 = 0,83$; neznačilen.

Porod otroka (0-10)

Porod otroka	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
časovno normalen predčasen	58 -	57 1
zdravstveno normalen s komplikacijami	57 1	58 -
Skupaj	58	58

χ^2 = tehnično ni upravičen.

Dojenje otroka (0-11)

Otrok	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
ni bil dojen ali je bil dojen samo do 3 mesecev	19	10
je bil dojen: od 3 do 6 mesecev	16	16
nad 6 mesecev	23	32
Skupaj	58	58

χ^2 = 4,27; neznačilen.

Morda bi večje število anketirancev v tem pogledu le dalo pomembnejše razlike med obema skupinama, zlasti pri dojenju, saj od 58 opazovanih delinkventnih mladoletnikov 19 otrok ni bilo dojenih ali pa so bili dojeni samo do 3 mesecev starosti. Pomen dojenja zlasti glede navezanosti matere na otroka smo skušali že v uvodu pojasniti.

3. Fizični razvoj otroka

O zapoznelosti v fizičnem razvoju delinkventne mladine iz vzgojnega poboljševalnega doma v Radečah nam govore druge primerjave. Anketa sama ni pokazala značilnih razlik.

8. Kriminalistična služba 1957/2, str. 92.

Zapoznelost otroka v razvoju (0-12)

Zapoznelost otroka v razvoju	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
fizičnem	17	14
kulturnem	9	9
fizičnem in kulturnem	15	13
otrok ni zapoznel	16	22
Skupaj	57*	58

* 1 primer neznano

²

x = 1,22; neznačilen

Zdravstveno prilagajevanje otroka* (0-13)

Zdravstveno prilagajevanje	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
slabo	11	9
otrok zdravstveno ni prilagojen	12	6
normalno	36	42
neznano	-	1
Skupaj	58	58

* zdravstvena prilagoditev ni upoštevana do 3 mesecev starosti.

²

x ni izračunan, ker so podatki dvomljive vrednosti.

Spolni razvoj otroka (0-28)

Spolni razvoj otroka dokončan	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
do 16. leta starosti	14 (24%)	24 (41%)
pri 16 letih in kasneje	12 (21%)	3 (5%)
starši razvoja niso opazili	32 (55%)	31 (54%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

²

x = 8,04; značilen na nivoju 0,05.

Odgovori o zgodnji zdravstveni, torej splošni biološki prilagoditvi so brez prave vrednosti, ker smo pač povpraševali slabo poučene ljudi, pa tudi anketerji so imeli le premalo medicinskega znanja, da bi znali vselej pravilno vpraševati, še bolj pa pravilno oceniti dobljene odgovore.

Odgovori o opazovanju staršev, kako je bilo s spolnim razvojem pri njihovih otrocih, pa govore o značilnih razlikah med obema skupinama.

Preden verjamemo dobljenemu rezultatu, iz katerega bi seveda sklepali na počasnejše spolno dozorovanje dela delinkventnih mladoletnikov, se moramo vprašati, ali ni razlika v odgovorih prej izraz manjšega zanimanja staršev delinkventnih mladoletnikov za njihov življenjski razvoj. Seveda bi tako nezanimanje lahko vplivalo na dobljeni rezultat. Ker pa se številke v predelku "starši razvoja niso opazili" za obe skupini prav dobro ujemajo (32 - 31) in se rezultat sklada z našimi raziskavami osebnosti mladoletnikov, smemo podatek sprejeti kot zelo verjeten.

4. Zdravstveno stanje otroka

Analiza zdravstvenega stanja nudi precej več kot pogled na otrokov zdravstveni razvoj.

Zdravstveni pregledi otroka (0-7)

Otrok je bil zdravstveno pregledan	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
nikoli	10	11
redko	40	32
pogosto	8	15
Skupaj	58	58

$\chi^2 = 3,07$; neznačilen.

Zdravstveno stanje otroka (0-6)

Zdravstveno stanje	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
otrok je bil:		
zdrav	44 (76%)	52 (93%)
bolan	14 (24%)	6 (7%)
otrok je:		
zdrav	50	53
bolan ali invaliden	8	5
Skupaj	58	58

Prejšnje zdravstveno stanje: $\chi^2 = 3,86$; značilen na nivoju 0,05.

Sedanje zdravstveno stanje: $\chi^2 = 0,346$; neznačilen.

Uživanje alkoholnih pijač (0-8, D-26)

Alkoholne pijače užívajo	Število mladoletnikov oziroma družin	
	delinkventnih	nedelinkventnih
Otrok:		
da ali redko	34 (59%)	11 (19%)
ne	24 (41%)	47 (81%)
Starši ali družinski člani:		
da	15 (26%)	7 (12%)
ne	43 (74%)	51 (88%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

Otrok: $\chi^2 = 17,58$; značilen na nivoju 0,001.

Starši ali družinski člani $\chi^2 = 2,74$; značilen na nivoju 0,10. Med delinkventnimi mladoletniki je torej več takih, ki uživajo alkoholne pijače, pa tudi v njihovih družinah je nekaj več te razvade.

Delinkventni mladoletniki so bili več bolni kot njihovi vrstniki iz kontrolne skupine. Podatek o tem, da so bili manj oziroma krajši čas dojeni, pa bi kazal na zelo zgodnje motnje v odnosih med materjo in otrokom. Ne bi mogli trditi, da smo tu našli kako trdnjšo osnovo za oblikovanje kasnejše neprilagojenosti otrok. Tega tudi glede na druge preglede in izkušnje nismo pričakovali. Z anketo je namreč mogoče ugotavljati le tiste razlike, ki so tolikšne, da se jih ljudje zavedajo in spominjajo. Takšne razlike med delinkventno in nedelinkventno skupino pa se pokažejo šele po prvem letu starosti.

5. Sklepi

Duševnih bolezni v najširšem smislu je med predniki anketirancev verjetno zelo malo. Tudi zgodnji razvoj otroka, njegovo rojstvo in življenjska zgodovina prvih dni po rojstvu ne kažejo takih posebnosti, da bi iz njih smeli sklepati kaj več. V večini primerov so bili delinkventni mladoletniki v najbolj rani mladosti prav taki kot njihovi vrstniki v kontrolni skupini.

Že v prvem letu starosti pa se začno kazati sprva le malo značilne razlike med delinkventno in kontrolno skupino. V tem obdobju zasledimo nekoliko rahle neprilagojenosti med delinkventno skupino. Toda neprilagojenost delinkventne skupine raste iz leta v leto. Pri predšolskem otroku se močneje in značilno pokažejo zgodnji znaki nevroz, pri

šolskem otroku različne razvade (glej poglavje o analizi psiholoških in vzgojnih problemov). Tako se sprva neznačilni biološki neprilagojenosti pridružuje tudi psihična. Zato kažejo tudi odgovori o zdravju ali boleznih v preteklosti mladoletnikov neke razlike v škodo delinkventov. Zelo izrazite pa so razlike med delinkventno in kontrolno skupino v uživanju alkohola. Alkoholizem je namreč v večini primerov samo znamenje zunanje neprilagojenosti.

5. ANALIZA SOCIALNEGA STANJA

Dr. Katja Vodopivec

V tem poglavju prinašamo rezultate podatkov o velikosti in sestavi družin anketirancev, o roditeljih, o ekonomskem in kulturnem stanju družin ter o tem, v kakšnem okolju je bivala anketirana mladina.

1. Družine anketiranih mladoletnikov

S podatki o velikosti in sestavi družin smo skušali dobiti odgovore na vprašanja: ali so anketirani mladoletniki otroci številnih ali majhnih družin; ali imajo v družinah položaj prvorojencev, vmesnih otrok ali najmlajših; ali so starši imeli otroke že pred zakonom, iz katerega izhaja mladoletnik in ali je živel mladoletnik v družini s po pol brati in po pol sestrami. Pri vprašanju, ali so starši imeli otroke že pred zakonom, smo upoštevali vse otroke, ki so jih imeli pred zakonom, iz katerega izhaja opazovani mladoletnik, ne glede na to, ali so bili prej poročeni ali ne. Kot po pol brate in po pol sestre mladoletnikov pa smo šteli samo tiste, ki so kdaj živeli ali pa živijo v njihovi družini, medtem ko nismo upoštevali tistih nezakonskih otrok očeta ali matere, ki niso nikoli živeli v družini anketiranca.

Velikost družine (0-3)

Število otrok v družini	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
3 ali manj	12 (21%)	29 (50%)
4 ali več	46 (79%)	29 (50%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 9,65$; značilen na nivoju 0,01.

Večje število delinkventnih mladoletnikov izhaja torej iz družin s številnimi otroki, medtem ko je pri delinkventnih procentualno razmerje družin s tremi otroki in manj proti družinam z večjim številom otrok 21 : 79, je to razmerje v opazovani kontrolni skupini 50 : 50.

Položaj anketirancev v družini (0 - 3)

Vrstni red rojstva	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
prvorojenci (+ edinci)	17	26
vmesni otroci	29	21
zadnjerojenci	12	11
Skupaj	58	58

$$\chi^2 = 3,21; \text{ neznačilen.}$$

Na podlagi absolutnih podatkov bi mogli pričakovati, da so vzgojno najmanj problematični prvorojenci, manj problematični zadnjerojenci, najbolj pa so prizadeti otroci, ki so rojeni kot vmesni otroci med prvim in zadnjim rojstvom. Vendar razlike, ki jih ugotavljamo iz absolutnih števil v tabeli, niso značilne in tako pri opazovanem številu mladoletnikov sklepa v zgornjem smislu ne moremo napraviti; morali bi pač taka opazovanja dopolniti z večjim številom primerov.

Rojstvo otrok pred sklenitvijo zakonske zveze (D - 4)

Starši so imeli otroke pred zakonom	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
da	10	5
ne	48	53
Skupaj	58	58

$$\chi^2 = 1,22; \text{ neznačilen.}$$

Po pol bratje in po pol sestre (0-4)

Mladoletnik ima po pol brate in po pol sestre	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
ima	9	4
nima	49	54
Skupaj	58	58

$\chi^2 = 1,38$; neznačilen.

Razlike med obema tabelama so nastale zato, ker kot po pol bratov in po pol sester nismo šteli tistih otrok, ki so bili sicer rojeni izven zakona, iz katerega izhaja mladoletnik, a niso nikoli živeli v njegovi družini. Opazovano število mladoletnikov je premajhno, da bi iz rezultatov lahko sklepali na splošitev, da živi relativno več delinkventnih mladoletnikov v krvno raznolikih družinah, kjer ne obstaja samo razmerje bratov in sestra, ampak tudi po pol bratov in po pol sestra. Vendar moremo reči, da je takih družin bilo več pri delinkventnih mladoletnikih kakor pri nedelinkventnih.

2. Roditelji

Podatki o roditeljih so zaradi splošne obsežnosti ankete zelo skromni. Če bi namreč hoteli izvedeti o starših anketirancev kaj več, bi bilo treba poseči globlje v življenjsko zgodovino vsakega izmed njih, to pa bi pomenilo razširiti sedanji obseg ankete na dva nova anketna vprašalnika; tako bi bila celotna anketa še večja. Ker smo mnenja, da anketiranje kot tako nadrobnejših življenjskih analiz sploh ne more zajeti in da je to naloga, ki jo bomo morali v prihodnosti še opraviti, vendar na drugačen način, smo se v tem okviru zadovoljili s podatki o starosti roditeljev, o njunem vedenju med okupacijo in o tem, ali živita v skupnem gospodinjstvu ali ločeno.

Starost roditeljev (D - 3)

Starost	Roditelji mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
matere:		
do 40 let	5 (9%)	14 (24%)
40 do 50 let	33 (57%)	26 (45%)
50 let in več	20 (34%)	18 (31%)
Starostno razmerje med očetom in materjo		
oče: mlajši pet let in več	3	2
starejši 10 let in več	6	7
vmesni starostni razliki	49	49
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

Starost matere: $\chi^2 = 5,19$; značilen na nivoju 0,10.

Na podlagi majhne značilnosti χ^2 moremo domnevati, da verjetno večja starostna razlika med materjo in mladoletnikom prispeva k njegovi vzgojni problematičnosti. Pri tem pa moramo upoštevati, da so bile matere, ki so bile v dobi opazovanja stare od 40 do 50 let, ob rojstvu anketiranih otrok stare od 25 do 35 let. Podatki o starosti očeta govorijo za to, da je bila večina zakonov sklenjenih v starostnih razmakih, ki so v naši družbi na splošno normalni in da med opazovanima skupinama ni bilo razlik. Zato ne bi bilo primerno izračunavati χ^2 .

Ponašanje roditeljev za časa okupacije (D-8,9)

V narodnoosvobodilnem boju sta sodelovala		Starši mladoletnikov	
		delinkventnih	nedelinkventnih
oče:	da	21	23
	ne	37	35
mati:	da	14	18
	ne	44	40
Skupaj		58	58

Oče: $\chi^2 = 0,04$; neznačilen.

Mati: $\chi^2 = 0,39$; neznačilen.

Sodelovanje očeta v drugi vojni formaciji	Očetje mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
da	12	7
ne	46	51
Skupaj	58	58

$\chi^2 = 1,01$; neznačilen.

Iz absolutnih podatkov bi mogli domnevati, da so otroci očetov, ki niso sodelovali v narodnoosvobodilnem boju, ali katerih oče je sodeloval v kaki drugi vojni formaciji, vzgojno in družbeno bolj prizadeti od drugih otrok. Vendar so razlike med opazovanima skupinama neznačilne in bi bilo treba opazovanje v tej smeri razširiti na večje število družin.

Zakonska zveza (0 - 10)

Roditelja živita	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
skupaj	54	55
ločeno	4	3
Skupaj	58	58

Kakor smo navedli, smo za opazovanje po tej anketi izbrali take mladoletnike, ki imajo oba roditelja živa in niso nezakonski otroci. Njihovi roditelji niso razvezani. Tako izbrani skupini mladoletnikov pa ne moreta izkazovati bistvenih razlik v tem, ali živita roditelja ločeno ali ne, in zato ne bi bilo primerno izračunavati značilnosti teh razlik.

3. Ekonomsko in kulturno stanje družin

S podatki o ekonomskem in kulturnem stanju družine smo zajeli vprašanja o zaposlitvi staršev, o stanovanjskih razmerah, o dohodkih in o kulturnem izživljanju družine.

K delavcem smo šteli tudi kmečke delavce, ki za svoje delo prejema plačo.

Zaposlitev roditeljev (0-15)

Zaposlitev	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
očeta:		
kmet	13	19
delavec (+ kmečki delavec)	30	29
druge zaposlitve	15	10
staršev:		
oče in mati zaposlena	19 (33%)	31 (53%)
oče zaposlen, mati gospodinja	39 (67%)	27 (47%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

Zaposlitev očeta: $\chi^2_2 = 2,15$; neznačilen.

Zaposlitev staršev: $\chi^2 = 4,25$; značilen na nivoju 0,005;

Oddaljenost doma od očetovega kraja zaposlitve (0-17)	Očetje mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
do 4 km	21	23
4 km in več	16	12
ne hodi na delo*	21	23
Skupaj	58	58

* Všteti kmetje in obrtniki na domu.

$\chi^2 = 0,75$; neznačilen.

Zaradi majhnega števila opazovanih primerov socialne strukture družin za statistično obdelavo nismo nadrobneje specificirali. Za opazovano skupino primerov pa je zanimivo, da je zaposlitev očetov, ki so navedeni pod skupino "druge zaposlitve", tale:

Zaposlitev	Očetje mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
nameščeneč	7	4
obrtnik	2	3
drugi poklici	6	3

Razlike v socialni strukturi družin niso pomembne, ker so bile družine namenoma tako izbrane, da bi v tem pogledu ne bilo preveč razlik.

Iz našega gradiva moremo sklepati, da materina zaposlenost ne vpliva neugodno na razvoj otroka. Ta podatek je za nas zelo velikega pomena, ker so mnogi mentalni higieniki mnenja, da je materina nenavzočnost doma, medtem ko je zaposlena, vzrok mnogim krivim potem in družbeni neprilagojenosti mladine. Naše gradivo pa nas bolj utrjuje v domnevi, da so matere, ki so samo gospodinje, v svojem miselnem obzorju omejene na preozek družinski krog, premalo povezane z družbenim dogajanjem, premalo prosvetljene in zato otroku ne morejo odkrivati vse raznoličnosti življenja, kakor naj bi jo mlademu človeku poleg šole posredovala odrasla, družbeno aktivna osebnost. Tudi je vprašanje, ali otrok res potrebuje nadzorstvo in navzočnost odrasle osebe ob vsakem dnevnem času bolj kot zrelo in razumno usmerjanje v otroško družbo, igre in otroške dejavnosti.

Razlika v številu mater, ki niso zaposlene in so le gospodinje, je med obema skupinama opazovanih mladoletnikov statistično značilna. Obenem pa je treba povedati, da je število zaposlenih mater premajhno, da bi bilo primerno izračunavati strukturo njihovih poklicev.

Podatek o oddaljenosti kraja zaposlitve od doma očitno nima večje vrednosti, dokler ne opazujemo posebej samo oseb, ki so v delovnem razmerju (taka opredelitev za kmete in obrtnike, ki delajo doma, namreč nima pravega pomena).

Stanovanjske razmere (0-12,13)

Stanovanje smo šteli za udobno, če je bilo suho in svetlo, v nadstropju ali v pritličju in če je imelo vse pritikline. Za neprimerna smo ocenili stanovanja, ki vsega tega niso imela, za primerna pa tista, ki so spolnjevala nekatere od teh pogojev ali ki so jih anketarji po spominu lahko ocenili vsaj kot delno primerna za bivanje.

Stanovanjske razmere (0-12,13)

V eni sobi stanujejo povprečno	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
3 osebe ali manj	28 (48%)	45 (78%)
4 osebe ali več	30 (52%)	13 (22%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 9,47$; značilen na nivoju 0,01.

Stanovanje je	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
udobno	4 (7%)	8 (14%)
primerno	22 (38%)	32 (55%)
neprimerno	32 (55%)	18 (31%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 7,10$; značilen na nivoju 0,05.

Anketiranec je spal v sobi	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
sam	4 (7%)	14 (24%)
z brati in sestrami	22 (38%)	22 (38%)
s starši	3 (5%)	10 (17%)
z drugimi	29 (50%)	12 (21%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 16,38$; značilen na nivoju 0,001.

Anketiranec je spal v postelji	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
sam	28 (48%)	42 (72%)
z drugo osebo	30 (52%)	16 (28%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 6,09$; značilen na nivoju 0,02. ✓

Kakor je značilno za delinkventne mladoletnike, da so v mnogih primerih otroci velikih družin, tako je tudi značilno, da stanujejo po veliki večini v neprimernih stanovanjskih razmerah. Več kot polovica delinkventnih mladoletnikov stanuje v neprimernih stanovanjih, v katerih bivajo v eni sobi povprečno 4 osebe ali več.

Nad polovico delinkventnih mladoletnikov spi v postelji z drugo osebo: z brati, sestrami in starši. Vse razlike v podatkih o stanovanjskih razmerah so med delinkventnimi mladoletniki in med primerjalno skupino značilne.

Ekonomsko stanje družin (D-19, 20)

Vprašanje je, če smo s podatki o dohodkih družine zajeli njen resnični ekonomski položaj. Kajti zelo verjetno je, da odgovori, ki so jih dobili anketarji na terenu, ne vsebujejo tudi dohodkov, ki so si jih posamezni družinski člani pridobivali od postranskih ali dodatnih zaposlitev. Ker pa so bila vprašanja enotno zastavljena, so verjetno tudi odgovori nanje enotni, čeprav v celoti izkazujejo prenizko raven. Tako moremo torej kljub omenjeni pomanjkljivosti analizirati razlike med dohodki enih in drugih družin, manj pa lahko sklepamo o njihovem absolutnem obsegu. Kot družinske dohodke smo upoštevali tako mesečne zasluzke kakor donose kmečkega gospodarstva (po oceni v davčni odmeri za leto 1956).

Dohodki na osebo	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
manj kot 4.000.- din	39	31
4.000.- do 6.000.- din	15	20
6.000.- din in več	4	7
Skupaj	58	58

$\chi^2 = 2,45$; neznačilen. ✓

Čeprav bi mogli pričakovati, da je zaradi večjega števila članov v družinah delinkventnih mladoletnikov njihova ekonomska raven nižja, in nam to deloma nakazujejo rezultati

ankete v absolutnih številkah, je bilo število opazovanih primerov premajhno, da bi mogli napraviti tak sklep; da bi to dohnali, bi morali anketirati precej več družin.

Kulturna raven družinskega življenja (D-21-25)

Sodbo o kulturni stopnji družinskega življenja smo napravili na podlagi skupne ocene petih vprašanj. Kot srednje kulturne smo ocenili družine, ki bivajo v krajih, manj kot 4 km oddaljenih od večjih centrov, ki prejema redno vsaj en časopis, ki imajo v svoji knjižnici nad 11 knjig, v katerih eden od staršev vidi mesečno vsaj en film in kjer starši vsaj deloma kulturno uporabljajo ostali prosti čas. Sem smo šteli tudi tiste družine, ki so v odgovorih na posamezna od teh vprašanj pokazale nižjo raven, pa je bilo treba zaradi odgovorov na druga vprašanja s tega področja oceniti njihov način življenja kot delno kulturne.

Raven družinskega življenja	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
srednje kulturna in kulturna nekulturna	15	17
	43	41
Skupaj	58	58

$x^2 = 0,04$; neznačilen. ✓

Razlike v stopnji kulturnega izživljanja med obema skupinama za opazovano število primerov niso značilne.

4. Mladoletniki in roditelji

S socialnega pogleda bi nas predvsem zanimalo vprašanje, kako so bili anketirani mladoletniki emocionalno povezani z drugimi člani družine in kako so bili vraščeni v družinsko skupnost. Vendar takih odnosov navadno ni mogoče odkriti z anketami. Anketa nam lahko le posreduje podatke o objektivno ugotovljivih dejstvih, iz katerih moremo sklepati tudi na take odnose. Od takih dejstev smo ugotavljali predvsem, ali je anketiranec bival ves čas svojega življenja doma, ali deloma tudi pri tujih ljudeh (bivanja v vzgojnem, poboljševalnem domu v Radečah v dobi opazovanja nismo šteli za bivanje pri tujih ljudeh, marveč kot da je mladoletnik bival od oddaje v zavod doma) in ali so bili starši dalj časa proč od družine.

Za daljšo nenavzočnost očeta v družini smo šteli, če je bil redno dvakrat na mesec več kot pet dni zdoma, če je odhajal na sezonsko delo ali pa, če je bil sicer večkrat za dalj časa ločen od svoje družine.

Tem vprašanjem smo pridružili še vprašanje o materini zaposlitvi po porodu, čeprav bi bilo morda logično bolj povezano z vprašanji o zdravstvenem razvoju otroka kot o njegovem

emocionalnem doživljanju. Pri zadevnih odgovorih smo imeli kmetice za zaposlene takrat, ko so pričele redno delati v hlevu (pri živini) ali na polju, medtem ko dela gospodinje nismo upoštevali kot zaposlitev; z anketo namreč ni bilo mogoče natančno določiti, koli- ko in kakšne gospodinjske posle je opravljala gospodinja.

Materina zaposlitev po porodu (0-14)

Mati zaposlena po porodu	Matere mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
pred 1 mesecem,	16	23
po 1 mesecu do 3 mesecev	11	13
pozneje ali sploh ne	31	22
Skupaj	58	58

$\chi^2 = 2,95$; neznačilen.

Sodeč po absolutnih številkah so se matere v opazovanih primerih prej in bolj zaposle- vale v skupini nedelinkventnih mladoletnikov, kar je v skladu z našo ugotovitvijo, da so matere delinkventnih mladoletnikov v večjem številu primerov le gospodinje, ki niso v delovnem razmerju. Razlike med obema skupinama pa statistično niso značilne.

Bivanje anketiranih mladoletnikov (0-5)

Mladoletniki so bivali	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
doma	44 (76%)	54 (93%)
pri tujih ljudeh	14 (24%)	4 (7%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 5,33$; značilen na nivoju 0,05.

Zanimivo je, da je bivalo pri tujih ljudeh razmeroma veliko število mladoletnikov kljub temu, da so imeli vsi oba roditelja živa. V največ primerih se je to zgodilo po 3. letu starosti (10). Razlike med obema skupinama so značilne.

Daljšje nenavzočnosti očeta (0-5,7)

Oče živel ločeno od družine	Očetje mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
1 leto in več	22	19
manj ali ni živel ločeno	36	39
oče odsoten iz družine zaradi zaposlitve	3	8
oče ni odsoten	55	50
Skupaj	58	58

Ločeno življenje: $\chi^2 = 0,15$; neznačilen

Odsotnost iz družine: $\chi^2 = 1,61$; neznačilen.

Iz zbranih podatkov razberemo, da matere opazovanih mladoletnikov sploh niso živele ločeno od svojih družin in niso bile za dalj časa zdoma. Razlike pa, ki jih ugotavljamo v absolutnih številkah za nenavzočnost očetov, niso značilne in verjetno nimajo večjega pomena.

5. Sklepi

Na podlagi dosedanjih izvajanj moremo napraviti nekatere splošitve v širšem pomenu besede.

Ker izhaja relativno veliko delinkventnih mladoletnikov iz družin z večjim številom otrok, se je treba preventivno ukvarjati predvsem s takimi družinami. Pri tem je treba posvečati večjo pažnjo vzgoji otrok, ki žive v krvno heterogenih družinah, torej v družinah, kjer žive skupaj po pol bratje in po pol sestre; poleg tega pa terjajo več pozornosti tudi otroci, ki so rojeni kot vmesni otroci med prvorojenci in najmlajšimi.

Intenzivneje bi bilo treba pomagati pri vzgojnem delu tudi starejšim materam in pa družinam, ki se le slabo udeležujejo našega družbeno-političnega življenja in katerih roditelji niso sodelovali v narodnoosvobodilnem boju; vzgojni vpliv na otroke iz takih družin je namreč neenoten, drugačen doma kakor v šoli in družbi.

Iz našega gradiva moremo sklepati, da materina zaposlenost ne vpliva neugodno na razvoj otroka.

Slabe stanovanjske razmere in nizka ekonomska raven nedvomno neugodno vplivajo na psihično in fizično rast mladoletnikov. Vprašanje pa je, ali je tako ekonomsko stanje vzrok, da so roditelji manj zmožni prevzemati družbene obveznosti in s tem tudi obveznosti do otrok, ali pa izvira ta pomanjkljivost iz nezadostno razvitih zmožnosti pri po-

sameznih osebah. Verjetno imamo v naši družbi opravka s primeri obeh vrst, ki jih bo treba reševati posamično, pač glede na vzroke njihove družbene neaktivnosti.

Očitno je, da bivanje otrok pri raznih ljudeh ali v raznih ustanovah vpliva neugodno na njihov razvoj, saj v takih okoliščinah ne morejo razviti občutka čustvene pripadnosti posameznim odraslim osebam in se zato osebno ne počutijo varne. Socialnovarstveni organi bi morali bolj kot doslej paziti pri oddaji otrok v druge družine ali zavode in si prizadevati, da bi otroci kar najmanj menjali okolje, primerne osebe pa da bi delale pri sanaciji družin.

To so le splošne smernice za preventivno politiko na področju socialnega varstva, ki jim moramo prišteti še temeljna prizadevanja naše družbe za dvig življenjske ravni; razen tega pa se moramo potruditi, da bomo posredovali mladini in bodočim roditeljem kar največ znanja o tem, kaj otroci potrebujejo za ugoden fizičen in psihičen razvoj. Tak pouk naj bi nudili mladini že med rednim šolanjem, roditeljem na roditeljskih sestankih, v šolah za starše, dekletom zlasti v gospodinjskih in zdravstvenih tečajih, družinam samim pa vedno pri konkretnem delu z njimi.

Posplošitev, ki smo jih napravili doslej, ne moremo uporabljati za reševanje konkretnih primerov in problemov, ker so ti vedno posamični in jih je treba obravnavati predvsem v skladu z vzroki in okoliščinami, v katerih so nastali.

Ker je naša anketa zajela le majhno število primerov, ni mogla docela pojasniti vseh vprašanj o socialnem stanju družin delinkventnih mladoletnikov. Zato bi bilo treba v ta raziskovanja zajeti še več primerov in analizirati zlasti vprašanje ekonomskega stanja družin, njihove kulturne ravni in pa socialne strukture roditeljev.

6. ANALIZA PSIHOLOŠKIH IN VZGOJNIH PROBLEMOV

Stane Saksida - Dr. Miloš Kobal

Vprašanja v anketi, ki se nanašajo na psihološke probleme, temeljijo na dveh domnevah, ki pa smo jih utrdili že v predhodnih raziskavah. Prva domneva govori o izvoru kaznivih dejanj iz dveh osnovnih mehanizmov - motivacijskega in frustracijskega. Druga domneva pa ima za osnovo močnejšo sublimacijo, torej družbeno sprejemljivo sproščanje čustvene napetosti pri nedelinkventnih mladoletnikih.

Motiv uporabljamo tu v psihološkem smislu. Gre za značilno aktivnost organizma, ki naj zadovolji eno ali več njegovih potreb. To aktivnost vselej spremlja posebno stanje napetosti, ki jo ljudje večinoma tudi zavestno ugotavljajo. Ta napetost je tesno povezana s čustvenim doživljanjem. Nekateri prav zato govorijo kar o čustveni napetosti, ki spremlja

lja človeka v njegovi aktivnosti, dokler ne doseže cilja neke potrebe. Ko pa je potreba zadovoljena, napetost v organizmu premine, se torej sprosti. Če pa se med cilj te potrebe in tako objektivno kot subjektivno aktivnost zagodi nepremostljiva ovira (frustracija), napetost v organizmu ne premine. Organizem pa ne more vztrajati v stalni napetosti; napetost namreč prehudo izčrpava njegove sile. Zato se napetost sprošča v kakršnikoli, navadno kar vedno enaki, ustaljeni obliki, bodisi navzven v okolje, ali pa tako, da se izraža v kakšni drugi dejavnosti organizma. V takšnem primeru imamo n.pr. opraviti s funkcionalnimi motnjami nekaterih naših notranjih organov ali pa z nevšečnimi spremembami duševnega življenja. Če se napetost sprošča navzven v okolje, lahko dobi takšna sprostitvev celo obliko kaznivega dejanja.

Kaznivo dejanje ima v večini primerov motivacijsko strukturo: delinkventi skušajo doseči iste cilje kot drugi ljudje, samo da izberejo pri tem napačno pot. Saj pravimo n.pr., da si žele pridobiti premoženjsko ali drugačno korist. Če pa je delikt le izraz sprostitve čustvene napetosti, ni sicer sprostitve navzven, v okolje, se takšna kazniva dejanja močno razločujejo od tistih, ki jih sproži motivacijski mehanizem. Takšni delikti imajo torej posebno obliko, vezani pa so na frustracijsko strukturo osebnosti. V predhodnih raziskavah smo pri radeških gojencih ugotovili, da pri njih prevladujejo delikti, ki izvirajo iz frustracije. To nikakor ni presenetljivo. Saj se med te gojence uvrščajo predvsem hujši mladoletni storilci, dalje tisti, ki so večkrat ponovili kaznivo dejanje ali pa so že poprej bivali v tem ali onem vzgojnem domu.

Tudi njihove osebnostne poteze so takšne, da kažejo na frustracije v prejšnjem življenju. Zato je njihova osebnost manj diferencirana, manj plastična in teže prilagodljiva, kar se nujno izraža v sporih in nesoglasjih z okoljem ali samim seboj. Pričakovali pa bi lahko, da takšnih osebnostnih sprememb pri kontrolni skupini ne bo. Saj je večina nedelinkventnih mladoletnikov v osnovi prilagojena in si prizadeva, da bi dosegla določene koristne cilje bodisi v šoli, bodisi v poklicu.

Opazovana delinkventna skupina, ki je torej po večini frustrirana, sprošča svojo čustveno napetost v aktivnosti, često nasilni (agresivnosti) do okolja. Tudi po tej plati bi se najbrž razločevala od morebitnih frustriranih posameznikov v kontrolni skupini, ki verjetno iščejo izhoda predvsem v samem sebi, n.pr. v raznih osebnostnih konfliktih in kompleksih. Zato smo pri tistih vprašanih ankete, ki se nanašajo na psihične razlike med delinkventi in nedelinkventi, pričakovali pravkar omenjene razlike v osebnostnih potezah ter reakcijah. Izkazalo se je tudi, da obstaja pri delinkventni skupini takšno okolje, ki povzroča pogostnejše pa tudi močnejše frustracije kot okolje nedelinkventne mladine, čeprav smo v začetku domnevali, da med obema skupinama v tem pogledu ne bo statistično značilnih razlik.

Tudi drugo domnevo o manjši sublimacijski aktivnosti pri delinkventni mladini smo že utrdili v predhodnih raziskavah. Ko smo proučevali zanimanja mladih ljudi, se je namreč izkazalo, da nedelinkventni mladoletniki kot skupina v večji meri uporabljajo posredne, družbeno sprejemljive oblike ponašanja za sprostitvev svoje notranje napetosti. Pri delin-

kventni skupini pa so očitne neposredne eksplozije napetosti. Često se ta sprosti v takih oblikah ponašanja, ki jih družba ne priznava za primerne in jih zato kaznuje.

Ko prehajamo k potrditvi naših domnev, moramo pripomniti, da nam metodološki postopek anketiranja samo delno dopušča ločitev vzrokov in posledic pri oblikovanju osebnosti tako pri delinkventni kot pri nedelinkventni skupini. Večina znakov, zajetih v anketi, je le prepletanje določenih vzrokov in posledic. Ker želimo ugotavljati prav medsebojne učinke (interakcijo) osebnosti in okolja, smo razporedili manifestacije istih pojavov tako, da jih je mogoče zasledovati v različnih starostnih obdobjih in jih primerjati med seboj.

1. Ubogljivost otrok in kaznovanje

Ubogljivost otrok (0-15,19)

Otrok je bil	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
v predšolskem obdobju:		
ubogljiv	44 (80%)	52 (95%)
neubogljiv	11 (20%)	3 (5%)
Skupaj	55 (100%)	55 (100%)
v šolskem obdobju:		
ubogljiv	21 (36%)	50 (93%)
neubogljiv	37 (64%)	4 (7%)
Skupaj	58 (100%)	54 (100%)

Predšolski otrok: $\chi^2 = 4,02$; značilen na nivoju 0,05.

Šolski otrok: $\chi^2 = 25,7$; značilen na nivoju 0,001.

Pritoževanje drugih ljudi nad otrokom (0-17, 22)

Ljudje so se pritoževali	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
na predšolskim otrokom:		
da	11 (19%)	1 (2%)
ne	47 (81%)	57 (98%)

Ljudje so se pritoževali	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
nad šolskim otrokom:		
da	24 (41%)	1 (2%)
ne	34 (59%)	57 (98%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

Predšolski otrok: $\chi^2 = 7,53$; značilen na nivoju 0,01.

Šolski otrok: $\chi^2 = 24,65$; značilen na nivoju 0,001.

Kaznovanje otroka (0-17, 22, 29)

Starši so otroka kaznovali	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
kot predšolskega otroka:		
fizično	51	44
drugače	7	14
kot šolskega otroka:		
fizično	55 (95%)	29 (50%)
drugače	3 (5%)	29 (50%)
po 14. letu starosti:		
fizično	23 (40%)	6 (10%)
drugače	35 (60%)	52 (90%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

Predšolski otrok: $\chi^2 = 2,09$; neznačilen

Šolski otrok: $\chi^2 = 27,00$; značilen na nivoju 0,001.

Otrok po 14. letu starosti: $\chi^2 = 11,77$; značilen na nivoju 0,001.

Prva tabela izraža nesoglasje med starši in otroki, druga pa nesoglasje med otroki in neposrednim okoljem starejših oseb izven družine. Osnovne frustracije vselej izvirajo iz družinskega okolja. Ena od reakcij otroka na ovire, ki je zanj čustvenega pomena, bo najprej manjša, nato hujša neobogljivost, ki seveda povzroča nove omejitve s strani staršev. To omejevanje spet krepi neobogljivost, nanjo pa starši reagirajo po navadi s še ostrejšim kaznovanjem. Ne poznamo še vseh razlogov, zakaj otrok sprosti svojo čustveno

napetost tudi z deliktom. Navadno gre za frustrirane otroke, ki na pritiske reagirajo navzven, torej v okolje, pa so za svojo reakcijo (delikt) našli neposreden vzgled v tem okolju (n.pr. starši so delinkventni ali neprilagojeni). Ne moremo pa izvzeti še drugega pomembnega izhodišča. Mnogokrat namreč starši omejujejo s kaznovanjem nekatere osnovne otrokove dobrine in potrebe. Odvzemajo mu hrano, omejujejo svobodo in preprečujejo zabave. Otrok sledi fiziološkimi mehanizmom in si poskuša takšne dobrine pridobiti bodisi skrivaj, bodisi z odporom ali s pobegom od avtoritete staršev. Ta zgodnji (ontogenetski) reakcijski vzorec pa mu bo verjetno vzorec tudi še pri poznejšem sproščanju napetosti.

Pritoževanje starejših oseb, ki ne spadajo v družinsko skupnost, je samo posledica nepravilnega ravnanja z otroki v družini. Otrok, ki izraža svojo sovražnost v družini z neubogljivostjo, bo imel podoben odnos tudi do drugih starejših oseb, če se te osebe posebej ne potrudijo, da bi zavzele do otroka drugačen odnos kot starši. To pa bi v naših razmerah težko pričakovali. Razen tega bo otrok še močneje reagiral tam, kjer se mu ni bati neposrednih posledic, kot se jih mora bati doma. Ta trditev na videz nasprotuje dejstvom, saj je v starosti od 2. do 7. leta število neubogljivih otrok enako številu otrok, proti katerim se okolje pritožuje, medtem ko je v starosti po 14. letu celo manjše. Moramo pa upoštevati, da je pritoževanje drugih ljudi že skrajna reakcija okolja na neprimerno vedenje otroka. Če pa se ljudje pritožujejo pri starših zaradi malenkostnih prestopkov, je tako pritoževanje bolj značilno za nje same in manj za otroka. V takih primerih upravičeno domnevamo, da je ponašanje preobčutljivih in godrnjavih sosedov pomenilo dodatni vir frustracij pri otroku in s tem v dobršni meri pripomoglo k oblikovanju delinkventne osebnosti.

Fizično kaznovanje je najpreprostejši in najpogostnejši "vzgojni" postopek staršev. Z njim odgovarjajo tako na neubogljivost kakor na hujše prestopke otrok. V bistvu izraža kaznovanje, zlasti še fizično, nemoč staršev, da bi s pozitivnimi ukrepi obvladali ponašanje otroka. Pomeni, da starši otroka ne usmerjajo, ne razvijajo v njem silnic, nagibov in lastnosti, ki bi mu pomagali premagati težave v življenju, pač pa mu jih še sami povečujejo s skrajno stopnjo omejevanja - s fizično kaznijo.

Kaznovanje od rojstva do vstopa v šolo se v kontrolni in eksperimentalni skupini bistveno ne razločuje. Šele kasneje, v starosti od 7. do 14. leta in po 14. letu se pokažejo zelo značilne razlike med obema skupinama. Iz tega bi lahko sklepali dvoje:

a) Kaznovanje do vstopa v šolo je v naših razmerah tako vsesplošen pojav, da samo po vsej verjetnosti ni odločilno za razvoj v delinkventnost.

b) V anketi nismo zajeli intenzivnosti kaznovanja. Fizično kaznovanje lahko pomeni, da otroka vsakdan pretepamo ali pa, da ga sem in tja krcnemo po roki. Verjetno je kaznovanje delinkventov intenzivnejše. Fizična kazen je namreč v svojem bistvu huda oblika poniževanja ljudi, s tem pa tudi eden pomembnih virov za frustracijo.

Neprilagojeno ponašanje otroka v starosti od 7. do 14. leta poskušajo starši obvladati s še ostrejšim kaznovanjem, ki ostane oblika vzgoje, morda edina, celo po njegovem 14.

letu pri 23 delinkventnih. Tudi po ugotovitvah tistega dela naše ankete, ki se ukvarja s čustvenimi odnosi med starši in otroki, je verjetneje, da so bile že prej, v zgodnji dobi življenja, razlike med delinkventnimi in nedelinkventnimi mladoletniki, zlasti v intenziteti kaznovanja. Te verjetnosti pa nam anketa sama ne more potrditi.

2. Družba otrok

Nadaljnji mogoči izvor negativnih vplivov je družba otrok.

Družba otroka (0-15,19,25)

Otrok ima	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
v predšolskem obdobju:		
družbo otrok	48	45
nima družbe otrok	10	13
v šolskem obdobju:		
0 ali 1 prijatelja	13 (22%)	23 (40%)
več prijateljev	45 (78%)	35 (60%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)
po 14. letu starosti:		
0 prijateljev	4 (7%)	7 (13%)
1 prijatelja	5 (9%)	22 (39%)
več prijateljev	45 (84%)	27 (48%)
Skupaj	54 (100%)	56 (100%)

Predšolski otrok: $x^2 = 0,68$; neznačilen.

Šolski otrok: $x^2 = 3,27$; značilen na nivoju 0,10.

Otrok po 14. letu starosti: $x^2 = 15,98$; značilen na nivoju 0,001.

Ocena tovarišev (0-19,25)

Tovariši so po mnenju staršev:	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
pri šolskem otroku:		
dobri	16 (31%)	50 (89%)
slabi	31 (59%)	2 (4%)
brez vpliva	5 (10%)	4 (7%)
Skupaj	52 (100%)	56 (100%)

Tovariši so po mnenju staršev:	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
pri otroku po 14. letu starosti:		
dobri	18 (36%)	45 (87%)
slabi	28 (56%)	0 (0%)
nima tovarišev	4 (8%)	7 (13%)
Skupaj	50	52

Šolski otrok: $x^2 = 42,8$; značilen na nivoju 0,001.

Otrok po 14. letu starosti: $x^2 = 41,58$; značilen na nivoju 0,001.

Razlika med delinkventi in nedelinkventi se kaže v številu tovarišev, ki jih imajo eni in drugi.

Število tovarišev je posredni indikator človekove usmerjenosti v zunanji svet, v okolje (ekstrovertiranosti), ne pa vase. Zato je verjetneje, da bo takšna osebnost sproščala čustveno napetost navzven, kot da bi jo zadrževala ali sproščala v sebi. Ti podatki se torej skladajo z uvodnimi opombami o osebnostnih potezah delinkventov.

Razvojna psihologija ugotavlja, da se mladoletnik v puberteti več kot v drugih obdobjih ukvarja s samim seboj, razmišlja o sebi in svoji vlogi. Razvija se v smeri, ki je nasprotna ekstroverziji. V naši anketi opazamo to preusmeritev samo pri nedelinkventih, medtem ko ostaja usmerjenost delinkventov enaka kot v dobi od 7. do 14. leta. Zato se tudi značilnost razlik za obdobje po 14. letu poveča.

Ta pojav kaže na neko togost osebnostne strukture delinkventnega mladoletnika v primeri z nedelinkventnim. Z drugimi besedami, nedelinkventi se razvijajo bolj plastično, razvoj močnejše preoblikuje njihove osebnostne poteze kot poteze delinkventov. To dejstvo pa vnaša v nadaljnje raziskave nov pogled: toge, neplastične osebnostne poteze se tudi v razvoju ne oblikujejo po normalnih razvojnih zakonitostih, ampak zmerom ostajajo bolj statične.

Slaba družba je nov, dodatni činitelj v oblikovanju delinkventnosti. Verjetno ima slaba družba bolj vlogo oblikovalca kot povzročitelja. Če slabe družbe ne bi bilo, bi se morda sprostil frustracijski stereotip kot ustrezen motiv v drugi obliki ponašanja. Če pa bi hoteli na to dokončno odgovoriti, bi morali vedeti, kateri delinkventi so imeli slabo družbo: ali tisti s pretežno frustracijsko ali oni s pretežno motivacijsko strukturo. Tako bi dobili odgovor na vprašanje, ali vpliva slaba družba bolj na oblikovanje motivov ali bolj na frustracijsko stereotipno ponašanje. Drugo vprašanje, ki bi ga morali rešiti, je vprašanje, kako vpliva slaba družba na oblikovanje frustracijskih stereotipov in motivacijskih mehanizmov. Ta problem pa je tipično psihološki in ga moramo zato raziskovati s psihološkimi metodami. Deloma nam ga pojasnjujejo dosedanje raziskave o delinkventnih mladoletnikih. Te raziskave kažejo, da delinkventi s frustracijsko

strukturo večinoma izvedejo kaznivo dejanje sami. Delinkventi z motivacijsko strukturo pa ga večkrat zagrešijo v družbi, toda zelo redko na pobudo svojih vrstnikov; največkrat store takšno dejanje na prigovarjanje starejših oseb ali v družbi z njimi. To pa pomeni, da družba negativno usmerjenih vrstnikov ne vpliva neposredno na storitev delikta.

Ni nemogoče, da na tako veliko razliko med ocenjevanjem vrstnikov, ki so jih imeli delinkventi, in med ocenjevanjem družbe nedelinkventov, vpliva tudi posebno stališče staršev delinkventnih mladoletnikov. Ti bi hoteli - zavestno ali podzavestno - zmanjšati svojo krivdo pri oblikovanju osebnosti delinkventa. Naleteli smo namreč na starše, ki so prepričani, da so s "strogo vzgojo" napravili vse, kar je mogoče storiti, da bi obvarovali otroka napak. Navadno ne vedo, ali pa se tega le delno zavedajo, da so prav s to strogostjo krepili otrokovo neprilagojenost, ki se je končno izrazila v deliktu. Zato ne morejo razumeti, kdo je kriv, da je njihov otrok zabredel, pa poiščejo slabo družbo kot vzrok, čeprav je otrokova družba lahko čisto normalna ali samo nekoliko razposajena. Seveda ne mislijo vsi starši tako; verjetnejše pa je tako stališče pri starših, ki od otrok več terjajo. Neubogljivost, pritoževanje sosedov, kaznovanje in slaba družba označujejo predvsem ožje okolje delinkventa. Videli smo, da se okolje delinkventov značilno razlikuje od okolja nedelinkventov, da proizvaja večje število frustracij in da oblikuje osebnost oziroma mladoletnika v negativni smeri.

3. Prilagojenost

Prehajamo na tista vprašanja v anketi, ki označujejo predvsem osebnost delinkventnih mladoletnikov. Pripominjamo pa, da govorimo vselej lahko le o prevladovanju bodisi okolja, bodisi osebnosti, ter da je oba činitelja nemogoče, zlasti še glede na anketo, docela ločiti.

Pomembno razliko med obema skupinama najdemo pri proučevanju znakov, ki pomenijo neprilagojenost. Nekoliko nasilno smo jih razdelili v nevrotske in agresivnostne. Razlika med enimi in drugimi bi bila v smeri, v katero se sprosti čustvena napetost. Pri agresivnostnih prilagoditvenih motnjah je sproščanje usmerjeno navzven v okolje. Objekt sproščanja so ljudje ali njihova lastnina. Pri nevrotskih simptomih pa prizadenejo te napetosti subjekt sam.

V skupino agresivnostnih motenj smo uvrstili potepanje, laganje, pobege, uživanje alkohola iz lastnega nagiba, manjše tatvine in nekatere druge. 7)

V skupino nevrotskih motenj pa smo uvrstili takšne, kot so n.pr. močenje postelje (enureza), grizenje nohtov, opravljanje velike potrebe v hlačke (enkopreza), nočni strah in nekatere druge. 2)

Nevrotski in agresivnostni simptomi (0-16, 21, 27)

Simptoni	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
nevrotski pri predšolskem otroku:		
zaznavni	20 (34%)	15 (26%)
hujši	27 (47%)	9 (15%)
brez simptomov	11 (19%)	34 (59%)
nevrotski in agresivnostni pri šolskem otroku:		
nevrotski	1 (2%)	6 (10%)
agresivnostni	33 (57%)	3 (5%)
nevrotski in agresivnostni	11 (19%)	0 (0%)
brez simptomov	13 (22%)	49 (85%)
nevrotski in agresivnostni pri otroku po 14. letu starosti:		
nevrotski in agresivnostni	9 (15%)	4 (7%)
agresivnostni	29 (50%)	2 (3%)
brez simptomov	20 (35%)	52 (90%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

Predšolski otrok: $x^2_2 = 21,46$; značilen na nivoju 0,001.

Šolski otrok: $x^2 = 60,47$; značilen na nivoju 0,001.

Otrok po 14. letu starosti: $x^2 = 39,63$; značilen na nivoju 0,001.

Na prvi pogled opazimo, da prevladujejo pri delinkventih agresivnostni simptomi. V dobi od 2. do 7. leta se kažejo pri njih seveda tudi nevrotski simptomi, celo v večjem številu kot pri kontrolni skupini; nič čudnega, saj je takšen otrok fiziološko in socialno hudo neobogljjen in niti ne more drugače reagirati. Vendar ti simptomi kasneje izginejo. Na njihov račun se povečajo simptomi agresivnosti. Ker so agresivnostni znaki neprilagojenosti hkrati ena od značilnosti določenega frustracijskega ponašanja, je torej za celotno kasnejšo dobo opazovane skupine delinkventov značilno prevladovanje frustriranega reagiranja navzven v okolje. To reagiranje pa se v obdobju od 14. leta dalje kaže kot kaznivo dejanje.

Žal je s samo anketo ta prehod od nevrotskih v agresivnostne simptome premalo proučen, ²⁸ to lahko pomeni dvoje:

- nezadostno klasifikacijo, ki je objektivno v zvezi z metodo anketiranja;
- spremembo v strukturi osebnosti in s tem strukturi reagiranja v šolskem in poznejšem obdobju delinkventnih mladoletnikov.

Čeprav se nagibamo k prvemu stališču, bi bilo treba raziskati obe. Ugotovitev, kdaj se prične oblikovati struktura osebnosti, ki reagira s frustracijskim stereotipnim ponašanjem, bi bila namreč za prevzgojno in preventivno delo nedvomno pomembna. Naj bo že tako ali drugače, tako nevrotski kakor agresivnostni simptomi kažejo na pritisk okolja, ki so mu delinkventni mladoletniki močneje izpostavljeni kot oni iz kontrolne skupine.

Tudi te osebnostne motnje ne morejo iz začaranega kroga. To nam potrjuje število delinkventov z agresivnostnimi znaki, ki se iz leta v leto veča. Manjši odstotek teh motenj v obdobju po 14. letu ne prikaže resničnega stanja. V tej starosti se namreč začno ali pa pomnožijo tatvine in drugi delikti kot ena od osnovnih oblik sproščanja napetosti. Dejansko znaša število delinkventov z znaki agresivnosti 58, to je toliko, kolikor je oseb v eksperimentalni skupini, ne zgolj 37. Saj so bili opazovani mladoletniki v času naše ankete delinkventi tudi v pravnem smislu in zato v vzgojnem poboljševalnem domu.

Izvor simptomov je osebnost, ki z njimi reagira na neki pritisk okolja. Osebnostna zgradba delinkventov do 14. leta starosti je že toliko utrjena, da ti tudi na pubertetne težave ne reagirajo več z nevrotskimi pojavi, marveč agresivno. Pri nedelinkventih je podoba po 14. letu starosti v tem pogledu enaka, kot je bila v njihovi šolski dobi. Na težave pubertete reagirajo nedelinkventni mladoletniki verjetno povečini s sublimacijskim ponašanjem. Takšno ponašanje pa se večidel ocenjuje z veliko prizanesljivostjo in razumevanjem, češ, saj gre za mlade ljudi, ki jim v teh letih pač buri kri. Seveda pa pravkar navedene domneve samo z anketo ni mogoče potrditi.

Analiza omenjenih odgovorov iz ankete nas prepričuje, da delikti znatnega dela gojencev v VPD v Radečah niso proizvod slučajnega sovpada okoliščin, marveč rezultat dolgotrajnega in nenehnega pritiska okolja na posebno oblikovano osebnost. Delikt pa je samo tista oblika neprilagojenega ponašanja, ki je prišla navzkriž z zakonom.

4. Uporaba prostega časa

Nadaljnja skupina vprašanj zadeva razlike v uporabi prostega časa mladoletnikov in v prebrani literaturi. Tu nas zanimajo prvenstveno dve kategoriji pojavov: 1. neposredno sproščanje čustvene napetosti in 2. sublimacija zanimanj oziroma dejavnosti. Omenili smo že, da pomeni prva kategorija tiste dejavnosti in zanimanja, pri katerih posameznik neobvladano, neposredno sprošča svoje čustvene impulze: je napadalen, se pretepa, odkrito izraža sovražnost do družbe in ožjega okolja. Neposredno sproščanje čustvene napetosti se kaže potem v željah po pustolovščinah, v zanimanju za kriminalno ravnanje in vojne dogodke. Zanimanje sublimacijske narave in njim ustrezna dejavnost pa pomenijo tako preoblikovano učinkovanje čustvene napetosti, da oblika sprostitev ustreza zahtevam in pravilom družbe. Take dejavnosti so n.pr.: tekmovanje, šport, zlasti aktivno sodelovanje pri športnih igrah, taborjenje, potovanje, umetniško izrazna aktivnost (risanje, amatersko igranje itd.).

Podatki v naši anketi, izraženi v številkah, takole izpopolnjujejo postavljeni kategoriji:

Uporaba prostega časa (0-20, 26)

Prosti čas	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
pri šolskem otroku:		
igre in zabave	24	23
delo	14	15
igre, zabave, delo	20	20
Skupaj	58	58
pri otroku po 14. letu starosti:		
igre in zabave	24	29
delo	15	12
igre, zabave, delo	15	12
Skupaj	53	53

Šolski otrok: $\chi^2 = 0,06$; neznachen.

Otrok po 14. letu starosti: $\chi^2 = 0,95$; neznachen.

Zanimanje otroka (0-20,26)

Zanimanje	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
pri šolskem otroku:		
šport	10 (17%)	13 (22%)
duševno razvedrilo*	29 (50%)	24 (41%)
šport in duševno razvedrilo	4 (7%)	12 (21%)
brez zanimanja	15 (26%)	9 (16%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)
pri otroku po 14. letu starosti:		
šport	10 (20%)	18 (34%)
duševno razvedrilo*	20 (39%)	23 (43%)
šport in duševno razvedrilo	6 (12%)	9 (17%)
brez zanimanja	15 (29%)	3 (6%)
Skupaj	51 (100%)	53 (100%)

* Všteta so tudi tehnična zanimanja.

Šolski otrok: $\chi^2 = 6,58$; značilen na nivoju 0,10.

Otrok po 14. letu starosti: $\chi^2 = 11,06$; značilen na nivoju 0,02.

Branje knjig (0-20, 26)

Otrok bere	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
v šolskem obdobju:		
knjige s športno vsebino	0 (0%)	10 (17%)
knjige s pustolovsko vsebino	16 (27%)	3 (5%)
knjige z drugačno vsebino	19 (33%)	40 (69%)
ne bere	23 (40%)	5 (9%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)
po 14. letu starosti:		
knjige ki zadovoljujejo zanimanje:		
neposredna	12 (27%)	9 (18%)
sublimacijska	3 (7%)	25 (49%)
drugačna	10 (22%)	11 (21%)
ne bere	20 (44%)	6 (12%)
Skupaj	45*(100%)	51*(100%)

* Za ostale mladoletnike starši ne vedo, ali berejo ali ne.

Šolski otrok: $\chi^2 = 37,97$; značilen na nivoju 0,001.

Otrok po 14. letu starosti: $\chi^2 = 25,05$; značilen na nivoju 0,001.

V uporabi prostega časa ni značilnih razlik. Tudi ne vidimo bistvene razlike med prvim in drugim starostnim obdobjem. V anketi smo se s temi vprašanji dotaknili le formalne razdelitve prostega časa na razvedrilo, igro in dodatno delo. Vsebinsko plat smo skušali najti v odgovorih o zanimanju za šport in duševno razvedrilo, torej predvsem za tista področja, ki smo jih uvrstili med sublimacijska. Čeprav so rezultati le malo značilni in bi bilo treba opazovati še več primerov, pa le opravičujejo sklep, da delinkventni mladoletniki manj izkoriščajo sublimacijske mehanizme - skoraj enako v obeh starostnih obdobjih (obakrat je 15 opazovanih delinkventnih mladoletnikov brez takšnega zanimanja). Presenetljivo pa je, da ni izrazitega porasta teh mehanizmov pri osebah iz kontrolne skupine, ki so prišle v puberteto. Mladi ljudje so v tem obdobju že zaradi bioloških pretresov večinoma v napetosti, zlasti pa v napetem odnosu s poprejšnjimi avtoritetami. Pričakovali bi tedaj, da se bodo družbeno sprejemljivi "strelководi" za sprostitvev nemira in napetosti dozorevajočih let občutno pomnožili. Zdi se nam, da skromni številčni podatki onemogočajo kakršnekoli stvarne sklepe o opisanem pojavu.

Na manjšo vrednost podatkov vplivajo tudi nepopolni odgovori staršev na ta vprašanja. Po 14. letu starosti se tako delinkventni mladoletniki kakor tudi njihovi nedelinkventni sovrstniki izmikajo kontroli staršev. To pravzaprav ne pomeni neke negativne lastnosti.

Verjetno takšno osamosvajanje mladoletnikov samo po sebi ni odločilno za njihovo pot v delinkventnost. Res je sicer, da spremlja osamosvajanje in osvobajanje kontrole staršev pri večini mladoletnikov tudi kakšna asocialna oblika ponašanja. Vendar so te oblike po našem mnenju nevarne le, če se vežejo na takšno osebnostno strukturo, ki jih bo sprejela kot trajno lastnost. Seveda pa pomeni pubertetna asocialnost pri delinkventni skupini mnogokrat zgolj nadaljevanje ali preoblikovanje asocialnosti iz prejšnjih starostnih obdobj.

Od otrokovega zanimanja pa do njegove dejavnosti nas vodi le tista skupina vprašanj, ki obravnava branje knjig. Drugih dejavnosti, ki jih sproži posebno zanimanje, z anketo nismo ugotavljali, ker smo menili, da bo podatek o branju knjig značilen in zadosten. Nismo se motili. Iz ankete izhaja, da delinkventi mnogo manj berejo knjige kot nedelinkventi (delinkventna skupina 35,25, kontrolna skupina 53,45).

Ta razlika nam le potrjuje ugotovitev, ki so nam jo dala že raziskave pred anketiranjem. Več delinkventov bere knjige, ki zadovoljujejo neposredno sproščanje čustvene napetosti - dejstvo, ki je bilo že dodobra pojasnjeno. Zanimivo pa je, da se v starosti od 14. do 17. leta število delinkventov, ki berejo pravkar omenjeno literaturo, zmanjša (od 16 primerov, ki jih privlači pustolovska literatura, na 12 primerov, ki berejo knjige s takšno "neposredno" vsebino). Število takšnih književnih proizvodov pa se pri nedelinkventnih osebah poveča. Naše številke so sicer premajhne za drznejše razlage, vendar bi mogli pojav previdno razložiti nekako takole: Delinkventi so se usmerili v stvarno sproščanje čustvene napetosti, torej v delikt in se ne zadovoljujejo več s fantazijskim izživljanjem. Pri osebah iz kontrolne skupine pa se čustvena napetost sprošča predvsem v fantazijskem območju. Glede na neposredno sproščanje je tedaj njeno preoblikovanje v fantazijskem svetu še vedno ena od sublimacijskih dejavnosti. Pri delinkventih je torej branje kriminalnih zgodb in drugačnih pustolovščin često vzorec za asocialno in antisocialno dejavnost, medtem ko je pri nedelinkventih celo takšna literatura koristna opora njihovi domišljiji, v katero se izlije prekipevajoča razdražljivost in napetost mladega človeka.

Pri prvih lahko opisana literatura pripomore k iskanju vzorca za antisocialno dejavnost, pri drugih pa je morda strelvod, ki odvaja čustveno napetost v primernejše delovanje.

5. Ostala vprašanja

Ostanejo nam še vprašanja, ki jih ni mogoče razporediti v zgornje kategorije.

Najprej je pomembna vzgojna zaostalost. Podatki so sledeči:

Starost otroka ob vstopu v šolo (0-18)

Starost	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
manj kot 6 let in pol	9 (16%)	18 (32%)
6 let in pol in več	49 (84%)	40 (68%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 3,09$; značilen na nivoju 0,10.

Šolska izobrazba otroka (0-18)

Otrok je dovršil osnovno šolo	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
manj kot 6 razredov	49 (85%)	5 (9%)
6 razredov in več	9 (15%)	53 (91%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 64,0$; značilen na nivoju 0,001.

Obiskovanje šole (0-18)

Otrok je obiskoval šolo	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
redno	26 (45%)	54 (93%)
neredno	32 (55%)	4 (7%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 29,4$; značilen na nivoju 0,001.

Pomoč pri učenju (0-18)

Otrok je pri učenju imel	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
pomoč	29 (50%)	19* (33%)
ni imel pomoči	29 (50%)	39 (67%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

* Dobri, izbrani učenci. Starši pravijo, da niso potrebovali pomoči.

$\chi^2 = 2,88$; značilen na nivoju 0,10.

Izbira poklica (0-23)

Otrok je izbral poklic	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
po lastni želji	33 (60%)	51 (88%)
po željih drugih ljudi	8 (15%)	4 (7%)
iz drugih razlogov	14 (25%)	3 (5%)
Skupaj	55 (100%)	58 (100%)

$$x^2 = 12,22; \text{ značilen na nivoju } 0,01.$$

Želja staršev (0-23)

Starši bi želeli otroku poklic	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
isti	22 (38%)	35 (60%)
drugi	28 (48%)	20 (35%)
so indiferentni	8 (14%)	3 (5%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$$x^2 = 6,56; \text{ značilen na nivoju } 0,05.$$

Prilagoditev poklicu (0-24)

Otrok se je poklicu prilagodil	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
težko	17 (41%)	6 (11%)
lahko	24 (59%)	50 (89%)
Skupaj*	41 (100%)	56 (100%)

$$x^2 = 12,3; \text{ značilen na nivoju } 0,001.$$

Vloga med poklicnimi tovariši (0-24)

Vloga med tovariši	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
vodilna	15 (42%)	12 (23%)
podrejena	11 (30%)	5 (10%)
neopredeljiva	10 (28%)	35 (67%)
Skupaj*	36 (100%)	52 (100%)

$\chi^2 = 14,0$; značilen na nivoju 0,001.

Mnenje nadrejenih o mladoletniku (0 - 24)

Nadrejeni označujejo otroku	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
ugodno	34 (77%)	54 (98%)
neugodno	10 (23%)	1 (2%)
Skupaj*	44 (100%)	55 (100%)

$\chi^2 = 11,0$; značilen na nivoju 0,001.

* V ostalih primerih starši ne vedo ali pa otrok ni v uku.

Splošna vzgojna zaostalost delinkventov je znano dejstvo, zato je ne bomo navedli, zato je ne bomo navedli. Značilno pa je v primeri s kontrolno skupino tudi neredno obiskovanje šole. Najverjetneje je to posledica neugodnega okolja: neurejenih družinskih razmer, slabega materialnega stanja in družbe delinkventnih mladoletnikov, ki v tem pogledu gotovo ni delovala vzpodbudno. Po drugi strani pa povzročajo neredno obiskovanje šole tudi osebne poteze delinkventov: čustvena omahljivost, pri nekaterih tudi manjša inteligentnost in kot posledica vseh teh činiteljev okolja in osebnosti - slabša prilagodljivost. Tako si prideta učenec in učitelj že zgodaj navzkriž. Učenec ima vse te poteze že ob prihodu v šolo in se seveda precej razločuje od drugih. Zaradi velikega števila učencev in lastne preobremenjenosti mu učitelj ne more posvečati potrebne pozornosti in lahko samo omejuje dejavnost, ki izraža otrokovo neprilagojenost. Šola postane tako za učenca nov vir frustracij. Zato je razumljivo, da se je izogiblje. Saj to stori lažje kot bi se umikal

domačemu ognjišču, ki vendarle, naj bo že kakršnokoli - zadovolji večji del njegovih osnovnih potreb. Podoben je položaj, ko se začne delinkvent učiti nekega poklica. Zato govore podatki o izrazitejši neprilagojenosti delinkventnih mladoletnikov tudi na tem področju. Delinkventni mladoletnik si je v manj primerih kot nedelinkventni izbral poklic po lastni želji. Tudi ni vselej ugodil želji staršev, ko so ga dali učiti poklica, ki po njihovem mnenju za otroka ni bil najprimernejši, a mu verjetno zaradi lastnih težav in objektivnih ovir niso mogli nuditi drugačne izobrazbe oziroma drugačnega uka. Iz ankete tudi izhaja, da so se delinkventni mladoletniki teže prilagodili poklicu. O njih in njihovi dejavnosti na delovnem mestu je sicer znanega manj kot o osebah iz kontrolne skupine, saj imamo zanje pri vprašanju o prilagoditvi poklicnemu življenju le 41 odgovorov, pri vprašanju o vlogi med poklicnimi tovariši pa le 36 odgovorov. Prav tako je pri delinkventnih le 44 odgovorov o mnenju nadrejenih. Glede vloge med poklicnimi tovariši ne bi mogli iz same ankete kaj zanesljivega sklepati, čeprav se nam vsiljuje odgovor, da so bili nekateri mladoletni delinkventi v podrejenem odnosu do svojih tovarišev. Verjetno je tudi na ta odgovor vplivala želja staršev, da bi pokazali svojega otroka in njegovo zgrešeno pot kot rezultat slabe družbe. Neugodna ocena nadrejenih je pač končni rezultat težav, ki jih je mladoletnik zaradi svoje neprilagojenosti povzročal v ožjem in širšem okolju. V vzgojnem domu je neprilagojenost v poklicu še toliko večja, ker nekateri gojenci ob prihodu zaradi omejenih možnosti v domu zamenjajo prejšnji poklic z novim, celo manj ustreznim. Zamenjava poklica pomeni za gojenca navadno novo oviro in postane tako dodatni vir frustracij.

6. Sklepi

1) Anketa je s svojimi rezultati ovrgla začetno hipotezo, da ni psiholoških razlik med delinkventno in kontrolno skupino. Takšne razlike torej obstajajo. Kot druge raziskave tako je tudi anketa pokazala, da je bistvo teh razlik v oblikovanju frustriranega ponašanja pri znatnem številu delinkventov, ki so bili v času opazovanja gojenci vzgojnega poplajševalnega doma v Radečah.

2) Anketa kaže, da obstaja posebno okolje, ki v veliki meri povzroča, da nastajajo te razlike med delinkventno in kontrolno skupino. Za takšno okolje je značilno:

- a) neprilagojenost bodočih delinkventov v družinskem okolju, ki so bolj neubogljivi kakor nedelinkventi;
- b) starši uporabljajo neustrezne vzgojne ukrepe, predvsem hujše oblike fizičnega kaznovanja;
- c) obstaja družba otrok, ki jo starši označujejo kot slabo;
- d) starši izgubljajo kontrolo nad ponašanjem svojih otrok po 14. letu starosti v večji meri pri delinkventnih kot pri nedelinkventnih mladoletnikih;
- e) neprilagojenost delinkventov v šoli;
- f) neprilagojenost delinkventov v poklicu.

Anketa nas prepričuje, da pri delinkventni skupini neprilagojenost od obdobja do obdobja

narašča. Z leti se torej težave delinkventov večajo. To pa pomeni, da se je že v zgodnji mladosti izkristaliziralo nekakšno jedro takšnih lastnosti, ki vodijo v spopad med osebnostjo in okoljem. Dokler se mladostnik giblje v ozkem območju svoje družine, t.j. pred 7 letom starosti, se te težave ne izražajo premočno. Mimo tega se v slabo urejenih družinah (in takšnih je pri opazovanih primerih veliko) tudi hujše težave blaže ocenjujejo, če se celo ne prezro. Ko pa se prične krog otrokovega delovanja širiti, se znajde delinkvent v sporu z ožjim in širšim okoljem, ker mu vzgoja v družini ni izoblikovala takih osebnostnih potez, ki bi mu omogočale uspešno prilagoditev okolju. Ker se delinkvent ne more tako prilagoditi kot velika večina drugih otrok, poveča okolje nanj svoj pritisk. S tem se seveda pri osebnosti, ki že ustaljeno reagira na pritisk s frustracijskimi, navadno stereotipnimi mehanizmi, samo trdneje oblikuje frustrirano ponašanje. Spet se zmanjša plastičnost osebnostnih potez in tako so možnosti za prilagoditev vse manjše. Posledica so novi pritiski okolja itd.; torej gre za gibanje v začaranem krogu, iz katerega ni videti izhoda.

Kakršnokoli razširjenje dejavnosti delinkventa, kot n.pr. prehod v šolo, v učenje poklica in drugo, pomeni zanj nov vir frustracij. Namesto da bi bilo vir pozitivnih izkušenj in obogatitve osebnosti. S tem pa se tudi oži območje njegovega čustvenega doživljanja. Osebnost zakrni in otrdi v svoji neplastičnosti. Zato so pojavi neprilagojenosti z leti vedno hujši, dokler ne pride do delikta, ki je najvidnejši (a ne nujno najhujši) izraz kršenja družbenih načel. Tudi naša anketa nas utrjuje v prepričanju, da je treba zajezi ti pojave neprilagojenosti že zgodaj, dokler ni začaraní krog, ki se oblikuje iz spopada med osebnostjo in okoljem, pretrden. Takšna osebnost sama pa je zaradi vedno večje neplastičnosti le malo dovzetna za družbeno pozitivne ukrepe.

7. ANALIZA ODNOSOV V DRUŽINI

Metka Kramar

To poglavje vsebuje rezultate podatkov o odnosih v družini anketiranca, o osebnosti staršev, o družinskem ozračju in o stanovanju samem. Želeli smo ugotoviti, kakšni so odnosi med starši in med očetom ali materjo ter opazovanimi mladoletniki. Ker bi nadrobna analiza preveč razširila ankete, smo se morali omejiti le na nekatera vprašanja. Družinskega ozračja in odnosov pri delinkventni mladini seveda nismo mogli proučiti pred izvršitvijo kaznivega dejanja, ampak po njem, vednar s pridržkom, da se odnosi od dejanja dalje in med opazovanjem niso bistveno spremenili. Ker čustvenih vezi znotraj družine, družinske atmosfere in osebnosti posameznih družinskih članov ni mogoča določiti na podlagi anketiranja, smo anketi dodali ocenjevalne lestvice, v katerih so anketarji po lastnem predudarku ocenili opazovane družine.

Odnose v družini so anketarji ocenjevali le, če so imeli dovolj osnov za ocenjevanje in če so svojo oceno lahko utemeljili. Zato niso ocenjeni odnosi med posameznimi člani družine v vseh anketah, marveč samo v nekaterih. Absolutni podatki torej ne vsebujejo vedno vseh 58 družin.

1. Odnosi med starši

Za osnovo ocenjevalnim lestvicam smo vzeli Cattellovo klasifikacijo za merjenje nagnjenj v družini in sicer tako, da smo izbrali nekatere kategorije te klasifikacije in jih prilagodili anketi. Iz njih smo oblikovali lestvice s petimi oziroma tremi stopnjami - za primere, ko bolj nadrobne klasifikacije ne bi bilo mogoče napraviti. Ker terja lestvica s petimi stopnjami zelo natančno ocenjevanje, pri kratkem času opazovanja, ki je bil anketarjem na voljo, skoraj ni bila umestna. To stališče potrjuje dejstvo, da so ocenjevalci tudi v primeru, ko naj bi uporabili lestvice s petimi stopnjami, pravzaprav uporabljali le tri stopnje. Zato tudi komentiramo vse lestvice le v treh stopnjah, v nekaterih primerih pa zaradi izračunavanja celo v dveh stopnjah.

Prva lestvica prikazuje čustvene vezi med člani družine. Za pozitivno nagnjenje smo postavili v sredino lestvice ljubezen, poleg nje v eno smer ravnodušnost in sovraštvo, v drugo smer pa predanost in zaverovanost kot dve obliki negativnih čustvenih odnosov.

Druga lestvica obsega razpon med čustveno odvisnostjo in čustveno neprizadetostjo z vmesno pozitivno stopnjo čustvene navezanosti. Pri praktičnem ocenjevanju se je pokazalo, da je čustvena odvisnost oziroma neprizadetost zajeta že v prvi lestvici, ker ta tako in tako terja neko stopnjo čustvene navezanosti. Zato komentiramo rezultate prvih dveh lestvic skupaj.

Četrta lestvica zajema v petih kategorijah razpon med nadrejenostjo in podrejenostjo; osrednja stopnja pomeni samostojnost, skrajnji stopnji pa oblastnost in pokornost.

Tretja in peta lestvica ocenjujeta - vsaka v treh stopnjah - način, kako se čustveni odnosi izražajo v družinskem življenju. Ena obravnava odnos: vsiljiva skrbnost - zanemarjanje, druga pa žrtvovanje - izkoriščanje.

Čustveni odnos med starši (Oc-31)

Lestvica 1 - absolutni podatki

Odnos: Mladoletnik:	Oče - mati		Mati - oče	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
predanost	4	10	2	18
ljubezen	28	35	34	34
ravnodušnost	22	13	17	5
Skupaj	54	58	53	57

Lestvica 1 - v odstotkih

Odnos: Mladoletniki:	Oče - mati		Mati - oče	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
predanost	7	17	4	31
ljubezen	52	60	64	60
ravnodušnost	41	23	32	9
Skupaj	100	100	100	100

Oče - mati: $\chi^2 = 5,53$; značilen na nivoju 0,10.
 Mati - oče: $\chi^2 = 19,20$; značilen na nivoju 0,001.

Lestvica 2 - absolutni podatki

Odnos: Mladoletniki:	Oče - mati		Mati - oče	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
čustvena odvisnost in navezanost	31	46	41	51
čustvena neprizadetost	23	12	12	6
Skupaj	54	58	53	57

Lestvica 2 - v odstotkih

Odnos: Mladoletniki:	Oče - mati		Mati - oče	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
čustvena odvisnost in navezanost	57	79	77	89
čustvena neprizadetost	43	21	23	11
Skupaj	100	100	100	100

Oče - mati: $\chi^2 = 5,21$; značilen na nivoju 0,05.
 Mati - oče: $\chi^2 = 9,01$; značilen na nivoju 0,01.

Značilna za starše delinkventnih mladoletnikov je ravnodušnost in čustvena neprizadetost

v njihovih medsebojnih odnosih. Že v uvodnih izvajanjih smo rekli, da so se anketarji nagibali k normalnim-srednjim ocenam odnosov. Zato je v srednjim ocenah (ljubezen in čustvena navezanost) med skupinama delinkventnih in nedelinkventnih mladoletnikov najmanj razlik. Pač pa so zelo očitne razlike zlasti v ocenah čustvene predanosti in ravnodušnosti, ki sta si med delinkventno in nedelinkventno mladino skoraj v obratnem so-razmerju.

Skrbnost in zanemarjanje (0c-31)
Lestvica 3

Odnos: Mladoletniki:	Oče - mati		Mati - oče	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
vsiljiva skrbnost	0	2	0	2
skrbnost	38 (70%)	51 (91%)	48	55
zanemarjanje	16 (30%)	5 (9%)	5	0
Skupaj	54 (100%)	58 (100%)	53	57

Oče - mati: $\chi^2 = 6,76$; značilen na nivoju 0,01.
Mati - oče: χ^2 tehnično ni upravičen.

Posledica slabih čustvenih odnosov je medsebojno zanemarjanje zakoncev. Značilen χ^2 potrjuje, da očetje delinkventnih mladoletnikov mnogo bolj zanemarijajo svoje žene in po njih verjetno celo družino kot očetje nedelinkventnih mladoletnikov. Žal je bila opazovana skupina družin premajhna, da bi mogli enako sklepati tudi za matere teh otrok; verjetno so prav take kot očetje, vendar bi bilo treba raziskovanje v tej smeri dopolniti z dodatnimi opazovanji.

Podrejenost - nadrejenost (0c-31)
Lestvica 4

Odnos: Mladoletniki:	Oče - mati		Mati - oče	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
podrejenost	5	7	13	19
samostojnost	33	38	36	30
nadrejenost	16	13	4	8
Skupaj	54	58	53	57

Oče - mati: $\chi^2 = 0,85$; neznačilen.
Mati - oče: $\chi^2 = 4,60$; neznačilen.

V obeh skupinah je po absolutnih podatkih več nadrejenih očetov kot mater in več podre-

jenih mater kot očetov, kar je ostanek tradicionalnih odnosov v naših družinah. Porajanje novih odnosov v družini pa se verjetno že kaže v prevladovanju enakopravnih odnosov med starši v eni in drugi skupini. Vendar bi bilo treba opazovanja v tej smeri razširiti na večje število primerov.

Žrtvovanje - izkoriščanje (Oc-31)
Lestvica 5

Odnos: Mladoletniki	Oče - mati		Mati - oče	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
Žrtvovanje	0	4	3	8
normalen doprinos	46	49	50	48
izkoriščanje	8	5	0	1
Skupaj	54	58	53	57

Oče - mati: $x_2^2 = 0,53$; neznačilen

Mati - oče: $x = 1,06$; neznačilen

Absolutni rezultati te tabele nas silijo k sklepu, da moške verjetno bolj izkoriščajo svoje žene v družinah delinkventnih kot v družinah nedelinkventnih mladoletnikov. Prav tako je v teh družinah najbrž manj medsebojnega žrtvovanja med zakonci. Vendar x^2 ni značilen; morali bi pač v ocenjevanje zajeti večje število družin.

2. Odnosi med starši in mladoletniki

Prav tako kakor smo opazovali odnose med starši, smo opazovali tudi odnose med očetom ali materjo ter mladoletnikom, ki je bil predmet osebnostnih raziskav.

Iz podatkov je razvidno, da so odnosi matere do otroka precej bolj povprečno ocenjeni kakor odnosi očetov do otrok. Domnevamo, da je to zato, ker ima mati še vedno glavno skrb za gospodinjstvo in vzgojo otrok. Tudi smo ugotavljali v poglavju o analizi socialnega stanja, da je skoraj polovica opazovanih mater samo gospodinj, ki niso v delovnem razmerju. Verjetno so bili naši anketarji premalo izurjeni za to, da bi lahko ločili med skrbjo matere za zunanjo urejenost otroka, za njegovo prehrano in fizično počutje pa med čustvenim odnosom. Zato so pri materah pogosteje kot pri očetih označevali njihov odnos do otroka povprečjem. Prav bi bilo, da bi v bodoče v tem pogledu poglobili instruiranje anketarjev in povečali število primerov za opazovanje.

Čustveni odnos (Oc-31)
Lestvica 1

Odnos: Mladoletniki:	Oče - otrok		Mati - otrok	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
predanost	1	8	11	18
ljubezen	29 (56%)	40 (86%)	40	39
ravnodušnost	24 (44%)	8 (14%)	0	0
Skupaj	54 (100%)	56 (100%)	56	57

Oče - otrok: $\chi^2_2 = 10,64$; značilen na nivoju 0,01.
Mati - otrok: $\chi^2 = 1,52$; neznačilen.

Lestvica 2

Odnos: Mladoletniki:	Oče - otrok		Mati - otrok	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
čustvena navezanost	32 (59%)	47 (84%)	51	57
čustvena neprizadetost	22 (41%)	9 (16%)	4	0
Skupaj	54 (100%)	56 (100%)	55	57

Oče - otrok: $\chi^2_2 = 7,09$; značilen na nivoju 0,01.
Mati - otrok: χ^2 tehnično ni upravičen.

Delinkventni mladoletniki uživajo po rezultatih naše ankete znatno manj očetove ljubezni kot nedelinkventni, saj je v 44% primerov oče ravnodušen do njih, medtem ko se kaže pri očetih kontrolne skupine ravnodušnost do otroka le v 14%. K tem ravnodušnim očetom so prišli v eksperimentalni skupini štirje, v kontrolni pa eden, ki izražajo odkrito sovraštvo do otroka. Na drugi strani lestvice pa je le eden med očeti radeških otrok preko mere vdan svojemu sinu, medtem ko je takih očetov v kontrolni skupini kar osem. Materine ljubezni so mladoletniki obeh skupin deležni skoro v enaki meri, razlika pa se kaže v pogledu predanega oziroma ravnodušnega odnosa mater do otrok. Absolutni podatki kažejo, da je ravnodušnih do otroka več mater iz radeške skupine kot iz kontrolne skupine, vendar razlike statistično niso značilne. V obeh skupinah je več mater kot očetov prekomer-

no čustveno navezanih na otroke, toda spet so v večjem številu matere iz nedelinkventne skupine. V nobeni skupini ni matere, ki bi sovražila otroka. Enak rezultat nam daje oče-na čustvene navezanosti. Značilne razlike so v čustveni neprizadetosti, ki je v večji meri značilna za očete delinkventnih kot očete nedelinkventnih mladoletnikov; ne moremo pa na podlagi naših podatkov ugotoviti pomembnejših razlik v odnosu mater do otrok.

Skrbnost in zanemarjanje (0c-31)

Lestvica 3

Odnos: Mladoletniki:	Oče - otrok		Mati - otrok	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
skrbnost	33 (62%)	50 (89%)	48	57
zanemarjanje	20 (38%)	6 (11%)	8	0
Skupaj	53 (100%)	56 (100%)	56	57

Oče - otrok: $\chi^2 = 7,63$; značilen na nivoju 0,01.
Mati - otrok: χ^2 tehnično ni upravičen.

Značilnost χ^2 v tej tabeli nam pove, da očetje iz opazovane eksperimentalne skupine mnogo bolj zanemarjajo otroka kot očetje iz kontrolne skupine. Razlike med materami v tem pogledu niso značilne, čeprav po absolutnih podatkih več mater zanemarija otroka v radeški skupini. Opazovanje bi bilo treba razširiti na večje število primerov, da bi mogli potrditi oziroma zavreči to domnevo. Vsiljiva skrbnost se pri očetih sploh ne kaže, pri materah pa je nekoliko večja v kontrolni skupini (1 : 3). Vendar gre v obeh skupinah za zelo majhno število podatkov, tako, da nam na podlagi našega opazovanja ni mogoče sklepati o vplivu prevelike skrbnosti na razvoj mladega človeka in smo zato podatke o vsiljivi skrbnosti prišteli k skrbnemu odnosu mater do otrok.

Podrejenost - nadrejenost (0c-31)

Lestvica 4

Odnos: Mladoletniki:	Oče - otrok		Mati - otrok	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventnih	nedelinkventni
podrejanje	7	0	10(18%)	1(2%)
samostojnost	27	39	34(61%)	35(61%)
nadrejenost	19	17	12(21%)	21(37%)
Skupaj	53	56	56(100%)	57(100%)

Oče - otrok: $\chi^2 = 0,17$; neznačilen. Mati - otrok: $\chi^2 = 9,83$; značilen na nivoju 0,01.

Iz tabele moramo domnevati, da je več očetov nedelinkventnih mladoletnikov našlo pravičen, samostojen odnos do otroka kot očetov radeških otrok. Med zadnjimi se jih 7 otroku podreja, kar v nobenem primeru ne velja za kontrolno skupino. V pogledu nadrejenosti ni znatnejših razlik v podatkih. Na osnovi naših rezultatov moremo ostati le pri omejenih domnevi, ker χ^2 za odnos očeta do otroka ni značilen. Potrebno bi bilo razširjeno opazovanje za potrditev našega pričakovanja, da neavtoritativen oče negativno vpliva na otrokovo osebnostno oblikovanje. Značilen χ^2 za podatke iz drugega dela tabele to prepričanje potrjuje, ko gre za odnos matere do otroka. Neavtoritativnost matere je razvoju otroka bolj škodljiva kot njena popolna nadrejenost ali celo oblastnost, kot je razvidno iz našega opazovanja.

Žrtvovanje - izkoriščanje (0c-31)
Lestvica 5

Odnos: Mladoletniki:	Oče - otrok		Mati - otrok	
	delinkventni	nedelinkventni	delinkventni	nedelinkventni
Žrtvovanje	0	2	6	13
normalen doprinos	40 (75%)	53 (98%)	45	43
izkoriščanje	13 (25%)	1 (2%)	5	1
Skupaj	53 (100%)	56 (100%)	56	57

Oče - otrok: $\chi^2 = 10,6$; značilen na nivoju 0,01.
Mati - otrok: $\chi^2 = 2,14$; neznačilen.

Močna značilnost χ^2 odkriva, da so v teh odnosih velike razlike med očeti obeh skupin. Predvsem je razvidno, da mnogo bolj izkoriščajo svoje otroke očetje v delinkventni skupini kot v nedelinkventni. Iz absolutnih števil je mogoče domnevati, da se matere iz opazovane primerjalne skupine v večjem številu žrtvujejo za otroka, nasprotno pa matere delinkventnih mladoletnikov v večjem številu otroka izkoriščajo. Teh ugotovitev pa zaradi neznačilnega χ^2 ne moremo posplošiti.

3. Osebnost staršev

Oceni odnosov v družini smo pridružili oceno nekaterih osebnostnih značilnosti staršev. Ocenjevalci so presodili oba roditelja, če so se v družini srečali z obema, sicer pa le tistega, s katerim so prišli osebno v stik. Starše so ocenjevali po njihovem intelektualnem dojetanju, kolikor so ga mogli spoznati iz razgovora, ter po osebni urejenosti. Obe značilnosti sta v anketi zajeti z ocenjevalnima lestvicama s tremi stopnjami. Drugih osebnostnih karakteristik v enkratnem srečanju ni bilo mogoče ugotoviti dovolj natančno.

zato smo jih izpustili. Dodali smo le oceno ponašanja do anketarja z lestvico v treh stopnjah, v kateri so ocenjevalci določali servilno, vljudno (prijazno) oziroma neprijazno (sovražno) ponašanje.

Osebna urejenost (Oc-32)
Lestvica 1

Urejenost(zunanost)	Oče		Mati	
	delinkventnih	nedelinkventnih	delinkventnih	nedelinkventnih
	mladoletnikov		mladoletnikov	
primerna	26	28	45 (80%)	50 (96%)
zanemarjena	6	4	11 (20%)	2 (4%)
Skupaj	32	32	56 (100%)	52 (100%)

Oče: $\chi^2_2 = 0,12$; neznačilen.

Mati: $\chi^2 = 5,21$; značilen na nivoju 0,05.

Opazovanje je zajelo skoraj vse matere, očetov pa komaj dobro polovico. Iz tabele je razvidno, da so starši delinkventne mladine bolj zanemarjeni po svoji zunanosti kot starši iz kontrolne skupine. Pri tem je razlika med materami obeh skupin značilna.

Intelektualno dojemanje (Oc-32)
Lestvica 2

Dojemanje	Oče		Mati	
	delinkv.	nedelinkv.	delinkv.	nedelinkv.
	mladoletnikov		mladoletnikov	
bistro	1	7	5	10
primerno	25	20	41	35
topo	6	5	10	7
Skupaj	32	32	56	52

Oče: $\chi^2_2 = 0,11$; neznačilen.

Mati: $\chi^2 = 2,52$; neznačilen.

V pogledu inteligentnosti dojemanja naše opazovanje ni dalo značilnih razlik. Razlike v absolutnih podatkih o inteligentnosti mater med obema skupinama obstoje; matere radeške

skupine so v večjem številu intelektualno pod povprečjem kot matere iz kontrolne skupine. Tako pri očetih kakor materah je v kontrolni skupini nekoliko več nadpovprečno inteligentnih kot v eksperimentalni skupini. Opazovanja v tej smeri bi bilo treba dopolniti z večjim številom primerov.

Ponašanja do anketarja (0c-32)
Lestvica 3

Ponašanje	Oče		Mati	
	delinkventnih mladoletnikov	nedelinkventnih mladoletnikov	delinkventnih mladoletnikov	nedelinkventnih mladoletnikov
servilno	1	2	3	1
vljudno	25	29	49	49
neprijazno	6	1	3	2
Skupaj	32	32	55	52

Med materami v pogledu ponašanja do anketarja ni opaziti omembe vrednih razlik, očetje pa so bili v radeški skupini večkrat neprijazni do anketarja kot v kontrolni skupini. Vendar gre za tako majhna števila, da izračunavanje χ^2 ne bi bilo primerno.

4. Družina

Položaj družine v širšem družbenem okolju smo ocenjevali s stališča dejavnosti oziroma nedejavnosti. Za dejavno smo imeli družino, ki se vzdržuje pretežno z lastnimi dohodki, za nedejavno pa družino, ki živi pretežno v breme družbe. Vraslost družine v socialno okolje smo merili po njeni družabnosti oziroma izoliranosti, notranjo družinsko atmosfero pa so nam prikazali prevladujoči skladni odnosi oziroma prevladujoči konflikti.

Ozračje v družini (0c-3o)

Ozračje	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
napeto - neharmonično	26 (47%)	6 (10%)
harmonično in srednje harmonično	29 (53%)	52 (90%)
Skupaj	55 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 18,96$; značilen na nivoju 0,001.

Razlike med skupinama v pogledu harmoničnosti oziroma neharmoničnosti družinskega ozračja so zelo značilne. Medtem ko je v opazovani skupini delinkventnih mladoletnikov 47% družin, v katerih prevladujejo konflikti, je takih družin v kontrolni skupini le 10%. To pomeni, da skoraj polovica delinkventnih mladoletnikov živi doma v bolj ali manj napetem ozračju, polnem sporov, medtem ko živi 90% nedelinkventnih mladoletnikov v pretežno skladnih družinskih razmerah. Zaradi zelo značilnih razlik med obema skupinama lahko sklepamo, da izhaja delinkventna mladina iz neskladnih družin v večjem številu kot nedelinkventna.

Vzdrževanje družine (0c-3o)

Družina	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
nedejavna	3	0
dejavna	55	58
Skupaj	58	58

Razlike med obojnimi družinami so glede vzdrževanja tako neznatne, da bi bilo izračunavanje χ^2 neprimerno. Zato nam naše opazovanje ne da odgovora na vprašanje, ali delinkventna mladina v večjem številu izhaja iz nedejavnih družin kot nedelinkventna.

Družabnost (0c-3o)

Družina	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
izolirana	32	29
družabna	24	28
Skupaj	56	57

$\chi^2 = 0,46$; neznačilen.

V pogledu izoliranosti in družabnosti družine nam naša anketa ni dala dovolj opore za domnevo, da delinkventna mladina bolj kot nedelinkventna izhaja iz družabno izoliranih družin. Za potrditev te domneve bi morali razširiti opazovanje na večje število primerov.

5. Stanovanje

Stanovanje družine anketiranca nas ni zanimalo po arhitektonski oziroma estetski plati, ampak po urejenosti gospodinjstva. Lestvico smo razdelili v tri stopnje: dobro, srednje dobro in slabo urejeno stanovanje.

Urejenost stanovanja (0c-29)

Urejenost stanovanja	Družine	
	delinkventnih mladoletnikov	nedelinkventnih mladoletnikov
dobra	9 (15%)	22 (38%)
srednje dobra	27 (47%)	30 (52%)
slaba	22 (38%)	6 (10%)
Skupaj	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 14,75$; značilen na nivoju 0,001.

V pogledu urejenosti stanovanja je razlika med obema skupinama zelo značilna. 38% delinkventnih mladoletnikov živi doma v slabo urejenem gospodinjstvu, prav toliko nedelinkventnih mladoletnikov pa v dobro urejenem gospodinjstvu. Iz srednje dobro oziroma dobro urejenega gospodinjstva izhaja skupaj 90% mladoletnikov iz kontrolne skupine proti 62% mladoletnikov iz radeške skupine.

6. Sklepi

Za družine delinkventnih mladoletnikov je značilno: ravnodušnost in čustvena neprizadetost med starši ter deloma medsebojno zanemarjanje; pogosto ravnodušen in čustveno neprizadet odnos očeta do delinkventnega mladoletnika; deloma neavtoritativni starši in končno zanemarjanje ter izkoriščanje otroka od očeta. Matere so osebno često neurejene, neurejena so stanovanja teh družin, družinsko ozračje pa je polno konfliktov.

Podatki tega dela ankete torej potrjujejo pomen družine za razvoj mladega človeka. Družinska atmosfera, skladna ali polna notranjih nasprotij, vtisne pečat na dozorevajočo osebnost. Anкета poleg tega dokazuje, da za zdrav človekov razvoj ni dovolj le ozračje brez sporov; potrebno je več - pozitivna in kar najtesnejša čustvena povezanost med člani družine, med starši in otroki, pa tudi med starši samimi.

Materi kot glavnemu oblikovalcu otrokove osebnosti se po rezultatih naših opazovanj pridružuje tudi oče; njegov odnos do otroka je zelo pomemben. Po naših podatkih pogrešajo delinkventni mladoletniki zlasti očetovo ljubezen.

Ker je ugotovljeno, da so čustvene vezi v družinah mladoletnih delinkventov manj trdne, bi si bilo treba prizadevati, da bi v vse ustanove in organizacije, ki se ukvarjajo z izobraževanjem staršev, poleg mater v kar največjem številu pritegnili tudi očeta. Poučevati bi jih morali o negovanju čustvenih odnosov med ljudmi, o vlogi očeta pri razvoju otroka in podobno. Mlade ljudi bi bilo treba posebej pripravljati na zakon. V konkretnih primerih pa bi morali materam in očetom delinkventne mladine nuditi posebno pomoč, in to že v času, ko je otrok v zavodu, ter kasneje, po njegovem povratku v družino. Da se starši ne bi čustveno odvrnili od otroka, ki je storil kaznivo dejanje, naj bi v njih zbudili razumevanje zanj in za njegovo ponašanje. Občutja krivde pri otrocih in starših bi morali odpravljati z individualnim delom in z delom v majhnih skupinah staršev delinkventnih mladoletnikov. Normalizirati in okrepiti bi bilo treba čustveno navezanost staršev na otroka s prepričevanjem, da otrok njihovo pomoč potrebuje. Pri tem pa bi morali utrditi zlasti tiste čustvene vezi, ki so se med starši in otroki še ohranile.

Zelo očiten je slab vpliv podrejenih, neavtoritativnih mater na otroke; razširjeno opazovanje pa bi nam verjetno potrdilo nekaj takega tudi za očete. Starši, ki so brezbržni ali nekritični, popustljivi do otrokovih dejanj, jemljejo mlademu človeku možnost, da bi se navadil na omejitve, ki jih normalno življenje postavlja vsakomur. Zato taki otroci prej zaidejo v kriminal. V preventivne namene bi bilo treba med starši razširiti to spoznanje s primernim poukom, v konkretnih primerih pa jim pomagati s svetovanjem. Najti bi bilo treba odgovor na vprašanje, ki ga naše opazovanje ni dalo: kje so vzroki pomanjkljive avtoritete staršev.

8. OSTALI REZULTATI

Dr. Katja Vodopivec

V posameznih analizah smo se izognili razlagi nekaterih podatkov, ki vsebinsko ne dopolnjujejo obrazložene problematike in ki so vsi - v ugotavljanju razlik med delinkventno in nedelinkventno mladino - statistično neznačilni. Ker pa smo mnenja, da bi bila naša razprava nepopolna, če ne bi objavili tudi teh rezultatov vsaj v absolutnih številkah, smo zbrali preostale podatke v posebno poglavje.

V zdravstveno analizo nismo posebej zajeli podatkov o duševnih boleznih v družini. Teh bolezni je med prebivalstvom na splošno malo, vsaj v taki obliki, da bi se jih ljudje zavedali ali se zaradi njih zdravili. Zato so tudi podatki, ki so jih o tem dali anketirani starši, številčno neznatni.

Duševne bolezni v družini (0-27)

V družini je bil duševno bolan:	Družine mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
nekdo od staršev, bratov ali sestra	3	2
nekdo od starih staršev, tet, stricev, bratrancev, sestričen	3	5
nihče	52	51
Skupaj	58	58

Izjave staršev o spolnem razvoju otroka smo želeli presoditi tudi po utemeljitvah, ki so jih navajali za svoja zapažanja. Te utemeljitve so bile po mnenju anketarjev takole:

Utemeljitev spolnega razvoja (0 - 28)

Utemeljitev	Število odgovor za mladoletnike	
	delinkventne	nedelinkventne
stvarna	8	7
nestvarna	17	20
brez utemeljitve	33	31
Skupaj	58	58

V socialno analizo spadajo tudi podatki o bivališču opazovanih mladoletnikov v času anketiranja in deloma o invalidnostih v družini.

Med anketiranjem je velika večina opazovanih mladoletnikov bivala doma. Sem smo šteli tudi tiste mladoletnike, ki so imeli stalno bivališče pri svojih starših, pa so bili v času našega opazovanja še v vzgojnem poboljševalnem domu v Radečah.

Bivališče mladoletnikov (0-2)

Bivališče osebe, ki je za mladoletnika dajala podatke	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
isto	56	54
različno	2	4
Skupaj	58	58

Če bi mogli natančneje ugotavljati vrsto in izvor invalidnosti, bi podatki o invalidnostih v družini vsebinsko spadali v zdravstveno analizo. Ker pa nas je invalidnost zanimala v tem primeru predvsem kot ena izmed ovir za normalno družinsko življenje in uveljavljanje v poklicu in družbi, uvrščamo to vprašanje med socialne podatke.

Invalidnih oseb smo našli nekoliko več v družinah delinkventnih mladotletnikov kot nedelinkventnih, vendar razlika med obema skupinama niso značilne. Če bi hoteli ugotavljati v invalidnosti članov družine dodatne frustracijske vplive na otroka, bi morali naša opazovanja razširiti na večje število primerov.

Invalidnost v družini (D-26)

V družini so invalidni	Družine mladotletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
starši	11	7
drugi člani družine	1	1
nihče	46	50
Skupaj	58	58

V analizo psiholoških in vzgojnih problemov grede še podatki o nadzorstvu nad otroki ob prostem času, o oddaljenosti doma od šole, o strokovnem usposabljanju in končno podatki o druženju mladotletnikov z dekletmi.

Podatkom o nadzorstvu nad otroki v izvenšolskem času je težko pripisovati, da so res verodostojni. Starši, ki povedo, da so bili otroci v prostem času brez nadzorstva, prevzamejo nase del odgovornosti za otrokovo ponašanje. Če naredi ta otrok dejanje, ki ima vse znake kaznivega dejanja, potem so soodgovorni tudi pri njegovem kaznivem dejanju. Le malo je namreč staršev, ki iz objektivnih razlogov niso mogli otroka niti sami nadzorovati niti niso mogli nadzorstva zaupati komu izmed sorodnikov ali sosedov oziroma kaki ustanovi. Zato nas skoraj preseneča relativno veliko število negativnih odgovorov glede nadzorstva otrok; iz tega bi bolj sklepali na to, da so si anketarji v mnogih družinah pač pridobili toliko zaupanja, da je bil vsaj eden od staršev v svojem pripovedovanju sproščen in odkritosrčen, kakor pa, da bi lahko verjeli vsem odgovorom.

Nadzorstvo šolskega otroka ob prostem času (O-18)

Otrok je bil ob prostem času	Število mladotletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
pod nadzorstvom	43	49
brez nadzorstva	15	9
Skupaj	58	58

Večja oddaljenost doma od šole ne kaže negativnih vplivov na ponašanje otroka. Razlike so neznačilne in je podatkov premalo, da bi jim mogli za zdaj pripisovati večji pomen.

Oddaljenost doma od šole (0-18)

Oddaljenost	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
do nižje osnovne šole:		
do 2 km	43	48
2 km in več	15	18
do višje osnovne šole (nižje gimnazije):		
do 2 km	10	24
2 km in več	9	31
ni hodil v gimnazijo	39	3
Skupaj	58	58

Vsi mladoletniki iz primerjalne skupine so se učili za kvalificirane delavce, ker je bila primerjalna skupina izbrana med vajenci. Gojenci iz vzgojnega poboljševalnega doma v Radečah pa se niso vsi enako strokovno usposabljali, ker za to niso imeli ali veselja ali zmožnosti.

Strokovno usposabljanje mladoletnikov (0-23)

Mladoletniki so	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
se strokovno usposabljali za kvalificirane delavce	45	58
bili navadni ali priučeni delavci	6	-
se niso strokovno usposabljali ali so bili doma	7	-
Skupaj	58	58

Zelo nezanesljivi so bili odgovori staršev o tem, ali ima mladoletnik deklet ali ne, pa tudi njihova ocena deklet. Anketarji so imeli občutek, da so starši na to vprašanje le neradi in ne preveč natančno odgovarjali. Odgovori so bili sledeči:

Dekleta mladoletnikov (0-26)

Dekleta mladoletnikov	Število mladoletnikov	
	delinkventnih	nedelinkventnih
Mladoletnik ima dekle:		
da	12	5
ne	37	39
starši ne vedo	9	14
Ocena deklet, ki so jo dali starši:		
dekleta so dobra	5	1
dekleta so slaba	3	1
ocena neopredeljena	4	3
starši ne vedo	46	53
Skupaj	58	58

Če moremo odgovorom delno verjeti, potem nas preseneča, da si je več delinkventnih kakor nedelinkventnih mladoletnikov že izbralo svoje dekcle.

Podatki o odnosih v družini so bili obrazloženi v celoti.

11.

MLADOLETNIKI V VZGOJNIH DOMOVIH

(Seminar za vzgojitelje v Ljubljani, 27.- 29. jun. 1958)

9. NAMEN SEMINARJA

(Dr. Katja Vodopivec)

Leta 1957 je Komisija za psihološka raziskovanja pri Državnem sekretariatu za notranje zadeve LRS prvič povabila okoli 80 ljudi, ki se na raznih področjih ukvarjajo z delinkventno in družbeno neprilagojeno mladino, na dvodnevni seminar v Radeče, kjer je udeležencem prikazala rezultate raziskav osebnosti mladoletnikov*. Na tem seminarju je bilo sklenjeno, da bodo raziskave osebnosti dopolnjene s socialnimi anketami v družinah mladoletnikov in da bodo čez eno leto seznanjeni zlasti vzgojitelji vzgojnih domov z rezultati teh anket.

Ker smo se namenili, da bomo drugi seminar posvetili predvsem vzgojiteljem vzgojnih domov, smo želeli izbrati med problemi, ki so jih odkrili rezultati družinskih anamnez, predvsem take, ki so se pokazali kot najhujša ovira za zdrav in normalen razvoj mladih ljudi in ki so pogostni tudi v življenju otrok v zavodih. Zato smo potem, ko smo že imeli na uporabo rezultate socialnih raziskav, obiskali še vzgojne zavode v Logatcu, Planini in Smledniku, da bi skupaj z vzgojitelji ugotovili stične probleme v družinskem in zavodskem kolektivu. Trajanje seminarja smo določili na tri dni in zato smo za obravnavanje izbrali le štiri obsežnejše teme. Kajti menili smo, da imajo udeleženci seminarja več koristi od manjšega števila predavanj, če jim je na voljo dovolj časa, da jih lahko temeljito prouče, kot od prenatrpanega in preveč pisanega programa, ki bi mu le površno sledili in ne bi aktivno posegali v razpravo s svojimi mnenji in stališči.

Osnovna naloga vzgojnih domov je, da družbeno neprilagojeno mladino resocializirajo in zdravo, aktivno vrnejo v normalno življenje. Zato je za zavodsko osebje najbolj boleče vprašanje prevzganje tistih mladoletnikov, ki se po odpustu - še vedno neprilagojeni - znova vračajo v zavod in pa mladina, ki zaradi hude neprilagodljivosti prehaja iz zavoda v zavod in ne izpolnjuje pogojev za življenje na prostosti. Obravnavanju tega problema smo zato namenili prva dva referata.

Raziskave osebnosti mladoletnikov in socialne raziskave njihovih družin se nam odkrile močno čustveno prizadetost družbeno neprilagojene mladine. Ker smo bili mnenja, da življenje v zavodskem kolektivu mladega človeka čustveno večkrat še huje prizadeve in bolj osiromaši kot življenje v družini, smo temu vprašanju posvetili naslednji dve predavanji.

*Glej Kriminalistično službo 1957/2.

Iz družinskega kolektiva in družbe svojih vrstnikov preide zavodski gojenec v nov kolektiv, ki je drugače organiziran in drugače med seboj povezan. Vprašanje je, kako pomagati mlademu človeku, da bi se čimprej vživel v novi kolektiv in začel v njem aktivno delovati. Vzgojitelji prevzamejo v zavodu vlogo staršev, gojenci sami pa si med seboj nadomeščajo družbo bratov, sestra in prijateljev. Toda, ker je vzgojiteljev malo, so v zavodu tem bolj pomembni odnosi med gojenci samimi; njihova vloga v novem mladinskem kolektivu je velikega pomena. Zato smo to vprašanje obravnavali v petem in šestem referatu.

Končno smo se prepričali, da kulturno zaostali in v našo družbo slabo zakoreninjeni starši mnogo zagrešijo v tem, kako vcepljajo v otroke družbena pravila in moralne vrednote, in da kasneje vzgojno osebe v domovih z otrejšim disciplinskim režimom in ostrejšimi sankcijami negativne izkušnje mladoletnikov prej pomnoži kot omili. To pa dela mlade ljudi še bolj uporne in agresivne. Zato smo temu problemu namenili zadnji dve razpravi.

Želeli smo, da bi vse izbrane teme osvetlili z dveh stališč, s stališča praktikov, ki v zavodih prevzajajo mladino, in s stališča ljudi, ki se s temi problemi ukvarjajo teoretično. Zato smo vsaki od tem namenili dva enourna referata, ki sta jih imela vzgojitelj iz zavoda in teoretični delavec s sorodnega delovnega področja.

Referatu je sledila razprava okrog 50 udeležencev, ki so bili razdeljeni v tri skupine. Priporočila in sklepe posameznih skupin smo končno vskladili in skupaj oblikovali na zadnjem, plenarnem sestanku seminarja.

Seminar za vzgojitelje vzgojnih domov, ki je bil v Ljubljani od 27. do 29. junija 1958, je torej poizkus, izluščiti iz analitičnega gradiva o družinah družbeno neprilagojene mladine nekaj temeljnih vprašanj, ki so pomembna tudi za vzgojitelje vzgojnih domov; tem problemom (in seveda tudi ostalim) moramo posvečati vso pozornost, če hočemo, da bodo vzgojni domovi uspešno delovali v enotnem in kontinuiranem prevzgojnem procesu otroka. Pri tem naj omenimo še to, da smo se na seminarju namenoma izognili ekonomskim, stanovanjskim problemom družin in deloma tudi njihovi sanaciji, ker smo bili mnenja, da to niso naloge, ki bi jih lahko v okviru svojega delovnega področja reševali vzgojni domovi, marveč so to predvsem delžnosti občin, stanovanjskih skupnosti in delovnih kolektivov. Seminar pa je bil namenjen zlasti vzgojiteljem vzgojnih domov.

10. NEKATERI POGOJI ZA POVRATNIŠTVO PRI DELINKVENTNI MLADINI

Dr. Miloš Kobal

Pojavi družbene neprilagojenosti so pri nas secer številni, a na srečo še ne prehudi. V zadnjih dveh letih opažamo celo nekakšno stabilizacijo teh pojavov. Stabilizacija je razveseljiva, ker nas je poprej iz leta v leto bolj skrbelo naraščanje zlasti mladoletniške delinkventnosti. Ne bi mogli reči, da je stabilizacijo pripisati nekim družbenim ukrepom, čeprav ne bi bilo prav, da bi prezrli prizadevanja posameznikov in skupnosti na tem področju. O vlogi zavestnih sil pri omejevanju neprilagojenosti bi mogli spregovoriti šele po ustrezni analizi. Takšne analize in kriterijev zanjo pa za zdaj še nimamo.

Če se oziramo po razvitejših deželah, moremo tudi pri nas pričakovati porast neprilagojenosti za bližnjo prihodnost, in to za daljše razdobje. Kakšno je stanje na zahodu, je dodobra znano. Ferguson poroča, da se je v Glasgowu kar 12 % mladoletnikov, starih 14 let, ki so končali šolanje, srečalo z mladinskim sodnikom. Po ugotovitvah Maya v Liverpoolu pa je bilo med nezaposlenimi mladoletniki kar 80 % delinkventnih, čeprav je večina zagrešila manjše prestopke.

Pri nas ni razlogov za tolikšno naraščanje delinkventnosti. Seveda pa se moramo že sedanjim pojavom upreti takoj in s celo vrsto pozitivnih ukrepov. Zdi pa se, da niti drugod v Evropi niti pri nas nismo pripravljeni za odločilen preobrat v delu z neprilagojenim človekom pa tudi ne na ustrezne materialne žrtve. To našo pasivnost lahko razumemo. Večina ljudi namreč zaupa v stoletja stari in preizkušeni sistem kazenskega prava. Ni mogoče reči, da ta sistem sploh ne bi bil več učinkovit. Četudi delinkventnost mladoletnikov in odraslih nenehoma narašča (na Danskem je na primer od leta 1939 dalje delinkventnost narasla za 25 %), še vedno ne pomeni pojava, ki bi resneje zamajal družbene temelje.

Kazen je namreč tisto učinkovito sredstvo kontrole nad kriminaliteto: vsaj 70 do 80 % storilcev, ki se prvič pregrešijo, ne ponavlja več kaznivih dejanj. Le približno 20 % oseb v kriminalni populaciji je takšnih, ki bodo recidivisti. Sodobne psihološke raziskave pa nam povedo, da bi bilo mogoče celo teh 20 % zmanjšati, če bi se kaznovalna pravica uveljavljala bolj smotrno kot doslej. Preostro ali neprimerno kaznovanje nikakor ne pobjljša občutljivejše osebnosti, marveč jo usmeri v ponavljanje kaznivih dejanj.

Dejstvo, da je 80 % delinkventnih osebnosti popravljivih iz lastnega nagiba, nam jemlje precej naše prevzgojiteljske samozavesti. Saj menimo, da je čisto naša zasluga, če se nekdo brez vmešavanja družbenih organov vrne na pravo pot. (To razmerje v odstotkih je bilo isto celo v dobi, ko o prevzgojni funkciji kazenskih domov in kazenskega sistema sploh še ni bilo govora).

Priznati moramo, da za 20 % "težavnih" osebnosti še ne poznamo ustreznih metod. Kljub trudu specialistov vseh vrst, psihologov, psihiatrov, socialnih delavcev in drugih, uspehi nikakor niso zadovoljivi. Tem 20 % morajo prvenstveno veljati naše raziskave in o njih naj predvsem spregovorimo na našem seminarju.

Nekatere člene v oblikovanju "težavnih" osebnosti vendarle poznamo. Za zdaj se bomo ognili biološkimi činiteljem, ker jim ne pripisujemo tolikšnega pomena kot v preteklosti. Prvi znaki neprilagojenosti se oblikujejo v zgodnji otroški dobi in so tesno povezani z motnjami v družinskem okolju. Naša anketa nam odkriva stopnjevanja neprilagojenosti od prvih začetkov do prehoda v pravo delinkventnost.

Nekje na tej poti se marsikak neprilagojen otrok ustavi v vzgojni ustanovi. Ali so domovi že takšni, da bi za naših 20 % razraščevali vzroke njihove neprilagojenosti? V tem pogledu nimamo domačih analiz, pa tudi tuje so pomanjkljive. Toda ozračje v naših domovih ne bo daleč od tistega, kot ga doživljajo otroci, ki so stalni gostje bolnišnic in socialnih ustanov. Njihovo življenje pa so mentalni higieniki ter otroški psihiatri že proučili. Nič kaj zadovoljni z rezultati, ki jih daje ustanova za otroka in njegov duševni ter telesni razvoj, so probleme ustanov za otroke in mladoletnike strnili v skupen pojem - hospitalizem.

Kaj bi bil na kratko hospitalizem vzgojnih domov? Njegovo bistvo je v tem, da otroka ne prilagajamo družbi, marveč vzgojnemu domu, to se pravi, vsem njegovim posebnostim, mnogokrat celo željam in zahtevam posameznikov, ki vodijo takšen dom. V pogoje za razvoj hospitalizma pa moramo uvrstiti tako število gojencev kot število vzgojiteljev, tako sestav gojencev kot razčledanosti in požrtvovalnost vzgojiteljev, tako prostora kot možnosti za praktično delo, tako notranji red kot ozračje v domu in seveda še marsikaj. Roosenburgova je takole opisala okolje, ki je močno podobno razmeram, na kakršne v čim bolj priljubljeni obliki sicer - naletimo v vzgojnih ustanovah in katerim morda nezavudno "prilagajemo" mladoletnika.

Poboljševalni dom je tako organiziran in voden, da obsojenci ne morejo pobegniti. Zato mora upravnik budno paziti na vse, kar se dogaja v tem zaprtem prostoru. To pa ni prehuda naloga, saj je upravljanje doma v glavnem preprosto. V zavodu sta red in disciplina strogo obvezna. Stike z zunanjim svetom nadzorujejo in ker se zanjo porabi precej časa, so obiski dokaj omejeni. Obsojenec se mora seznaniti z dnevnim redom, s svojimi dolžnostmi in pravicami. Delu mu je natanko odmerjeno. S pravilnikom je določeno število in vsebina pisem, ki jih lahko prejme od staršev. Vsa pisma se cenzurirajo, zato, da ne bi prišlo do načrtov, ki bi škodili celotnemu redu ustanove. Na zrak hodi obsojenec ob določenih urah, obedovati mora ob določenem času, čas, ki ga lahko posveti svojim željam in razvedrilu, je natančno odmerjen. Vse, kar prejme ali odpošlje, mora biti pregledano. Naj dela dobro ali ne, njegov položaj bo vedno enak in vedno bo dobival dogovorjeno vsoto denarja za svoje delo. Če pa ne dela, tudi ničesar ne zasluži, vendar mu zato ne odtegnejo dnevnega obroka hrane.

To je torej svet, ki je umetno omejen, osamljen in zapuščen.

Ob takšnem opisu, ki je seveda ekstremen, se zavemo, da okolje, v katerem vzgajamo neprilagojenega otroka in mladoletnika, še vedno ni zadosti blizu družbeni realnosti. Čeprav vanj vedno bolj vnašamo oblike iz vsakdanjega življenja, moramo na tem seminarju odkriti še nove in še številnejše možnosti za to.

Predvsem pa je treba skladno spreminjati ozračje oziroma razmere na vseh stopnjah in v vseh domovih. Želja, da bi imeli dober dom, morda nehote ustvarja hierarhijo "dobrih" in "slabih" vzgojnih domov. V domove, ki nosijo poslednji vzdevek, preradi usmerjamo huje neprilagojene gojence, ki marsikdaj pripomorejo k upravičenosti takšnega vzdevka. Znano je, da se domovom za mlajše gojence posveča več pozornosti kot domovom za starejše; da je zaradi posebnih okoliščin imel neki zavod v določenem obdobju več materialnih in drugih sredstev itd.; - vse to pa krepi razlike med domovi.

Poseben problem je, koliko časa preživi gojenec v domovih. Po našem mnenju ta čas ni razumno omejen. Mnogi gojenci so tudi do deset let v ustanovah in pri tem še prehajajo iz ene v drugo, navadno iz "dobre" v "slabo". V Radečah je po stanju z dne 1. januarja 1958 29,6 % takšnih gojencev. Ne bo preveč, če rečemo, da bodo mnogi od teh za vselej ubrali pot delinkventnega ravnavanja.

Vemo, da je posebno hud tisti povratnik, ki je iz mladoletnega storilca - recidivista prešel v odraslega delinkventa.

Po novejših spoznanjih je družbena kontrola v obliki vedno ostrejših kazni za takšnega recidivista neuspešna. Ujeti smo v paradoks: za ponavljanje kaznivih dejanj uporabljamo vedno ostrejše kazni, prav te pa sprožijo še pogostnejše ponavljanje kaznivih dejanj. Kaznovanje kot oblika družbene kontrole bo seveda preživelo našo in še mnoge generacije. Preveč uspešno sredstvo je v odvrčanju s krive poti za tiste, ki gredo v delinkventnost, da bi z njo zadovoljili svoje potrebe. Velik odstotek takšnih ljudi namreč strezni prva negativna izkušnja. To pa še ne pomeni, da velja isto za recidiviste, ki so osebno huje prizadeti. Zanje moramo poiskati drugačne poti do resocializacije. Na našem področju pa se moramo predvsem rešiti hospitalizma v domovih. V sedanjih razmerah namreč le za določen čas odtegnemo mladoletnika negativnim vplivom. Ob novih pritiskih okolja, kateremu ni prilagojen, pa bo morda ponavljal kazniva dejanja.

Seveda je mladoletniška delinkventnost preveč zapleten bio-psiho-socialni problem, da bi zadostovali zgolj neki popravki v sistemu prevzgoje. Marsikaj moramo še upoštevati, začevši z mladoletnikovo biologijo. Četudi ves čas dajemo prednost družbenim vzrokom neprilagojenosti, pa ne bi bilo prav zanemarjati biogenetičnih momentov tam, kjer so ti pomembni. Raziskave o bioloških vplivih še vedno niso povsem dokončne. Novejša opazovanja pri duševnih bolnikih nam vzbujajo celo misel, da neke osebnosti kljub nasprotnim zunanjim vplivom, tako rakoč iz "notranje" moči rajši ravna v družbeno negativnem smislu. Takšna opazovanja so zlasti zanesljiva za tiste neprilagojene osebe, pri katerih je moteno delovanje hipofize, bodisi da je ta preveč ali premalo aktivna. Mnogi hi-

poplastični ljudje in akromegaliki se kar ne morejo odtrgati celo od kriminalne dejavnosti, dokler se po ustreznem zdravljenju ne uredi funkcija omenjene žleze. Takrat pa se takšne osebnosti mnogokrat kar čudežno poboljšajo. Radeške raziskave so pokazale, da odstotek hipoplastičnih oseb med gojenci ni ravno majhen. Površni pogled v druge domove (na primer Logatec) nas opominja, da so tam razmere podobne. Ali ne terjata takšna ugotovitve poglobljenega sodelovanja našega zdravstva, ki je doslej docela zanemarjala to plat zdravstvenega dela v domovih?

Socialnopsihološke analize neprilagojenosti uvrščajo na prvo mesto zlasti ugotovitve o oblikovanju frustriranega stereotipnega ponašanja. Te ugotovitve nam pojasnijo marsikaj, kar si z zdravim razumom mnogokrat nismo znali razložiti. Čemu ponavlja otrok ali mladoletnik neprimerna dejanja kljub nasprotnem trudu njegove okolice, navkljub kaznovanju, kljub temu, da se sam mnogokrat zaveda svojega zgrešenega ravnanja? S formalno logiko si tega pojava nismo znali pojasniti. Razumemo pa, da se tako sprosti čustvena napetost v človeku - često mimo dobrih namer in sklepov, ki jih v njem oblikuje vzgojno okolje.

V naših domovih so številni gojenci s frustriranim ponašanjem. V Radečah ima 36 % preiskanih gojencev frustracijsko strukturo ponašanja, 32 % pa je takimenovalih sekundarno motiviranih. Vemo, da vzroki za takšno ponašanje ne tiče v vzgojnih ustanovah, čeprav mnogi vplivi naših domov krepe že prej izoblikovani frustracijski mehanizem.

Vzroke frustriranega ponašanja želimo kar najbolje spoznati, zato smo poleg že znanih metod uporabili še anketo o življenjskih razmerah delinkventne mladine. Za raziskavo smo to pot izbrali metodo, ki je sicer preprosta in uspešna, a zaradi pogostnega izrabljanja nekam na slabem glasu. Prav zato smo se trudili, da bi zgradili anketo po sodobnih načelih in ob sodelovanju ustreznih strokovnjakov.

Delinkventna in kontrolna skupina sta se skladali po starosti, socialnemu poreklu, deloma po prebivališču, zlasti pa po tem, da je imel vsak anketiranec živa še oba od staršev. Zdi se nam pomembno, da so bili vsi naši anketiranci iz popolnih družin, kar daje večjo vrednost razlikam, ki smo jih ugotovili. Zaradi takšnega izbora smo pri analizi podatkov izhajali iz začetne hipoteze, da med obema skupinama ne bo značilnih razlik. Analiza je seveda takšno hipotezo ovrgla.

V večini vprašanj, ki zadevajo družbeni položaj, gospodarsko stanje in splošne razmere v družini, ni značilnih razlik med delinkventno in kontrolno skupino. V tem je posredno tudi dokaz, da smo obe skupini izbrali dokaj posrečeno. Ni značilnih razlik v starosti staršev, v njihovi nenavzočnosti v družini, glede sodelovanja v NOB in drugih vojnih formacijah, glede skupnega življenja, glede kraja, kjer prebiva družina, glede izobrazbe, zaposlitve, oddaljenosti od kraja zaposlitve, glede mesečnih dohodkov, bolezni in invalidnosti ter duševnih bolezni. Celotno alkoholizma naj ne bi bilo dosti več v skupini delinkventov v primerjavi s kontrolno skupino, ker je x² le slabo značilen v škodo delinkventne skupine (v delinkventni skupini je 15 družinskih članov alkoholikov, v kontrolni pa 7).

Značilne razlike pa najdemo v zaposlenosti matere. Zaposlenih je namreč manj mater delinkventnih kot pa nedelinkventnih mladoletnikov (glej razlago na str. 40).

Podobno so v škodo delinkventne skupine značilne razlike glede zasedenosti in udobnosti stanovanja; kar 32 (18) družin delinkventov ima neprimerno stanovanje. Zato je tu di stanje anketirancev glede na to, s kom so spali, pri delinkventni skupini zelo neugodno. Le 4 (14) delinkventi so spali sami v sobi, vsi drugi pa skupaj z drugimi, in to največ 25 (10) s celo družino v isti sobi. Poleg tega so anketiranci iz delinkventne skupine v 30 primerih ležali z drugo osebo v skupni postelji.

Te zunanje znake o stanju v družini so dopolnili anketarji z lastnim opazovanjem družin in odnosov v njih.

Ko so anketerji opazovali urejenost stanovanja, so ugotovili, da je v družinah delinkventnih mladoletnikov znatno več slabo urejenih stanovanj (22 : 6).

Prav tako so v škodo delinkventne skupine njihove ocene ozračja v družini. Ozračje so namreč v 26 primerih opisali kot neskladno, polno konfliktov. Harmonično je bilo sicer v 29 družinah delinkventnih mladoletnikov, vendar naj bi bilo takšnih družin v kontrolni skupini kar 52.

Anketarji so nato ocenjevali odnose med starši in odnose staršev do otrok.

Pri tem so našli več čustvenih motenj v medsebojnih odnosih v družinah, iz katerih izhajajo delinkventi. Tako naj bi bilo 32 % mater iz takšnih družin ravnodušnih do očeta, vtem ko jih je prav tolikšen odstotek iz kontrolne skupine svojemu možu predan. Očetje delinkventnih mladoletnikov naj bi bolj zanemarjali matere in po njih verjetno vso družino kot očetje nedelinkventnih mladoletnikov. Podobne motnje bi našli tudi v odnosih med starši in otroki. Po naših ugotovitvah naj bi bilo v delinkventni skupini v primeri z nedelinkventno precej več staršev, ki so ravnodušni do svojih otrok, mnogo več takšnih, ki svoje otroke zanemarjajo, mnogo več neavtoritativnih očetov in mnogo več mater, ki otroke izkoriščajo.

Vprašanja o anketirancu - delinkventu so razgrnila razvoj njegove neprilagojenosti iz obdobja v obdobje. Ni nikakršnih značilnih razlik glede rojstva otroka, poroda in morebitnih njegovih komplikacij, glede dojenja ali fizične ter kulturne zapoznelosti. Pač so nakazane manjše razlike v otrokovi zdravstveni prilagoditvi, ki je bila pri delinkventni skupini v prvem letu nekoliko slabša.

Pač pa se že v obdobju pred vstopom v šolo srečamo z mnogimi pojavi neprilagojenosti.

Najprej vedo starši za to obdobje povedati, da mnogi kasnejši delinkventi (glede na naš izbor je med njimi večina povratnikov in takšnih s hujšo delinkventno aktivnostjo) niso bili tako ubogljivi, da bi lahko pozabili na njihove običajne otroške slabosti in ocenjevali njihovo mladost ugodno. Takšnih otrok naj bi bilo v delinkventni skupini 11 proti 3 iz kontrolne skupine. Seveda so v tem številu zajeti samo otroci, ki so tu-

di navzven kazali motnje v prilagoditvi ali pa se je njihova neprilagojenost že zgodaj izražala v agresivnih reakcijah. Zanimivo je, da so se nad enakim številom otrok (namreč nad 11 poznejšimi delinkventnimi mladoletniki) pritoževali tudi drugi, ne le starši. Torej je njihova neprilagojena aktivnost že takrat prešla ozki družinski krog.

Večina kasnejših delinkventov pa rešuje svoje zgodnje notranje napetosti in pritiske bolj sama v sebi kot navzven. Zato naletimo pri njih na toliko simptomov manj nevarne pa tudi hujše zgodnje nevroze. Takšni simptomi so se v naši anketi pokazali pri 47 delinkventnih mladoletnikih. V primerjavi z mladoletniki iz kontrolne skupine so pri delinkventih očitni zlasti simptomi hujše nevroze, kajti huje nevrotičnih je kar 27 delinkventnih mladoletnikov, a le 9 iz kontrolne skupine. Anketa precej zanesljivo kaže, da se večina otrok iz kontrolne skupine uravnovesi v šolski dobi. Takšne poti pa delinkventni mladoletniki - sedaj gojenci doma v Radečah - navadno niso prehodili. Njihova neprilagojenost se stopnjuje in zaplete; zato se pri večini v šolski dobi pokažejo razvade, ki niso več omejene samo na prizadeto osebnost, marveč se kažejo v blažjih, večinoma pa v hujših agresivnih odgovorih na pritiske okolja. Tako je zlasti občutno več agresivnih razvad med delinkventno skupino (33 primerov) kot med nedelinkventno (le 3 primeri).

Nič čudnega, da je v tej dobi tudi pritoževanje okolice nad njihovim ponašanjem znatno večje kot v prejšnjem obdobju (24 : 1).

Posledica opisanih motenj je neredno obiskovanje šole. Zato nas ne preseneča visoko število delinkventnih mladoletnikov, ki so neredno hodili v šolo (30 : 4). Rezultat zavožene mladosti pa se prepričljivo izraža v številu dokončanih razredov osnovnega šolanja: v delinkventni skupini je 49 otrok dovršilo manj kot 6 razredov, medtem ko je v kontrolni skupini - torej pri mladoletnikih iz istega starostnega obdobja - rezultat obraten.

Po 14. letu starosti mladoletnega storilca kaznivih dejanj se njegova neprilagojenost zgoj utrjuje. Razvijajo se le nove oblike. Ob bolj smiselni delinkventni aktivnosti so pri nekaterih poprejšnje nevrotične ali slepe agresivne reakcije do okolja, ki so bile večinoma brez pravega cilja, zdaj vedno redkejše. Večina opazovanih delinkventnih mladoletnikov pa se ni znebila tistih razvad, ki smo jih označili kot agresivne proti okolju. Našli smo jih v 29 primerih in le v 2 kontrolnih primerih.

Kakor so v prejšnjem obdobju zanemarjali šolanje, tako je mnogim sedaj težka prilagoditev delavnemu življenju. Pri 17 mladoletnih delinkventih smo namreč dobili odgovor, da so se težko vživeli v delo. V kontrolni skupini pa je le 6 takšnih odgovorov. Med delinkventnimi mladoletniki pa je tudi precejšnje število takih, ki pred prihodom v dom sploh niso poprijeli za nobeno delo.

Tem ugotovitvam bi morali dodati še izčrpen opis splošnih socialnih razmer, v katerih živi in se oblikuje neprilagojena mladina. Obstajata vsaj dva pomembna vira, iz katerih izhajajo neprilagojeni mladi ljudje. Največ jih je v družinah, ki so se v zadnjih

desetletjih naselile v mestih ali pa zlasti po vojni opustile obdelovanje zemlje in se zaposlile v bližnji industriji. To so "mlade" družine, brez prave tradicije, ekonomsko pod povprečjem, živeče navadno v pretesnih stanovanjih. Ker jih novi življenjski tempo prehiteva, so dovzetnejše za številne negativne vplive mestnega življenja. Drugi vir je za zdaj sicer neznaten in za mladoletniško delinkventnost nikakor ne značilen. Tu mislimo na družine, ki so kulturno in ekonomsko zadosti razvite, vendar jih tarejo številne notranje težave, predvsem pa čustveno neskladje med zakoncema. Te njune težave pa - pogosto mimo njunega hotenja in truda, da bi jih prikrila - frustrirajo mladega človeka. Slabe ekonomske razmere so sicer pomemben činitelj, saj večajo število premoženjskih deliktov, a za hujše oblike neprilagojenosti in delinkventnosti niso edini vzvod. Za te oblike je pomembnejše ozračje v družini in otrokovo dobro počutje, čeprav nanj seveda vpliva tudi količina kruha in obleke, ki mu jo dom nudi.

Od spoznanja vzrokov neprilagojenosti do celovite in pravilne uporabe teh spoznanj bo seveda še dolga pot. Ni nobenega drugega družbenega problema, pred katerim bi bili v celoti še tako brez moči, kot smo prav pred problemi neprilagojenosti. Nekatero ugotovitve, ki smo jih navedli, so morda pomogle razjasniti nekaj temnih lis. Ne domišljajmo pa si, da smo s tem že storili kak pomembnejši korak naprej.

V poslednjem času je vsa naša pozornost posvečena družini. Mnoge ugotovitve doma in po svetu utrjujejo naše prepričanje, da naj bo družina torišče preventivnega in prevzgojnega dela. Če pa je neka družina vir motenj za otroka ali mladoletnika, potem naj mu "razširjena družina" - največkrat je to vzgojni dom - nadomesti materialno in čustveno izgubo. Predvsem moramo poudariti čustveno izgubo. V mnogih desetletjih je po zaslugi vzgojiteljev sicer izginil tisti vzgojni sistem, ki ga je povzdignil v nesmrtnost Charles Dickens. Dom res skrbi za otrokov telesni razvoj, za poklicno izobrazbo, za privzgojitev mnogih družbenih načel. Dom torej skrbi, da njegov varovanec ne bo "družbeno bolan". Premalo pa stori za čustveno polnovrednost svojega gojenca, za njegovo pozitivno družbeno aktivnost in pozitivno navezanost na družbo. Kako temu odpomoči, to je poglavitno vprašanje, ki ga zastavljamo našim vzgojiteljem in drugim strokovnjakom, ki imajo opravka z neprilagojeno mladino.

11. MLADINA IZ VZGOJNIH DOMOV

Janez Železnik

Problem, ki ga v zadnjih letih vedno močneje čutimo v vzgojnem pobiljševalnem domu v Radečah, je problem tistih mladoletnikov obeh spolov, ki so že pred prihodom v naš dom živeli dalj časa ali pa sploh večji del življenja po raznih mladinskih domovih,

internatih ali vzgajališčih. Ti mladoletniki pomenijo zaradi nekaterih specifičnosti v ponašanju glede na druge gojence poseben vzgojni problem. Sodimo, da to ni samo problem našega doma, temveč da se mora z njim ukvarjati tudi vzgojno osebje drugih vzgajališč ter vzgojnih institucij internatskega tipa, in to tem bolj, čim starejše gojence imajo.

V našem domu je 135 mladoletnikov in mladoletnic. Od teh je že prej bivalo v raznih domovih 34 mladoletnikov in 6 mladoletnic, skupaj 40 ali 29,6 % od vseh, in to :

	Moški	Ženske	Skupaj
do 6 mesecev	4	1	5
6 do 12 mesecev	9	2	11
12 do 18 mesecev	4	-	4
18 do 24 mesecev	5	1	6
2 leti do 3 let	3	1	4
4 leta do 5 let	3	1	4
5 let do 6 let	2	-	2
8 let do 10 let	4	-	4
Skupaj	34	6	40

Pri tem ni vračunan čas, ki ga je mladoletnik prebil v našem domu (od 6 do 30 mesecev). Zanimivo je, da sta skoraj dve tretjini teh mladoletnikov bili vsaj v dveh mladinskih zavodih že pred prihodom v Radeče. Tako je živelo:

- v 1 domu 14 mladoletnikov
- v 2 domovih 13 mladoletnikov
- v 3 domovih 5 mladoletnikov
- v 4 domovih 5 mladoletnikov
- v 6 domovih so bili 3 mladoletniki ,

skupno torej 40 mladoletnikov.

Pri tem so izraziti zlasti nekateri primeri:

P. je bil v 24 mesecih v 6 različnih domovih, Ž. v 36 mesecih v 4 domovih, K. v 12 mesecih v 3 domovih, D. in C. oba v 18 mesecih prav tako v 3 domovih.

Taki mladoletniki so kot "stari domski veterani" v skupini gojencev poseben problem.

Za globljo presojo skupine mladoletnikov, ki so že prej bivali v raznih domovih, smo opravili nekatere primerjave z mladoletniki, ki prav tako bivajo pri nas, pa še niso bivali v drugih domovih.

Zaradi pravičnega pojmovanja in lažjega izražanja bomo v nadaljevanju referata prve imenovali "mladoletniki iz domov", druge pa "ostali mladoletniki". Celoto sestavlja

131 oseb (40 mladoletnikov iz domov + 91 ostalih mladoletnikov). Podatki kažejo sledeče :

	Število mladoletnikov iz domov		Število ostalih mladoletnikov	
	število	%	število	%
1. Kazniva dejanja brez sosterilcev	21	52,5	35	38,4
Kazniva dejanja s sosterilci	19	47,5	56	61,6
2. Kazniva dejanja izvršil v času bivanja v domu	13	32,3	-	-
3. Bivališče v času storitve kaznivih dejanj				
a) v mestu	32	80,0	39	42,9
b) na vasi	8	20,0	52	57,1
4. Mladoletniki imajo:				
a) očeta in mater	19	47,5	43	47,3
b) samo mater	16	40,0	33	36,2
c) samo očeta	1	2,5	11	12,0
d) so brez staršev	4	10,0	4	4,5
5. Poklic mladoletnikov v času storitve kaznivih dejanj:				
a) vajenci	18	45,0	17	18,7
b) šoloobvezni učenci	10	25,0	12	13,2
c) delavci	9	22,5	23	25,3
d) kmetje	-	-	14	15,4
e) brez poklica	3	7,5	25	27,4
6. Rojeni:				
a) v zakonu	32	80,0	77	42,9
b) izven zakona	8	20,0	14	57,1

Gornji podatki kažejo, da je med gojenci, ki prej niso bili v domovih, v primeri z ostalimi več otrok, ki imajo samo očeta in relativno več izven zakona rojenih otrok. Po naših spoznanjih bi bili mladoletniki, ki so že prej bivali v domovih, bolj problematični kot ostali.

Vidne so razlike pri poklicih mladoletnikov v času storitve kaznivih dejanj. Tako je več mladoletnikov iz domov kot ostalih bilo vajencev, šoloobveznih otrok, torej učencev in dijakov, manj pa brez poklica. Te razlike so nastale zlasti zato, ker se je večina starejših mladoletnikov in mladoletnic iz domov učila v vzgajališčih kaknega poklica ali pa so obiskovali šolo oziroma gimnazijo. Vzrok, da je 80 % mladoletnikov iz domov v času storitve kaznivih dejanj bivalo v mestih in industrijskih centrih, je sicer tudi v tem, da so nekateri domovi in internati v mestih, vendar pa vse kaže

zlasti na to, da je povratak v družbeno neprilagojenost oziroma kriminal v mestih večji.

V večini primerov ugotavljamo, da je pri mladoletnikih, ki že dalj časa živijo po raznih domovih, prikrajšani za topla čustva in zaupne ter pristržne odnose v urejeni družini, izrazito razvit čisto poseben način osebnega uveljavljanja med sogojenci in tudi v odnosu do vzgojiteljev. Dejstvo je, da se imajo za "veterane domov" in se zato že takoj ob prihodu v naš dom poizkušajo - v večini primerov jim to tudi uspe - uveljaviti v kolektivu sogojencev. S ponosom in z neko samozavestjo pripovedujejo, kjer vse so že "domovali"; privlačno in včasih zelo nazorno znajo pripovedovati svoja doživetja in posredovati izkušnje, ki so si jih pridobili med bivanjem v zavodih. S tem obračajo nase pozornost in poizkušajo pridobivati ugled. Tako osebno uveljavljanje je obenem tudi nekakšno nadomestilo za prejšnje ne dovolj uspešno pozitivno uveljavljanje njihove osebnosti v normalnih življenjskih razmerah. Tudi z vedenjem hočejo podkrepiti svoje pripovedi. O tem je napisal neki mladoletnik, ki je doslej preživel že 12 let v domovih, sledeče :

"Kmalu po prihodu v dom je med delom stopil k meni B.J. in me vprašal, če res boksam. Pritrdil sem mu. Rekel je, da bi se v nedeljo pomerili. Potem pa so kar prihajali: R., P. itd. Toda kako so se osmešili, ko je prišla nedelja, ki sem jo komaj čakal. Ko sem v prvem spopadu B. skoraj knockoutiral, ni bilo nobenega nasprotnika več. Šele zvečer sta se komaj opogumila P. in R. Prvi je predlagal le rahlo "šlatanje", R. pa sem dal kratko lekcijo boksa, tako, da potem ni hodil več kot našoprijen petelin. R. so fantje sovražili in videl sem, da so mene potem skoraj vsi vzljubili."

Hitro se znajdejo in se vsaj na videz vživijo v novo okolje, tako da po nekaj dneh že poizkušajo tudi praktično uporabljati v domovih pridobljene izkušnje in spletkariti (izmišljene bolezni, izgovarjanje na drugega vzgojitelja, pri delu najdejo takoj lažje opravilo, na šegav način izigravajo opomine vzgojitelja ipd.).

Njihovo vživetje pa je često res le navidezno. Že prve mesece postanejo čustveno nemirni in delajo težave. Tako je pobegnilo iz našega vzgojnega doma 55 % mladoletnikov iz domov, in sicer jih je enkrat pobegnilo 9, dvakrat so pobegnili 4, trikrat 6 in šestkrat 3 mladoletniki. Značilno je, da je pri teh mladoletnikih v večini primerov motiv pobega hrepenenje po doživetjih in pustolovščinah. Zato ne bežijo proti svojemu domu in kraju, ampak tja, kjer pričakujejo doživetij.

Zanimivi sta tudi ugotovitvi, da je 32,3 % vseh mladoletnikov iz domov storilo kazniva dejanja prav med bivanjem v našem domu in da je 52,5 % mladoletnikov iz iste skupine izvršilo kaznivo dejanje samostojno in brez sosterilcev, medtem ko je ta odstotek pri ostalih za 14,1 manjši. Pri tem očitno ne gre toliko za samozavest mladoletnega delinkventa, temveč za nekaj drugega. Že radeški seminar (l. 1957) je dognal, da imajo delikti mladoletnikov dva različna izvora: lahko so ali posledica motovacijskih

mehanizmov ali pa frustracijskih stereotipov. Za večino mladoletnikov iz domov smo ugotovili, da je treba pri njih iskati izvor delikta v frustracijskih stereotipih, da jim torej izvrševanje kaznivih dejanj pomeni posebno obliko sproščanja lastne čustvene napetosti. Za razvoj frustracijskih stereotipov potrebne okoliščine pa so bile pri večini mladoletnikov iz domov podobne in zlasti v zgodnji mladosti zelo ugodne.

Dalje imajo mladoletniki iz domov bolj poudarjen občutek manjvrednosti kot ostali, tako da so pri njih že taka stanja, v katerih podzavestno reagirajo in sprožijo v sebi vrsto obrambnih mehanizmov, ki po svoji moči in učinku nikakor niso v skladu z morebiti nepomembnimi dražljaji, ki so jih sprožili. Tako n. pr. reagira tak gojenec, če smo ga zjutraj zaradi preobilice dela in skrbi prezrli in mu nismo odzdravili.

B. se je v našem domu pred kratkim izučil za pomočnika. Tudi sicer je med dobrimi in smo mu omogočili sprejem na tehniško srednjo šolo. Ko nedavno ni bilo njegovo pismo istega dne, ko ga je izročil, oddano na pošto, je dejal: "Vem, da me vsi sovražite, ker sem grd in staršem zame ni mar. Kdor se Vam ne zna prikupiti, je vse, samo človek ne. Govorite o demokraciji, pa je to le sama birokracija. Toda bolje je, da o tem ne govorim". (Fant je star 19 let in mu je v 8 letih naš dom že peti).

Mladoletniki iz domov so hudo občutljivi za krivico in zato tudi posebno zahtevni, ko terjajo svoje pravice. Dolžnosti le neradi izpolnjujejo. Zelo hitro se čutijo prizadete. Kakor smo ugotovili, je med njimi 35 % takih, ki so zelo agresivni, oziroma so v domu sploh najbolj agresivni. Napadalni so zlasti do vzgojnega osebja, seveda pa tudi do sogojencev.

Značilna za mladoletnike iz domov je njihova čustvena otopelost, zagrenjenost in nezaupljivost do vzgojnega osebja pa tudi do sovrstnikov in staršev.

Mladoletnik K. je lovil vse vrste živali (kače, miši, podgane, golobe, mačke) in jih trpinčil. Z njimi je počenjal včasih nerazumljive stvari. Z žepnim nožičkom je n. pr. zaklal podgano. Golobom je z žico zvezal noge, da so jim čez čas odpadlje, strigel in pulil jim je nerje, jih po-barval z barvo ipd. Tudi sicer je bil zelo surov in napadalen. Mladoletnik B., ki je že peto leto po domovih, piše v življenjepisu o starsin siedece: "S starši si ne dopisujem in si tudi nočem. Nimam nobenega domotožja in skoraj jih ne bom poznal. Obiščejo me ne. Zakaj bi se potem jaz zanimal zanje". Mladoletnik P. je po 3 letih bivanja v našem domu v življenjepisu napisal: "Prijetelja si še nisem izbral, ker sem tak, da fanta, za katerega mislim, da bi se lahko spoprijateljil z njim, dalj časa opazujem. Skoraj vse sem že dobro spoznal, toda nobeden se mi ni zdel primeren, da bi mi bil lahko res odkritosrčen prijatelj. Največ simpatij gojim še do D. in M. (Oba sta bila mladoletnika iz domov - op. J.Ž.). Prvega imam raje, ker je bolj odkrit in pogumen, M. mu je pravo nasprotje ... Od tukajšnjih vzgojiteljev sem do sedaj imel še najraje tov. K.

Edini je, ki zelo nerad zakriči nad fanti...." O enem svojih prijateljev je pisal sledeče: "V tem domu sem se tudi navezal na fanta, ki se mi je zdel najboljši in najplemenitejši, kar sem jih kdaj srečal. Postala sva nerazdružljiva prijatelja. Upravnik doma in vzgojitelj so se čudili, od kod toliko medsebojnega razumevanja. Zaradi tatvin so ga dali v drug dom (takrat je bil star 14 let - op. J.Ž.). In dalje: "Po treh mesecih bivanja v G. smo se preselili v L. Bilo je desetkrat lepše kakor prej. Še celo vzgojitelji so se spremenili. Prejšnjega "Migija", kakor smo pravili vzgojitelju Ž., ni bilo mogoče več spoznati. Postal je dobričina in najbolj priljubljen vzgojitelj v domu. Zbližala sva se in si bila najboljša prijatelja. Toda ne prijatelja samo tako, da mi je bil on kot vzgojitelj bolj naklonjen. Ne, zares sva bila prijatelja. Zaupal sem mu vse, kar me je težilo, enako on meni. Mogoče se zdi nekoliko smešno, da vzgojitelj gojencu vse zaupa, toda če sta dva res prijatelja, ju ne more razdružiti nobena razlika v položaju, ki ga imata v družbi. Taka prijatelja sva bila tovariš Ž. in jaz. Ob nedeljah sva si preganjala dolgčas v njegovem stanovanju z zračno puško ali pa v gozdu zraven doma s pištolo tako, da sva tekmovala, kdo je boljši strelec... Vzgojiteljji so kmalu opazili najino prijateljstvo. Bil je premeščen v Celje. Zopet sem preklinjal usodo..."

Med temu mladoletniki opažamo tudi izrazite poteze egocentričnosti. V kolektivu sogojencev dobesedno terjajo večjega upoštevanja, pri vzgojnem osebju izsiljujejo posebno pozornost, obzirnost in popustljivost; do drugih so preveč kritični, do sebe zelo nekritični; ugovarjajo, ker jim ne dovoljujemo, da bi jim drugi postiljali postelje; radi prihajajo zadnji v zbor ali v jedilnico; hočejo boljši kos kruha (krajec) v šoli boljšo oceno ipd.

Mladoletnik P. je pisal izpitno nalogo iz strokovnega računstva za zadostno, drugi povprečno za dobro in prav dobro oceno. Svojo očitno nejevoljo je stresal na vse. Govoril je: "Kaj ne bi pisal slabo, ko so bile naloge tako lahke, da je bil človek prav površen pri pisanju! Bil sem pripravljen na mnogo težje naloge."

Mladoletniki iz domov prejemajo mnogo manj paketov od svojcev kot ostali. Večinoma si jih razdelijo v ozkem krogu, medtem ko od vseh drugih sogojencev terjajo, v imenu "tovarištva in kolektivizma", naj delijo pakete tudi z njimi.

Še izraziteje se kaže egocentričnost v igri (košarka, nogomet, odbojka). Tedaj so za ceno "solo akcije" brezobzirni tudi do svojih najboljših prijateljev. Če v taki "akciji" propadejo po lastni krivdi, jo pripisujejo drugim.

Zaradi dolgotrajnega bivanja po domevih so mladoletniki iz domov znatno manj zmožni prav presojeti realne in konkretne življenjske razmere. Za nadaljnje življenje imajo zelo veliko želja materialne narave in so v tem pogledu zelo zahtevni. Pogosto se primeri, da piše tak mladoletnik staršem ali sorodnikom v glavnem samo to, kaj potre-

buje, ne glede na dejanske potrebe ali na upravičenost svojih zahtev.

T. je v pismu napisal, naj mu pošljejo 16 različnih stvari v vrednosti skoraj 14 000 dinarjev, čeprav je vedel, da je doma 6-članska družina z nekaj nad 10 000 dinarji dohodkov. - M. je po dveh letih bivanja pri nas pisal bratu, naj mu kupi boljše blago za obleko, perilo, kravato, čevlje "mokasine", čepico itd. v vrednosti okrog 30.000 dinarjev, čeprav mu je bilo znano, da se njegov brat težko preživlja.

Za ugovore ob njihovih neprimernih zahtevah ti mladoletniki niso nič kaj dovzetni in kaj radi ugotavljajo, da jih ljudje ne razumejo, da so "dolžni", da jih materialno podpirajo itd. Le težko se vživljajo v vsakdanje materialne težave povprečnega državljana, čeprav so njihovi starši na socialni lestvici navadno pod povprečjem. Vse take težave domačih pripisujejo nerazumevanju okolice do njih.

V zvezi s tem ugotavljamo, da je pri mladoletnikih iz domov močno razvit čut za zasebno lastnino. Včasih spravljajo prav malovredne predmete (n. pr. strgane copate za tenis), da so le zasebna last. Če le morejo, zaklepajo svoje stvari bodisi v kovčke, bodisi v omarice. V ta namen se potrudijo, kolikor le morejo, samo da pridejo do kakršnihkoli ključavnic, ki jih potem vstavljajo v vrata posteljnih omar, omar ipd. Pri tem so nemalo spretni. S čisto preprostimi zatiči znajo napraviti pravcate "patentne" skrivne zapuhe pri omaricah. Privlačen jim je vsak kotiček, da se le da zakleniti. Z drugimi si tak prostor neradi delijo. Vanj spravljajo vse mogoče in le izjeme so, ki imajo v njem red. Ti kotički so pogosto intimna "svetišča", v katera lepijo vse mogoče filmske zvezde in zvezdnike ter razne izrezke iz prospektov, časopisov in revij. Zaman je bila naša akcija, naj bi te "skrivnosti" spravili na plan in take izrezke lepili na tablo na steni.

Ugotovili smo tudi, da je 17,5 % mladoletnikov iz domov intelektualno zaostalih. Za ostale štejemo tiste, ki spadajo med mejno defektne in laže debilne (I.Q. od 85 do 75), pri katerih pa ne gre za specifične pomanjkljivosti intelekta, ampak bolj za intelektualno nerazvitost in neprilagojenost. Take so tudi psihološke ugotovitve.

To so le nekatera zapažanja o mladoletnikih, ki so že pred prihodom v naš vzgojni poboljševalni dom živeli v raznih zavodih. Vsekakor nam živo posredujejo čiste poseben in zelo pisan mozaik osebnostnih potez doraščajočega mladostnika, ki ga je vsak zavod po svoje in v različnih okoliščinah oblikoval. Na mladoletnike, ki romajo iz zavoda v zavod, bomo vzgojitelji tudi v bodoče še naleteli. Mislim, da bi bilo pri vzgajanju takih gojencev prihranjenega mnogo truda, da bi jih prej dodobra spoznali in da bi bil tudi vzgojni uspeh večji, če bi z njim potoval tudi njihov osebni list z bogatimi pedagoškimi, psihološkimi, medicinskimi in drugimi ugotovitvami. To bi bilo mnogo bolje, kakor pa da ostane osebni list mladoletnika kot manj pomemben akt v zavodovem arhivu. Pričakujemo, da bodo k nadaljnjim raziskavam tega problema prispevali svoj dragoceni, nepogrešljivi delež tudi psihologi, socialni delavci, zdravniki in psihiatri in vsi tisti, ki lahko kakorkoli pripomorejo, da bo takih mladostnikov v naših vzgojnih institucijah

vedno manj.

12. POMEN ČUSTVENIH ODNOSOV PRI PREVZGAJANJU DRUŽBENO NEPRILAGOJENE MLADINE

Vojko Jagodič

Pogoj za uspešno vzgojno vplivanje je pravilen odnos do tistega, na katerega hočemo vplivati. Pojem pravičnega odnosa pa je zelo širok. V tej zvezi obsega celoten vzgojni proces od spoznavanja in razumevanja mladega človega do vzgojnih metod in oblikovanja pa še dalje do namena, ki ga z vplivanjem oziroma vzgojo hočemo doseči. To pravilo je treba upoštevati tudi pri vzgajanju družbeno neprilagojene mladine.

Nimam namena v celoti obdelati omenjeni vzgojni proces. Predvsem bi nanizal nekaj misli o nekaterih čustvenih odnosih in o tem, da moramo te odnose pri vzgoji nujno upoštevati. Pri tem izhajam iz dogovora, naj bi povedal nekaj iz lastnih izkušenj o vzgajanju in izobraževanju družbeno neprilagojene mladine v vzgajališčih in vzgojnih poboljševalnih domovih - glede na njihovo organizacijsko shemo, ljudi, ki v njih delajo, razmere, v katerih delajo in namene, ki naj bi jih dosegli.

Splošen pojav pri novincih, ki prvič prihajajo v zavod, je preplašenost, nezaupljivost in upornost. Odhod v zavod ima zanje videz prisilnega ukrepa, s katerim se ne strinjajo oziroma ga odklanjajo. Taki mladoletniki, ki bi sami želeli priti v zavod, so izjeme.

Neposredno po prihodu se vedejo gojenci nesproščeno. Vsak gib, kretnjo, besedo, predmet in prostor nezaupno opazujejo. Posebno pozornost jim vzbujajo odrasli, katere kritično opazujejo. Pa tudi na sogojence so zelo pozorni. Značilna je zbežanost in izogibanje vsakemu, predvsem odraslemu človeku. Zdi se, kot da bi nekoga ali nekaj znaneга iskali. Največ opravlja jim daje opazovanje.

Čim bolj intenzivno opazujejo, dalj časa so s tem zaposleni. Nato se prične domotožje. Najprej se pokaže odklon do sogojencev. Temu sledi odklon do vzgojiteljev, nato pa po vrsti do učiteljev, učenja (šole) in končno tudi do domskega režima.

Kako gojenci utemeljujejo te odklone? Opravičilo za domotožje je dolgčas po starših, po bratih, sestrah, družini, stari materi, stricu, teti, po prijateljih, znancih, po celotnem okolju, v katerem so živeli; pri tem je njihovo naštevanje zelo pisano in včasih tudi neverjetno, vendar značilno. Za odklon do sogojencev navajajo zapostavljanje, bojazen in nasilnost. Od vzgojiteljev jih odvrača, pravijo, njihova prevelika natan-

čnost, zahtevnost in strogost. Učitelji in šola jim niso pogodu, ker jih učenje ne veseli in zato tudi redno obiskovanje šole ne, siti so zvezkov, knjig in negativnih ocen. Odklon do režima v zavodu pa utemeljujejo s sledečimi razlogi: ker se terja tak red, ker je čas tako razporejen, ker se ni mogoče svobodno gibati, ker ne morejo sami gospodari- ti z denarjem in osebno lastnino, ker ne smejo kaditi, ker morajo delati in ker imajo neprenehoma občutek, da so nadzorovani.

Na zunaj se ti odkloni zelo različno pokažejo, pri čemer se sprosti kopica najraznovrst- nejših čustev. Mladoletnik je hote ali nehote v velikii zadregi in si ne ve pomagati. Dokaz za to je tudi nastop neke umirjenosti, prebolevanja konfliktov v novem okolju. Čas te začetne latentnosti, navidezne umiritve, traja od petih dni pa tudi do treh me- secev. Povečini je gojenčevo ponašanje v tem času na videz normalno, kar često zavaja vzgojitelje v dvom, ali so motnje, zaradi katerih so mladoletnika pripeljali v zavod, sploh kdaj obstajale. Ob takem razmišljanju napravijo vzgojitelji navadno usodno napa- ko, da gojenca puste pri miru.

Tako se po navadi začne prva faza prevzgoje, ki je silno pomembna za ves nadaljnji vzgoj- ni proces. Zaradi neupoštevanja začetne čustvene ubranosti gojencev se navadno dogaja tole:

Gojenci se življujejo in vraščajo v novo okolje neopaženo. Vživljanje in vraščanje je zato divje, to se pravi nekontrolirano, nenačrtno. Usmerjajo ga trenutne zahteve in potrebe. Domotožje gojenec zatre. Sogojencem se nezaupno približa, do vzgojiteljev postane previdno prijazen, do šole navidezno pozoren, glede na režim prisiljeno disci- pliniran. Vse to traja toliko časa, dokler se ne osamošvoji, dokler si svojega novega okolja ne podredi. Po tej samolastni emocionalni stabilizaciji začne reagirati, kakor ve, zna in more. S tem je doba začetne latentnosti mimo, in to z negativnim rezulta- tom, da je prva faza oblikovanja čustvenih odnosov v novem okolju preprosto - zamujena. Gojenec je prvo krizo prebolel sam, brez pomoči. Vzgojitelj se ni uveljavil, zato se je nenadoma znašel v obrambi. Namesto da bi mogel začeti oblikovati osebnost po lastni pobudi, se mu gojenec upre in ga odklanja.

Po vsem tem je mladoletnik bolj in bolj asocialno ubran. Njegove čustvene reakcije na kakršnekoli vplive so popolnoma samoobrambne narave. V tej fazi razvoja asocialne u- branosti lahko ugotavlja vzgojitelj v večji ali manjši meri nezadovoljivo razvito so- cialno čustvovanje. Gojenec je egocentričen in ne popušča, ko gre za njegove koristi. V obdobjih izrazite neubranosti je škodoželjen. Vzgojitelj često kar ostrmi ob njego- vi neuidevnosti, ki se izraža v pomanjkanju čuta do sogojencev. Škodoželjnost se nema- lokrat stopnjuje v maščevalnost. Tako ima vzgojitelj priložnost, da zasledi pri gojen- cu že kar visoko stopnjo takoimenovanih direktnih asocialnih tendenc.

Pri tem lahko pogosto opažamo dobeseden spopad vzgojitelja z gojenčevo čustveno ubra- nostjo oziroma njenimi posledicami v obliki napak in motenj, ki so tem večje, čim huje je bil gojenec prizadet v posameznih razvojnih dobah svoje mladosti. V tem času se med gojenci izoblikujejo tudi zanimive skupine. V samem zavodu se gojenci začno razvrščati

po asocialnih tendencah, kar pomeni do neke mere razporeditev po skupnih koristih in zanimanjih. Te skupine so lahko tako strnjene, da jih niti z ločitvijo in osamitvijo posameznikov ne moreš zatreti. Zanimivo je to, da se te skupine utrjujejo s pozitivnimi socialnimi čustvi, kot so tovarištvo, prijateljstvo, ponos. Pokaže se neka skupinsko egocentrična pravičnost, kot jo nekateri imenujejo. Zgodi se tudi to, da se taka skupina organizira, si izbere svojega vodjo, postavi neka pravila, se celo slepo podreja skupnim koristim, skratka, nastopa organizirano.

Asocialna ubranost ostane lahko trajna in seže še delač v čas po odpustu iz zavoda. Raziskovanje recidive je pokazalo, da segajo njene korenine tudi sem. Ob takih pojavih pogosto opazimo vzgojiteljeve napake. Ena izmed njih je huda nestrpnost do vodje take skupine; vzgojitelj meni, da bo dosegel uspeh samo tedaj, če ga bo odstranil ali drugim v zglede resno kaznoval. Vsekakor imajo več uspeha tisti vzgojitelji, ki skušajo, seveda z vztrajnim prizadevanjem navezati nase najprej vodjo, potem pa po njem še vse druge.

V asocialni ubranosti lahko preživi gojenec tudi leto ali dve in se, kakor pravimo, v bistvu nič ne spremeni. Pomembno pa je to, da se mu od časa do časa kljub temu še vedno stoži po domu, da je do gojencev še vedno po svoje nezaupen, da vzgojitelja sicer trpi, toda še vedno kot sebi tujega in nasprotnega človeka, in da sprejema režim kot nujno zlo, ki ga prenaša, dokler ga je pač dolžan prenašati. In ker se zaradi stalnega nadzorstva ne more asocialno izživljati, miruje, vzgojitelji pa se ob tako varljivem videzu često slepijo, češ da gre za sadove prevzgoje.

Ako gojenec tako preživi nekaj let v vzgojnem zavodu, preide tam tudi neke razvojne stopnje. Ker mu ni bila dana možnost svobodnega čustvenega izživljanja oziroma si je to izživljanje prikrojil sam, se je več ali manj tudi že oblikoval, toda na nezdravi osnovi, nepravilno. Zato so tudi rezultati temu primerni in čeprav je videz pri odpustu ugoden, je dejanska podoba vendarle drugačna: tretja faza prevzgoje je s tem samoblikovanjem dokončana.

Povsem logično je, da se morajo rezultati vzgojnih vplivov pokazati po odpustu iz zavoda. Kaj tedaj pričajujemo od njih? Če je bil gojenec pred oddajo v zavod uporen, da bo po odpustu ubogljiv; če se je potepal, da se ne bo več; če je bil agresiven, da bo zadržan; če je bil trmast, da bo vodljiv; če je bil neodkritosrčen, da bo odkritosrčen; če je bil lažnjiv, da bo resnicoljuben; če je bil sebičen, da bo požrtvovalen; če je kradel, da bo imel pravilen odnos do tuje lastnine itd. Pričakujemo torej, da bodo rezultati vzgojnih vplivov pokazali take značajske spremembe, ki so neogibno potrebne za družbeno prilagojenost. In če takih rezultatov ni, morajo biti zato nekje vzroki.

In da jih včasih tudi res ni oziroma da so le deloma pozitivni, ne moremo zanikati.

Kakšen pa bi bil končni uspeh, če bi posvetili čustvenim odnosom več pozornost?

Že samo zanimanje vzgojitelja za čustvena stanja gojenca nujno zbliža oba. Izkušen vzgojitelj ve, da zgolj sprememba okolja nikdar ne povzroči trajnih uspehov. Zaveda se, da nudi taka sprememba le možnost za nove vplive. Če torej vzgojitelj ve za gojenčeva čustvena razpoloženja, oziroma računa z njimi, bo vsekakor terjal, da bo po vseh uvodnih formalnostih ob sprejemu (ki so tudi svojevrstno nujno zlo), čimprej prišel v osebni stik z gojencem. To se da napraviti celo pred uvodnimi formalnostmi. Vzgojitelji, ki so navezali z novincem stik že na samem terenu, so imeli še boljši uspeh. Primer: Mladoletnik je določen za oddajo v vzgajališče. Vzgojitelj, ki ga bo prevzel v vzgojo, ga bo poiskal že doma, že tam navezal stik z njim, istočasno pa tudi s starši ali svojci. Ni nujno, da bi ga on pripeljal v zavod. Niti ni nujno, da bi ga pripeljal kdo drug. Včasih se lahko vzgojitelju posreči dogovor, da bo na določen dan gojenec prišel celo sam ali v spremstvu staršev in da ga bo vzgojitelj počakal na postaji ter pospremil v zavod. Tak poseg na teren je zelo pomemben za oba, nič manj za vzgojitelja kot za gojenca, pa tudi za starše.

Nekateri so mnenja, da naj bi prvi stik z gojencem vzpostavil socialni delavec. Ker pa nam je do tega, da se gojenec v zavodu naveže na določenega odraslega, in to predvsem na tistega, ki ga bo vodil in vzgajal, potem mora to opraviti njegov bodoči stalni vzgojitelj. Če bo seveda njegov bodoči vzgojitelj socialni delavec, potem tu ne more biti kaj spornega.

Tak sprejem gojenca v zavod je za njegove bodoče čustvene odnose in njihovo oblikovanje vse kaj drugega kot pa sprejem, kakršen je bil do sedaj v navadi in za katerega je bilo značilno tole:

Najmanj eno leto zastraševanja: "Če ne boš priden, te bomo dali v zavod, tam pa ti bodo že pokazali, kaj se pravi ubogati". (To je najpogostnejša grožnja staršev, učiteljev, socialnih referentov in sosesčine). Ko pride čas odhoda in se bodoči gojenec umakne z begom, se začne pravcati lov nanj in zasledovanje, ki traja tudi po več dni, medtem pa se mladoletnik skriva pred zasledovalci, kakor ve in zna. Tako početje navadno izzove reakcijo tudi pri starših, da se, posebno neizobražene matere, postavijo na otrokovo stran, ga začno zagovarjati, ščititi, skrivati itd. Posredovati mora LM. Končno otroka prisilno odpeljejo z doma v zavod.

Tako ravnanje pomeni za novince zelo veliko. Če so bile do odhoda v zavod njegove napake samo posledica kvarnih vplivov okolja, lahko tak odvzem pomeni zanj tudi psihično trauma. Razlika med prvim in drugim načinom sprejemanja gojenca je očitna, ne glede na to, da se nam surovi prisilni odvzem že sam po sebi upira.

Ako je bil otrok pravilno sprejet, potem strah, preplašenost, nezaupljivost, jeza in upornost izgubijo svojo čustveno osnovo. Takšno čustveno ubranost zamenja kvečjemu silna radovednost, kako je tam, kamor (pa čeprav ne po svoji volji) mora, da bo postal "boljši". Tudi ne kaže nezaupljivosti in ne bega od človeka do človeka. Otrok vedno posplošuje. Niti najmanj ne podvomi, da bi bili drugi odrasli drugačni, kot je vzgoji-

telj, ki ga je povabil v zavod oziroma že na domu obiskal. Vzgojitelju bo mnogo do tega, da bodo novince tudi drugi gojenci, njegovi bodoči tovariši, sprejeli tako, da ne bo čustveno prizadet. Pri razvrstitvi gojencev v skupine - družine je to mogoče doseči, skoro nemogoče pa je bilo kaj takega (niti nismo poskušali), dokler smo imeli samo internatski sistem. Ako sta vzgojitelj ali vzgojiteljica menila, da bodo pri sprejemu novince težave v skupini - družini, in se jima je zdelo, da bi bilo treba vzpostaviti stike med gojenci že na terenu, sta na obisk k novincu vzela s seboj še enega ali dva gojenca, ki sta se tako z novim tovarišem že doma seznanila. Poleg vsega drugega pozitivnega je tak neposredni stik posredoval tudi že vse potrebne informacije, in to ne samo primerno in zadostno, ampak tudi učinkovito. To so brez dvoma malenkosti, toda zelo pomembne. So namreč člen v določenem sistemu obravnavanja mladolenika, sistemu, ki predvsem računa na krepitev pozitivnih plati otrokovega čustvovanja. In jasno je, da ob takem sprejemu ne bodo niti sogojenci niti novinec preko mere radovedni drug o drugem, da se ne bo razvilo neko načelno zapostavljanje novince, da se ta ne bo bal novih tovarišev in da drug do drugega ne bodo agresivni.

Pri mladem človeku, in našem gojencu še posebej, se zelo hitro spreminja čustvena ubranost. Torej je treba tudi hitro ukrepati. Vzgojitelj zato ne sme zanemariti takojšnje vzpostavitve stika s starim okoljem, zlasti s starši, svojci, znanci itd. Takoj je treba pisati, poslati natančen naslov, sporočiti, da je vse v redu. S tem je dodobra odstranjen del tako imenovanega faktorja izolacije. Vzgojitelj pa bo to napravil še prej, preden bo od novince kaj več terjal, ker ve, da bo dosegel tem več, čim bolj bo gojenec uravnovešen in čim trdnejši bo njegov občutek varnosti. Mnogi takega ravnanja ne razumejo, pa kritizirajo: "Le kakšna strogost in trša vzgoja naj bi to bila!"

Vsebina prvih pisem, ki jih pišejo gojenci v staro okolje staršem ali svojcem neposredno po prihodu v zavod, je dokaz silne čustvene prizadetosti. Ker so jih v zavod pripeljali s silo, so zato tudi s silo reagirali. Povsod tam, kjer novinec ob prihodu ni občutil pritiska, to se pravi, kjer so računali z njegovimi čustvi, pa te prizadetosti ni bilo.

Tu lahko že vnovič podčrtam, da pravilen sprejem otroka v zavod, t.j. pravilna presaditev iz starega v novo okolje zagotavlja pravilno uravnavanje njegovih čustvenih odnosov v novih razmerah.

Napak pa bi bilo misliti, da je bilo s tem vse opravljeno. To pomeni komaj dober začetek. Prave težave se šele začno, saj je vzgoja dolg proces. Odpravljanje otrokovih motenj ponašanja, ki izvirajo iz značaja in ki so očitne tudi v novih razmerah, je pa še posebej ne samo dolg, ampak tudi zamotan proces.

Prvo izhodišče smo že omenili. Drugo je vzgojitelj. Za boljše razumevanje vzgojiteljevega pomena moram povedati o njem tole:

V vzgajališčih opravljajo vzgojno delo pedagoški delavci, in sicer deloma učitelji, deloma specializirani učitelji - defektologi. Že od leta 1946 je prevladovalo mnenje, da

ja družbeno neprilagojen mladoletnik oziroma njegova vzgoja ali prevzgoja problem, s katerim naj se ukvarja tisti, ki skrbi za splošno izobrazbo in vzgojo mladine, to je naše šolstvo. Ta kriterij je bil razširjen na vso mladino, tako ali drugače prizadeto, vendar še sposobno izobraževanja in vzgajanja. In kolikor so za izobrazbo in vzgojo takih otrok potrebne posebne metode, so to pač posebne metode v sklopu splošnega učnega in vzgojnega dela. Tako je z nastankom te posebne ali specialne metodike pri učno-vzgojnem procesu fizično in psihično okvarjenega otroka dobilo v našem šolstvu določeno mesto tudi posebno šolstvo.

Vkljub temu pa sem mnenja, da nam do danes še ni uspelo oblikovati vzgojitelja, ki bi opravljal omenjeno vzgojno delo po nekih metodah posebnega vzgajanja, ker tudi zadevne metodike še nismo napisali. Če se kje razločuje učitelj od učitelja in vzgojitelj od vzgojitelja, se prav gotovo v vzgajališču. Z metodo uporabljanja plusov in minusov dosežeš v vzgajališču malo ali nič. Samo poučevanje ex cathedra spravlja staro, častitljivo šolo v vzgajališču ob dobro ime. Tudi register ukazov, groženj, prepričevanja, kazni itd. vzgojitelj hitro izčrpa z ugotovitvijo, da je poskusil vse, pa brez uspeha. Staro pojmovanje obrambe obtoženca ex offa je precej podobno vzgajanju po službeni dolžnosti. In če obvlada vzgojitelj samo osnove splošnega pedagoškega dela, se nagrmadi v njem kopica predsodkov, ki ga pripeljejo v nemogoče razmerje do gojenca. Vzgojitelj lahko tudi zasovraži gojenca in z njim svoje delo in že ustanovo. Tako se lahko razvije nov čustveni odnos v obliki konflikta: vzgojitelj kot osebnost in gojenec. In takih konfliktov je v naših ustanovah precej. Prav zaradi takih posebnih čustvenih odnosov sem to omenil; s tem sem hotel podčrtati misel, da lahko uspešno prevzgaja le vzgojitelj kot primerno izoblikovana osebnost.

V naših ustanovah terjamo od vzgojiteljev, da so do gojencev prijazni, pa tudi strogi, a predvsem dosledni; da skušajo odigrati vlogo staršev; da spoštujejo otrokovo osebnost in da znajo razumeti njihove razvojne značilnosti. Od njih pričakujemo, da dobro poznajo otrokovo zgodovino, ker samo tako lahko razumejo, kako so nastale okvare v vzgoji. Za njih dolžnost štejem, da ustvarjajo v stanovanju gojencev tako družinsko ozračje, ki naj vsaj do neke mere nadomesti izgubljeno ljubezen, toploto, varnost, zaupanje in mir. Na drugi strani pa terjamo od njih tudi, da vzpostavijo in vzdržujejo stik s starši ali svojci. Končno je glavna naloga vzgojiteljev stalna navzočnost med gojenci in vedno popravljanje njihovega ponašanja v konkretnih življenjskih okoliščinah.

Ako hočemo, da bo vzgojitelj to svojo nalogo lahko opravil, je treba, da se otroci nanj navežejo. Tega pa ni mogoče doseči z nobenim administrativnim in disciplinskim ukrepom. Kakor je nesmiselno terjati od otroka, da pozna abecedo, če ga obecede nisi prej naučil, prav tako je tudi nesmiselno od njega terjati ali vsaj pričakovati, da se bo prav vedel, če ga pravilnega vedenja ni nihče naučil. In nič manj nespametno ni pričakovati od otroka, da te ima rad, še posebej, če ga sam nimaš rad.

Od kogar otrok kaj prejema, na primer ljubezen, temu jo tudi vrača. Pa ne gre samo za ljubezen. Za našega otroka je pomembno tudi zaupanje. Napak bi bilo po gornjem pravilu

od otroka terjati ali pričakovati zaupanje, sami pa mu ga ne bi dali. Bilo pa bi napak tudi terjati prej, preden sam daš. To so znane stvari. Zaupanje pomeni vez - most med dvema bregovoma: vzgojitelj - gojenec. Kako se ustvarja to zaupanje, je vprašanje zase. Hočem pa poudariti, da je nemogoče pričakovati od našega gojenca, da se bo v osebni stiski, v kateri se znajde, obračal na tujca-neznanca. Za vzgojitelja pa je najpomembnejše ravno to, da se v takih osebnih stiskah obrne gojenec prav nanj. Tako bo do neke mere od njega tudi čustveno odvisen, manj vase zaprt, bolj vodljiv.

Omenim naj še nekaj, kar je pomembno za oblikovanje čustvenih odnosov. Presenetljiv uspeh se je pokazal pri tistih vzgojiteljih, ki so napravili gojence tudi materialno odvisne od sebe, in sicer po načelu: kar potrebuješ, vse dobiš samo pri meni. Ta materialna odvisnost ni nič manj pomembna kot prej omenjena čustvena odvisnost. To nam potrjujejo življenjske izkušnje. Vzgojitelj, ki je dosegel povezavo čustvene in materialne odvisnosti pri svojih gojencih, je že na pol dosegel tudi končni uspeh.

Taka razlaga vzgojiteljevega dela pa v naših ustanovah ni običajna. Ako je vzgojitelj odvisen za vsako malenkost od nekega predstojnika, svoje prave funkcije ne more uspešno opravljati. Gojenec mora začutiti, da vzgojitelj samostojno ukrepa in da to tudi mora. Tako se utrjuje njegova avtoriteta, brez katere ni mogoče niti individualno niti kolektivno vplivati na posameznika ali skupino. Tudi pozitivna tradicija nekih navad v skupini se ne bo mogla razviti brez tega, niti ne bo mogoče izvesti decentralizacije vzgojnega dela v zavodu.

Tudi dosedanje pojmovanje vloge upravnika v vzgajališču hromi vzgojiteljevo samostojnost in samoiniciativnost. Upravnik, ki je ljubosumen na vzgojitelja, na katerega se otroci bolj navežejo kot nanj, je v zmoti in se z upravnikom, ki hoče doseči kar največjo navezanost gojencev na vzgojitelja, po pravilnosti pojmovanja take vodilne funkcije ne more primerjati. Zato že zdaleč ni tako pomembno, kako sprejme gojenca upravnik, kot je pomembno, kako ga sprejme tisti, ki ga bo neposredno in stalno vzgajal.

Upravniku ali ravnatelju zavoda nalaga njegova vodilna funkcija dolžnost, da si celotna pedagoška organizacija ustanove prizadeva za to, da bo gojenca obravnaval kot osebnost tako, da se njegov čustveni svet ne bo izmaličil.

Ako bi nadalje razvijal te misli, bi prišel na izključno metodično - didaktična področja. Na primer, kako naj vzgojitelj ustanovi skupino ali skupnost, da bodo upoštevane vse povedane ugotovitve. Potem so ta vprašanja o oblikovanju odnosov do učenja in dela, vprašanja režimov, obravnavanja individualnih problemov itd. Če smo prej govorili več o čustvenih odnosih, bi sedaj nikakor ne mogli prezreti življenjske stvarnosti, ki je pri oblikovanju teh odnosov tako pri vzgojiteljih kot gojencih pomemben, a pri vzgoji premalo upoštevan činitelj.

Upam, da sem zadovoljivo pojasnil pomen čustvenih odnosov in njihovega upoštevanja pri oblikovanju družbeno neprilagojenega mladoletnika. Sicer velja to, kar sem povedal, predvsem za življenjsko razdobje od 12. do 16. leta; velja pa vendar tudi za kasnejšo dobo, saj ne moremo preko pravila, da upoštevanje čustvenih odnosov ne pomeni samo

pravilnega razumevanja človeka, temveč tudi osnovo za njegov celoten prevzgojni proces.

13. O ČUSTVENIH ODZIVIH MLADOLETNIKOV, KI SO V VZGOJNIM DOMOVIM

Dr. Katja Vodopivec

I. Otroci v družini

Če smemo verjeti rezultatom naših raziskav, jih moramo do neke mere posplošiti. Zavedamo pa se pri tem, da niso vsi gojenci naših zavodov enaki. Ravno narobe: zelo različni so; vsak od njih je človek zase, ki je živel v drugačnih razmerah in se je drugače oblikoval. Nekateri sploh niso družbeno neprilagojeni, vsaj ne močno, pa so vendarle v zavodu. Toda pri pretežni večini od njih imamo le opravka z motnjami, ki smo jih opazili pri naših raziskovanjih kot značilne. In za ta del zavodske mladine verjetno lahko ponovimo te ugotovitve:

Družbeno neprilagojena mladina ne kaže posebnih dednih okvar. Tudi zgodnji razvoj otroka, njegovo rojstvo in življenjska zgodovina prvih dni po rojstvu ne kažejo nekih posebnosti ... V večini primerov so bili družbeno neprilagojeni mladoletniki v najbolj rani mladosti prav taki kot njihovi tovariši iz kontrolne skupine. Že v prvem letu starosti pa se začno kazati sprva le malo značilne razlike med družbeno neprilagojeno mladino¹ in kontrolno skupino ... In neprilagojenost delinkventne mladine raste iz leta v leto².

To so povečini otroci iz velikih družin, katerih matere so bile morda intelektualno podpovprečne, otroci, ki so živeli v slabih stanovanjskih razmerah, v ozračju družinskih konfliktov, družbene izoliranosti družine, v ozračju majhne požrtvovalnosti in šibke čustvene navezanosti. Pogosto so bili že zgodaj oddani v vzrejo tujim ljudem².

Kakšen vpliv so imele take okoliščine na otroka samega in na njegovo čustvovanje?

Bil je majhen, nezaščiten pred močnim odraslim človekom, nepotešen v svojih najbolj prvotnih potrebah po fizičnem in psihičnem ugodju, brez pomoči v spoznavanju sveta. Prvi čustveni odziv je bil torej strah. Strah pred občutjem neugodja, strah pred neznanim.

¹ Zdravstvena analiza, str. 31

² Analiza socialnega stanja, str. 46

Potrebe pa so tu in želja po zadovoljitvi močna. Zato je drugo doživetje spopad z okoljem - in čustveni odziv nanj - jeza. Naslednja stopnja razvoja je ljubezen, ki je pa otrok ni prejel in je zato tudi ne more vračati. Če otrok ni bil deležen ljubezni in spoštovanja, ne more prerasti dobe egocentričnosti.³

Kadar otrok tako dojame svoje okolje, posploši to spoznanje na okolje sploh. Iz prvih izkušenj se tedaj oblikuje njegov pogled na svet.

Iz nemoči, da bi zadovoljil svoje potrebe, postane njegovo ponašanje agresivno. Agresija je v bistvu odgovor na ovire prvotnega okolja, s katerimi se je otrok srečal že zelo zgodaj. Vzorec ponašanja je : raniti moraš druge, ker si bil sam tolikokrat ranjen⁴.

In naša anketa nam pripoveduje o tem, da so bili radeški mladoletniki doma neubogljivi, torej v spopadu s svojim domom, da je okolje opazalo njihovo problematičnost in se pritoževalo nad njimi, torej so bili tudi v spopadu z okoljem, da so bili agresivni in da se je agresivnost s starostjo stopnjevala.

Ker niso našli čustvene opore doma, so se navezovali navzven, na tovariše. Družbena ocena teh tovarišev pa je bila negativna. Toda pri tem ne smemo pozabiti, da ni zunanja družba povzročila neprilagojenosti otroka, ampak je v njem kvečjemu oblikovala že prej pridobljene lastnosti.

Tako je nastalo družbeno neprijetno in nesprejemljivo ponašanje otroka. Starši pa so na tako ponašanje odgovarjali s fizičnimi kaznimi. S tem niso pomagali otroku odstranjevati njegove težave, ampak so mu jih le še povečali, kar je imelo za posledico še večje okvare. Tako se je delinkventnost, zadnja stopnja pri našem opazovanju, "izoblikovala kot rezultat dolgotrajnega in nenehnega pritiska okolja na posebno izoblikovano osebnost"⁵.

V otroku pa je ostala neizživeta želja po ljubezni in priznanju, medtem ko se je s čustvenimi odzivi strahu in jeze dodobra spoznal.

11. Zavodsko ozračje

Napak bi bilo, če bi prezrli, da prihajajo v vzgojne domove večinoma mladoletniki v dobi pubertete.

Kaj je značilno za razvojno dobo pubertete? Predvsem občutje protislovij v samem sebi: občutje večje fizične, emocionalne zrelosti in osamosvajanja po eni strani, potreba po

³ Kaplan Lous et.co.Denis Baron:Mental Hygiene and life. New York, Harper et.co.Brothers 1952. Str. 243

⁴ Hamilton Gordon:Psychotherapy in Child Guidance. New York,Columbia University Press 1952. Str. 45

⁵ Analiza psiholoških in vzgojnih problemov, str. 63

odvisnosti in pomoči, ki je je deležen mlajši otrok, po drugi strani. Zaradi tega večja ambicioznost, ki je v nasprotju z usposobljenostjo mladostnika v tej dobi. Tako stane mu ne daje občutka moči in notranje trdnosti, pač pa si mladostnik želi ugleda v družbi in že tudi pri drugem spolu. V emocionalnem pogledu občuti majhen otrok, da ni ljubljen, doraščajoči mladinec pa, da ni razumljen, kar je v bistvu ista stvar⁶. To so nekatere izmed značilnosti pubertete pri normalni, družbeno kolikor toliko prilagojeni mladini.

Družbeno neprilagojena mladina pa je morda nekoliko drugačna. Zaradi pomanjkanja čustvenih vezi je že v otroški dobi dosegla večjo neodvisnost od staršev in se je prej uveljavljala v zunanjem svetu, pri čemer je šla v svojih - večkrat zelo nestvarnih - željah predaleč. Zato je že prej doživljala neuspehe. Neuspehi zanjo niso nekaj novega. Pomenijo pa spoznanje, da ji je svet sovražen in da ga bo lahko premagala, če bo od njega popolnoma neodvisna in če bo zanikala vsako nadzorstvo, ki spominja na osovraženo avtoriteto staršev.

Kot vsi otroci, so bili tudi naši mladoletniki v zgodnji otroški dobi močno impulzivni. Zadovoljitev svojih želja niso znali odlagati v prihodnost. Toda nihče jim ni pomagal osebno zoreti in zato niso znali pravilno oblikovati svoje impulzivnosti. V tem pogledu so še vedno na stopnji otroka. Ne poznajo različnih možnosti za zmanjševanje in odstranjevanje čustvenih napetosti. Čustveno izražanje je namreč dolg proces učenja, prilagojevanja in mnogih raznovrstnih izkušenj, ugodnih in neugodnih, ne samo neugodnih. Če tega razvoja ni, potem se ni mogoče otresti zaverovanosti vase, ki je značilna za otroka. Ni je lahko preusmeriti v čustvene odnose do njegove okolice. Saj ti otroci nimajo zaupanja ne vase ne v druge ljudi.

Taki torej, obremenjeni z motnjami pubertetnega obdobja, z motnjami razvojnih stopenj v otroški dobi, brez občutka pripadnosti komurkoli, prihajajo v zavod.

Kaj pomeni zavod za njih? Nov, neznan svet, svet s slabim prizvokom. Saj odhajajo tja na "prevzgojo". Čeprav ni očitno, vendar jih je strah. Vzgojitelji so zastopniki avtoritete, staršev, ki so jih sovražili. To je prenos slabih izkušenj na tuje ljudi. In tak odnos vodi do nesoglasij, do čustva jeze, ki pa mu v zavodovem okviru ne moremo dovoliti sproščanja niti v takih oblikah, kot je to mogoče v domačem okolju.

Zavod mora biti urejen po načelih dnevnega reda in discipline sploh. Disciplina pa ima za posledico čustveno napetost. Čim večja je torej disciplina, tem večja je tudi napetost, ki terja sprostitev. Otrok je doma morda ambivalentno čustvoval: včasih je sovražil, včasih pa vendarle imel rad ljudi, živali ali pa svoje nepomembne, morda nesmiselne drobnarije. Od vsega tega mu v zavodu ni ostalo mnogo. Izbor novih možnosti je omejen in nadzorovan. Odločitve niso več svobodne, niti toliko ne, kot so bile

⁶ Hamilton: Psychotherapy in Child Guidance. Str. 247.

prej.

Vsak zavod, dober ali slab, je v glavnem urejen po podobnih načelih. To je potrebno zaradi vzdrževanje reda pri toliko otrocih in zaradi vzgojnega osebja samega, če nočemo, da bi bilo izpostavljeno pretežkim nalogam. Toda tako ozračje otroci nujno doživljajo na poseben način. In ravno tu je bistvo nasprotij v njihovi prevzgoji. Saj je osnovno nasprotje že v tem, da družbeno neprilagojeni otrok, ki je vedno v spopadu s svojo okolico, potrebuje okolje, ki bi ga sprejelo z ljubeznijo in mu posvečalo veliko pažnje. Toda čim bolj je otrok neprilagojen, toliko prej ga pošljemo v zavod, ki mu vsega tega ne more dati, medtem ko manj prizadete otroke nameščamo v družine⁷.

Obenem pa zavodske vzgoje družbeno neprilagojenih otrok ne moremo nadomestiti z nobeno drugo, boljšo, pa čeprav je nasprotje zopet v tem, da otroka izločimo iz družbe, ga izoliramo v zavodu in ga v tako izoliranem okolju privajamo na družbo. Vendar menim, da bi ne bilo prav, če se teh nasprotij ne bi zavedali, pa čeprav jih za zdaj ne moremo odpraviti. Kajti morda bomo prav na to spoznanje lahko oprli naša razmišljanja o tem, kako omiliti težave, ki izvirajo iz njih.

III. Oblikovanje čustvenih odnosov v zavodu

Čustveni odnosi se v življenju porajajo vsak čas in vedno znova. Tako tudi v naših zavodih, in sicer med ljudmi v zavodu samem kakor tudi med ljudmi iz zavoda ter njihovo ožjo ali širšo okolico. Zmerom na novo se razvijajo tako pri vzgojiteljih kot pri otrocih. Iz prispevkov zavodskega osebja na tem seminarju je mogoče razbrati, da je bilo tudi po tej plati storjeno marsikaj pozitivnega, dobrega. Kljub temu pa nemara ne bo odveč, če se skušamo še teoretično zavedati, kaj tako delo pomeni in kam je usmerjeno.

Odnosi med gojenci in roditelji

Zavodsko osebje si prizadeva, da bi bile vezi med gojenci in roditelji tesne. Pospešuje medsebojno dopisovanje pa tudi obiske v zavodu in na domovih otrok. Kolikor si starši in otroci sami žele takih vezi, je utrjevanje odnosov med njimi lažje, sicer pa seveda težje. Lažje je pri manjših otrocih, kakor je razvidno iz poročila za vzgojni dom v Planini, težje pri odraslejši mladini, kakor so nam povedali v Logatcu.

Naravno je, da se v dobi pubertete prične proces emancipacije otroka. Otrok se osvobaja čustvenih vezi do staršev. Lik roditelja je v rani mladosti močno idealiziral, sedaj pa osebnosti iz svoje bližnje okolice ocenjuje že stvarneje in namesto v njih, išče novih idealov v širši družbi.

⁷-----
Hamilton: Psychotherapy in Child Guidance. Str. 45

Gojenci naših zavodov pravih idealov skoraj niso poznali in tudi ne čustvenih vezi. Bili so večkrat čustveno odklonjeni in zato so tudi sami druge čustveno odklanjali. To pa obenem pomeni, da pomembnega dela razvojne rasti sploh niso prešli in da zato tudi prave, naravne emancipacije ne morejo doseči. To je ena od razvojnih stopenj, ki v njihovem življenju manjka⁸.

Večkrat zamerimo staršem, da so zanemarjali svoje otroke, da niso dovolj skrbeli zanje in da jih nimajo radi. Toda ali so starši res krivi tega? Ali poznamo njihovo lastno mladost in izkušnje ter vzgojo, ki so jo prejeli? Ali vemo, zakaj so čisto samoljubno zaverovani samo vase, ali poznamo njihov strah pred življenjem? Ali vemo, če niso bili razočarani v izbiri svojega zakonskega tovariša in ali jih čustveno odklonjeni otrok ne spominja nanj? Ali poznamo materialne težave, združene z rojstvom tega otroka? Ali so pričakovali otroka moškega ali ženskega spola? Ali je otrok sploh uresničil njihova pričakovanja glede zunanosti, zdravja, ambicij, ki so jih želeli položiti vanj? - Še mnogo je vprašanj, na katera ne poznamo odgovorov.

Skladnost v sestavi osebnosti in motivov je treba upoštevati pri obeh straneh, pri starših in pri otroku. Treba je upoštevati razvojne stopnje otroka in zmožnost staršev, da te posamezne stopnje razumejo, sprejemajo. Otroci sami, zlasti pa še v dobi pubertete, povzročajo često veliko negotovost v čustvovanju staršev⁹. Tudi razmere, v katerih družina živi, morajo omogočati medsebojno vplivanje in utrjevanje čustvenih odnosov.

Če staršem povemo, da njihov odnos do otroka ni dober, da ovira zdrav razvoj otroka, ali ga bodo lahko spremenili? Krivda za to, da mnogi roditelji ne znajo biti dobri starši, je pogosto že v njihovi lastni mladosti. Temeljni odnosi med ljudmi so pogojeni v strukturi osebnosti, ki jo je težko spreminjati. V življenju so si pridobili pač svoj pogled na vzgojo otrok. In končno - priznanje napačnega ravnanja z otrokom pomeni priznanje lastne napake, ki se že konkretno izraža v negativnih posledicah. Tako priznanje pa povzroča v človeku močan občutek krivde¹⁰.

Zakaj govorim o vsem tem? Zato, ker bi morali s starši otrok, ki jim imamo v zavodih, delati mnogo in intenzivno, vendar pa na poseben način. Ne bi jih smeli obravnavati, kot oviro v otrokovem razvoju, ki jo je treba odstraniti, marveč bi jih bilo treba pridobiti za to, da bi tudi sami pripomogli do otrokove pozitivne rasti. Morali bi jim priznati pravico do občutkov razočaranja nad otrokom, do jeze nad njim, pa tudi do so-vražnosti in strahu. Morali bi v njih zbuditi zaupanje, da imajo v osebi, ki se obrača nanje, človeka, ki jih bo razumel, pomagal njim in njihovemu otroku in polagamo prenašal odgovornost za vzgojo otroka nanje, ne glede na to, kakšni so.

⁸ Anderson M. Camilla: Emotional Hygiene. 3d Ed. Philadelphia (itd.), J.B. Lippincott Comp. 1943.

⁹ Hamilton: Psychotherapy in Child Guidance. Str. 284.

¹⁰ Ausubel P. David: Ego Development and the Personality Disorders. New York, Grune et. co. Stration 1952. Str. 295.

Kaj pa mladostniki? V odnosu do staršev so njihova čustva zelo močna, naj bodo kakršnakoli že. Večkrat jih uporno sovražijo in odklanjajo. Toda ker poznajo družbeno pravilo, da je treba imeti starše rad, se čutijo krive, ker jih ne marajo.

Ali bomo ta njihova čustva sprejeli kot razumljiva, ali pa jih bomo ukorili za to? Razumljiva so pri vsakem normalno doraščajočem mladostniku, ki preživlja dobo emancipacije. Še toliko bolj pa so razumljiva pri naših gojencih. Če si bomo pridobili njihovo zaupanje, da nam bodo izpovedali svoja čustva in se jih ne bodo sramovali, ker jih bomo razumeli kot normalna, potem bo njihov odnos do staršev kmalu mnogo bolj jasen, manj boleč in tudi manj sovražen. Polagoma, ko nam bo uspelo, da bomo mladoletniku prikazali v pravi luči tudi starše same, bodo v njem popustile čustvene napetosti, saj ne bo občutil, da ga vzgojitelj ali socialni delavec sodi. Kajti dasi se mladoletnik po svoji naravi nagiba k temu, da bi dokončno pretrgal vezi s svojim domom, je bil ta dom včasih le močno čustveno doživetje zanj, pa čeprav negativno. In tudi danes še vedno pomeni tisto osnovo, h kateri se vsakdo vrača vse dotlej, dokler si ne ustvari nove.

Tako, menim, bi bilo treba delati v zavodu z roditelji in njihovimi otroki. Morda bi lahko tako nadomestili del tiste razvojne dobe, ki je nujno potrebna za zdravo in normalno emancipacijo otroka. To obdobje bi bilo lahko brez našega sodelovanja povsem zamujeno. Mladostnik pa bi se kasneje kot odrasla osebnost ne mogel več resnično emancipirati in čustveno dozoreti.

Ostane nam nazadnje še vprašanje, kako naj delamo z gojenci, ki nimajo staršev ali pri katerih res ni mogoče več vzpostaviti nobenih vezi z domom. Vzgojitelji so jim nadomestili starše in zavod jim je nadomestil dom. Nikar se ne bojmo delati s temi gojenci drugače, z večjo ljubeznijo kot z drugimi. Če bodo drugi gojenci opazili razlike, jim jih bomo vedno lahko obrazložili¹¹.

Odnosi med gojenci

O tem problemu govori referat tovariša Ahtika (glej str. 180). Na tem mestu bi hotela povedati le to, da se poleg uveljavljanja porajajo v družbi, med vrstniki, tudi čustveni odnosi in odzivi. In to je morda prva možnost, da konkretno lahko pomagamo našemu gojencu razvijati pozitivna čustva.

Odnosi gojencev do vzgojiteljev

Rekli smo že, da pomeni vzgojitelj otroku lik roditelja. Ta čustveni prenos nekdanjih doživetij na novega človeka ima lahko za posledico močan odpor gojenca do vzgojitelja.

11-----

Dergenc Antonie: Imade li odgovor? Pisma odgajatelja 1955-56/3-4, str. 38.

Toda vzgojitelj tega odpora ne bi smel razumeti kot sovraštva do sebe. Vsaj v začetku ne. Saj novi gojenec vzgojitelja sploh še ne pozna, utrjevanje odnosov pa je daljši proces. Gojenec le domneva, da je vzgojitelj podoben negativni osebnosti njegovega roditelja.

Če vzgojitelj ne omejuje otrokove svobode nesmiselno in tako, kot so jo omejevali starši, se gojenec nenadoma znajde v novem položaju, ki ga mora na novo oceniti. Razorožen je in mora poizkusiti z drugačnim ponašanjem. Po naravi je nagnjen k razvoju na višjo raven in zato želi veljati za odraslega. Če tega ni mogel doma, potem bo iskal tako možnost pri vzgojitelju¹².

Družbeno neprilagojen otrok se boji napada. Izzove pa ga rad zato, da bi preizkusil svojo lastno moč in nasprotnika. Vzgojitelj ga mora v tem seveda omejevati po zavodskih pravilih, ki obvezujejo oba, gojenca in vzgojitelja. Zato se je treba z gojencem ob različnih konkretnih spodrsljajih pogovoriti o pomenu pravil. Dalj pa naj vzgojitelj v svojih omejitvah ne gre, zlasti ne po nepotrebem, ker bo potem zares posnemał roditełja, ki ni kos vzgojnim nalogam¹³.

Do vstopa v zavod našega otroka še nikdar ni nihče brez kritike sprejel takega kot je - kot mladostnika, ki je potreben pomoči, ne samo strogosti. Najbolj se lahko približamo mladoletniku takrat, kadar mu pomagamo z besedami opredeliti njegova čustvena razpoloženja. Ob tem se mladostnik sprosti in začne razmišljati o primernem zadovoljevanju svojih potreb. Dokler jih namreč ne izrazi, tudi ne more razmišljati, marveč samo čustvuje.

Vzgojitelj, ki bo gojenca sprejel takega kot je, ki ga bo skušal razumeti, bo imel potrebno avtoriteto¹⁴. Ob njem pa bo mladi človek postopoma spreminjal svoja spoznanja o odraslih ljudeh in razvijal tudi pozitivna čustva. Prepričana sem, da so se taki stiki med vzgojitelji in gojenci v naših zavodih že večkrat posrečili in so našli ob njih veliko zadovoljstva tako gojenci kot vzgojitelji. Prav pa je, da vemo, na čem pravzaprav slonijo.

Odnosi gojencev do stvari in živali

Če se spominjamo svoje mladosti in mladostnih doživetij, se nam ta doživetja pogosto spoje s predmeti, ki smo jih imeli radi. Najljubši so nam bili po navadi tisti, ki smo jih kot otroci ali mladostniki napravili sami. Bile so naše, čisto osebne, danes zares nepomembne drobnarije. Toda takrat so nam pomenile izredno mnogo. Celo pogovarjati smo

¹² Hamilton: Psychotherapy in Child Guidance. Str. 128.

¹³ Hamilton: Psychotherapy in Child Guidance. Str. 136. 139.

¹⁴ Košiček Marjan: Kako ču steči dječje povjerenje? Pisma odgajatelja 1957/4-5, str. 17.

se znali z njimi. Bile so del nas samih, del naše individualnosti.

V naših zavodih vlada vzoren red. Spalnice so po vojaško pospravljene, oblačila so v garderobi, delovno orodje je last zavoda in v delovnih prostorih, igralni pripomočki se zaklenjeni po omarah v dnevnih prostorih. Dnevni red je določen in poteka domala ves dan v kolektivu.

Verjetno je spričo majhnega števila zavodnega osebja tak red deloma potreben. Toda ali je zares nujno potrebna taka stroga urejenost, ki ne dopušča nobenih individualnosti? Nedvomno človeka utesnjuje, če ni nikoli sam, niti s svojimi majhnimi stvarmi. Dozdeva se mi, da smo si včasih na jasnem o večjih konceptih, o ciljih vzgojnega dela, da pa pri tem radi pozabljammo na to, da življenje le redko poteka v velikih zamahih, pač pa prav pogosto med drobnimi in nepomembnimi dnevnimi dogodki. Toda skup vseh teh nepomembnosti je vendar nekaj velikega, je človek, ki se je ob njih osebno oblikoval.

Če naši gojenci niso vsi enaki, zakaj so tako kruto enaki in skladni prostori, v katerih bivajo? Zakaj ne bi imeli nikjer svojega lastnega kotička, predala, škatle, v kateri bi hranili tisto, kar jim je ljubo? Ali se ne spominjamo več, kaj je včasih dečku pomenil nož? Verjamem, da mu ga v vzgojnem zavodu ne moremo dovoliti, vsaj vsakemu ne. Toda ali to tudi pomeni, da mu ne moremo dovoliti ničesar? Ali mora res vse, kar izde-la gojenec ob prostem času, postati last zavoda - kot okrasni predmet ali predmet za razstavno polico? Verjetno bi o tem morali razmišljati, pa čeprav gre za malenkosti.

Odnos otrok do živali je že legendaren. Nešteto pravljic in resnejših zgodb govori o tem. Tudi v zavodih bi mogli, s pomočjo takih vezi krepiti pozitivno plat otrokovega čustvovanja. Tako bi mogli dopolnjevati tisti del mlade osebnosti, ki se v otroški do-bi ni mogel razviti. Marsikje že z uspehom preizkušajo take vzgojne prijeme, pa čeprav večkrat v škodo zunanje urejenosti zavoda in celo mimo pravil higijene. Nemara bi v se-danjih razmerah pri nas res morali prej upoštevati čustveno doživljanje mladine kot pa higienske predpise.

S k l e p

Od vsega početka, še ko sem se odločala za shemo svojega referata, sem se zavedala, da bo treba v kratkem času, ki mi je bil na voljo, problematiko prikazati v njenih skrajnostih. Življenje samo je praviloma bolj raznovrstno. Dobro se zavedam, da niso vsi gojenci naših domov taki, da niso vsi enako čustveno prizadeti, da življenje v zavodu ne poteka samo po pravilih, marveč gre dostikrat mimo njih. Zavedam se, da sem probleme postavila v okvir izrednih nasprotij, ki nikakor niso nekaj vsakdanjega. Toda dozdevalo se mi je, da nam bodo povprečni posamezniki in povprečni problemi razumljivejši, če jih bomo spoznavali v luči manj povprečnih, skrajnjih primerov oziroma možnosti.

14. RAZVOJ SKUPINSKEGA DELA V VZGAJALIŠČU V PLANINI

Trtnik Marjan

Naloga, ki je bila dana našemu kolektivu, da pripravi poročilo o razvoju skupin in skupinskega dela v vzgajališču v Planini, ni bila lahka. Res je, da je za nami že sedem let dela v tem zavodu in da je čas od septembra 1951, torej od ustanovitve pa do danes, razmeroma dolg. Tudi je res, da smo v tem obdobju preživeli veliko prijetnih in neprijetnih dogodkov in da nas je praksa mnogočesa naučila. Vendar pa se bo treba še veliko učiti, če hočemo, da bo naše delo vedno uspešnejše.

Naš dom je v primerjavi s tovrstnimi zavodi pri nas eden izmed mlajših. Če v mislih prehodimo razvojno pot našega dela v njem, bi njegovo življenjsko dobo lahko razdelili nekako na tri obdobja:

1. obdobje 1951-1953: uvajanje v delo, iskanje metod, oblikovanje kolektiva, vraščanje v vaški kolektiv;
2. obdobje 1953-1955: razširjenje zavoda, izpopolnjevanje organizacijske oblike in metod dela v skupinah;
3. obdobje 1955-1958: analiza in ocena dela, teoretično poglobljanje v praksi pridobljenega znanja, usposabljanje novih vzgojiteljev.

Prvo obdobje 1951 - 1953

V septembru 1951. leta smo sprejeli v varstvo in prevzgojo prvih 30 gojencev, in sicer 18 iz vzgajališča v Smladniku, 12 pa neposredno iz raznih občin. Ta skupina, po svoji sestavi zelo pisana, je bila za našo zmogljivost prevelika. Ker nismo imeli dovolj vzgojiteljev, je bilo delo z njo dokaj naporno. Gojenci niso poznali osnovnih higienskih navad; njihov odnos do vzgojnega osebja je bil včasih vse prej kot primeren; za red oziroma disciplino niso imeli smisla. Večkrat se je zgodilo, da so pobegnili iz zavoda in se potepali; bilo pa je tudi precej primerov tatvin in vlomov v zavodne prostore. Reševati te probleme je bilo težko. Zastavili smo si cilj, da bomo organizirali jedro kolektiva gojencev in skušali ta kolektiv pozitivno razviti, s čimer bomo posredno in neposredno vplivali na gojence. Za naše delo in opazovanje življenja gojencev je bila koristna okoliščina, da smo učitelji stanovali skupaj z gojenci v zavodu. Imeli smo skupno kuhinjo in obednico. Med spalnicami in dnevnimi sobami gojencev so bili naši stanovanjski prostori. Življenje je potekalo kot v veliki, a problematični družini. Treba je bilo skrbeti za prijetno ozračje in domačnost, ki naj bi ju občutili tako gojenci kot osebje zavoda. To nam je sčasoma v precejšnji meri uspelo, saj smo se počutili kot doma. Za nas ni bilo formalnih delovnih odnosov, ni bilo uradnih ur, ni bilo počitka pred nočjo. Vsak je prijel za delo; ki ga je bilo tre-

ba opraviti. Zgled je vplival zelo pozitivno. Kajti hoteli smo doseči, da se bodo po našem zgledu lotili dela tudi gojenci.

Vprašanje, kako pritegniti gojence, kako si pridobiti njihovo zaupanje, kako navezati z njimi tesnejši stik, je terjalo rešitve. Naša prizadevanja sprva niso imela uspeha, vsaj zdelo se nam je tako. Neki gojenec nam je pozneje povedal, da so nas zavestno in hote jezili, da bi nam oteževali delo. Razumljivo: bili smo mladi in gojencem ni šlo v račun, da bi delali po naših ukazih. Večina je pač imela izkušnje iz življenja v drugih zavodih, "veteranom" pa so se kaj radi pridružili tudi novi gojenci. Toda morali smo vztrajati. V zahtevah smo bili odločni in enotni, dokler nismo dosegli zastavljenega cilja. Celodnevna zaposlitev zaradi premajhnega kadra je bila v prvem in drugem letu, ko nismo poznali ne prostega časa ne počitnic, sicer zelo utrudljiva, vendar so nas vzpodbujali dobri rezultati. Skušali smo izkoristiti nekatere ugodne okoliščine, da smo se zblížali z gojenci. Tako zblíževanje smo sprva zelo občutili, saj smo si ga želeli. Iskali smo najrazličnejših poti do uspeha, za kar nam je bil seveda potreben čas. V tedanji skupini gojencev je bil voditelj najstarejši gojenec, ki je pomenil svojim tovarišem absolutno avtoriteto. Kar je ukazal, so izvršili. Kršilcev reda nismo mogli izslediti samo zato, ker so se gojenci bali represalij svojega voditelja. Zadalí smo si torej nalogo, da si pridobimo prav njega. Poskušali smo različno. Pritegnili smo ga zlasti z lepo organiziranimi borilnimi igrami, v katerih je pridobil zaupanje v svoje vzgojitelje. Njegovemu zgledu so sledili drugi boljši gojenci. S športom smo preusmerjali prekipevajoče mlade sile, ki so imele dotlej svoj ideal v fizični premoči, in s tem zajezili medsebojno obračunavanje in pretepanje. Ker smo imeli le malo sredstev, da bi si lahko omislili najrazličnejše športne priprave in podobne predmete, smo morali pač iskati naši finančni zmogljivosti primerne oblike razvedrila. Dejstvo, da naš zavod nima ograje, da je pred hišo cesta prvega reda, na kateri je mnogo prometa, je po svoje zelo pozitivno vplivalo in še vpliva na čustveno ubranost gojencev. To vzbuja občutek povezanosti s svetom.

Zelo neprijeten je bil očitek nekaterih vaščanov, češ, kaj je bilo treba teh otrok (barab) prav v Planino. Zato je bilo vraščanje našega celotnega kolektiva v vaško skupnost zelo težavno. Ljudje niso razumeli naših potreb in pomena našega dela. Dolgo smo se počutili osamljene v vasi in odveč. To smo izkoristili pri vzgojnih vplivih na gojence. Želeli smo, da bi ljudje slabo mnenje o domu in gojencih spremenili. Hoteli smo dokazati z delom, da so tudi gojenci vzgajališča lahko dobri otroci, dobri pionirji, da tudi oni lahko prispevajo svoj delež k prizadevanjem skupnosti. Ko nam je uspelo, da smo vsaj deloma izoblikovali kolektiv, se je začelo v domu znosnejše življenje. Po vztrajnem prizadevanju so se pokazali prvi ugodni rezultati. Zanimiva je bila izjava gojenca: "Saj se pri Vas ne da nič narediti, ne da bi se izvedelo! Kar ve eden, veste vsi". Res, sprti smo reševali probleme. Malo nas je bilo in ob vsakem času smo se lahko zbrali, pomenili in takoj ukrepali, kakor so to terjali posamezni primeri.

V drugem letu so se odnosi vasi začeli spreminjati. Vzgojitelji iz našega doma so tedaj sodelovali pri delu v družbenih organizacijah, gojenci so nastopali na proslavah ob

državnih praznikov, dom sam pa je prirejal samostojne telovadne akademije. Obisk na teh prireditvah se je začel večati, kajti dobra izvedba programa je ljudi privabljala. Razen tega smo pomagali v kmetijski zadrugi pri priložnostnih delih na polju; čistili smo v gozdu, zato pa smo dobili les, uporaben za drva in sušice, ki smo jih porabili za ogradiitev novega igrišča pred domom. Igrišče nam je bilo potrebno, saj smo morali vse dotlej vedno iskati primerna mesta, kjer so se gojenci lahko igrali, ne da bi se kdo pritoževal, da mu delajo škodo. Na igrišče pa so prihajali tudi otroci iz vasi. Privabila jih je gugalnica, peskovnik in igre, kajti na našem igrišču je bilo vedno živahno. Igrali smo odbojko, nogomet ter gojili redno telovadbo z našimi in vaškimi otroki. Pri igri so se otroci seznanjali in neprijeten občutek naših gojencev, da so (zaznamovani", je postopoma izginjal, kar je ugodno vplivalo na razvoj njihovih mladih osebnosti. Mnogo smo si prizadevali, da bi samozavest posameznika in kolektiva okrepili.

Težje je bilo delo pozimi, saj nismo imeli primernih dnevnih prostorov. Skupina je bila močna, zato smo lahko organizirali interesne krožke. Dobri so bili šahisti, številen je bil filatelistični krožek, živahno je deloval pevski krožek, pa tudi lutkarji so se pripravljali za nastop. Prirejali smo zimske igre in sprehode v naravo, toda ta razvedrila še niso nudila tiste sprostitve, ki jo doživlja otrok doma, v urejenih razmerah. Opazili smo, da so se gojenci izživljali v onaniji, homoseksualnosti in celo v fetišizmu. Razmišljali smo, kako bi našli nove, primerne oblike razvedrila in zaposlitve. Gojenci so opravljali priložnostna hišna dela, žagali so in sekali drva, ribali pod in tudi drugače pomagali čistiti dnevne sobe in spalnice. Za novoletno jelko smo jim omislili nekaj parov smuči in sank. Tega so bili zelo veseli. Naslednje leto smo prekrbneli še nove smuči, tako da je imel vsak svoje. V dolini za domom je postalo živahno, zimski šport jih je prevzel. Najboljši smučarji so odhajali na smučka tekmovanja izven kraja. Tako življenje je imelo koristne posledice. Zanimivo je, da so se gojenci utrdili in da med njimi ni bilo prehladov.

Zanimiv je bil (in je še danes) odnos gojencev do družbene lastnine. Predmete, ki jih prinesejo s seboj v zavod, cenijo mnogo bolj, kot predmete, morda dražje in koristnejše, ki jih dobe v zavodu. Kar je njihova "last", jim je sveto. Problematičen je njihov odnos do družbene lastnine. Bili so primeri, ko so zavestno delali škodo, ne da bi katerikoli od gojencev temu nasprotoval. Navadno so se kratko izgovarjali: "Saj tega nisem jaz naredil!". Razpletali so rokave na jopicah, nove kape in rokavice, volnene klobčiče pa so uporabili za žoge. Nekateri so bili pravi mojstri v cefranju novih odev. Pod posteljo si lahko vsako jutro našel za cele pesti kosmov, pa tega ni hotel biti nihče kriv.

Pri individualnem in kolektivnem delu z gojenci je bil naš glavni cilj, krepiti enotnost in ugled kolektiva. Zato smo potepanje, tatvine in laži kakor tudi druge prestopke obravnavali tudi kolektivno pod geslom: eden za vse, vsi za enega. To je imelo močan odmev v kolektivu; kajti kdor je danes grajal početje drugega, se je moral zavedati, da ga bo jutri ves kolektiv tem huje obsodil, če bo zašel na krivo pot. Da je tak odziv povsem upravičen, smo pri obravnava vedno poudarjali.

Posebno dobrodošel nam je bil primer tatvine copat, ki si jih je bil eden izmed gojencev prislužil sam v času počitnic. Kako zelo je obsojal tatu, kako so mu v gnevu sledili drugi gojenci, ki so bili priča njegovemu nezadržanemu izbruhu togote in obračunu s tatičem, ki je copate ukradel in jih na potepanju uničil! Spretno smo izrabili ta primer in poudarili, da je treba obsoditi tatvino "lastnih" predmetov prav tako kot tistih, ki so splošna družbena, torej zavodna last.

Vzgojno smo izkoristili tudi stike gojencev s starši. V začetku so bili ti stiki redki, ker so imeli svojci gojencev napačno mnenje o vzgajališču. Ko so se prepričali, da to ni nikaka visoko ograjena kaznilnica, so radi prihajali na obisk. Mi pa smo imeli ob takih priložnostih vzgojne pomenke z njimi.

Gojence sirote smo skušali čustveno navezati na kateregakoli člana kolektiva.

Tako se nekateri že odpuščeni gojenci še vedno radi vračajo v vzgajališče oziroma nam pišejo pisma, ki izpričujejo, da so vendar čutili v zavodu družinsko ozračje.

Drugo obdobje 1953 - 1955

V zavod so prihajali novi gojenci in pred nami so bili novi problemi. Za razgibano in urejeno življenje smo se čutili utesnjene. Želeli smo zavod prostorno razširiti, kajti bili smo šele v začetku razvoja. V ta namen smo dobili starejšo zgradbo. Delno smo jo preuredili in se z novim šolskim letom vselili vanjo. Zmogljivost doma smo povečali na 50 oseb. Gojenci so obiskovali 1. in 2. razred skupaj ter 3. razred. Za popoldansko delo sta bili v šolskem letu 1953/54 osnovani dve skupini, in to po razredih. Dnevni prostor je imela vsaka skupina v svojem razredu. Dva vzgojitelja sta imela dopoldne šolsku pouk gojencev, druga dva pa sta delala z njimi popoldne, vsak s svojo skupino. Skupini sta šteli po 25 gojencev, vendar pa kot samostojni enoti nista prišli do veljave, ker se je življenje razvijalo v celotnem kolektivu.

V naslednjem šolskem letu smo imeli tudi 4. razred. Število gojencev so je povečalo na 55. Tedaj smo osnovali tri skupine in sicer spet po razredih. Prvi dve skupini sta imeli stalnega vzgojitelja, v tretji pa so se vzgojitelji menjavali vsake tri dni. Prva leta smo delali tako, da je vsak učitelj eno leto dopoldne učil v razredu, naslednje leto pa je bil zaposlen popoldne kot vzgojitelj skupine. Tako smo se seznanili s celotnim delom v vzgajališču, z delom pri pouku in z delom v izvenšolskem času. To nam je pomagalo, da smo gojence boljše spoznali in zato je bilo tudi naše delo uspešnejše.

Kadar je bil dotok novincev večji, smo imeli občutek, da bi bilo treba začeti vse delo znova. Spet so se vrstili vlomi, tatvine, potepi. Delovni kolektiv je enotno reševal te probleme. Nove gojence smo skušali čimprej zajeti v zavodno skupnost. Pri hitrejšem vraščanju novincev v nove razmere so nam pomagali boljši gojenci tako, da so se družili z njimi in jim posredovali že pridobljene vrednote.

Vedno je bilo dovolj težav in novih problemov, zato smo imeli posvete ob vsakem času, vsak dan. Kjerkoli smo se dobili, že smo razpletali misli in obravnavali uspešne in neuspešne vzgojne prijeme. Venomer smo iskali nove oblike, nove metode dela, kajti zanašati smo se mogli le nase in na lastno iznajdljivost. Drug drugemu smo morali pomagati. Pogosto pa smo zašli tudi v drobnjakarstvo in se v njem izgubljali in utrujali. Za primeren oddih še ni bilo pravih možnosti.

V samih "uradnih" skupinah so se tvorile različne skupine po zanimanjih. Pozitivna prizadevanja takih skupinic smo dalje razvijali in usmerjali. V njih so se razvili pevci, šahisti, nogometaši, odbojkarji, telovadci, risarji, izdelovalci igrač itd. V skupine pa so se družili tudi takšni, ki so delo zavračali, seveda le tisto, ki jim ni bilo po volji. Treba je bilo torej misliti na primerno delovno vzgojo. Dobro so se povezali med seboj tudi tatiči, ki so kradli v zavodu in po vasi; predmete so skrivali in jih v počitnicah odnašali domov. Vlomi so bili premišljeno organizirani in treba je bilo precej časa, da smo jim prišli na sled. Toda ne vselej. Ob takih primerih je tudi danes vprašanje, kdo naj povrne stroške. Večkrat je namreč zmanjkalo kar po več tisočakov skupaj.

Posebno problematični so bili tudi tako imenovani potepuhi, ki so se hitro naveličali pouka in rednega življenja v zavodu. Njihovo početje je slabo vplivalo na skupine in sploh slabilo vpliv našega dela. Mnogi gojenci potepuha sploh niso obsodili, ker je njegovo romantično pripovedovanje netilo v njih občudovanje in željo po posnemanju. Kako rešiti ta problem? Če tako radi romajo, pojdimo torej na izlete, na taborjenja. Naj hodijo in spoznavajo svet, pa ne kot potepini, ampak kot učenci, dostojni fantje, ki se jim ne bo treba skrivati pred nikomer, ki jim ne bo treba beračiti po hišah za kos kruha. Tako reševanje tega problema se je izkazalo za pozitivno tudi v poznejšem obdobju, kajti uhajanje iz doma je sčasoma prenehalo in nam danes pravzaprav ne dela več težav.

V šolskem letu 1953/54 smo obnovili eno poslopje. Pri delu so nam pomagali gojenci. Tu je bila dana lepa možnost za delovno vzgojo, za prispevek gojencev k delu skupnosti. Zgradbo smo obnovili večinoma z lastno delovno silo, kar je bil lep uspeh za celotni kolektiv, saj smo premagali mnogo ovir in žrtvovali veliko sil za razširitev našega doma. Pridnejši gojenci so za delo prejeli občasne nagrade v denarju, ki so ga lahko po svoji volji uporabljali. Zgleden je bil primer gojenca, ki je poslal ves zaslužen denar materi.

Ko smo uredili poslopje, se je zmogljivost zavoda povečala na 70 gojencev. Z novim šolskim letom je prišlo v dom 6 deklic iz razpuščenega dekliškega vzgajališča v Podsmreki. Treba je bilo rešiti problem koedukacije. Spremljali smo vraščanje gojenk v kolektiv; življenje se je razvijalo normalno, posebnih težav ni bilo.

V letu 1954/55 smo preselili vse šolske prostore v obnovljeno poslopje. Takrat smo imeli že 5. razred. Spet nam je primanjkovalo prostora. Odločili smo se, da bomo preuredili

še eno stavbo za šolski paviljon. Z letom 1955/56 je bila v zavodu že ustanovljena osemletka, s čimer smo gojencem omogočili končati obvezno šolanje v zavodu. Ob reki Unici smo dobili še lep del travnika. Preuredili smo ga v pionirsko nogometno igrišče, na katerem gojenci preživijo precej časa, poleti pa imajo tamkaj primeren prostor za kopanje in sončenje. Del tega travnika smo zasadili s sadnimi drevesi. Tudi ob šolskem paviljonu smo uredili veliko igrišče in tako se je ves estetski videz vzgajališča izboljšal.

Tretje obdobje 1955 - 1958

V tem času smo se posvetili organizaciji vzgajališča. Odtlej imamo tri stanovanjska poslopja in šolski paviljon. K vsakemu poslopiju spada igrišče in del vrta. Življenje se je deloma strnilo v novem poslopiju, v katerem je kuhinja, jedilnica, ambulanta in pisarniški prostori, nekaj spalnic, učilnic in dnevne sobe. Učitelji s svojimi družinami stanujejo v istih zgradbah kot gojenci. Stanovalci skrbijo za svoje poslopje in življenje v stanovanjski skupnosti. Razmestitev gojencev po posameznih poslopijih je omogočila reorganiziranje in zmanjšanje skupin. Prizadevali smo si, da bi se zmanjšal občutek kasarniškega življenja ter okrepila zavest pripadnosti k določeni skupini. Treba pa je bilo rešiti vprašanje, kako združiti gojence v skupine. Poskusili smo združiti starejše in mlajše gojence. Osnovali smo eno skupino iz 2. in 6. razreda, 3., 4. in 5. razred so tvorili vsak svojo skupino, tako imenovana dopolnilna skupina pa je bila pridružena k 3. skupini. V dopolnilni skupini so bili starejši gojenci, določeni za morebitni odpust. Pustili smo jim več samostojnosti pri delu in učenju in jim dali možnost, da se izkažejo, ali so zreli za odpust, ali so že vsaj delno prevzgojeni. Vsi se niso obnesli. Izkušnje v prvi skupini so pokazale, da združitev gojencev različnih starosti ni primerna. Že pri učenju so se pokazala nasprotja med njimi. Učenci 6. razreda so se učili zbrano, tiho; imeli so več nalog, zato so učno uro v celoti izkoristili za delo. Učenci 2. razreda pa so z glasnim učenjem in pomenkovanjem o nalogah motili starejše gojence. Tudi v prostem času so se starejši zabavali po svoje in mlajših niso marali medse. Starejši so mlajše tudi izkoriščali. Ti so jim morali čistiti obutev, pospravljati postelje, opravljati rediteljsko delo, prepuščati svoje malice ali priboljške pri hrani. Seveda prizadeti tega niso smeli nikomur povedati. Prav tako se je tudi denar stekal v žepke starejših. Odnosi med njimi so se včasih zaostriili in tedaj smo lahko prisluhnili njihovim medsebojnim razprtijam in ugotavljali nepravilnosti.

V šolskem letu 1955/56 smo opustili tako razdelitev skupin. Pustili smo mlajše gojence skupaj, starejše skupaj. Osnova za uvrščanje v skupine so bili še vedno razredi. V tem šolskem letu smo sprejeli v višje razrede osemletke tudi učence iz vasi, ki so končali v vaški, nižje organizirani šoli 4. razred. S tem novim stikom smo dosegli, da so se predvsem starejši gojenci, ki so se pripravljali za odpust, privadili normalnemu so-

žitju s sovrstniki izven zavoda. To je dalo vsekakor zelo pozitiven rezultat.

V šolskem letu 1956/57 smo imeli že 7. razred. V njem so bili učenci, ki so se v zavodu že precej prevzgojili. Ni jim bilo vseeno, kaj se o domu in gojencih govori. S svojim vedenjem so pokazali, da so dostojni in dobri fantje. Marsikoga od njih je bodla v oči tabla z napisom "Deško vzgajališče". Čutili so, da jim daje bivanje v zavodu čisto poseben, neprijeten pečat. Priporočali smo jim, naj na pisemskih pošiljkah pišejo naslov "osemletka" in ne vzgajališče, kolikor se čutijo za to upravičene. To so začeli s pridom uporabljati. Prav tako so se slabo počutili ob nekaterih obiskih v zavodu, ko se jim je zdelo, da jih opazujejo kot posebneže; v takih primerih so se zlasti večji gojenci umaknili, ker jim je bilo nerodno.

V tem letu se je lepo izkazal tamburaški orkester. V njem so sodelovali vsi učenci 7. razreda in pevski oktet. Nastopali so na proslavah v domu KUD, na samostojnih koncertih v sosednjih vaseh, kjer so želi lep uspeh, sodelovali pa so tudi na pionirskem glasbenem festivalu v Postojni; tako so se uveljavili. Med letom je šla skupina starejših gojencev na izlet na Grintavec, ob sklepu šolskega leta pa so šli najboljši na osemdnevni planinski pohod od Triglava na Krn in od tam na Vršič. Med najlepše spomine gojencev teh skupin sodijo tudi spomini na taborjenja v lškem Vintgarju in Škocijanu.

V šolskem letu 1957/58 smo šli pri organizaciji skupin in dela v njih še korak naprej. Imamo štiri skupine. Prva šteje 20, druga 18, tretja 19 in četrta 14 gojencev. Prvo skupino sestavljajo učenci 2. in 3. razreda pomožne šole. Ta skupina je nameščena v pritličju prvega poslopja in ima poleg spalnic in dnevne sobe tudi vse druge pritlikline. Za stavbo je dvorišče in drvarnica, čez cesto pa igrišče. Skupina ima kos zemljišča, ki ga gojenci sami obdelujejo. Ima stalnega vzgojitelja in šiviljo, ki skrbi za njihovo obleko. Vzgojno delo v skupini dopolnjujejo še trije člani osebja. Skupina (družina) ima določen življenjski prostor in vse pogoje, da živi in raste kot samostojna enota v sestavu zavoda.

Druga skupina je stavljen po večini iz učencev 4. razreda. V njej so 4 deklice in 14 dečkov. Ena gojenka obiskuje 1. razred osnovne šole v vasi, ena hodi v 2. razred v zavodu, vsi drugi pa so v 4. razredu. Skupina ima svoje poslopje, v katerem je dnevna soba, spalnica za gojenke in spalnice za gojence. Del gojencev, ki bodo verjetno kmalu odpuščeni, spi v vasi. V tem letu smo namreč najeli del stanovanjske hiše za stanovanja učiteljev. Ker prostori niso zasedeni, smo namestili v njih prvotno deklice. Te pa so zanemarjale hišni red in čistočo in jim je bilo zato potrebno več nadzorstva. Premestili smo jih nazaj v zavodno poslopje, na njihovo mesto pa preselili omenjene gojence. To je praktična preizkušnja, v kateri se fantje doslej kar dobro obnesejo. Tudi k stavbi druge skupine spada dvorišče pred hišo in vrt za poslopjem, ki ga obdelujejo gojenci. Imajo tudi kos zemljišča ob Unici.

Skupina ima stalno vzgojiteljico in še tri druge uslužbenke, ki prav tako kot v prvi skupini dopolnjujejo vzgojno delo. Med gojenci je do osem let razlike v starosti. Sta-

ri so torej od 8 do 16 let. Zaradi tega je v vzgojnem pogledu nekaj težav, kajti mlajši gojenci se nočejo podrežati starejšim, češ, saj niso nič več od njih, saj hodijo v isti razred kot oni, pa še manj znajo. Spore je treba obzirno reševati. Starejši so že pred prihodom v dom obiskovali pomožno šolo. Pri fizičnih delih se dobro izkažejo, so počasni, natančni, toda le pri preprostejših delih. Nekateri so si v montažni delavnici pri lepljenju posebnih sponk pridobili že precej spretnosti in zaslužili pohvalo. V razgovorih sami povedo, da jim učenje ne gre, da se težko učijo. Treba jih je vzpodbujati, da tudi oni lahko marsikaj naredijo, le potruditi se morajo. V osemletni šolski obveznosti so si osvojili le znanje štirih razredov.

V skupini so tudi gojenci, za katere se starši ne zanimajo. Ti se navadno hitreje navežejo na vzgojitelja in mu radi zaupajo svoje težave. Nekateri pa se zapro vase in svojih občutkov ne pokažejo. Z njimi je treba obzirno delati; moramo jih pridobiti in v njih vzbuditi zaupljivost do vzgojitelja. Za take gojence mnogo pomeni že prvi vtis, ki ga dobijo ob prihodu v dom. Prijetno je vplival na gojence te skupine dogodek, ki ga je pripravila vzgojiteljica. Kar štirje otroci iz skupine so imeli na isti dan svoj praznik. Vsakemu izmed njih je vzgojiteljica pripravila darilce. Bili so praznično ubrani. Njihov odnos do vzgojiteljice se je spremenil v odnos otroka do matere, saj so v njej videli drugo mater, ki misli na vse. To je pozitivno vplivalo na njihovo dejavnost. Samostojno so se priglašali za razna dela in sami zanje povpraševali.

Isti gojenci so si preskrbeli svojo "lastno" novoletno jelko in si jo postavili v dnevni sobi. Sami so zbrali bonbone, piškote in druge priboljške, ki so jih dobili pri novoletni obdaritvi. Zbrali so denar in v trgovini kupili še nekaj obeskov, "sneg" pa so dobili v ambulanti. Na Silvestrovo so se zbrali okoli jelke in preživeli lep večer. Ugasnili so luč in prižgali edino svečko, ki je krasila drevesce. Ob tej skromni razsvetljavi so se veselili novoletnih praznikov. Obrazi so jim žareli od zadovoljstva. Živahno so si pripovedovali različne dogodke. Jelko so varovali še nekaj dni po prazniku, nihče se ni dotaknil niti sladkorčka. Tretjega dne pa so se pritožili, da jim je nekdo ponoči obral drevesce in tako so bili ob skrbno prihranjene bonbone, ki so zanje natančno vedeli, kateri je od koga. V skupinah želimo ustvariti domače ozračje, ki ga gojenci tako pogrešajo. Gre nam za to, da bi se gojenci v skupini sprostili in prilagodili normalnemu življenju.

V tretji skupini je 17 gojencev. Večina obiskuje 5. razred. Stari so od 12 do 16 let. Skupina ima svoje prostore v poslopiju, v katerem je tudi četrta skupina. V izvenšolskem času dela s skupino in skrbi za gojence stalni vzgojitelj, ki so mu v pomoč še trije uslužbenci za nedeljsko in počitniško dežurno službo.

V tej skupini so gojenci z zelo različnimi motnjami: radi uhajajo na potepanje, zagrešili so nekaj vlomov, hote kvarijo zavodno premoženje, načrtno so pripravljali pobeg čez mejo. Gojenci so predrzni, kvartajo, skratka, delo z njimi je precej zapleteno. V šoli ne uspevajo dobro in je treba precej obojestranskega truda za kakršenkoli uspeh.

Razumljivo je, da so navedeni problemi v precejšnji meri rezultat preteklosti. Marsikateri od teh gojencev ni bil deležen v zgodnji mladosti primerne vzgoje, ni bil deležen zadostitve osnovnih telesnih in duševnih potreb in to ima mujno kvarne posledice v vsem kasnejšem razvoju njihove osebnosti. Zato je toliko težav z njimi, ko jih skušamo vzgajati in česa naučiti. Nekateri se počutijo negotove, drugi so brez volje do dela in učenja, tretji so neuravnovešeni, asocialni, nasilni ipd. Takim posebnostim je treba najti korenine, vzroke in jih - kar je glavno - odpravljati.

V četrto skupino smo letos pritegnili k vzgojiteljskemu delu še šiviljo in gospodarja. Oba sta že več let v zavodu in imata precej izkušenj. V skupini so učenci 6. in 7. razreda. Ob sobotah je v tej skupini dežurna šivilja, ki uvaja fante v likanje in pripravlanje obleke za nedeljo. Očistijo si stanovanje, prezračijo posteljnino in opravijo druga drobna dela. Gospodar pripravi zanje primerna opravila in jih uvaja v gospodarska dela. Lansko leto so si skupine same pripravile v gozdu drva, ki so jih porabili za kurjavo v dnevnikih sobah.

Dobri gojenci so ob nedeljah popoldne prosti, lahko gredo v Postojno, Logatec, v kino ali na nogometno tekmo. Starejšim, zanesljivim gojencem zaupamo večje naloge, da jih samostojno opravijo. Pri tem jih praktično preskušamo. Pošiljamo jih na banke, v tržnico, na pošto, v trgovino itd.

Lani se je 11 večjih gojencev udeležilo dela v mladinski brigadi na brkinski cesti. Trije so bili udarniki, drugi pa so bili pohvaljeni. Letos je bil en mladinec v brigadi na "Cesti bratstva in enotnosti", za počitnice pa se jih je prijavilo za delo v brigadi še 14. Ponosni so, če lahko gredo.

Delo v skupinah pa tudi v času počitnic ne zamre. Kljub temu, da pošljemo vsako leto nekaj otrok domov na počitnice, da jih nekaj odpustimo, ostane v zavodu še vedno 30 do 35 otrok. Z njimi gremo vsako leto na letovanje na morje, na taborjenje ali pa hodimo z njimi na izlete. Te oblike so se pokazale za koristne v vzgojnem in zdravstvenem pogledu.

50 gojencev tudi aktivno telovadi in nastopa v okviru telovadnega društva Partizan. Mnogi od njih so nastopili na dveh okrajnih zletih, na republiškem zletu ter na občinskih in krajevnih telovadnih prireditvah ter tekmovanjih. Dva gojenca sta opravila tečaj za vaditelje, eden pa je opravil tečaj za učitelja smučanja. Škoda je le - namreč za zavod - da take gojence kmalu odpustimo. To pa je končno tudi naš cilj. Seveda se mora naše delo začeti spet znova.

Letos se je pet gojencev udeležilo tudi pohoda "Ob žici okupirane Ljubljane". Prav tako so se izkazali lani in letos šahisti. Obakrat so postali občinski in nato okrajni šahovski prvaki. Ponosno pripovedujejo, kako so se borili za zmago.

Ob sklepu naj pripomnim, da sestavek ne obravnava samo razvoja skupin, pač pa deloma tudi razvoj vzgajališča in njegovih organizacijskih ter vzgojnih metod na splošno,

saj je ta razvoj mujno povezan z oblikovanjem skupin. Delo v njih se je dopolnjevalo in tudi njihova današnja oblika je le prehodna stopnja, rezultat dosedanjih naših izkušenj, znanja in objektivnih okoliščin.

15. DELO S SKUPINAMI V VZGOJNEM DOMU

Vito Ahtik

S psihološkega stališča lahko razlagamo kaznivo dejanje kot zadovoljevanje posameznikovih potreb na družbeno nesprejemljiv način.

Cilj našega prevzgojnega dela je, vplivati na gojenca tako, da bo postal koristen član družbe, to se pravi, človek ki se bo z ene strani svojemu okolju primerno podrejal, z druge strani pa ga ustvarjalno oblikoval. Da ta cilj dosežemo, moramo seči globoko v gojenčevo osebnost, kajti kaznivo dejanje je le zunanje znamenje neurejenosti v temeljnih storilčeve osebnosti. Predvsem moramo vplivati na gojenca tako, da bo vskladil svoje potrebe z zahtevami družbe, kajti potrebe so gonilo človekovih dejanj. Gojenec pa jih bo preusmeril le, če bomo preoblikovali njegov aktivni in pasivni odnos.

- do samega sebe, da se bo mogel razviti v čustveno uravnovešenega individua,
- do dela, da se bo razvil v storilnega in zadovoljnega delavca,
- do soljudi, da bo postal socializiran član svoje ožje in širše družbe in
- do družbenih pravil, da bo ob njih rasel v moralnega, etičnega člana skupnosti.

Vsi ti pogledi so sicer medsebojno povezani - ne moremo si misliti, da bi bil čustveno neuravnovešen človek lahko resnično socializiran - vendar v našem delu ne smemo nobenega od njih zapostaviti. Človeku namreč lahko vsilimo spoštovanje družbenih norm, a ga s tem še nismo prevzgojili v delovnega in socializiranega člana skupnosti.

Da bi mogli na gojenca načrtno vplivati, ga postavimo v posebno okolje.

Sam ukrep in pridržanje v domu predvsem zavre kaznivo delovanje: dokler je storilec pod nadzorom, mu je izvrševanje novih kaznivih dejanj skoro onemogočeno, po odpustu pa mu je pridržanje v domu svarilo, ki ga opominja na posledice kriminalne dejavnosti. Vemo, da na veliko večino storilcev že sam ukrep in pridržanje v domu že tako močno, da svojih dejanj ne ponove. Ukrep je torej dokaj uspešna zaščita družbe pred prestopki posameznikov, ker omejuje kazniva dejanja in tako odstranja simptome neurejene osebnosti storilcev. Ne vemo, kolikšen je odstotek gojencev, ki jih je ukrep preoblikoval v ču-

stveno uravnovešenost, delavne in socializirane ljudi, vendar je ta odstotek prav gotovo majhen, kajti sam ukrep ne more odpraviti vzrokov kaznivih dejanj; le izjemoma preusmeri gojenčeve potrebe in spremeni njegov odnos do sebe in do okolica. Potrebe, ki so ga privedle v prvo kaznivo dejanje, se sicer - razen pri manjšem odstotku storilcev - ne sproščajo v novem kaznivem dejanju - notranje protisile jih zavirajo - povzročajo pa konflikte, ki črpajo človekove duševne moči in preprečujejo njegovo čustveno uravnovešenje, konstruktivno delovanje in socializiranje. Tak človek je negotov, preobčutljiv, agresiven, delomrzen in neprilagojen svoji ožji družbi; skratka, ni sicer več kriminallec, a je nezdrava, neustvarjalna osebnost.

Zato moramo gojence za časa njihovega bivanja v domu kar najbolj načrtno vzgajati. V našem vzgojnem delu moramo uporabiti take metode, ki bodo najverjetneje našle pot v osnove gojenčeve osebnosti in nanje ustrezno vplivale. Pri izbiri teh metod pa moramo upoštevati dvoje: prvič, da delamo s posebno mladino, s problematičnimi ljudmi in moramo zato uporabljati posebne, specialne delovne metode; drugič, da želimo naše gojence pripraviti za samostojno življenje, torej moramo poiskati kar najbolj življenjske oblike dela, take, ki so kolikor mogoče blizu realnim življenjskim situacijam.

Dve metodi, ki se medsebojno dopolnjujeta in povezujeta, sta posebno primerni za prevzgojo mladostnikov: delo s posamezniki in skupinsko delo.

Bistvena značilnost skupine je zavest medsebojne povezanosti v doseganju skupnih ciljev.

Številne raziskave so pokazale veliko učinkovitost skupine. Predvsem so ugotovile, da rezultati skupinskega dela količinsko in kakovostno prekašajo dosežke osamljenih posameznikov. Nadalje so odkrile, da skupina nenavadno močno vpliva na svoje člane: z ene strani jih vzpodbuja in podpira v dejavnosti, z druge strani njihovo delovanje usmerja in omejuje.

Učinkovitost skupine sloni predvsem na tehle činiteljih:

1. Skupina mobilizira in sprošča dve izmed osnovnih človekovih potreb: potrebo po uveljavljanju in potrebo po pripadnosti. - Človek si zagotavlja obstanek s tem, da se uveljavlja v svojem okolju, s tem da dela. Potreba po pridobivanju sredstev za življenje je osnovno gibalno človekove dejavnosti. Delovni uspehi in rezultati dela pa so sami po sebi spet vir zadovoljstva in tako vzpodbujajo k novi dejavnosti. - V družbi je človeku delo olajšano: prizadevanja posameznikov se povezujejo, njihove zmožnosti in izkušnje se dopolnjujejo, ljudje se medsebojno podpirajo s hrabrenjem in priznanji; česar človek ne zmore sam, zmore v skupini. S tem da postane član skupine, pa mora posameznik, v zameno za pomoč, ki jo dobiva od nje, sprejeti določene omejitve, ki so pogoj za obstanek in smotrno delovanje skupine; obenem najde v skupini tudi možnosti za nove oblike delovanja in zadovoljevanja svojih potreb. - Skupina torej človekovo delovanje z ene strani olajšuje, z druge strani omejuje.

2. Skupina deluje po dejavnosti svojih članov in na njihovi ravni. Delovanje skupine izhaja iz potreb njenih članov. Posamezniki zato prispevajo k skupnim prizadevanjem, ker so udeleženi, so tudi prizadeti: v ciljih skupine vidijo svoje cilje, v delu skupine svoje delo, v dosežkih skupine svoje dosežke; s skupino se čutijo eno in postopoma usvajajo njene vrednote. - Skupni cilji in prizadevanja ljudi povezujejo in vzbujajo v njih občutek enakosti in neke skupne pripadnosti, občutek "vsi smo na isti barki", kar vse pospešuje medsebojno učinkovanje med člani. V tem procesu medsebojnega sprejemanja in dajanja posameznik s svojo dejavnostjo vpliva na skupino, skupina pa spet s svojim delovanjem vpliva nanj. V odzivu skupine na njegovo delovanje namreč vidi sebe v zrcalni podobi, se tako bolje spoznava, spreminja svoj odnos do sebe in okolice ter ustrezno uravnava svoje delovanje. Ker prihaja vpliv od "njegovih" in njemu enakih, ga posameznik brez pomislekov sprejema in upošteva kot odločilnega. - Skupina torej oblikuje človekovo osebnost.
3. Delovanje skupine je dinamično in plastično. Cilji, merila, notranji sestav in delovne oblike skupine se prilagajajo potrebam članov in zunanjim okoliščinam. Prav tako se učinkovanje skupine na njene člane prilagaja potrebam skupine kot celote pa tudi ravnanju ter lastnostim posameznikov. Skupina namreč skuša vzdrževati smotno ravnovesje tako med svojimi člani kakor tudi med seboj in okoljem.

Skupina deluje tem uspešneje, čim bolj je izoblikovana, to se pravi, čim bolj izbere in opredeli cilje svojega delovanja ter merila za vedenje svojih članov, čim bolj razdeli vloge, čim bolj skrbi za povezanost med člani in za razmejitev navzven.

Cilj je temelj za nastanek in delovanje skupine. Čim bližji je cilj potrebam članov, čim bolj jasno in enotno se vtisne v njihovo zavest čim bolj zajema njihove zmožnosti in moči, tem bolj jih veže na skupino in vodi v dejavnost.

Merila za vedenje članov urejajo ponašanje posameznikov in skupine ter tako ščitijo obstoj skupine in uravnavajo oblike dela za doseganje ciljev. Delujejo v dveh smereh: vspodbujajo k določenim vrstam vedenja in jih nagrajujejo; odvrtačajo od nesprejemljivega vedenja in ga kaznujejo. Najbolje se razvija skupina, v kateri člani sami postavljajo in uveljavljajo merila in v kateri so ta merila gibčna.

Smotrna delitev vlog med člani pravilno porazdeli in povezuje njihovo delo. Najuspešneje deluje skupina, v kateri so primerno opredeljene pravice in dolžnosti vezane na vloge in v kateri ima posameznik pri izvrševanju dodeljene dolžnosti vse polnomočje. Vloge naj dodeljuje skupina kot celota, in to ljudem, ki jih odkazano delo ne bo vodilo v konflikte med vlogo in njihovo osebnostjo oziroma njihovimi zmožnostmi.

Medsebojna povezanost med člani je pogoj za enotno učinkovanje skupine navznoter in navzven. Vedno je sicer vez med nekaterimi člani močnejša kot med drugimi, vendar lahko nerazumevanje med samo dvema članoma razdrobi vso skupino. Čim gostejša je mreža vazi med člani, čim manj odbojev je med njimi, tem bolj strnjena bo skupina. Razmejitve skupine od drugega družbenega okolja in od drugih skupin krepi občutek pripadnosti

članov skupini. Ljudje, ki so na robu skupine ali člani več skupin, so pogosto v konfliktih, ki slabijo njihovo delo v skupini. Dobro delujoča skupina ima opredeljene člane.

Najučinkoviteje se oblikuje skupina, ki deluje iz lastnih notranjih sil in ki ima primernega vodja.

Dolga vrsta raziskav je preizkušala različne oblike vodenja skupin, da bi dognala njihovo učinkovitost. V enem teh poizkusov so sestavili tri vrste skupin:

- v prvi, tako imenovani avtokratski skupini je vodja sam odločal o nalogah in načinu dela, terjal njihovo izvršitev in nadziral izvajanje;
- v drugi skupini, imenovani laissez-faire, je vodja prepustil ljudi same sebi in ni v ničemer vplival nanje; le če so ga kaj vprašali, jim je odgovoril;
- v tretji, demokratski skupini je vodja skupino sprostil, da je sama izbrala naloge, sama odločila, kako jih bo izvedla in sama uravnavala svojo dejavnost; pri tem je vodja deloval le kot eden izmed članov in je vodil skupino samo toliko, da je skušal pritegniti v aktivnost kar največ članov in jim pomagal do udeležbe pri razpravljanju in odločanju.

Tretja, demokratska skupina je pokazala daleč največje in najboljše dosežke. Še bolj kot to pa je zanimivo notranje dogajanje v posameznih skupinah:

- v avtokratski skupini se je kmalu pokazal odpor proti pritisku vodja in spori med člani skupine; oboje se je stopnjevalo in zlasti očitno planilo na dan ob odhodu vodja;
- druga skupina se je vse bolj rahljala in postopoma razpustila;
- člani tretje skupine so se povezali, sodelovali in pokazali v delu očiten polet in zadovoljstvo.

Iz povedanega sledita dve osnovni vodili za skupinsko delo v naših domovih:

1. ustvariti moramo možnosti, da bodo naše skupine sprostile svoje notranje sile; da se bodo iz lastnih nagibov oblikovale; da bodo same, po svojih potrebah izbirale naloge in cilje, same odločale o oblikah svojega dela, same vplivale na svoje člane; same dosegale svoje cilje;
2. skupinam moramo dati vodje, ki bodo pospeševali njihovo dejavnost s tem, da bodo vzpodbujali medsebojno vplivanje in sodelovanje med člani.

Prvo vprašanje, ki ga moramo rešiti, je, kako zasnovati in oživiti naše skupine.

Najbolje bo delala in se razvijala skupina, ki združuje ljudi sorodnih potreb in ljudi, ki so med seboj že čustveno povezani. Taki odnosi v naših domovih že obstoje v neformalnih skupinah. S temi skupinami bi začeli delati najprej, in to

- zato, ker je v njih navadno jedro naših težav v zavodu; njihovo delovanje je namreč največkrat usmerjeno mimo vzgojnih prizadevanj doma ali celo v oviranje dela vzgojiteljev ter močno vpliva na razpoloženje drugih gojencev;
- in zato, ker so take skupine po navadi že dokaj izoblikovane; v njih opazimo močno povezavo med člani, utrjeno razdelitev vlog, izdelana merila in ostro razmejitev od drugega okolja; činitelje torej, na katere se lahko opremo v našem delu, čeprav moramo marsikaj preusmeriti (vodje n. pr. često gospodovalno nadvladujejo skupino; povsem sprejemljiva merila za delovanje članov v skupini so izprevržena v neprimer- na pri odnosu skupine do okolja ipd.).

Pred največjimi težavami stojimo, ko skušamo pridobiti zaupanje skupine. Navadno imamo največ uspeha, če skupini kot celoti dodeljujemo preproste praktične naloge, od katerih - če jih izvrši - ima sama neposredno korist; pri tem ji dajemo vedno večja polno- močja, vse dokler ne dosežemo takega sodelovanja, na katerem je mogoče graditi. Čez nekaj časa začnemo vzporedno delati še individualno z vodjem in posameznimi vplivnimi člani skupine, kajti če pridobimo nje, bomo prej ali slej pridobili tudi večji del skupine. Pri tem delu nismo vsiljivi z navodili in se naslanjamo predvsem na gojenčev ponos.

Ko smo pripeljali neformalne skupine do konstruktivnih oblik dela, začnemo snovati nove skupine iz ostalih gojencev. Preden sestavimo nove skupine, moramo gojence dobro spoznati z različnih pogledov. V ta namen uporabljamo zlasti tri metode:

- z opazovanjem gojencev med delom in v prostem času skušamo predvsem ugotoviti, kateri gojenci se največ družijo, kaj jih povezuje, kakšne skupine se same od sebe oblikujejo, kakšno je vedenje posameznikov v skupinah ipd.;
- v osebnih pogovorih s posameznimi gojenci skušamo odkriti vzroke za njihovo vedenje v njihovi osebnosti ter spoznati njihova zanimanja, potrebe in vrednote;
- s sociometričnimi izjavami zbiramo želje gojencev glede družabnikov za posamezne vrste dejavnosti.

Sestavo skupine moramo skrbno pretehtati, ker sicer skupina ne bo zaživeła. Kaj naj bo osnova združevanja? Vsekakor potrebe gojencev in medsebojna povezanost med posamezniki. Nobene dejavnosti ne moremo same po sebi zaznamovati kot najboljšo osnovo za nastanek skupine; potrebe ljudi so namreč različne in se s časom spreminjajo, pa tudi stvari, ki vežejo razne ljudi med seboj, so različne.

Iz tega sledi, da bomo v vsakem domu morali ustanoviti večje število skupin, ki bodo različno usmerjene in se bodo različno razvijale. Mnogi gojenci bodo istočasno člani več skupin, vendar bodo najmočnejše vezani na tisto, ki bo prav takrat zadovoljevala njihove najgloblje potrebe.

Kolikšno bo število gojencev v skupini, je odvisno od skupine same. Najlaže bodo delo-

vale skupine z 8 do 12 člani. V večjih skupinah je težje doseči učinkovito medsebojno vplivanje članov in skladnost njihovega delovanja; to pa oslabi učinkovitost skupine.

V okviru obstoječih grupacij po spalnicah, razredih in krožkih, kakor tudi med njimi, se bodo torej razvile manjše skupine, ki bodo gojence lažje povezovale in jih oblikovale.

Ko smo se odločili za sestav skupine, zberemo gojence k diskusijskemu popoldnevu, kjer sprožimo razgovor o kakem predmetu splošnega zanimanja ali o dejavnosti, za katero pričakujemo, da se bo bodoča skupina z njo ukvarjala, in opazujemo, če se kažejo znamenja združevanja v skupino in aktiviziranja. Če takih znamenj ni, nam navadno ne bo uspelo umetno oživiti dobro delujočo skupino.

Skupina se najbolje oblikuje in razvija ob dejavnosti, v delu za doseganje nekih ciljev. V začetku obstoja bo njena učinkovitost navzven manjša, ker se mora še notranje utrjevati. Na tej stopnji odigra skupina posebno pomembno vlogo: omogoča namreč svojim članom sproščanje čustvene napetosti, kar je za naše delo z gojenci velikega pomena. Dokler se namreč čustva negotovosti, zagrenjenosti, sovrašтва ipd. povsem ne sprostijo, je gojenec zaposlen s seboj in ne more sprejemati zunanjih vplivov niti konstruktivno delovati navzven. Zato v tej dobi uvajamo tiste vrste skupinskega dela, ki omogočajo kar najpopolnejše čustveno sproščanje, tako n. pr.: svobodno razpravljanje, proučevanje primerov, igranje vlog idr.

Kakor hitro izbere skupina svojega stalnega vodja, začnemo z njim načrtno delati, da ga oblikujemo v človeka, ki bo znal sproščati ustvarjalne sile svoje skupine in smotrno urejati medsebojno učinkovanje njenih članov, tako, da bo načrtno soodločanje stalna oblika delovanja skupine: vsa skupina razpravlja in odloča o delovnih nalogah, vsa skupina sodeluje pri njihovem izvrševanju, vsa skupina odgovarja za rezultate svojega dela.

Če bomo omogočili skupini samostojno delovanje in ji vzgojili dobrega vodja, se bo zdravo razvijala. Njeni cilji bodo v začetku preprosti, praktični, razmeroma lahko dosegljivi in taki, da kar najbolj neposredno zadovoljujejo potrebe skupine; drugič bodo spet nestvarni, nedosegljivi; postopoma pa si bo skupina postavljala vse stvarnejše in vse zahtevnejše cilje, cilje, ki bodo vedno bolj življenjski; naučila se bo omejevati svoje potrebe in pametno izkoriščati svoje dosežke. - Podobno bodo merila za presojanje članov v začetku ostrejša, toga in v marsičem na videz nerazumljiva, pozneje pa milderjša, prožnejša in vse bližja splošnim družbenim merilom. - Delitev vlog bo vedno bolj smiselna in v skladu z ljudmi, njih nosilci. - Člani skupine se bodo vse bolj povezovali in vse bolj skladno bo njihovo delovanje. - Skupina bo tako vedno bolj storilna in bo vedno bolj pozitivno oblikovala svoje člane.

Razumljivo je, da vsaka skupina ne deluje vedno, kot bi želeli. Na eni ali na drugi stopnji lahko pričakujemo težave v vsaki skupini. Včasih bomo morali posredovati, ker si je skupina izbrala cilje, ki so izven njenega dosega, drugič, ker bo naložila hudo

kazen, in spet, ko jo bodo skušale razbiti premočne zunanje sile ali ko se bo hotela nezdravo uveljavljati v svoji okolici. Če bo le mogoče, bomo skušali delati z vodjem, le če to ne gre, se bomo obračali na vso skupino. - Končno, zgodilo se bo, da se bo kakšna skupina izpridila in naredila nepopravljivo škodo.

Vkljub vsemu: velika večina skupin bo delovala zdravo in nam bo v dragoceno podporo pri našem vzgojnem delu.

16. VPLIV NAGRADE IN KAZNI V DEŠKEM VZGAJALIŠČU V GORENJEM LOGATCU

Mile Budič

Ta prispevek je poskus, opisati najtežavnejše strani vzgojnega dela z družbeno neprilagojenimi mladoletniki, to je uporaba kaznovanja in nagrajevanja v našem zavodu.

Deško vzgajališče v Gorenjem Logatcu je najstarejši posebni vzgojni zavod v Sloveniji. Ustanovljen je bil 1873. leta in so ga do osvoboditve upravljali cerkveni redovi. V stari Jugoslaviji in po osvoboditvi je doživel več pomembnih organizacijskih sprememb, ki so njegov razvoj znatno zavrle. Vzgojališče je bilo leta 1949 premeščeno iz Sela pri Ljubljani, kjer je razmeroma dobro uspevalo, v Gradac v Belo krajino. Leta 1953 pa se je vnovič preselilo v sedanje prostore v Windischgrätzov grad v Gorenjem Logatcu.

Zavod vzgaja in izobražuje družbeno neprilagojene mladoletnike v starosti od 14 do 18 let; nudi jim popolno oskrbo, možnost, da končajo osnovno šolo in možnost, da se izučijo kakega poklica oziroma, da se vsaj priučijo nekaterim delovnim operacijam.

Organizacijsko je zavod celota, sestavljena iz več delov (dom, vajenska šola in učne delavnice), ki se med seboj prepletajo, dopolnjujejo in povezujejo; vsem je skupna zlasti enotna vzgojna metoda. V materialnem pogledu so te enote med seboj ločene. Zavod je okrajna ustanova, ki jo vodita 11-članski upravni odbor in ravnatelj.

Življenje v domu naj nudi gojencu, ki je moral zaradi neprilagojenosti oziroma zamerjenosti zapustiti okolje, v katerem je živel, vse tisto, za kar je bil prikrajšan in kar oblikuje človeka v samostojno in družbi koristno osebnost. Dom gojenca hrani, ga oblači, obuva in mu nudi poleg učenja tudi razne možnosti za izobraževanje v glasbi in tehniki kakor tudi možnosti za gojitev športa. Matična stavba zavoda, grajena za fevdalce XVII. stoletja, ni primerna za posebno vzgojno ustanovo. Pod streho te zgradbe so sedaj dom, šola in uprava zavoda. Zavod pa nima nikakršnih prostorov za skladišča, shrambe ipd. in tako vsilil uporablja prostore v zasebnih stavbah izven zavoda.

Kadrovsko vprašanje je z nastavitvijo šestega vzgojitelja vsaj deloma rešeno.

Zavod torej omogoča gojencem, da se šolajo. Ker se vzgojna zanemarjenost mnogokrat opaža tudi v zamujeni šolski izobrazbi, deluje v okviru vajenske šole pripravljalni razred z zgoščenim učnim načrtom 6. in 7. razreda osnovne šole. V ta razred so sprejeti tudi umsko zaostali gojenci, ki nimajo pogojev za uk in ki se le priučujejo posameznim delovnim operacijam. Na vajenski šoli poučujejo razen splošnih vse predmete s področja tistih strok, ki se jih gojenci učijo v učnih delavnicah. Splošne predmete poučujejo vzgojitelji, strokovne pa učitelji praktičnega pouka. Ker strok ni malo, je težko prilagoditi pouk tako, da bi ustrezal vsem tem strokam. Zavodu do sedaj še ni uspelo organizirati za vse obrti oziroma delovna področja kvaliteten pouk.

V vzgajališču so že zgodaj uvideli, da domska in šolska vzgoja ne zadoščata za popolno usposobitev mladoletnika. Potrebna je tudi delovna vzgoja, ki bi gojenca izučila nekega poklica, obenem pa nudila zavodu materialne usluge. Prve delavnice so bile ustanovljene samo za potrebe zavoda. Pozneje so začeli izdelki prodirati tudi na tržišče. Iz uslužnostnih so se tako razvile proizvodne delavnice, ki so se usmerile v kar največjo proizvodnjo. Po preselitvi zavoda v Logatec je pedagoški zbor pričel razmišljati o načrtnem učenju posameznih poklicev ali delovnih operacij. Sedaj si zavod prizadeva, da bi bile delavnice enakovredne ustreznim šolskim razredom: da bi imele okvirni učni načrt, nadrobni učni načrt, vse potrebno orodje ali stroje in seveda tudi učitelja praktičnega pouka. Ta zamisel je že uresničena v strojniključavničarski delavnici, ker so tu pomagale izkušnje industrijskih kovinarskih šol. Po tej poti se razvijata tudi že mizarska in krojaška učna delavnica, medtem ko ostale še niso tako daleč v svojem razvoju.

Vzgajališče ima zdaj sedem delavnic (strojniključavničarsko, mizarsko, krojaško, pleškarsko-slikarsko, čevljarstvo, tapetniško in kovaško), ki pa imajo vse lečasne prostore. Štiri delavnice so danes že izven zavodnega območja; tako so sicer bolj vrasle v zunanje okolje, vendar pa delujejo v zelo slabih higienskih razmerah. V sedmih učnih delavnicah poučuje enajst učiteljev praktičnega pouka, eden pa študira na višji strokovni pedagoški šoli na Reki. Ti učitelji so za svoje delo normalno usposobljeni. Vsi gojenci delajo oziroma se uče v zavodnih učnih delavnicah, le dva se učita pekovske obrti izven zavoda. Doslej je imelo vzgajališče 14 gojencev, ki so se hoteli učiti nekega poklica izven zavoda. Zavod jim je to sicer omogočil, vendar so bile okoliščine take, da je mogel dovoliti uk izven zavoda le enemu izmed njih, ostalo pa so se morali vrniti nazaj v zavodne učne delavnice.

Zavod sprejema gojence iz vse Slovenije. Pošiljajo jih socialnovarstveni organi občinskih ljudskih odborov, okrajna tajništva za notranje zadeve in sodišča. Doba prevzganja ni omejena in o odpustu posameznika bi moral načeloma odločati pedagoški zbor. Popolna usposobitev za normalno življenje doživi v zavodu le ena tretjina gojencev. Ti dobijo kvalifikacije, vsi drugi pa so predčasno odpuščeni. Organi socialnega varstva izdajajo odločbe o predčasnem odpustu zaradi šibkega materialnega stanja občin ali

zaradi želje staršev, da bi prejemale otroški dodatek, ali pa tudi, ker nasedajo obljubam mladoletnika, da se bo poboljšal. To seveda povzroča zavodu precej težav, kajti nihče ne pomisli, koliko truda je terjala prevzgoja, niti, kakšno škodo lahko zaradi predčasnega odpusta trpi tako družba kot tudi mladoletnik sam. Dostikrat se prezgodaj odpuščen gojenec znajde zaradi novega kaznivega dejanja pred sodiščem, ki potem določi zanj ostrejši ukrep. S tem dobi pečat povratnika, obenem pa pade senca tudi na zavod, v katerem je živel. Izkušnje nas uče, da je prevzgojni proces dolgotrajen in da so zelo redki mladoletniki, ki bi jih lahko po enem letu odpustili kot prevzgojene. Po drugi strani pa nam poročila o odpuščenih gojencih, ki so si v vzgojnem zavodu pridobili kvalifikacijo, kažejo, da so se s pridom uveljavili v družbi.

Ob sprejemu uvrstimo gojenca v vzgojno skupino. Vzgojitelj ga seznanji z vsemi nadrobnostmi in navadami v ustanovi. Pokaže mu prostore, delovna mesta in predstavi osebje. Z vzgojiteljevo pomočjo se gojenec odloči tudi za poklic, ki se ga bo učil. Vzgojitelj odgovarja za gojenčev napredek, skrbi za njegove materialne potrebe in ga tudi sicer usmerja. Najtežje je delo z novinci. Ti so ravno na razvojni stopnji pubertete, katere običajne težave se zaradi družbene neprilagojenosti še toliko močneje kažejo. Motivi njihovega delovanja ne sežejo daleč in v izučitvi poklica ne vidijo življenjskega cilja. Malo dovzetni so za osebne stike z osebjem zavoda in za uk. Njihova zanimanja so zelo nestalna. Hitro in močno se za neko stvar navdušijo, prav tako hitro pa navdušenje tudi uplahne. Zato mora biti vzgojno delo res primerno organizirano. Vzgojitelji si zelo prizadevajo, da bi gojence razumeli, da bi usmerjali njihova hotenja in želje in jih v okviru možnosti tudi uresničevali.

11.

Po tem kratkem opisu zavoda naj navedemo kazni, ki jih ima zavod v svojem pravilniku. To so :

1. opomin vzgojitelja, učitelja ali učitelja praktičnega pouka;
2. opomin vzgojitelja pred kolektivom;
3. ukor upravnika;
4. ukor upravnika pred kolektivom;
5. ukrepi pedagoškega zbora:
  - a/ prepoved enkratnega obiska zavodne kinematografske predstave;
  - b/ prepoved večkratnega obiska zavodnih kinematografskih predstav;
  - c/ prepoved skupnih izletov in razvedril;
  - č/ prepoved enkratnega nedeljskega izhoda;
  - d/ prepoved večkratnega nedeljskega izhoda;
  - e/ prepoved nadaljnjega sodelovanja v interesnih krožkih ali opravljanja raznih posebnih dolžnosti in prepoved raznih odgovornosti;
  - f/ izključitev iz kolektiva za določeno dobo;
  - g/ omejitev in odprava polletnega dopusta;

h/ omejitev in odprava letnega dopusta;

i/ izključitev iz zavoda.

Navedene kazni in ukrepi so lahko pomembno vzgojno sredstvo za mladoletnike, ki niso vzgojno zanemarjeni. V našem zavodu uporabljajo navedene kazni praviloma le vzgojitelji in učitelji v III. letniku in še tu le v izjemnih primerih. Za gojence, ki so le krajši čas v zavodu, so te kazni dokaj neučinkovite. Nekateri si celo prizadevajo, da bi napravili kar največ nerednosti, da bi jih učitelj odstranil od pouka ali od dela v delavnici. Tudi prepoved obiska kinematografskih predstav jih ne zadene prehudo. Skupni izleti ne pomenijo za nekatere gojence nikake privlačnosti, ker se jim vsako organizirano delo bolj ali manj upira, ker se morajo na izletih podrežati in ne bloditi, kakor bi se jim zljubilo. Dokler so bile vse učne delavnice pod skupno strahom, je bila prepoved nedeljskega izhoda občutna kazen. Brž ko smo delavnice razširili po vasi, se je stvar spremenila. Gojenci, navajeni, da tudi med tednom pridejo na vas, so se prenehali sramovati pred vaščani in izhodi so izgubili svoj vzpodbudni smisel. Vsaka sprostitev vzgojnega režima zbudi namreč pri gojencih ustrezno reakcijo. Ko smo razmestili delavnice po vasi, se je zgodilo, da so nekateri poiskali kakošja gnezda, očem odmaknjen čebelnjak ali celo ročno blagajno v cerkveni zakristiji. Letni oziroma izredni dopust omejimo le tedaj, če se gojenec ni pravočasno vrnil ali če smo dobili pri tožbo zaradi njegovega slabega vedenja doma. Marsikdo si niti ne želi domov, ker živi doma v slabih življenjskih razmerah. Zadnji ukrep, odpust iz zavoda, ne moremo šteti za kazen, marveč le kot izhod v sili. Gojenca žrtvujemo v korist kolektiva, ker njegovi stalni prestopki preveč kvarijo okolico.

V tako ozkih okvirih uporabljamo torej kazni, ki jih vsebuje naš pravilnik. Morda jih nismo znali uporabljati ob pravi priložnosti ali pri pravih gojencih. Vendar dosedanje izkušnje kažejo, da jih smemo uporabljati res le v najožjih okvirih, tam, kjer se da utemeljeno pričakovati neki uspeh.

Bolj zanimive so tiste oblike kaznovanja, ki niso nikjer zapisane, pa se tu in tam uporabljajo. Sem spadata izredna delovna obremenitev in "pedagoška klofuta". Zgodilo se je in se bo še, da kakšnega gojenca doletijo te kazni. Seveda niso niti pravilo niti navada, tu in tam pa se le uporabijo in gojenci jih ne vzamejo tako tragično kot nepočena okolica. Kdo od prizadetih se bo ob takem "vzgojnem prijemu" zaprl vase in koval maščevalne naklepe, drugi pa se bo celo zahvalil, češ da ga je prav zaušnica zresnila in mu preusmerila življenjsko pot.

Takih dejanj gojencev in takih okoliščin, ki terjajo neko reakcijo vzgojiteljev, je v zavodu mnogo. Praviloma v našem zavodu vzgojitelji ne reagirajo s kaznovanjem. Po svojih močeh poskušajo ob posameznih pojavih upornosti in drugih prestopkih ukrepati mirno, z razumevanjem in zaupanjem. Naj navedemo nekaj primerov. Nič nenavadnega ni, če gojenec ob pričetku pouka odloži zvezek z izjavo, da si tisti dan ne bo učil. Takoj se mu pridruži drugi, najsi bo iz solidarnosti ali iz želje po uveljavljanju ali iz gole objestnosti ali ker se hoče umakniti odgovornosti. Učitelj mora v takem primeru nekaj

ukreniti. Če bi poslal učenca iz razreda ali če bi ga zapisal v dnevnik, bi ravnal natanko po njegovih željah. Marsikdo v I. letniku bi bil nadvse vesel, če bi ga učitelj odstranil od pouka, saj mu ne bi bilo treba sedeti v šolski klopi in poslušati to, kar ga najmanj zanima. Učitelj ga zato poskuša razumeti, ga prepričati o potrebi discipline in vztrajnosti.

Prav tako se zgodi, da gojenec v delavnici odloži orodje, češ da ga poklic, ki se ga uči, ne veseli in da ne bo več delal. Po navadi je takrat lepo vreme, park v okolici vabi in le težko se je ubraniti njegovim mikavnostim. Ko mojster uči druge, izkoristi gojenec priliko, zapusti delavnico in se uleže nekje v parku. S tem je storil hud disciplinski prekršek, saj je samovoljno zapustil delovno mesto in kvarno vplival na druge gojence. Mojster, ki bi vzrožil ali ga kaznoval, bi ga za vedno odbil. A nekaj je vendarle treba ukreniti. Čeprav v njem vre, se premaga in z veliko prizadevnostjo, s prikupno kretnjo naveže stik z gojencem. Tako ga ni odbil, pač pa se mu je približal, pri čemer je tudi sam zadovoljen in ponosen na svojo pedagoško zmožnost.

Nekoč so se gojenci pohvalili, da je eden od njih ob 11. uri ponoči skočil iz I. nadstropja in se šele proti jutru vrnil v zavod. Dežurni vzgojitelj je bil razkačen, ker se je ravno njemu zgodilo kaj takega. O dogodku je sporočil odgovornemu vzgojitelju skupine in prepustil ukrepanje njemu. Ta zadeve ni obravnaval javno. Ko je imel priložnost, se je pogovoril z gojencem, ki mu je odkrito priznal, da je zavod zapustil iz objestnosti in da bi s tem drugim dokazal, kaj vse si upa. Vzgojitelj ga je razumel in tako navezal z njim še boljše stike. Gojenčev občutek varnosti se je s tem okrepil. Če bi vzgojitelj posegel po ostrejših ukrepih, bi se vez med njima pretrgala, ozračje bi bilo napeto in dobro pripravljene prekrške bi bili vedno pogostnejši. Napetost bi dosegla tako stopnjo, da bi gojenec resnično mislil, da ga ima vzgojitelj "na piki".

Seveda so tudi gojenci, pri katerih s takimi metodami ni mogoče nič opraviti. Gojenca, ki je zapeljal voziček s pleskarskim orodjem in opremo v jarek in ga tam pustil, smo morali premestiti na drugo delovno mesto. Nekoga drugega smo morali kot neprevzgojenega odpustiti. Kradel je namreč tudi v zavodu. Spočetka smo skušali vplivati nanj le z razgovori in opomini, a brez uspeha, pozneje pa tudi vedno ostrejša kazni niso pomagale. Njegova dejanja in pa dejstvo, da nismo dovolj ostro reagirali, so vzbudila nemir v kolektivu. Pedagoški zbor ga je moral izključiti iz zavoda, čuti pa se še danes krivega, ker ni znal najti primernih ukrepov, da bi ga pripeljal na pravo pot.

Pogosto imamo opravka tudi z ubežniki. Pedagoški zbor je zavzel do tega vprašanja jasno stališče. Vsak gojenec ima kadarkoli možnost samovoljno zapustiti zavod. Preveč terjamo od gojenca, ko menimo, da se bo kar takoj odpovedal vsem prejšnjim razvadam in nagnjenjem ter brezdelnemu življenju. Zato tudi ne reagiramo s kaznimi, saj je dosti velika kazen za gojenca že to, da se je moral vrniti v zavod. Iz pedagoško-higien-skih razlogov ga vprašamo, kje je bil in kaj je doživel na svoji poti. Težko je seveda to stališče zagovarjati pred drugimi gojenci, kajti prestopek je bil storjen in po

zavodnih pravilih bi ga bilo treba kaznovati. Vendar pa je za nas pomembnejše vprašanje, kaj storiti, da gojenec ne bo več pobegnil. Njegovo življenje bi morali tako urediti, da bi imel občutek varnosti v vsakem trenutku. To pa seveda ni mogoče vedno, posebno v sedanjih razmerah ne. Zavod ima 80 gojencev in eno dnevno sobo. Kako naj v tem primeru vzbudimo občutek varnosti in zagotovimo normalni razvoj osebnosti, nam ni povsem jasno.

Ob teh primerih ne trdimo, da kazni ne bi smeli uporabljati. Ostaja pa dvom, ali smo in kdaj smo gojencu z kaznijo koristili oziroma škodovali. Menimo, da so v podobnem položaju vsi zavodi, marsikatera družina in celotni šolski sistem. Kdor dela na tem področju, bo lahko priznal, da je pravilna uporaba kazni največja umetnost pedagoškega dela.

Večletne skušnje so nam izoblikovale sledeča načela o kaznovanju: Za dejanje, ki mu mora slediti kazen, štejemo tisto dejanje, ki škodi posamezniku in kolektivu in ki je storjeno zavestno. Kazni ne bi smele biti stalna oblika vzgajanja. (Spričo neurejenih materialnih razmer našega zavoda pa se tega načela ni mogoče povsem držati). Za gojenčevo osebnost more učinkovati le trezno preiščljena, skrbno odmerjena in dosledno izvedena kazen. V vsakem primeru je treba preiskati vse možne vzroke, ki so utegnili pripeljati do prekrška.

V našem zavodu so kazni individualne in kolektivne. Pomen dejanja in osebnost gojenca nam narekujeta to ali ono obliko kaznovanja. Milejše kazni navadno izrekamo tajno ali pa na skupnem, skrbno pripravljenem sestanku skupine ali celega kolektiva. Skušnje nas tudi učijo, da ni vseeno, kako se kazni izrečejo; ali se izrečejo tovariško ali čisto uradno, odrezavo. Posebna oblika izrekanja kazni, ki se je zelo dobro obnesla, je izrek na skupnem sestanku celotnega delovnega kolektiva. Tak sestanek pedagoški zbor najskrbneje pripravi. Tu se sprejemajo tudi delovni načrti. Kazni in vzpodbude, izrečene na teh sestankih, imajo posebno vrednost. Kolektivnih kazni, posebno če so dvoumne, se izogibamo. Nikoli namreč ni mogoče za trdno reči, da je res vsak član kolektiva enako prispeval k storjenemu prekršku.

Nadalje vprašanje je, kako kazen učinkuje na gojenca. Menimo, da ima kazen svoj smisel, če se gojenec zaveda, kaj je storil. Zato mu skušamo prikazati vse materialne in moralne posledice ter pomen njegovega prestopka. Sam se tega v največ primerih niti ne zaveda. Zrelejši priznajo krivdo in že sama beseda pri njih zadošča, da se bodo v bodoče drugače vedli. Nekaterim pa po tej poti ne pridemo do živega, ker jih ne prizadeneta ne pojasnilo ne kazen. Učinek izrečene kazni je v veliki meri odvisen od osebe, ki jo izreka. Pri priljubljenih vzgojiteljih imajo milejše kazni mnogo večji vzgojni pomen kot pri manj priljubljenih, pa čeprav ti uporabljajo kazni v večji meri. Naši gojenci imajo radi kratke, jasne odločitve in mrzijo mučne, hinavsko "narejene" razgovore, polne obtožb, očitkov in sumničenj.

Sistem kaznovanje in ukrepanja ob raznih prestopkih naših gojencev je torej formalno,

praktično in teoretično do velike mere izdelan, čeprav nam še marsikaj ni jasno in nam še marsikaj povzroča dvome in težave. Vsaj to lahko rečemo, da o kaznovanju na splošno in v vsakem posameznem primeru mnogo razmišljamo. Manj smo se ukvarjali z nagrajevanjem in vzpodbujanjem gojencev, kar pravzaprav ni čudno spričo dejstva, da niti teoretično niti praktično še nimamo za to veljavnih načel. Seveda pa to ne pomeni, da ne uporabljamo nobenih oblik nagrajevanja. V našem zavodu so se izoblikovale nekako sledeče oblike vzpodbujanja: Posebne dolžnosti in naloge pomenijo za marsikaterega gojenca čast in možnost za uveljavljanja. Sem sodijo dežurstva, izredno delo v kuhinji, skladišču, hlevu, itd.; med drugim vzbujajo te naloge tudi občutek, da gojencu zaupamo. Tudi pri razdeljevanju stvari, ki jih gojenci občasno prejemajo, se ravnamo po določenem vrstnem redu. Posebno odlikovanje v šoli pomenijo dolžnosti, kot so: knjižničar, čuvar zbirke, pomočnik pri filmskih predstavah ipd. V delavnicah dovolijo mojstri posameznikom hitrejše napredovanje pri programskih delih. Omogočajo jim izdelovanje dodatnih praktičnih izdelkov ali napravo lastnega orodja. Celo tako smo že nagradili gojenca, da smo mu omogočili samostojno delo pri naročnikih izven zavoda. Med sredstva za vzpodbujanje v delavnicah spada tudi namestitve na boljša delovna mesta, zlasti pa občasne razstave izdelkov vajenske šole in z njimi zvezano ocenjevanje in nagrajevanje teh izdelkov.

Ko smo začeli bolj na široko uvajati vzpodbudna sredstva, pa smo naleteli na kopico problemov. Pri naših gojencih je n. pr. zelo razvita zahtevnost. Če jim kdaj nudimo kaj izrednega, mora to po njihovih pojmih preiti v navado, se spremeniti v nekaj, kar jim gre samo po sebi. Če torej niso več deležni ugodnosti, ki jim je bila enkrat dana, se jim zdi, da se jim godi krivica in so prepričani, da se je nekdo drug okoristil na račun njihovih pravic. Splošno menijo, da občine plačujejo zanje celotne oskrbne stroške, v katere je vračunano tudi razvedrilo in zabava. Pogosto negodujejo, hrana jim je premalo slana, premalo mastna ali nezadostna. Toda v najkrajšem času se lahko ta psihoza sprevrže v nasprotno: vsi obroki so preslani, premastni ali preobilni. Kadar pripravljamo kakšne prireditve, stoji marsikdo ob strani z rokami v žepu in nas skeptično opazuje, češ, saj iz vsega tega ne bo nič. Kopanje je bilo n. pr. za gojence nadvse privlačno, dokler Gorenji Logatec ni imal kopalnega bazena. Sedaj moramo nekatere prav prositi, naj se gredo kopat. Kmalu se navličajo, se vračajo v dom in ker tam ne najdejo tega, kar iščejo, se vrnejo zopet na kopanje. Pred leti nam je Svet za šolstvo pri OLO Ljubljana podaril filmski projektor. Ker smo vedeli, da si naši gojenci želijo predvsem kavbojskih filmov, smo jih z njimi nasitili. V resnici je kavbojski ideal povsem spahnel. Nato smo predvajali najboljše filme. Toda že po tretji predstavi so nekateri terjali, naj jih pustimo v Logatec v kino. Ko smo jim dovolili obisk predstav na vasi, so že po prvem filmu povzročali razne neprijetnosti.

Kakor kazni, tako učinkujejo tudi pohvale, nagrade in druga vzpodbudna sredstva na gojence zelo različno. Primerov in problemov, ki smo jih našli, seveda ne gre posploševati, pa tudi ne jemati preveč tragično. Ugotovili smo, da imajo pri nas večji učinek kolektivne vzpodbude. V kolektiv je zajetih več osebnosti, ki si morajo priza-

devati za splošno korist. Vsi niso enako zmožni, zato se morajo zmožnejši zavzemati za šibkejše. V tem pogledu so pri nas lepi primeri sodelovanja med gojenci, ko močnejši in zmožnejši pomagajo slabšim.

Po naših skušnjah so mnogi gojenci, prav posebno pa mlajši in mejno defektni, zelo občutljivi za pohvale. Če nismo dovolj pozorni, nas sami opomnijo ali celo terjajo, da jih pohvalimo. Vemo tudi, da je pri nagradi ali pohvali veliko odvisno od osebe, ki jo deli. Priljubljen vzgojitelj ima tudi ob skromnih vzpodbudah lepe uspehe. Na uspeh vzpodbude ali pohvale pa vplivajo tudi okoliščine, v katerih se ta podeli. Ni vseeno, ali je učenec sprejet pri svojem vzgojitelju ali pri kakšni drugi vidnejši osebnosti. Tudi ni vseeno, ali je bilo neko skromno priznanje izrečeno mimogrede ali pa je bila za tako priložnost pripravljena posebna svečanost s prikupnim programom in okrasitvijo. Tudi pri pohvalah se zelo dobro obnesejo sestanki kolektiva. Pohvala na takem sestanku je najučinkovitejša oblika vzpodbude v kolektivu.

Največji uspeh imajo vsekakor sredstva za vzpodbujanje, ki se uporabljajo v učnih delavnicah. Ta so zelo konkretna in so povečini materialne narave. Poseben odnos imajo naši gojenci do denarja. Z letom 1959 smo uvedli v učnih delavnicah nagrajevanje po storilnosti; 5 % vrednosti opravljenega dela dobi gojenec. Sprva so mislili, da bodo to veliki zneski, ko pa so videli, da gre v resnici za majhen denar, so nekateri pri delu popustili, boljšim, spretnejšim pa ta nagrada že pomeni posebno vzpodbudo. S tem ukrepom smo hkrati sprostili tudi gojenčeve potrebe, ki kar dosledno presegajo njegova razpoložljiva sredstva. V zavodu je prišlo do prave denarne mrzlice. Povečano imetje je rodilo večje potrebe, te pa nujno posledico - tatvine in prekupčevanja. Zaradi tega priporočamo gojencem, naj denar vlagajo v hranilnico. Nekateri nas poslušajo, drugi pa so prepričani, da je denar s tem izgubljen, in se trudijo na vse pretega, da bi nam ga izvabili in ga čimprej potrošili. Znano nam je, da so poglavitni vzrok trošenja denarja cigarete. Upamo, da bomo z dograditvijo zavoda lahko omogočili starejšim gojencem kajenje.

Kljub številnim in zelo različnim oblikam nagrajevanja in vzpodbujanja, ki smo jih tu le mimogrede naštevali in omenili, pa je treba priznati, da ta problem kot posebna pedagoška dejavnost, še ni tako raziskan in obdelan, kot je obdelano in upoštevano kaznovanje.

Tako temeljite obdelave bi se v našem zavodu, spričo njegovih materialnih pomanjkljivosti težko lotili. Zavedamo se, da je prav zaradi tega naše delo pri vzgoji družbeno neprilagojenih mladoletnikov že zelo nepopolno in nesistematično.

17. VPLIV NAGRADE IN KAZNI

Stane Saksida

Časi, ko je poskušala teorija najti en sam vzrok kriminalnih dejanj, so za nami. Prav tako je danes že jasno, da kazniva dejanja ne izvirajo iz nekih posebnih vzrokov. Dejanja, s katerimi posamezniki kršijo pravne predpise, imajo iste osnovne gibalne sile kot vsa druga v njihovem življenju. Razlike pa so v moči teh gibalnih sil in v različnih odnosih med njimi. Iz teh odnosov in zvez, ne pa iz nekega posebnega vzroka, izvirajo torej kazniva dejanja.

Nagrada in kazen sta morda najboljši primer, ki dokazuje gornje trditve. Sta zelo pogosten sestavni del normalnih situacij. Če pa uporabljamo kazen pre pogosto in nagrado na nepravem mestu, se spremenita v enega od vzrokov deliktov, toda nista edini vzrok.

Preden pričnemo razpravljati o pomenu nagrade in kazni v prevzgojnem procesu, moramo določiti njuno vsebino. Kaj je nagrada in kaj kazen?

Pogoj nagrade in kazni je dejavnost. Pogoj dejavnosti pa je motiv. Strukturo motivov poznamo: neki duševni ali telesni dražljaj (na primer pomanjkanje sladkorja v krvi, lep predmet) povzroči v psihofizičnem organizmu subjekta stanje napetosti. Subjekt ga občuti kot potrebo. Potreba je usmerjena v določen cilj. Če ga subjekt doseže, občuti zadovoljstvo, če ne, se napetost sprosti v drugih oblikah, od katerih je za naše razpravljanje najpomembnejši frustracijski stereotip. Cilj je mogoče doseči le z motorično dejavnostjo, z dejanjem. Dejanje je torej v mehanizmu motivacije sredstvo, s katerim dosegamo cilje potreb, v mehanizmu frustracijskega stereotipa pa sredstvo, s katerim sprostimo čustveno napetost. Če hočemo sprostiti čustveno napetost, moramo nekaj narediti. V obeh mehanizmih je torej dejanje posledica čustvene napetosti, ima pa vsakokrat drugačen učinek.

V svojih posledicah ima vsako dejanje dve določili. Prvo je uspeh ali neuspeh; kdaj gre za enega ali drugega, sodimo po tem, ali je dejanje doseglo cilj ali ne. Dejanje ima namreč vedno svoj cilj, pa naj bo sestavni del mehanizma motivacije ali pa frustracijskega stereotipa. Mimo tega se lahko učinek dejanja omejuje na posameznika ali pa se raztegne na ožje ali širše okolje. Ti dve določili - uspeh in učinek na okolje določata vsebino in obliko nagrade in kazni.

Prva oblika nagrade je uspeh sam. Običajna, vsakdanja raba pojma "nagrada" te oblike večinoma še ne upošteva. Ker pa nam gre za določitev stvarne vsebine "nagrade" moramo nujno razširiti ta pojem na vsak uspeh pri doseganju cilja. Učinek, ki ga ima doseženi cilj, je namreč po kakovosti enak učinku drugih oblik nagrade. Je pa manj intenziven. Zato človek tudi uspeh, ki ga je dosegel po daljšem trudu, to se pravi, po večji ali pa dolgotrajnejši čustveni napetosti, subjektivno občuti kot nagrado. Lep izdelek, dober uspeh v šoli itd. - vse to so samo doseženi cilji nekih dejanj. Kljub temu jih

večina ljudi občuti kot neke vrste nagrado, še preden jim je kdo za njihov uspeh izkazal priznanje.

Izkazovanje priznanja je druga oblika nagrade. To je pravzaprav nagrada v ožjem pomenu, kakor jo pojmuje v vsakdanji jezikovni rabi. Pojavlja se tam, kjer segajo posledice dejanja v družbeno okolje posameznika. Bistveno za drugo obliko je, da mimo osnovnega motiva zadovoljimo še druge motive, ki so učinkovali v poteku dejanja ali pa tudi ne. Zadovoljimo pa jih zato, ker dejanje ustreza družbenemu okolju, ki z nagrado izreka priznanje za storjeno dejanje. Kadar posameznik opravi neko delo, izdelava kak predmet, prehodi dolgo pot itd. in ga zato še pohvalimo, mu damo poleg rednega še izredno plačilo - nagrado. Individuum je z delom dosegel cilj osnovnega motiva, z nagrado pa je družbeno okolje bolj ali manj pričakovano zadostilo še drugim njegovim potrebam: potrebi po priznanju v očeh drugih, potrebi po večjem materialnem ugodju, potrebi po obvladanju drugih ljudi (če ga na primer nagradimo z višjim družbenim položajem), pri otroku potrebi po ljubezni itd. Čim manj je nekdo pričakoval to priznanje, tem večji je trenutni učinek nagrade.

Pri kazni je proces obraten. Osnovna oblika kazni je neuspešno dejanje, to je dejanje, ki ni doseglo svojega cilja. Tudi to pojmovanje v vsakdanjem jeziku ni v navadi. Druga oblika kazni pa ni zrcalna podoba situacije, ki nastaja pri nagrajevanju. Kazen je sicer tudi omejevanje zadovoljevanja motivov, ki so igrali pri izvedbi dejanja postransko vlogo ali pa sploh niso bili udeleženi in sicer zato, ker ima dejanje negativne posledice za družbeno okolje posameznika. Vendar pa pri kazni mimo zadovoljevanja dodatnih motivov omejujemo večkrat tudi zadovoljevanje osnovnega motiva, ki je dejanje povzročil, in sicer v veliki večini primerov tako, da preprečujemo izvedbo dejanja. To pomeni, da ima individuum tri možnosti:

1. Za okolje negativno dejanje mu uspe, okolje ga zato omeji v izvajanju tega dejanja in v zadoščanju dodatnim motivom. N. pr. kaznovanje zaradi delikta: z zaporom preprečimo možnost izvajanja nadaljnjih deliktov, a človeka tudi osebno ponižamo. Lahko okrepimo ponižanje še s posebnimi kaznimi.
2. Za okolje negativno dejanje ne uspe, okolje pa omejuje zadovoljevanje motivov in izvedbo dejanja, da bi preprečilo poskus, ponoviti to dejanje. Tako omejevanje je n. pr. zapor zaradi neuspelega kaznivega dejanja.
3. Za okolje pozitivno dejanje ne uspe in zato okolje preprečuje zadovoljevanje motivov, ki z izvedbo dejanja večinoma nimajo nič skupnega. Tako kaznovanje je n. pr. kaznovanje otroka, ki je prinesel domov slabo spričevalo.

Kakšen smisel ima to razločevanje, bomo videli kasneje.

Nagrada in kazen sta torej po učinku zadovoljevanja ali preprečevanja zadovoljitve motivov. Eno in drugo pa je subjektivni doživljaj, ki je sicer bolj ali manj splošne narave, a ga kljub temu ni mogoče popolnoma objektivno opredeliti. Vsak človek in vsaka

zaključena skupina ima svoj sistem pozitivnih vrednot, ki pomenijo nagrado in sistem omejevanj in negativnih vrednot, ki pomenijo kazen. Kar je za nekoga nagrada, je za drugega lahko ponižanje. Za nekatere ljudi je n. pr. denarna nagrada za moralno dejanje huda žalitev, drugim pa je dobrodošla. Če vzgojitelj, ki ga ima celotna skupina za negativno avtoriteto, nekoga kazni, je s kaznijo povečal gojenčev ugled v očeh drugih. To se pravi, da je objektivno pojmovana kazen učinkovala kot nagrada.

Kljub subjektivni vsebini pa imata nagrada in kazen objektivni biološki in družbeni smisel. Nagrada povzroči, da bo skušal človek ponoviti dejanje, ki mu je uspelo in s katerim je dosegel priznanje, denar, oblast itd. Ne samo to. Postavil si bo nove cilje, da bi z njimi dosegel uspeh in nagrado. Nagrada vpliva torej na utrditev poti, po kateri dosega posameznik svoj cilj, ter na pomnožitev ciljev, to se pravi, na razširjenje njegove dejavnosti.

Kazen vpliva ravno narobe. Če posameznik ne bo nikoli prišel do cilja svojega delovanja, bo počasi opustil poskuse, da bi ga dosegel. Njegova dejavnost v smeri cilja se bo zmanjšala. Je pa pri kaznovanju posebna situacija tam, kjer je moten motiv, ki ne more prenehati z delovanjem, n. pr. prehranjevalni nagon, spolni nagon ali potreba po ljubezni in priznanju pri človeku. V tem primeru bo kazen povzročila čustveno napetost, ki se bo sprostila v različnih oblikah. Ena izmed njih je frustracijski stereotip. Če se frustracijski stereotip izraža v družbeno neprilagojenih dejanjih, bo okolje skušalo ta dejanja omejiti spet s kaznovanjem. Tu pa imamo začarani krog: družba z različnimi ukrepi omejuje delovanje prav tistih motivov, ki so sprožili frustracijski stereotip. Zato se stereotip ponavlja v vedno bolj togi obliki, okolje pa vsakokrat ostreješe reagira. Posameznik in okolje sta zdaj v trajnem konfliktu, ki se zaostrojuje z vsakim dejanjem posameznika ali pritiskom okolja. V tem primeru je učinek kazni čisto nasproten njenemu namenu: dejanja ne prenehajo, ampak jih kazen povzroča.

V bistvu sta nagrada in kazen mehanizma prilagoditve. Nagrada povzroči, da se utrdijo tisti motivi in poteze, ki jih okolje ugodno ocenjuje. Posebno pomembno je njeno delovanje tam, kjer mora individuum premagovati odpor v sebi ali ovire v okolju, če hoče priti do cilja. Premagovanje odpora ali ovir je namreč neprijeten doživljaj, nagrada pa mu daje privlačnost, vtis nečesa pozitivnega. Tako pospešuje v posamezniku razvijanje osebnostnih potez, ki so potrebne za uspeh skupine, organizacije, družbe, razreda, države. Z drugimi besedami - nagrada omogoča razvijanje socialnih motivov in zavor v posamezniku s tem, da jim daje pozitivno čustveno vsebino.

Razen motivov in zavor razvija nagrada tudi različne mehanizme, ki so človeku potrebni, da pride do cilja. Tako n. pr.: razumsko odstranjevanje ovir, reševanje miselnih nalog, ročne spretnosti, iznajdljivosti itd. Vse te in vrsta drugih osebnostnih potez se mnogo hitreje razvijajo, če nagradimo njihov učinek. Nasprotno pa njihovo delovanje zamre ali vsaj okrni, če ne rodi uspeha. Inteligenca bi se takoj prenehala razvijati, če bi človeku škodovala v prilagoditvenem procesu. Razvija se, ker mu koristi, ker okolje stalno in bolje nagraduje inteligentnejšega človeka kot manj inteligentnega.

Prav tako je z vsemi drugimi mehanizmi, ki pospešujejo dejavnost.

Nagrada torej odbira za razvoj tiste motive, mehanizme in poteze, ki človeku v prilagoditvenem procesu koristijo.

Kazen deluje ravno narobe. Odpravlja tiste motive, poteze in mehanizme, ki človeku v prilagoditvenem procesu škodujejo. Kaže se v tem, da okolje neugodno reagira na vse tisto, kar negativno ocenjuje v delovanju posameznika. Edino v mehanizmu frustracijskega stereotipa postane delovanje kazni paradokсно.

Nagrada in kazen v procesu prevzgoje

Vsebina prevzgojnega procesa pri neprilagojenem mladoletniku je prizadevanje, da bi bolj pozitivno zadovoljeval svoje potrebe in bolj neoporečno sproščal čustvene napetosti; da bi se eno in drugo dvignilo z nižje stopnje, na kateri storilcu prestopkov ni bilo mar družbenih omejitev, na višjo; tedaj bo zadovoljeval svoje potrebe in sproščal napetosti tako, da bo družba pozitivno ocenjevala njegovo dejavnost.

Da bi bil naš mladoletnik tega zmožen, je potrebno dvoje: v njem je treba razviti nekatere nove osebne poteze in motive ter preoblikovati tiste stare, ki naravnavaajo njegovo delovanje zoper družbena pravila. Oblikovanje novih ter preoblikovanje starih osebnostnih potez pa je nujno vezano na sistem nagrajevanja.

Pomembno je vprašanje, kateri osnovni motivi so pri delinkventih frustrirani in zato povzročajo oblikovanje frustracijskih stereotipov. Ti motivi so:

- potreba po priznanju v okolju;
- potreba po pozitivni čustveni navezanosti na nekega človeka (potreba po ljubezni);
- potreba po priznanju, ki ga daje pozitivna avtoriteta;
- potreba po občutku varnosti, ki se velikokrat izraža v tem, da mladoletnik želi priznavati neko pozitivno avtoriteto;
- potreba po uspehu;
- potreba po uveljavljanju samega sebe.

Vsi ti motivi že obstajajo, a so pri družbeno neprilagojenem mladoletniku frustrirani. Zato bi bilo treba sistem nagrajevanja naravnati tako, da bi najprej pospeševal razvoj teh motivov.

Drugo področje človekovih zmožnosti, ki bi ga morali oblikovati v prevzgojenem procesu,

bi lahko imenovali s skupnim imenom - sublimacijska dejavnost. V tej dejavnosti je bistveno sproščanje čustvene napetosti v taki obliki, ki jo družba priznava za pozitivno; sem spadajo n. pr. umetnostna, športna, taborniška in druge, tem podobne dejavnosti.

Problem, ki ga je treba rešiti je, kako razviti doslej frustrirane osnovne motive in sublimacijsko dejavnost, da bodo ne le ustrezale družbenim pravilom, ampak bodo pomenili njihovo uresničenje.

Osnovni problem frustrirane neprilagojene osebe je nezmožnost, da bi dosegla družbeno sprejemljiv cilj svoje potrebe. Zato je tudi začetek prevzgojnega dela z neprilagojenim mladoletnikom taka organizacija njegove dejavnosti, ob kateri se bo naučil dosegati uspehe - cilje svojih potreb. Na vsaki razvojni stopnji mu moramo zastavljati vedno težje naloge, toda tako, da jih lahko izpolni, če zaposli večji del svojih sil - inteligenco, ročne spretnosti, gibčnost itd. Zastavljanje nalog pa terjajo dvoje:

1. Ugotoviti moramo tisto stopnjo posameznikovih zmožnosti, na kateri bo ta zmožel rešiti neko nalogo - telesno ali duševno. Stopnja je seveda pri vsakem posamezniku drugačna.
2. Naučiti moramo vsakega posameznika, kako naj zastavi sile za izvršitev naloge. Pripraviti ga moramo do tega, da bo ob vsaki nalogi zbral vse svoje moči, da bi dosegel cilj.

Tej zahtevi je mogoče zadostiti samo tedaj, če ima cilj za posameznika tudi subjektivno vrednost. Potruditi se je treba, da odkrijemo take cilje. Čeprav so želje različnih ljudi popolnoma različne, jih je vendar mogoče združiti v nekaj skupin.

V skupino najnaravnějšíh želja, ki pa jih v našem prevzgojnem delu vse premalo izkoriščamo, spadajo zlasti želje po pridobivanju predmetov za osebno uporabo. Če bi v naših delavnicah izdelovali med drugim tudi predmete, ki jih vsak posameznik lahko sam uporablja ali komu podari, bi se naši mladoletniki dosti bolj zanimali za delo in si mnogo hitreje pridobivali potrebno znanje ter spretnost. Tako pa napačno sklepamo, da mora naša zahteva doseči kar največjo produktivnost - sama po sebi vzbuditi ustrezno zanimanje v mladoletniku. Menimo, da ima naš cilj - kar največja proizvodnja - dovolj moč, da bo potegnil za seboj mladoletnika pri stroju. Zamenjujemo resnično zanimanje mladoletnega človeka z našimi zahtevami oziroma zahtevami družbe, s tem pa dosežemo prav nasprotno od tega, kar smo želeli, namreč slabšo produktivnost. Seveda vpliva naše staljšče tudi na vzgojne učinke take dejavnosti.

S tem problemom je tesno povezano denarno nagrajevanje za storjeno delo. V naših delavnicah večinoma nagrajujemo pomočnike in včasih tiste, ki najboljše delajo in največ napravijo. Ker so prvi in drugi večinoma najzmožnejši, sistematsko izberemo vsak mesec samo najboljše, pri čemer pa vsi ostali - in ne pozabimo, da je teh večina - počasi izgubljajo veselje do dela. Ne trdimo, da je ta sistem popolnoma negativen. Je pa nepopoln. Vsek gojenec mora v prevzgojnem procesu dosegati uspehe. Uspeh je ključ

do njegove prevzgoje. Če pa naj ga naučimo, kako se uspehi dosegaajo, ga morajo cilji, ki mu jih postavljamo, sami od sebe pozivati k delu in uspehu. Posebno pomembno je, da izberemo cilje z visoko pozitivno vrednostjo v začetku prevzgojnega procesa.

Ni nujno, da bi bili vsi ti cilji materialne narave. Nekateri mladoletnike bi veselila telesna aktivnost: njihov cilj je n. pr. znanje namiznega tenisa ali plesa itd. Druge privlači nastopanje v kulturni skupini, del gojencev bi se spet odločil za kako drugo dejavnost. Sodelovanje pri takih dejavnostih je poznana stvar. Za naše stališče je pomembno samo to, da organiziramo dejavnost tako, da bo omogočila vsakemu posamezniku uspeh.

S tem seveda ne zavračamo sistema pozitivne selekcije najboljših. Posebno pomembne storitve je treba posebej nagraditi z višjo stopnjo nagrajevanja n. pr. z javno pohvalo, posebno nagrado itd. Paziti moramo samo, da ne bomo zaradi teh nagrad zanemarili osnovne naloge nagrajevanja, ki je, omogočiti uspeh vsakemu posamezniku.

Ob takem ravnanju nam bo uspelo, da si bo mladoletnik pridobil občutek trdnosti, gotovosti ter zaupanja vase in v svoje konstruktivne zmožnosti; uveljavljanje teh osebnostnih potez pa je izhodišče za pridobitev pozitivnega odnosa do avtoritete. Da bo vzgojitelj dosegel tak odnos, mora pač znati v konkretnem procesu, ko si mladoletnik prizadeva, da bi prišel do zgoraj omenjenih in še drugih ciljev, pravilno naravnati njegovo dejavnost. Pozitivnega odnosa do avtoritete ne oblikuje omejevanje posameznikovih prizadevanj, pač pa vodenje proti ciljem, h katerim človeka usmerjajo njegove lastne potrebe. Ti cilji marsikdaj niso povsem enaki vrednotam, ki jih opisujejo učbeniki, ker so mnogo bolj subjektivni. Žal premalokrat upoštevamo to dejstvo.

Sistem omogočanja uspehov na različnih stopnjah pa ne pomeni prazne pohvale. Uspeh in pohvalo si je treba zaslužiti, z vsemi silami delati zanj. Poceni uspeh, pohvala brez pravega vzroka ali celo uspeh, dosežen na račun drugih, krepijo samo dodatne motive, ki z resnično prizadevnostjo nimajo nič opraviti. To pomeni, da v resnici sploh ne razvijajo tistih pozitivnih lastnosti, ki so potrebne, da nekdo doseže zastavljene cilje. Zgradba samozavesti sloni tako v zraku, oprta na bolj ali manj namišljene vrline. Če mladoletniku enkrat uspe, da žanje pohvalo in priznanje brez truda, bo seveda tudi prihodnjič poskusil pridobiti si uspeh in priznanje kar najbolj poceni, s kar najmanjšim trudom. Če se mu bo to vedno posrečilo, si bo počasi zgradil prazno, neutemeljeno zaupanje vase. Loteval se bo nalog, ki jim ne bo kos, ker ni razvil mehanizmov, potrebnih za reševanje takih problemov. Ob prvem spopadu z resnično nalogo bo zato doživel neuspeh, ki se bo potem samo ponavljal. Prazna samozavest bo tako postala izvor frustracij. Dosegli bomo natančno to, kar smo hoteli odpraviti.

V večini primerov bo torej zaupanje v lastne sile, ki jih ni, ker se med prizadevanjem za dosego resničnih ciljev sploh niso razvile, prej ali slej postalo vir frustracij. V tej smeri se prazna samozavest zelo hitro razvije kot nadomestilo za vsa ponižanja; ki jih je neprilagojena oseba pretrpela v otroških letih in kasneje. Tak človek se pre-

cenjuje, meni, da je pomembnejši od drugih, v njem se razvije potreba, da bi prav tako nadvladoval druge, starejše, svoje vrstnike, kot so drugi obvladovali njega. Končni rezultat je spet agresivnost, poskusi, po vsej sili obdržati priborjeni privilegirani položaj in zato upiranje vzgojiteljem in kolektivu.

Sveda bomo gojenca, ki smo ga z neutemeljeno hvalo tako pokvarili, zelo težko spravili nazaj na pravo pot. V enem kot v drugem primeru se bo namreč vračal k poskusom, pridobiti si uspeh, pohvalo ali naklonjenost na kar najlažji način.

Prvi način nagrajevanja v prevzgojnem procesu torej ni samo koristen. Povzroči lahko tudi veliko škodo, če ga nepravilno uporabljamo.

Drugi način nagrajevanja temelji na spoznanju, da pri nekaterih motivih ne dosežemo cilja neposredno, ampak preko vrste delnih ciljev, in sicer tako, da je bližnji cilj sredstvo za doseg kasnejšega. Če v takem sistemu ciljev nagrajamo doseganje končnega cilja, se ne okrepi samo pot od predzadnjega do končnega cilja, ampak tudi poti, ki vodijo do posrednih ciljev.

Postavljanje vmesnih ciljev je v procesu prevzgoje gojenca posebno pomembno zato, ker so zlasti gojenci vzgojnih domov manj zmožni prestaviti zadovoljitev svojih potreb iz sedanjosti v prihodnost. Zmožnost, preložiti neposredno doseg cilja, pri tem pa imeti cilj živo pred očmi, tako, da vzpodbuja našo delavnost, je ena najpomembnejših značilnosti socialno prilagojenega človeka. S tega gledišča je tatvina samo izraz nezmožnosti, doseči isti cilj z mobiliziranjem pozitivnih sil ali s tem, da ga odložimo na kasnejši čas. Pri prevzgojni dejavnosti, kjer vstavljamo med izhodišče in glavni cilj vmesne cilje, naučimo torej mladoletnika prestavljati doseganje ciljev na kasnejši čas.

Praktično uporabljamo to prevzgojno načelo na dva načina. Prvi je razbitje glavnega cilja, ki je praviloma časovno oddaljen, na vrsto manjših, ki jih gojenec zaporedoma dosega in pri tem vidi rezultate svojega dela. Če je n. pr. končni cilj izdelati šolski razred, so delni cilji pozitivne ocene na tej poti. Če postavimo kot končni cilj obvladanje neke telesne dejavnosti, n. pr. namiznega tenisa, so postaje na tej poti: premagovanje najmanj zmožnih nasprotnikov, premagovanje zmožnejših in mogoče na koncu turnirja turnir za prvenstvo doma. Pri plesu bi bile te stopnje: naučiti se najprej osnovnih plesnih korakov, nato pa vedno težjih. Vse to ni nič novega. Za nas je pomembno edino to, da znamo

1. organizirati sistematsko napredovanje tako, da se gojenec zave uspeha na vsaki stopnji;
2. ob vsakem uspehu pokazati, da pot še ni končana in da je uspeh samo stopnica na poti navzgor. Ob doseganju delnih ciljev mora rasti zavest o nujnosti, priti do končnega cilja. Končni cilj se tako iz abstraktnega pobudnika spremeni v konkretno vrednoto.

Na zadnjo zahtevo največkrat pozabljamo.

Drugi način uporabe vmesnih ciljev gre v nasprotni smeri. Tu je treba pred cilje z visoko pozitivno vrednostjo neprisiljeno postavljati cilje, ki so morda manj mikavni, a bolj pomembni. Tako dosežemo, da si gojenci naših domov avtomatsko osvojijo tudi manj privlačne vrednote. Značilen primer takega posrednega vzgajanja so športne igre. V igri je končni cilj zmaga. Če postavimo igralna pravila tako, da je za zmago potrebna telesna vztrajnost in poštenost, smo se izognili pridiganju o poštenosti in neprijetnim oblikam navajanja k telesni vztrajnosti. Obe vrlini sta postali sredstvo, da dosežemo zmago v igri. Udeleženci igre si jih pridobivajo avtomatsko.

Če povzamemo, uporabljamo torej nagrado v dveh osnovnih oblikah:

1. neposredno v obliki omogočanja uspeha; pri tem imamo dve stopnji:

- a/ najprej možnost, da samo z izbiro cilja zagotovimo vrednost dejavnosti, ki do cilja vodi;
- b/ nadaljnja stopnja nagrade pa je zadovoljitev motivov, ki so za dejavnost drugotnega pomena ali pa v dejavnosti niso bili udeleženi; ta oblika nam omogoča spremeniti relativno neprijetne motive in mehanizme;

2. posredno: pri tej uporabi vstavljamo med osnovno potrebo in končni cilj vmesne cilje, to načelo je mogoče izkoristiti na dva načina.

- a/ postavljati delne cilje kot sestavni del osnovnega in
- b/ postavljati med izhodišče in osnovni cilj z visoko pozitivno vrednostjo cilje, ki terjajo manj mikavno dejavnost.

Namenoma smo posvetili nekoliko več pozornosti nagradi. To zato, ker je v naši praksi kaznen deležna obširnejšega obravnavanja. Značilno je na primer, da imamo za kazni natančno določen in razvejen sistem. Nasprotno pa so nagrade odvisne od slučaja. Ta ugotovitev nič ne pove o delovanju posameznega vzgojitelja. Posameznik ravna mogoče prav obratno. Pove pa veliko o temeljih, na katerih je zgrajen naš prevzgojni sistem. Čeprav govorimo o nujnosti preusmeritve sistema, je ena njegovih osnovnih postavk omejitev, prepoved, kaznovanje. Vzrok tega so nekdanje in deloma še sedanje razmere, iz katerih je veljavni sistem zrasel: kjer imamo enega vzgojitelja za 30 gojencev, si ne moremo privoščiti preusmerjanja. V takih okoliščinah je omejevanje in kaznen pogoj vsakega prevzgojnega procesa. Toda če se hočemo v resnici, ne samo z besedami bojevati zoper družbeno neprilagojenost, bo treba najprej spremeniti razmere; brž ko pa jih bomo spremenili, bomo morali preiti na drug sistem, tak, ki ne bo na prvo mesto postavljajal kazni, ampak pozitivno dejavnost. Ta pa je osnovana na sistemu nagrajevanja, ne kaznovanja.

Če pri najmanjših nadrobnostih moramo začeti s preusmerjanjem. Tisoč pravih drobnih postopkov da mnogo pomembnejši rezultat kot nekaj dobro premišljenih vzgojnih pri-

jemov. Prav posebno velja to za sistem omejevanja in kaznovanja.

Kot nagrajevanje ima tudi kaznovanje različne stopnje intenzivnosti. Prva stopnja je storjena napaka. Druga stopnja je kritika storjene napake. V vsakdanjem življenju kritiziramo tako, da do skrajnosti povečamo pomen napake - včasih zelo malo pomembne - in kolikor je le mogoče poudarimo negativne lastnosti človeka, ki je napako napravil. Z gojenci v vzgojnih zavodih ne ravnamo bistveno drugače. Rezultat take kritike je v večini primerov res popravljena napaka. Toda, ali smo s tem dosegli vse?

Pri gojencu smo nekoliko povečali količino čustvene napetosti, iz katere se razvija frustracijski stereotip. Povečali smo tudi druga negativna nagnjenja (odpor proti avtoriteti i.dr.). Zmanjšali smo njegovo zanimanje za delo. Čeprav je napako morda popravil, se zaradi našega ravnanja zmanjša njegova splošna storilnost. Končna posledica mnogih takih drobnih kritik in omejitev pa je odklanjanje dela, napadi trme, želja po vednem menjavanju dela itd. Kritika torej ni najprimernejši način popravljanja napak. Kaj potem?

Potrebno je usmerjanje v pravilno rešitev. Storjena napaka je v večini primerov izraz nezmožnosti, da bi opravili neko nalogo. Nezmožnost pa je dvojna: nekdo dejansko nima zmožnosti - je premalo inteligenten, nima dovolj ročnih spretnosti, je premalo okreten itd. Mogoče pa je tudi, da vse potrebne zmožnosti ima, je pa premalo motiviran za neko delo. Morda je enolično, nepomembno, dolgočasno. V prvem primeru, če je naloga za njegove zmožnosti pretežka, napake ni napravi on sam, pač pa tisti, ki mu je nalogo dodelil. Tu je mogoča samo ena rešitev: ugotoviti resnične zmožnosti posameznika in mu dodeliti tako delo, ki jih ne bo presevalo. Če pa je posameznik premalo motiviran, je treba njegovo motiviranost okrepiti. Je več načinov, kako to napravimo. Eden od njih je sklicevanje na pozitivno dejavnost individua v preteklosti. Drugi spet, da mu izkažemo zaupanje, izrazimo vero v njegove zmožnosti. Tretji, da uporabimo kateregakoli od prej omenjenih načinov podreditve manj pomembnega cilja pomembnejšemu itd. Rešitev mora pač ustrezati trenutnim okoliščinam. Pomembno je le, da povečamo intenziteto motiviranosti.

V enem in drugem primeru pa moramo posamezniku, ki je napako napravil, pomagati do uspeha. Če naloga, ki naj bi jo rešil, ni v skladu z njegovimi zmožnostmi, mu moramo poiskati tako, da bo vendarle prišel do cilja iste vrste, ki pa bo manj zahteven. Če pa je nalogi sicer kos, ga moramo bolje motivirati in mu včasih tudi konkretno pomagati. Tu je bistvena razlika v primerih s sistemom negativne kritike. Medtem ko v sistemu negativne kritike poudarjamo posameznikove napake in negativne lastnosti, v sistemu usmerjanja napake manj poudarjamo, pač pa naravnamo vso svojo pozornost v pomoč na poti do cilja. Koliko bomo napake samo poudarjali, je odvisno v tem sistemu od množine istih napak in od stopnje namernosti pri storjeni napaki. Pri prvi in drugi napaki nepravilnosti sploh ni treba omenjati, medtem ko moramo pri ponovnih napakah opominjati na tehnično plat nepravilnosti, ne pa na osebnostne pomanjkljivosti posameznika. Vedno pa gre usmerjanje v pravilno rešitev pred poudarjenjem napake.

Prav posebno pomemben je ta postopek pri delu v delavnicah. Ne smemo pozabiti, kako lahko postane delo vir frustracij. Deloma zaradi narave dela samega, ker terja strnjeno pozornost, telesni napor in podreditve osebnih potreb delovnemu procesu; deloma pa zaradi negativnega odnosa gojencev vzgojnih domov do avtoritet, ki nujno vodi jo vsako delo. Če se nam pri našem gojencu ne bo posrečilo oblikovati pozitivnega odnosa do dela, je verjetno naš prevzgojni trud zaman. Delo je namreč osnovno sredstvo, ki omogoča v današnji družbi zadovoljitev velike večine človekovih potreb. Če čuti mladoletnik do dela odpor, če noče delati, mu ostanejo samo še kazniva dejanja kot sredstvo za doseganje ciljev.

Gornja struktura napake in negativne kritike kot osnovnega sredstva za odpravljanje napak je značilna za veliko večino konkretnih primerov napak in kazni. Zato je tudi osnovni način, kako se izogniti kazni, vedno najprej usmerjanje in pomoč na poti do cilja in šele v primerih vztrajnega ponavljanja tudi omejevanje.

Naše razpravljanje velja seveda samo za dejanja, ki jih družba pozitivno ocenjuje ter kaznuje samo opuščanje ali pomanjkljivo izvedbo teh dejanj. Imamo pa še dovršena ali nedovršena negativna dejanja. Pri kaznovanju negativnih dejanj pozna družba dve vrsti kazni. Prva je negativna posledica, ki jo povzroči neko dejanje. Druga vrsta je prenos negativne posledice na motive, ki so v dejanju igrali postransko vlogo ali pa v njem niso bili udeleženi. Če hočemo n. pr. otroka odvaditi plezanja po drevesih, imamo na voljo dve poti: pustimo ga, da pade z drevesa, ali pa ga fizično ali drugače kaznujemo vsakokrat, ko vidimo, da je splezal na drevo. V prvem primeru smo dopustili naravno negativno posledico, v drugem pa smo omejevali zadovoljevanje drugih motivov: potrebo po osebni uveljavljanju, po ljubezni, po hrani (če smo otroka za kazen prikrajšali za kak obrok hrane), itd.

Nobenemu od obeh vrst kazni se v prevzgojnem procesu ne moremo izogniti. Najprej zato ne, ker bi se tako izognili negativni selekciji osebnostnih potez. Potem pa tudi ne zato, ker moramo gojenca prilagoditi normalnim družbenim razmeram. In družbe, ki ne bi kaznovala negativnih dejanj, ni.

Vprašanje je torej, katera vrsta kazni je učinkovitejša in kako izvajati kazen.

Današnja psihološka raziskovanja kažejo, da je pri motiviranih dejanjih kot kazen učinkovitejša negativna posledica. Nasprotno pa kazen, ki prizadeva motive, ki so v odnosu do dejanja drugotnega pomena, ne le da ni uspešna, pač pa mnogo hitreje povzroči, da se iz motiviranih dejanj oblikujejo frustracijski stereotipi. Končna posledica take kazni je torej ponavljanje negativnih dejanj. V nenehnem odbiranju negativnih potez je narava in družba pripravila človeka do tega, da zavestno ali podzavestno ne pričakuje negativno posledico, če se zave negativnosti svojega dejanja. Še več! Negativna posledica človeka, ki je dejanje napravil, sprosti. Če se negativna posledica po zavestno storjenem negativnem dejanju ne uresniči, se v človeku porajajo občutki krivde, ki ga nemalokrat privedejo do podzavestnega kaznovanja samega sebe. Z drugimi besedami, v stiku z družbo oblikuje posameznik iz moralnih načel motive svojega

lastnega ponašanja. Zato ustreza negativna posledica njegovi potrebi po pozitivnem moralnem ponašanju. In zato bo tudi vedno ocenil kot pravično in s tem upravičeno vsako negativno posledico, ki bo v skladu z negativnim dejanjem. Merila te skladnosti (t.j. kakšna, koliko intenzivna negativna posledica je primerna storjenemu dejanju) pa privzgaja družba. Zato bo posameznik tudi vsako neenakost v odmerjanju negativnih posledic enakih negativnih dejanj ocenil za krivično. Čut za pravičnost je prav pri družbeno neprilagojenem mladoletniku zelo močno razvit.

Tu pa je v prevzgojnem procesu neskladnost: negativnih dejanj, ki so po strukturi frustracijski stereotipi, ni mogoče s kaznijo odpraviti. Če pa takega dejanja ne kaznujemo ali pa ga kaznujemo mileje kot sicer, se čutijo prizadete vsi tisti, ki so bili že prej kaznovani zaradi istega dejanja. Neskladnosti ne bomo mogli nikoli popolnoma odpraviti. Lahko jo samo omilimo. Omenili bi samo dve možnosti za takšno omiljenje.

1. Kadarkoli uporabljamo kazen, jo moramo kolikor mogoče približati negativni posledici.
2. Nikoli ne smemo uporabljati samo kazni. Vsaki kazni mora slediti intenzivno prevzgojno delo, in sicer tako, ki vodi posameznika do cilja njegovih osnovnih potreb po pozitivni poti. Omenili smo že, katere so osnovne potrebe, ki so pri posamezniku frustrirane, s tem pa smo nakazali tudi cilje, do katerih moramo voditi neprilagojeno osebo.

Drugega načela ne bomo posebej obravnavali, ker je bilo obširno obdelano v prvem delu radeškega gradiva. Ustavili pa se bomo ob vprašanju, kako približati kazen negativni posledici.

V prevzgojnem pogledu učinkovita negativna posledica mora organsko zrasti iz družbenega okolja. Posledice iz naravnega okolja so poglavje zase in niso predmet naše obravnave. Skušnja nas uči, da je osnovni pogoj za učinkovitost kazni pozitiven odnos do objekta, od katerega kazen izvira. Negativno ocenjevanje objekta ne bo privedlo do opustitve dejanj.

Družbeno okolje gojenca sestavlja njegova vzgojna skupina, zavod kot celota in vzgojitelji. Učinkovita negativna posledica izhaja torej iz reagiranja pozitivno ocenjene avtoritete ali domskega kolektiva oziroma skupine, v kateri se gojenec počuti kot njen organski del.

Pogoje, ki jih mora izpolniti zastopnik avtoritete, če hoče, da bo imel gojenec pozitiven čustveni odnos do njega, smo že obravnavali. Ostane še vprašanje, kako naj ravna, če hoče, da bo imela kazen obliko negativne posledice, ne pa osebnega ponižanja. Pri tem je bistveno dvojje :

1. Storilec prestopka mora spoznati, da je njegovo dejanje negativno.

Večina vzgojiteljev se zaveda te zahteve. Ko pa je poskušajo izvesti, delajo dve

hudi napaki. Storitcu napravijo najprej moralno pridigo, potem pa terjajo od njega, da sam potrdi napačnost, nepravilnost svojega ravnanja. Moralna pridiga navadno pri-merja vrednote vzgojitelja z gojenčevim negativnim dejanjem in seveda ugotovi nesklad-nost med obojima. V veliki večini primerov ta neskladnost po vsebini še daleč ni tista, ki jo čuti gojenec. Sama zahteva po priznanju nepravilnosti pa je odveč. Najprej je mogoče, da mladoletnik svoje nepravilnosti drugače občuti, kot si to vzgojitelj za-mišlja. In tudi če jih ocenjuje enako, pomeni javno priznanje lastnih pomanjkljivosti eno od največjih ponižanj. To pa je že dodatna kazen; njeno bistvo je omejevanje dru-gotnih motivov, ne pa negativna posledica in zato vpliva negativno. Nemalokrat povzroči tako kaznovanje v zavesti mladoletnika preobrat; čeprav je v začetku že občutil nepravi-lnost svojega dejanja, si bo kasneje poskušal dokazati njegovo upravičenost, da si bo tako spet utrdil samozavest, ki jo je vzgojitelj s svojim ravnanjem omajal.

Precej pogostna napaka je dokazovanje, da je kazen za posameznika koristna. To spozna-nje je stvar mladoletnika samega in njegovega razvoja. Razviti se mora samo od sebe med procesom prilagajevanja družbi, ko bo gojenec že sam začel čutiti in razumeti pozi-tivne posledice prilagoditve. Če pa skušamo to spoznanje mladoletniku prej vsiliti, ga ne bo priznal, pač pa ga bo to tudi še kasneje oviralo, da bi uvidel pozitivnost kazni.

Zato je najpametneje, da mladoletniku samo prikažemo družbeno škodljivost njegovega de-janja za dosego nekega kolikor mogoče konkretnega in zelo bližnjega cilja, ki ga tudi on priznava za vrednoto, da se nato prepričamo, ali nas je razumel, in da izvršimo ka-zen.

2. Pri izvedbi kazni moramo paziti na to, da bo kazen pravična. To pomeni, da mora biti kazen sorazmerna z dejanjem ter v skladu s pravili, ki veljajo v konkretnem družbe-nem okolju.

Obe načeli veljata tudi za kaznovanje, ki ga opravi skupina, ki ji gojenec pripada. Pri tem je pomembno edino to, da so pravila skupine postavljena tako, da izzove njihovo kršenje progresivni sistem negativnih posledic, o katerih pa odloča skupina.

Za naše stališče je torej značilno, da uporabljamo kazen samo v najnujnejših primerih in po možnosti vedno v obliki negativne posledice. Tako stališče pa terja po drugi stra-ni, da razlike med posamezniki v odnosu do prevzgojnega sistema in avtoritet niso pre-velike. Posamezniki, ki so do avtoritete trajno izredno uporni, ne morajo priti v postev-za naš sistem kaznovanja. Mogoče je, da gre tu za osebe, ki nikoli niso doživele pozi-tivnega odnosa do avtoritete; mogoče je tudi, da gre za ljudi z biološkimi motnjami. Naj bo že tako ali drugače - v praksi moramo pač računati na neko manjšo skupino posa-meznikov, ki jih z vsemi navedenimi ukrepi ne bomo mogli pozitivno usmeriti. Ti delin-kventi se bodo ob sprostitvi prevzgojnega sistema hitro oblikovali v negativne vodite-lje, se strnili v negativna jedra, v središča upora proti vzgojiteljem in prevzgojnemu sistemu. Vezali bodo nase vse negativne odnose in čustva, ki se nujno porajajo v vsakem

prevzgojnem procesu, če je še tako dobro organiziran. S tem pa bodo kar naprej povzročali poostritve režima, ukrepe omejevanja, agresivnost vzgojiteljev - skratka vse to, kar poskušamo odpraviti.

Zato je vsaj v začetku sprostitve nekega režima nujno potrebno, da onemogočimo aktivni odpor tistih posameznikov, ki se dosti bolj od povprečnih neprilagojenih oseb, malone nenormalno upirajo prevzgojnemu sistemu in avtoritetam. Treba jih je odstraniti in obdržati pri njih zaprti sistem prevzgoje toliko časa, dokler ne odkrijemo tudi zanje kake uspešnejše prevzgojne metode.

Ne mislimo, da bi bil ta ukrep kapitulacija pred sistemom, ki postavlja na prvo mesto kaznovanje. Gre za uveljavljanje uspešnejšega in bolj humanega načina prevzgoje za veliko večino družbeno neprilagojenih oseb. Današnje razmere in metode pa še ne dopuščajo uveljavljanja tega sistema brez izjeme za vse naše gojence. In prav te izjeme bi nam onemogočale boljši, bolj human in uspešnejši prevzgojni postopek z veliko večino prizadetih. Je pa vprašanje, ali je vredno zaradi nekaj izjem čakati s preusmeritvijo prevzgojnega postopka toliko časa, dokler ne najdemo tudi zanje primernih prevzgojnih metod. Menimo, da ne in zato predlagamo za najteže prevzgojljive mladoletnike sistem prevzgoje v domovih zaprtega tipa. Določitev vzgojnih kriterijev zanje pa bi prepustili diskusiji, praksi prevzgojnega postopka v domovih in kasnejšemu teoretskemu posplošenju teh dveh virov.

Ob sklepu naj še omenimo, da načel, kar jih je tu navedenih, nimamo za dogme, pač pa jih imamo za tako pomembna, da bi se jim morali neprenehoma približevati - vsak dan in vsako uro.

18. SKLEPI IN PRIPOROČILA (Sinteza diskusije v skupinah)

1. Oblikovanje čustvenih odnosov

a) Preventivni ukrepi

1. Zaradi pomanjkanja strokovno usposobljenih kadrov, ki bi delali pri sanaciji družine (socialni delavci, pedagogi), naj se osnujejo pri svetih za varstvo družine po večjih občinah posebne komisije. Te komisije naj bi zlasti skrbele za družine, ki imajo v svojem sestavu problematično mladino. Po možnosti naj bi jih sestavljali ljudje, ki se že po svojem poklicu ukvarjajo z mladino (pedagogi, patronažne sestre, zdravniki, babice ipd.). Delali bi predvsem preventivno z družinami, ki so v krizi. Poleg tega bi te komisije lahko urejale tudi nekatera ekonomska vprašanja družin

(zaposlitve, stanovanja idr.).

2. Za preventivno delo na področju varstva družine bi bilo treba v večjih industrijskih centrih organizirati posebno službo (socialno policijo), ki bi namesto ljudske milice prevzela skrb za pobegle otroke, za nadzorstvo nad mladino, ki pohaja po zabavah in lokalih, za mlada dekleta, za spremljanje mladine v zavode ipd.
3. Pri preprečevanju neprilagojenosti otrok naj bi v preventivnem delu močneje sodelovalo učiteljstvo, ki ga je treba za to delo dodatno usposobiti (posebni tečajji, izpopolnitev rednega učnega programa za pedagoški kader).
4. Preden se odločimo za premestitev otroka v dom, je treba pretehtati vse druge možnosti za spremembo njegovega okolja (kolonije, razne oblike dela v stanovanjskih skupnostih), premestitev otroka v drugo družino itd.).

b) Premeščanje mladoletnikov v zavod

5. Otroka in njegovo okolje je treba na oddajo v vzgojni dom prej pripraviti. Z odhodom v dom naj soglašajo starši in otrok. Premestitev naj po možnosti izvede vzgojno osebo doma, v katerega je mladoletnik sprejet. V ta namen naj vzgojitelj čimprej spozna družino in mladoletniku pomaga premostiti prve težave ob vstopu v zavod. Zato nujne intervencije pri odvzemu otroka niso zaželeno. Če pa so izjemoma potrebne, naj pristojni organ odda otroka v ustrezní zavod po najkrajši poti.
6. Starši, otroci in tudi širša javnost kažejo često odpor in odklonilno stališče do vzgojnih domov, to pa zato, ker so o njih nepravilno poučeni. Zato bi bilo treba o delu vzgojnih domov sporočati javnosti v tisku (dnevni tisk, strokovne in informativne brošure o posameznih vzgojnih zavodih), poleg tega pa tudi na strokovnih predavanjih, po radiu, v filmu. Tudi skrbstvene organe in prosvetni kader v šolah je treba bolje seznaniti z nalogami zavodov, z njihovo vlogo pri prevzgoji, z načinom in vsebino dela v njih, zato da bi lahko pri neposrednem stiku s starši dajali pravilne nasvete.

c) Oblikovanje čustvenih odnosov v zavodih. Usposabljanje osebja za to delo

7. Med bivanjem otroka v vzgojnem domu je treba vzdrževati najtesnejše stike z njegovim prejšnjim okoljem. Ti stiki morajo biti stalni; z njimi naj bi dosegli, da se bo v tesnem sodelovanju s pristojnimi varstvenimi organi uredilo celotno prejšnje okolje; kajti naš namen je: da se bo gojenec iz zavoda vrnil v to okolje. To delo pa je specifično in je zanj potreben strokovno usposobljen socialni delavec, ki naj bo v vzgojnem zavodu stalno nameščen.

Vzdrževanje stikov s starši naj se po oddaji otroka v zavod krepí tudi s pedagoško vodnim dopisovanjem.

8. Pereč problem, ki so ga nakazali skoraj vsi diskutanti, je v nezadostni kadrovski zasedbi zavodov. Premalo je vzgojiteljev, pa tudi drugega strokovnega osebja. Kolikor so gojenci prej diagnosticirani v prehodnem domu, bi za zdaj zadostovalo, če bi imeli v zavodih večje število vzgojiteljev, socialne delavce ter psihologe. Težje patološke primere pa bi bilo treba pošiljati v posebne zavode pod psihiatričnim vodstvom.
9. Socialno službo bi bilo treba okrepiti s šolanimi socialnimi delavci pri ljudskih odborih in v okviru vzgojnih ustanov samih. Socialni delavci kot uslužbenci vzgojnih zavodov bi predvsem delali z družinami in z okoljem, iz katerega mladoletnik izhaja in kamor se bo vrnil. Gojenčevo okolje bi seznanjali s počutjem gojenca v zavodu in ga s pomočjo terenske socialne službe pripravljali na njegovo vrnitev.
10. Vzgojitelji bi morali v obliki individualnega dela s poedinci obravnavati čustvene odnose gojenca do starega okolja (staršev, bratov, sester, družine). S tem bi jim pomagali, da bi spremenili svoja čustva do prejšnjega okolja, da bi se bolje vživeli v domsko okolje in boljše vraščali v skupino; pa tudi do vzgojiteljev bi gojenci dobili pozitivnejši čustveni odnos. V ta namen bi bilo treba posredovati vzgojiteljem poglobljeno psihološko znanje na rednih letnih tečajih, ki naj bi trajali 2 - 4 tedne. Na višji pedagoški šoli pa naj se organizira poseben oddelek za izobrazbo vzgojiteljev neprilagojene mladine.

č) Dodatni predlogi

11. Nujno je treba določiti status vzgojiteljev neprilagojene mladine, ustanoviti posebno sekcijo Društva vzgojiteljev in učiteljev specialnih šol za vzgojitelje vzgojnih domov in uvesti v reviji "Kriminalistična služba" posebno rubriko, ki se bo ukvarjala z vprašanjem, kako ravnati z neprilagojeno mladino - dokler ne bo mogoče izdajati posebnega glasila.
12. Oddelek za neprilagojeno mladino Inštituta za kriminologijo naj sestavi okvirni program za seznanjanje patronažnih sester, socialnih in prosvetnih delavcev po šolah, s problematiko delinkventne mladine, predvsem pa z metodami boja zoper neprilagojenost. Ustanove za izobraževanje odraslih pa naj v skladu s tem programom organizirajo ustrezne oblike izobraževanje staršev.
13. Opazovanje gojencev v prehodnem mladinskem domu na Kodeljevem je treba časovno kar najbolj pospešiti. V ta namen se je treba zavzeti za to, da bi uprava doma nastavila stalno strokovno osebje na mesta dosedanjih honorarnih sodelavcev.
14. Nujno potrebno je ustanoviti poseben zdravstveni zavod za psihopatsko mladino, da bi tako preprečili njen kvarni vpliv na duševno zdravo mladino v vzgajališčih in ji omogočili zdravljenje. Za tak dom pa je treba prej usposobiti strokovno osebje.

*Od 1. 1959 dalje "Revija za kriminalistiko in kriminologijo"

11. Uvrščanje gojencev v skupine

Razgovor med udeleženci seminarja ni izoblikoval enotnega stališča glede uvrščanja gojencev v skupine in glede načinov skupinskega dela. Udeleženci iz vzgojnih domov so zlasti poudarjali specifičnost razmer v posameznih domovih, dalje neprimerne prostora, težave z osebje in druge objektivne težave; poudarjali so tudi, naj bo pri razvrščanju gojencev v skupine vzgojitelj neposredno sodelažen. Drugi udeleženci so bili mnenja, da mora uvrščanje v skupino - poleg utrjevanja družin v naših domovih - sloneti na zanimanjih mladih ljudi, da naj skupine osnujejo mladoletniki sami, ne glede na oznako, ali so to "dobri" ali "slabi" gojenci, vzgojitelji pa naj usmerjajo dejavnost takšne skupine v pozitivno smer.

Udeleženci seminarja so predlagali :

1. Na skupini gojencev v vzgojnem poboljševalnem domu v Kadečah naj se napravi preizkus skupinskega vzgojnega dela.
2. Po končanem preizkusu naj se izvede krajši seminar (1-2 tedna) za vzgojno osebje zaradi strokovne priprave za takšno delo v drugih domovih.
3. V domovih je treba utrjevati dosedanje pozitivne oblike razvrščanja gojencev v skupine, tako pri sestavljanju družin kot tudi interesnih skupin. Pri tem si je treba prizadevati, da ne bo formalna vzgojna skupina (družina) večja od 10-12 članov.
4. V vodstvu interesnih in neformalnih skupin naj bodo tudi takšni gojenci, ki jih imamo za težje prevzgojiljive; vzgojitelj naj jim pusti določeno samostojnost, obnem pa naj pravilno usmerja njihovo delo.
5. Novодошlega gojenca je treba dobro spoznati. Spoznavanje in opazovanje gojenca naj temelji na individualnem delu z njim. Treba ga je postaviti v določene domske okoliščine, da bi kar najbolje spoznali njegovo osebnost in njegova zanimanja. Ugotovitev pozitivnih in negativnih lastnosti gojencev bo namreč pripomogla k heterogenemu ravnovesju formalnih in drugih skupin. Opazovanje naj se opravi v posebni skupini novincev in naj traja največ 1 - 2 meseca.
6. Delo z vsako obliko skupine mora temeljiti na načelu demokratičnosti: vodstvo se posvetuje s svojimi člani, skrbi pa za dosledno izvedbo sprejetih obveznosti.
7. Za uspešno delo z gojenci je treba:
  - a) izboljšati materialne osnove naših domov (delavnice, telovadišče, delovišče, stanovanje);
  - b) izboljšati teoretično razgledanost in praktično usposobljenost vzgojiteljev; to pa bo mogoče le pri stalnem, osebno skladnem vzgojiteljskem kadru, ki bo imel za delo dovolj vzpodbud (primerno nagrajevanje);

- c) vzgojiteljem je treba posredovati kar najbolj neposredno znanje o delu s skupinami, sociometrične instrumente ter znanje o odnosih med ljudmi.
8. V dosedanem delu s skupinami (družinami in interesnimi skupinami) je marsikaj pozitivnega. To je treba razvijati in seznanjati z uspehi vse domove. Vendar je v tem delu tudi marsikaj stereotipnega in neustreznega (uvrščanje v skupine samo po starosti, spolu, številu gojencev, prostorih itd.). Takšno stanje je treba na podlagi izkušenj, teoretičnega dela in poizkusa v Radečah postopoma izboljševati.

III. Problemi nagrajevanja in kaznovanja

Ena izmed diskusijskih skupin je prevzela postavke, ugotovitve in predloge referata tov. Saksida. Zato je ta diskusijska skupina predlagala :

1. Ves material naj se prouči v vseh vzgojnih zavodih.
2. Psihologi naj nudijo zaradi praktične uporabe teh postavk pomoč v vseh vzgojnih zavodih za neprilagojeno mladino. Sploh bi bila potrebna stalna pomoč psihologov v vseh vzgojnih domovih.

Nagrajevanje je učinkovitejše prevzgojno sredstvo kot kaznovanje. Cilj za pridobitev nagrade pa mora biti za gojenčevo zmogljivost dosegljiv. Najpogostejše oblike nagrajevanja v naših vzgojnih domovih so sledeče : individualne nagrade (denar, dopust, razne častne naloge, praktična darila - obleka, obutev, orodje, osebni pribor, ki ga daje uprava v trajno last -, pohvale, prosti izhodi, obiski raznih prireditev brez nadzorstva, sprejemi v razne organizacije) in kolektivne nagrade (izleti, denarne nagrade, razna za kolektiv praktična darila). V diskusiji so ugotovili, da je seznam kolektivnih nagrad maloštevilen. Glede individualnih nagrad pa so bili diskutanti mnenja, da naj bi jih dodeljevali ob sodelovanju vsega kolektiva, iz katerega je gojenec. Pri uporabi denarnih nagrad se večkrat primeri, da skuša nagrajenec uporabiti denar nepravilno. Vzgojitelj naj mu ne narekuje, kako naj ga potroši oziroma naj mu načrtoma ne prepoveduje uporabe denarja po lastnih željah, vendar naj mu pri tem svetuje in prikaže posledice nepravilnega ravnanja z denarjem. V bistvu velja isto tudi za dopuste. Individualne nagrade imajo velik pedagoški pomen tudi zato, ker je z njimi dana gojencu možnost, da si omisli nekatere stvari, ki so potem njegova osebna last in do katerih si bo pridobil tudi pravičen odnos. Zato naj bi se individualne nagrade v prevzgojnem procesu češče uporabljale. Glede kolektivnega nagrajevanja so bili diskutanti mnenja, da ga je treba usmerjati v krepitev notranje rasti in povezanosti kolektiva.

Zaradi vzpodbujanja gojencev, da bi dosegli vmesne cilje, je treba za vsako delavnico izdelati kar najbolj natančen delovni program. Mojstri naj ne bodo nagrajeni po produktivnosti delavnic, marveč po tem, kako so usposabljali gojence za posamezne stopnje dela.

Glede kazni, ki se danes sicer še vedno bolj pogosto uporabljajo kot nagrade (kar velja tako za individualne kot za kolektivne), pa so se diskutanti zedinili, da naj bodo le izjemno sredstvo za doseg predvzgojnega cilja. Uporabljajo naj se predvsem individualno. Kazni, ki so našteje v pravilniku vzgajališča v Gorenjem Logatcu in tiste, ki so določene s pravilnikom o notranji ureditvi in hišnem redu vzgojnih poboljševalnih domov za mladoletnike (Ur. l. FLRJ št. 57-654/52), so po mnenju diskutantov primerne, če se pravilno uporabljajo. Pripomniti pa je treba, da je prepoved in omejevanje dopisovanja kot kazni neprimerna. Tam pa, kjer je prepogostno dopisovanje resen problem, je treba predvsem proučiti vzroke tega pojava in nato v skladu z vzroki usmeriti čustveni nemir v pozitivno dejavnost (pisanje dnevnikov, sestavkov in primerno objavljane le-teh).

Kazni, ki žalijo dostojanstvo gojenca, se ne smejo uporabljati (na primer striženje, različno oblačenje). Na minimum je treba omejiti kakršnekoli fizične ali druge poniževalne kazni, in sicer zlasti s tem, da se nudijo vzgojiteljem normalne delovne in življenjske razmere. Neprimerne so kazenske skupine, kakor je tudi povsem neprimeren vzgojni ukrep kaznovanje z delom. Tudi kolektivne kazni niso priporočljive, dasi jih po mnenju nekaterih diskutantov vendarle uporabljajo, ker kolektiv oziroma skupina nanje pozitivno reagira.

Diskusanti so bili soglasni v tem, da je treba hujše delinkvente, ki dnevno motijo prevzgojni proces in sploh ne reagirajo na kakršnekoli vzgojne prijeme, čimprej izločiti v posebno ustanovo zaprtega tipa s posebnim režimom, kjer je omogočeno skupinsko delo psihiatra, psihologa in drugih potrebnih strokovnjakov.

Spisak sadržaja

1. Uvod, izjava o sadržaju i namjeni

iza izjave

III.

2. Podaci o autoru

3. Podaci o izdavaču

PRILOGE

4. Podaci o recenzentima

5. Podaci o preporuci

6. Podaci o recenziji

7. Podaci o izdavanju

8. Podaci o distribuciji

9. Podaci o recenziji, izjava o sadržaju i namjeni

10. Podaci o recenziji, izjava o sadržaju i namjeni

11. Podaci o recenziji, izjava o sadržaju i namjeni

12. Podaci o recenziji, izjava o sadržaju i namjeni

13. Podaci o recenziji, izjava o sadržaju i namjeni

14. Podaci o recenziji, izjava o sadržaju i namjeni

15. Podaci o recenziji

16. Podaci o recenziji

17. Podaci o recenziji

18. Podaci o recenziji

19. Podaci o recenziji, izjava o sadržaju i namjeni

20. Podaci o recenziji

21. Podaci o recenziji

1. Da li ni podavani broker.

2. Da li je toja moki bila udola liod ni se radis

3. Da li ni ti nezobouski otrok.

DA HE

Šk uspj u 7222.	Dejane nicantho	
	potp. p	m. potp.
odlican	15	15
mladobar	26	20
dobar	59	48
dovoljan	-	-
Skupno	113	113

$\chi^2 = \text{nezoban}$

ANKETA O OTROKU - 0

I. Splošni podatki:

1. Oseba, ki daje podatke o anketirancu:
ime in priimek;
naslov stalnega bivališča;
odnos do anketiranca: mati, oče, stara mati, stari oče ...
2. Podatki o anketirancu:
ime in priimek;
naslov stalnega bivališča;
spol;
rojstni datum.
3. Število otrok, ki jih je rodila mati anketiranca:
mati je rodila ..... živorojenih otrok;
anketiranec je po vrstnem redu ..... otrok;
anketiranec je po vrstnem redu med živimi otroki ..... otrok.
4. Po pol bratje in po pol sestre:
anketiranec ima ..... po pol bratov in po pol sester;
njihov spol;
starost v letih.
5. Bivanje anketiranca:
od - do;
pri kom (navesti odnos oseb do otroka, n.pr. starši, mati itd.);
kraj;
vzrok.

N a v o d i l a

(V povzetku so obnovljena samo navodila k bolj zapletenim vprašanjem)

1. Anketirati je treba predvsem mater, druge družinske člane po možnosti.

2. Rojstni datum je treba izpisati v celoti.

4. Vpisati je treba samo tiste po pol brate in po pol sestre, ki so živeli ali živijo v družini anketiranca, ne pa tudi tistih nezakonskih otro, očeta ali matere, ki niso nikdar živeli v družini anketiranca.

5. Navesti je treba bivanje anketiranca v celoti, od rojstva pa do časa anketiranja, tudi če je otrok bival pri starših. Rubrike "vzrok" ni treba izpolniti za dobo bivanja pri starših.

ANKETA O OTROKU

6. Zdravstveno stanje anketiranca:

anketiranec je imel: ošpice, davico, škrlatinko, oslovski kašelj, meningitis, epilepsijo, astmo, rahitis, otroško paralizo ....)

anketiranec še boleha za

7. Zdravstveni pregledi:

anketiranca je pregledal zdravnik: nikoli, redko, pogosto.

8. Uživanje alkoholnih pijač:

anketiranec uživa alkoholne pijače: da, ne, redko;

če jih uživa, koliko približno zaužije na dan ... dcl vina, žganja;

ko jih je pričel uživati, je bil star ..... let.

N a v o d i l a

6. Bolezni, pomembne za razvoj osebnosti, ki jih je treba navesti so običajne otroške bolezni, kakor: ošpice, oslovski kašelj, škrlatinka, davica ter njihovi morebitni vplivi na obolenje srca in hujše bolezni, kakor: meningitis, epilepsije, rahitis, astma. Pri meningitisu razlikujemo gnojni, serozni in tuberkulozni meningitis. Pri epilepsiji opazamo veliki napad, mali napad in piknolepsijo. Epilepsijo je treba razlikovati od histeričnih napadov. Epileptik dobi napad ne glede na dogodke v okolju, histerik dobi napad na pobude iz okolja; napad je teatraličen in bolnik se ne poškoduje. Pri astmi je treba razlikovati zgodnje napade (v drugem ali tudi še v tretjem letu starosti) od kasnejših. Kot ostanke rahitisa opazamo krive noge (na "o"), kurja prsa ali navedbe, kakor: pozno shodil, pozno dobil zobe. Kot otroške paralize navajamo samo tiste, ki so zapustile vidne posledice.

Pri vseh podatkih o bolezni je treba paziti, da kolikor mogoče zanesljivo določijo bolezen: povprašati za morebitna zdravniška potrdila, kako starši za bolezen vedo, kdo jim je zanjo povedal ipd.

8. Drugo in tretje vprašanje pride v poštev le, če je na prvo vprašanje odgovor pozitiven, to je: da ali redko. Treba je spretno spraševati, ker ljudje navadno utemeljujejo uživanje alkohola z razlogi, kakor: da so otroka boleli zobki, da je bil žejen ipd. Treba je povprašati tudi, kaj je otrok zajtrkoval.

ANKETA O OTROKU

11. Anketiranec kot predšolski otrok

9. Rojstvo otroka:

otrok je bil rojen: v porodnišnici, doma (s strokovno pomočjo, brez); ... (s strokovno pomočjo, brez).

10. Porod otroka:

časovno normalen, predčasen (koliko);

zdravstveno normalen, s porodnimi komplikacijami:

(kležčni porod, carski rez, možganska krvavitev, rojen s telesno napako, ...)

11. Dojenje otroka:

otrok je bil dojen: do 3 mesecev;

od 3 do 6 mesecev;

od 6 do 12 mesecev;

nad 1 leto;

ni bil dojen.

12. Kdaj je otrok:

dobil prve zobe;

shodil;

začel opominjati na veliko potrebo;

začel opominjati na malo potrebo;

začel izgovarjati prve besede.

13. Bolezni otroka v starosti 0 do 1 leta:

Otrok je: bruhal; prežvekoval že zaužito hrano, imel pogoste driske, imel napade krčev, hude spremembe na koži, slabo napredoval v teži, ...

Navodila

10. Kot predčasen štejemo lahko porod do 8 mesecev. Zunanji znaki predčasnega poroda so tudi: teža pod normalo (normalno 3 400 do 4 500 gr), dolžina pod normalo (normalno 50 cm), dlakavost, starikav obraz, nohti še niso dosegli konic prstov. Zdravstveno normalen porod je vsak porod, ki je opravljen brez instrumentov; lahko se opravi ob pomoči rok; otrok se lahko rodi tudi z ritko ali nožicami naprej. Porodne komplikacije pa so: kleščni porod, carski rez, možganska krvavitev, telesne napake otrok, oživiljanje otroka in podobno.
11. Če je bil otrok hranjen s hrano dvojne vrste, je treba vpisati tudi, od kdaj tako prehranjevanje.
12. Normalna obdobja so:
- prvi zobje: 6 do 9 mesecev starosti;
  - hoja: 1 leto starosti;
  - čistoča pri veliki potrebi: 1 do 2 leti starosti;
  - čistoča pri mali potrebi: 1 in pol leta do 2 leti starosti;
  - prve besede: 1 in pol leta do 2 leti starosti.
13. Pojavi, ki naj jih odkrije to vprašanje so zlasti pomembni, če so se pokazali pred 3 meseci starosti (trimenonski otrok).
1. Bruhanje je lahko izraz infekcije, vendar je v tem primeru zelo kratkotrajno, traja le nekaj dni. Večkratno ali stalno bruhanje je dokaj zanesljiv znak slabe zmožnosti prilagojevanja.
  2. Isto velja za driske.
  3. Prežvekovanje že použite hrane (ruminacija) spada v isto vrsto razvad kot sesanje prsta ipd. Pokaže se že pred temi pojavi, če se otrok dolgočasi oziroma ni čustveno zadovoljen.

ANKETA O OTROKU

14. Zaposlenost matere:

kdaj je po porodu mati pričela z rednim delom;

do 1. leta otrokove starosti je bila mati zaposlena po .... ur dnevno (podnevi, ponoči, izmenoma);

kdo je pazil na otroka v času materine nenavzočnosti.

N a v o d i l a

4. Krči posameznih mišičnih skupin in tudi rahli generalizirani krči celega telesa so do 3 mesecev navadno normalen fiziološki pojav. Pogostnejši so že v tej dobi, če je otrok rahitičen. Pozneje gredo krči na račun epilepsije, spazmofilije, tetanije (rahitis) in piknolesije.
5. Spremembe na koži so nepomembne, če so posledica fizioloških pojavov, kakor n.pr.: rahlo luščenje kože, zlasti na mestih, ki so v stiku s podlago; nepomembno luščenje povrhnice takoj po rojstvu; kožne spremembe na ritki zaradi urina in blata ter nezadostne higijene. Pomemben pa je tako imenovani dermatitis seborrhoides, ki ga po domače imenujejo "temenca" ali "fircgar". Spremembe so predvsem na licih in po lasišču. Pokažejo se debele mlečnobeke obloge, pod katerim je koža precej ranljiva. Ta dermatitis je karakterističen za otroka do 3 mesecev. V hudi obliki in ob zadostno higien-ski negi staršev zanesljivo govori za slabo nevrovegetativno prilagoditev otroka. Ekcem se pojavlja pozneje, najbolj zgodaj od 4. meseca otrokove starosti dalje kot reakcija preobčutljive kože. Navadno ne zajame lasišča, pač pa obraz, trup in iztežno plat zgornjih udov.
6. Slabo napredovanje v teži: Ugotoviti je treba, če je otrokova teža dalj časa "stala" oziroma če se otrok ni redil tako, kot je normalno, t.j. po 1. mesecu vsak mesec za 1 kg, po 1. letu vsako leto za 2 kg. Izjemoma je lahko bolan tudi "krepak", "debel" otrok, ki so ga hranili samo z moko in njenimi proizvodi.
14. Pri kmeticah se šteje, da so pričele z rednim delom takrat, ko so začele delati v hlevu (pri živini) ali na polju. Za gospodinje v tem primeru gospodinjstva nimamo za redno delo. Vprašanje, koliko ur so bile zaposlene matere in kdo je nadzoroval otroka, se tiče samo mater, ki so bile v delovnem razmerju.

ANKETA O OTROKU

15. Ponašanje otroka:
ali se je otrok pred vstopom v šolo družil z drugimi:
se sploh ni družil, je imel stalno družbo: tujih otrok, bratov in sestra, odraslih;
ali menijo starši, da je bil otrok pred vstopom v šolo ubogljiv, neubogljiv.
16. Razvade otroka:
ali je imel otrok v predšolski dobi kakšne razvade (trmast, grizel nohte, predolgo sesal prst, ga je bilo strah, močil posteljo po 3. letu starosti, se podelal v hlače po 3. letu starosti, se potepal ...).
17. Pedagoški odnos do otroka:
kako se domači kaznovali otroka;
ali so se drugi ljudje pritoževali nad otrokom in zakaj.
111. Anketiranec kot šolski otrok (od vstopa v šolo do izpolnjenega 14. leta starosti).
18. Šolanje otroka:
otrok je bil ob vstopu v šolo star .... let;
do 14. leta je dovršil ..... razredov osnovne šole in .... razredov ..... šole;
oddaljenost doma do šole je bila: v osnovni šoli .... km, v ..... šoli ..... km;
kako je otrok obiskoval šolo: redno, neredno (zakaj);
kdo je otroku doma pomagal pri učenju;
kdo je otroka nadzoroval ob prostem času.
19. Ponašanje otroka:
koliko dobrih tovarišev je navadno imel otrok v šolski dobi; kako ocenjujejo domači te otrokove prijatelje (kot dobre, slabe, brez vpliva na otroka);
ali menijo domači, da je bil otrok v tem času: ubogljiv, neubogljiv.

N a v o d i l o

15. Prvo vprašanje je sestavljeno iz dveh vprašanj: se sploh ni družil (sem spadajo tudi otroci, za katere starši navajajo, da so se družili le včasih) in - je imel stalno družbo. Kadar je odgovorjeno na to zadnje vprašanje, je treba pojasniti tudi: s kom je imel stalno družbo.
16. Pri opisu razvad je treba včasih natančneje z leti določiti, do kdaj je razvada trajala. Posebno velja to za nočno mokrenje in podelanje v hlače (enkoprezo), n.pr.: do 6. ali do 8. leta starosti. Pri nočnem mokrenju je treba povprašati tudi o tem, ali je otrok močil podnevi in ponoči in ali je ta razvada prenehala; če je prenehala, v kakšnem okolju se je to zgodilo (pri starših, v koloniji itd.).
18. Vpisati je treba samo vse dovršene razrede.

ANKETA O OTROKU

20. Uporaba prostega časa:

kako je preživiljal otrok svoj prosti čas (igre, zabave, delo itd.);
za kaj se je otrok v prostem času posebej zanimal;
kakšne knjige je najraje bral v tej starosti.

21. Razvade otroka:

katere razvade je bilo mogoče opaziti pri otroku (laganje, potepanje, pobege, krajo, uživanje alkohola, grizenje nohtov, močenje postelje .....).

22. Pedagoški odnos do otroka:

kako so domači kaznovali otroka:
ali so se drugi ljudje pritoževali nad otrokom in zakaj.

IV. Anketiranec po 14. letu starosti

23. Poklic oziroma učenje anketiranca:

anketiranec se uči za ... vajenca;
anketiranec je učenec (razred, šola);
zakaj se je anketiranec odločil za ta poklic (po želji staršev, po lastni želji,
po želji sorodnikov, zaradi ugodne prilike za štipendijo ....);
kateri poklic bi starši želeli svojemu otroku.

24. Odnos do dela in sodelavcev:

ali se je anketiranec težko prilagodil novemu okolju v delavnici oziroma šoli (pobegi, pritožbe, prošnje, da bi ga vzeli z dela ....);
kakšno vlogo je imel anketiranec v delavnici oziroma šoli med vrstniki (vodilno, podrejeno, neopredeljivo);
ali ga njegovi vrstniki priznavajo za vodjo;
kako ga označujejo njegovi nadrejeni v delavnici oziroma šoli (trmast - ubogljiv, priden - lenuh).

Navodila

2o. Igre in zabave obravnavamo v tem primeru enako in lahko podčrtamo ene ali druge.

ANKETA O OTROKU

25. Družba anketiranca:
koliko dobrih tovarišev ima anketiranec;
kako ocenjujejo domači te prijatelje (kot dobre, slabe, brez vpliva na anketiranca).
26. Uporaba prostega časa:
kako preživlja anketiranec svoj prosti čas (igre, zabave, delo itd.);
zakaj se ob prostem času posebej zanima;
kakšne knjige rad bere;
ali ima deklet (dekleta);
kako domači ocenjujejo deklet ali dekleta, s katerimi se fant družiti.
27. Razvade anketiranca:
katere razvade ima anketiranec (laganje, potepanje, pobegi, kraja, uživanje alkohola, druženje z dekleti, spolno samozadovoljevanje, grizenje nohtov, močenje postelje, ...).
28. Spolni razvoj anketiranca:
kdaj so domači opazili, da se pri anketirancu prebujajo spolna nagnjenja (pred 14. letom, med 14 in 16. letom, po 16. letu, niso opazili);
iz česa so sklepali na prebujanje spolnega nagona.
29. Pedagoški odnos do anketiranca:
kako domači kaznujejo anketiranca.

Navodila

26. V tej starosti je treba razlikovati med igrami (šport, šah ipd.) ter zabavami (družabni plesi, sestajanje v gostilnah itd.).
27. Druženje z dekleti imamo za razvado tedaj, če fant zaradi tega zanemarja svoje delo, če potroši za to velik del zaslužka ipd.
28. Kot utemeljitev spolnega razvoja vpiše anketar tisto, kar starši v resnici povedo.

ANKETA O DRUŽINI - D

I. Osebni podatki

Oče

Mati

	Oče	Mati
1. Ime in priimek	.....	.....
2. Naslov stalnega bivališča:	.....	.....
3. Starost:	.....	.....
4. Število otrok, ki sta jih imela pred zakonom:	.....	.....
5. Ali sta živela dalj časa ločeno od družine (koliko).....	.....	.....
6. Zakaj	.....	.....
7. Ali opravljata tako delo, da morata večkrat zapustiti družino (za koliko časa)	.....	.....
8. Ali sta med okupacijo sodelovala v NOV (kako)	.....	.....
9. Ali sta med okupacijo sodelovala v drugi vojni formaciji (da, ne)	.....	.....

II. Bivanje

10. Zakonca živita: skupaj, ločeno od kdaj .....
11. Opis kraja stalnega bivališča: hiša na samem, zaselek, vas, predmestje, mestni okraj.
12. Stanovanje je ..... sobno in ima kuhinjo, kopalnico, elektriko, vodovod; v njem stanuje ..... oseb;
stanovanje je: v kleti, na podstrešju, pritlično, nadstropno;
stanovanje je: suho - vlažno, svetlo - temno.
13. Kako je spal anketiranec:
v sobi z .....
- v postelji z .....

Navodila

4. Navesti je treba vse otroke, ki sta jih imela roditelja pred zakonom, iz katerega izvira ta otrok (tudi, če sta bila prej poročena).

ANKETA O DRUŽINI

III. Izobrazba in zaposlitev

	Oče	Mati
14. Šolska izobrazba: ✓	☒ brez šol ☒ osnovna šola ☒ nedovršena niž.gim. ☒ dovršena niž.gim. ☐ višja gimnazija ☐ fakulteta ☐ strokovna šola	☐ brez šol ☐ osnovna šola ☐ nedovršena niž.gim. ☐ dovršena niž.gim. ☐ višja gimnazija ☐ fakulteta ☐ strokovna šola
15. Zaposlitev (natančen opis):	.....	.....
16. Koliko ur dnevno je zaposlen:	.....	.....
17. Oddaljenost doma do kraja zaposlitve:	..... km	..... km
18. Kako hodi na delo (peš, s kolesom):	.....	.....

IV. Dohodki družine

19. Družina šteje ..... članov.
20. Skupni mesečni dohodki vseh članov: ..... din;
 kmečka družina plača letnega davka skupja ..... din.

V. Kulturne potrebe ter uporaba prostega časa

21. Koliko je stanovanje oddaljeno od najbližjega večjega kraja (je v kraju, oddaljenost v km): .....
22. Katere časopise in revije družina redno bere: .....
23. Koliko knjig je pri hiši: 0, 1-10, 11-50, 51-100, nad 100.
	Oče	Mati
24. Koliko filmov mesečno vidita:	.....	.....
25. Kako uporabita prosti čas:	.....	.....

Navodila

14. Ločiti je treba tudi med višjo in nižjo strokovno šolo. Za nižjo strokovno šolo je treba podčrtati samo "strokovna šola", za višjo strokovno šolo pa "nedovršena nižja gimnazija + strokovna šola". Za osnovno šolo štejemo samo 4 razrede, medtem ko vse ostale razrede osnovnih šol ali bivših meščanskih šol vnašamo v rubriko "nedovršena nižja gimnazija".

19. Štejejo se vsi člani istega gospodinjstva.

20. Prvo rubriko izpolnjujemo za dohodke, ki ne izvirajo iz kmetijstva, drugo rubriko za davek na dohodke iz kmetijstva. Dohodkov iz kmečkega gospodarstva torej ne smemo preračunavati, ker bi bili sicer dohodki šteti dvakrat.

22. Štejemo vse časopise in revije, ki se v družini redno zbirajo, ne glede na to, ali so družinski člani nanje naročeni ali jih kupujejo, ali jih berejo ali ne.

ANKETA O DRUŽINI

VI. Zdravstveno stanje v družini

26. Osebe, ki v družini boleajo za:

- tuberkulozo;
- srčnimi boleznimi;
- spolnimi boleznimi;
- revmatizmom;
- živčnimi obolenji;
- alkoholizmom;
- invalidnostjo;
- .....
- .....

27. Ali so v sorodstvenem odnosu z anketirancem bolniki z duševnimi boleznimi (vpiši sorodstveni odnos):

.....

28. Pripombe:

Navodila

26. Kot alkoholike štejemo samo tiste osebe, ki se redno vdajajo alkoholu, ne pa tudi tiste, ki se samo včasih napijejo.

ANKETA O DRUŽINI - Oc

Ustrezno zaznamuj z x

VII. Ocene

29. Stanovanje
urejenost stanovanja: dobra
 srednje dobra
 slaba
30. Ozračje v družini
družina: ozračje: družina:
nedejavna   napeto-neharmonično   izolirana
dejavna   harmonično   družabna

31. Odnosi:
	Oče	Mati	Oče	Mati
	mati	oče	otrok	otrok

1.

2. zaverovanost
1 predanost
0 ljubezen
-1 ravnodušnost
-2 sovraštvo

2.

- 1 čustvena odvisnost
0 čustvena navezanost
-1 čustvena neprizadetost

3.

- 1 vsiljiva skrbnost
0 skrbnost
-1 zanemarjanje

4.

- 2 pokornost
1 podrejenost
0 samostojnost
-1 pokroviteljstvo
-2 oblastnost

5.

- 2 žrtvovanje
0 normalen doprinos
-2 izkoriščanje

Navodila

30. Nedejavna družina je družbeno parazitska družina (brezdelneži, potepuhi, berači).
Družina je družabno izolirana, če nima stikov z drugimi ljudmi izven sebe.

ANKETA O DRUŽINI - Oč

32. Osebe

Osební odnos vzpostavljen z:

Oče	Mati	Oče	Mati
mati	oče	otrok	otrok

1. Osebna urejenost (zunanost):

- 2 nališpana
- 0 primerna
- 2 zanemarjena

2. Intelktualno dojemanje:

- 2 bistro
- 0 primerno
- 2 topo

3. Ponašanje do anketarja:

- 2 servilno
- 0 vljudno (prijazno)
- 2 neprijazno (sovražno)

Datum:

Podpis izpolnjevalca ankete:

Navodila

32. Nad posamezne stolpce vpišemo ime osebe, s katero je anketar vzpostavil stik.

LIVING CONDITIONS OF JUVENILE DELINQUENTS

Our publication is a contribution to an analysis of the causes leading to social maladjustment in juvenile delinquents. It is the result of research carried out by the Institute for Criminology at the Faculty of Law in Ljubljana, and by the Commission for Psychological Research at the State Secretariat for Internal Affairs in Slovenia.

The second part of this publication contains the material of the seminar held for the educators in institutions for maladjusted youth. The seminar took place in Ljubljana from June 27th to 29th 1958 and was prepared by the Institute for Criminology at the Faculty of Law in Ljubljana.

1. Living conditions of juvenile delinquents.

In 1956 and 1957 the Commission for Psychological Research of the State Secretariat for Internal Affairs in Slovenia studied the personality structure of male juvenile delinquents. The research was carried out on a group of about one hundred young offenders who had been sent to the Institution for juvenile delinquents at Radeče by court decree. For the sake of comparison a similar group of non-delinquent youth were studied in the same way. The data and the findings of this inquiry were published in the review "Kriminalistična služba" in 1957 (No2).

Statistical findings for both groups proved that:

1. the juvenile delinquents from the Institution for young offenders at Radeče were physically and mentally retarded.
2. their interest for work and positive social activities was weakened.
3. their emotional susceptibility was diminished.
4. the range of their personality traits was not particularly wide.

The analysis of the juveniles' psychical dynamisms proved that the motives underlying an offence were the following:

1. the satisfaction of the offender's needs - the offence was caused by the mechanism of motivation.
2. the release of emotional tension accumulated during a period of time in which the offender could either not adequately satisfy his basic needs or was exposed to too strong a pressure from his environment - the offence therefore has its origin in the frustration process.

3. a combination of both above mentioned psychical dynamisms.

In accordance with the above classification of the motives leading to offences we have found that:

25% of juveniles committed offences originating from mechanisms of motivation

36% of juveniles committed offences that were the result of frustration process

32% of juveniles committed offences that were caused by a combination of the frustration process and the motivated mechanisms

7% of juveniles could not be classified because the data were insufficient.

These data reveal that a great majority of juvenile delinquents were frustrated. Frustrations can be caused by somatic or psychical disorders which may either be congenital or acquired through unfavourable living conditions or may be the immediate consequence of unfavourable conditions in which the young person lived before he came to the Institution.

That is why the Institute for Criminology wanted to supplement the personality research of male juvenile delinquents, and of non-delinquents in the control group, by additional inquiries into the families they came from.

x

Visiting families and interviewing parents living in various places, is work that takes up very much time. Therefore the number of the cases studied had to be reduced to 58 families of delinquent juveniles, and to 58 families of non-delinquent juveniles.

Because of the comparatively small number of interviewed families, the two groups under observation should be as much homogeneous as possible, so that no further sub-divisions into smaller groups would be necessary for the statistical analysis. For that reason we decided to interview only complete families in both groups (mother and father married and alive). Both groups were selected so that comparison was possible with regard to completeness of family, regional, social, age and sex structure as well as with regard to the source of the data collected. In these respects there were no significant statistical differences between the two groups.

The work was carried out by a team of 10 field workers, students of the High School for Social Workers (on a college level) in Ljubljana. The workers got instructions at a 4 day seminar where the purpose of the inquiry was explained to them. They were initiated into practical work by filling in sample copies of the questionnaire and by examining and analysing family relations in two films:

The 20th Century Fox film "The father's House" directed by Joseph Mankiewicz, and Samuel Goldwin's film "The Little Foxes", directed by William Wyler, based on the play by Lillian Hellman.

When the actual research started we introduced permanent telephone service, to give additional instructions to the field workers if necessary.

The data obtained were first tabulated and then the differences between both groups were examined with the χ^2 test.

The χ^2 test is slightly significant on the level of 0.10
 more significant on the level of 0.05
 and very significant on the level of 0.001.

x

Medical analysis

There were probably few mental diseases among the ancestors of the questioned individuals. The early development of the child, his birth, and the history of the first days after birth, do not show any peculiarities that would allow us to draw any particular conclusions. In the earliest days of life delinquent juveniles were about the same as their contemporaries in the control group.

Already in the first year we can notice some differences between the delinquent and the control group. At this age we can detect slight signs of maladjustment in the delinquent group. Maladjustment increases from year to year. Early signs of neurosis are strongly noticeable in preschool-age children and various bad habits in school-age children. Thus, psychical maladjustment is added to the originally insignificant biological maladjustment. The data, regarding the state of health in the delinquent's past, reveal some differences unfavourable to the delinquents. There are significant differences, however, between the delinquent and the control group regarding the consumption of alcohol. In most cases alcoholism is only a sign of outward maladjustment.

Data concerning statistically significant differences:

Children's State of Health

State of Health	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
the child was:		
healthy	44 (76%)	52 (93%)
ill	14 (24%)	6 (7%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 3,86$; significant on the level of 0.05

Consumption of alcoholic drinks

Alcoholic drinks	Number of juveniles resp. families	
	delinquent	non-delinquent
juveniles		
yes or rarely	34 (59%)	11 (19%)
no	24 (41%)	47 (81%)
parents or other members of the family		
yes	15 (26%)	7 (12%)
no	43 (74%)	51 (88%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

χ^2 (juveniles) = 17,58; significant on the level of 0,001
 (parents or other members of the family) = 2,74; significant on the level of 0,10

Analysis of Social Conditions

A considerable difference of age between the juvenile and his mother may render his bringing up more difficult.

Our research leads us to the conclusion that the mother's employment does not influence the child's development unfavourably. This is of some importance, because many mental hygienics maintain that the mother's absence from home, while at work, is the cause of wrongdoings as well as social maladjustment of juveniles. Our findings confirm our belief that mothers who are only house-wives, have an outlook restricted to the narrow family circle. They insufficiently participate in social activities, have too little education and are therefore unable to explain to the child all the diverse facets of life in a manner in which a grown-up, socially committed person, could do it. It is also open to question, whether it is better for a child to be looked after at any time of the day, or to be reasonably and wisely directed into children's company, plays, and different children's activities.

It is characteristic that delinquent juveniles often descend from large families and live in bad housing conditions. A good half of delinquent juveniles live in unsuitable flats - four persons, on an average, sharing one room. A good half of juvenile delinquents share their beds with another person.

As juvenile delinquents often descend from large families, a lower standard of living could be expected - yet, the number of examined cases was too small to draw such a conclusion.

It is significant for a comparatively high number of delinquent juveniles that they lived in foster families, although both parents were alive. In most cases they were placed with foster parents after the age of three.

Data concerning statistically significant differences:

Size of family

Number of children in the family	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
3 or less	12 (21%)	29 (50%)
4 or more	46 (79%)	29 (50%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 9,65$; significant on the level of 0,01

Age of parents

Age of mother	Parents of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
up to 40 years	5 (9%)	14 (24%)
from 40 to 50 years	33 (57%)	26 (45%)
50 and over	20 (34%)	18 (31%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

Age of mother: $\chi^2 = 5,19$; significant on the level of 0,10

The parents' Employment

The parents' employment	Families of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
father and mother employed	19 (33%)	31 (53%)
father empl., mother house-wife	39 (67%)	27 (47%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 4,25$; significant on the level of 0,005

Housing Conditions

Sharing one room	Families of juveniles	
	delinquent	non - delinquent
3 persons or less	28 (48%)	45 (78%)
4 persons or more	30 (52%)	13 (22%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 9,47$; significant on the level of 0,01

Housing conditions	Families of juveniles	
	delinquent	non - delinquent
comfortable	4 (7%)	8 (14%)
suitable	22 (38%)	32 (55%)
unsuitable	32 (55%)	18 (31%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 7,10$; significant on the level of 0,05

The youngster slept in the room	Number of juveniles	
	delinquent	non - delinquent
alone	4 (7%)	14 (24%)
with brothers and sisters	22 (38%)	22 (38%)
with parents	3 (5%)	10 (17%)
with others	29 (50%)	12 (21%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 16,38$; significant on the level of 0,001

The juvenile slept in bed	Number of juveniles	
	delinquent	non - delinquent
alone	28 (48%)	42 (72%)
with another person	30 (52%)	16 (28%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 6,09$; significant on the level of 0,02

Habitation of juveniles interviewed

Juveniles lived	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
at home	44 (76%)	54 (93%)
with people other than parents	14 (24%)	4 (7%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 5,33$; significant on the level of 0,05

Analysis of Psychological and Educational Problems

The inquiry shows the existence of a particular environment that entails psychological differences between the delinquent and the control group of juveniles. The characteristic features of such an environment are:

- a) Maladjustment of the future delinquent in the family environment. Juvenile delinquents are much more disobedient than non-delinquents.
- b) Improper educational methods used by parents, particularly corporal punishment.
- c) The existence of the child's company that the parents disapprove of.
- d) The loss of the parents' control over the behaviour of their children, who are over 14 years old, which is more frequent than with non-delinquent juveniles.
- e) Maladjustment of delinquents at school.
- f) Maladjustment of delinquents at work.

The analysis proves that maladjustment increases with the age of the delinquents. In the course of years various difficulties of the delinquents increase as well. As long as the juvenile moves in the narrow family circle i.e. before he is seven, these difficulties are not very noticeable. In addition to this, in families lacking harmony (such were most of the examined families) even major difficulties are tolerated, often even ignored.

Yet, as soon as the field of the child's activities begins to widen, the delinquent finds himself involved in conflict with his close and distant environment, because his upbringing did not create in him such personality features as would enable him to adjust himself to his environment. And since the delinquent cannot adjust himself to the environment, as most other children do, the environment increases its pressure on him. With a person that normally reacts to pressure with frustration (stereotype mechanism), any pressure deepens frustrated behaviour. The flexibility of personality traits is lessened, and thus, the possibility for adjustment is decreasing. The consequence is new pressure of the environment. It is like moving in a vicious circle.

Any widening of the delinquent's activities, e.g. going to school and later, leaving school and entering apprenticeship etc, produces new sources of frustration, instead of being a source of positive experience and enrichment of his personality. This, consequently entails gradual narrowing of his emotional life. The delinquent's personality shrinks and becomes less flexible. In the course of years, maladjustment deteriorates, until the delinquent commits an offence which is violation of social rules. Our inquiry confirms that it is necessary to check the appearance of maladjustment at an early stage before the vicious circle that has its origin in the clash between the personality and its environment is formed.

Data of statistically significant differences

Obedience of the Child

The child was	Number of juveniles	
	delinquent	non - delinquent
in pre-school age:		
obedient	44 (80%)	52 (95%)
disobedient	11 (20%)	3 (5%)
Together	55 (100%)	55 (100%)
at school:		
obedient	21 (36%)	50 (93%)
disobedient	37 (64%)	4 (7%)
Together	58 (100%)	54 (100%)

Pre-school child: $\chi^2 = 4,02$; significant on the level of 0,05

School child: $\chi^2 = 25,7$; significant on the level of 0,001

Other People's Complaints against the Child

People complained against the pre-school child	Number of juveniles	
	delinquent	non - delinquent
yes	11 (19%)	1 (2%)
no	47 (81%)	57 (98%)

People complained against the school child	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
yes	24 (41%)	1 (2%)
no	34 (59%)	57 (98%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

Pre-school child: $\chi^2 = 7,53$; significant on the level of 0,01
 School child: $\chi^2 = 24,65$; significant on the level of 0,001

Punishment of the Child

Parents inflicted punishment	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
on school child:		
corporal	55 (95%)	29 (50%)
otherwise	3 (5%)	29 (50%)

	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
after 14 th year of age		
corporal	23 (40%)	6 (10%)
otherwise	35 (60%)	52 (90%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

School child: $\chi^2 = 27,00$; significant on the level of 0,001
 Child after 14th year of age: $\chi^2 = 11,77$; significant on the level of 0,001

The Child's Company

The child had	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
during his schooling:		
0 or 1 friend	13 (22%)	23 (40%)
many friends	45 (78%)	35 (60%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
after 14 th year of age		
no friends	4 (7%)	7 (13%)
1 friend	5 (9%)	22 (39%)
many friends	45 (84%)	27 (48%)
Together	54 (100%)	56 (100%)

School child: $\chi^2 = 3,27$; significant on the level of 0,10

Child after 14th year of age: $\chi^2 = 15,98$; significant on the level of 0,001.

Influence of the Child's Companions

In the parents' opinion the companions of the child had	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
on the school-child:		
a good	16 (31%)	50 (89%)
a bad	31 (59%)	2 (4%)
no influence	5 (10%)	4 (7%)
Together	52 (100%)	56 (100%)
on the child after 14 th year of age:		
a good	18 (36%)	45 (87%)
a bad influence	28 (56%)	0 (0%)
the child had no companions	4 (8%)	7 (13%)
Together	50 (100%)	52 (100%)

School-child: $\chi^2 = 42,8$; significant on the level of 0,001

The child after 14th year of age: $\chi^2 = 41,58$; significant on the level of 0,001

Symptoms of neurosis and aggressiveness

Symptoms of	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
neurosis in pre-school children:		
noticeable	20 (34%)	15 (26%)
major	27 (47%)	9 (15%)
none	11 (19%)	34 (59%)
neurosis and aggressiveness in school-children:		
neurotic children	1 (2%)	6 (10%)
aggressive children	33 (57%)	3 (5%)
neurotic and aggressive children	11 (19%)	0 (0%)
none	13 (22%)	49 (85%)
neurosis and aggressiveness in children after 14 th year of age:		
neurotic and aggressive children	9 (15%)	4 (7%)
aggressive children	29 (50%)	2 (3%)
none	20 (35%)	52 (90%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

Pre-school child: $\chi^2 = 21,46$; significant on the level of 0,001

School child: $\chi^2 = 60,47$; significant on the level of 0,001

Child after 14th year of age: $\chi^2 = 39,63$; significant on the level of 0,001

The child's recreational preferences

Recreational preferences	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
in the school - child:		
sports	10 (17%)	13 (22%)
mental recreation *	29 (50%)	24 (41%)
sports and mental recreation	4 (7%)	12 (21%)
without preferences	15 (26%)	9 (16%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

* including interests in technology

in the child after, 14 th year of age	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
sports	10 (20%)	18 (34%)
mental recreation*	20 (39%)	23 (43%)
sports and mental recreation	6 (12%)	9 (17%)
without preferences	15 (29%)	3 (6%)
Together	51 (100%)	53 (100%)

* including interests in technology

School-child: $\chi^2 = 6,58$; significant on the level of 0,10

The child after 14th year of age: $\chi^2 = 11,06$; significant on the level of 0,02

Reading habits

The child reads	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
during the period of schooling:		
books with sports contents	0 (0%)	10 (17%)
books of adventure	16 (27%)	3 (5%)
books with other contents	19 (33%)	40 (69%)
the child does not read	23 (40%)	5 (9%)
Together	58 (100%)	58 (100%)
after 14 th year of age the child		
reads books that satisfy his:		
immediate interests	12 (27%)	9 (18%)
interests conducive to sublimation	3 (7%)	25 (49%)
other interests	10 (22%)	11 (21%)
does not read	20 (44%)	6 (12%)
Together	45*(100%)	51*(100%)

* For the remaining 2 adolescents, their parents do not know whether they read or not.

The school-child: $\chi^2 = 37,97$; significant on the level of 0,001

The child after 14th year of age: $\chi^2 = 25,05$; significant on the level of 0,001

Age of Child when entering primary school

Age	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
less than 6 1/2 years	9 (16%)	18 (32%)
6 1/2 years and more	49 (84%)	40 (68%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 3,09$; significant on the level of 0,001

Child's education

The child completed primary school	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
less than 6 forms	49 (85%)	5 (9%)
6 forms or more	9 (15%)	53 (91%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 64,0$; significant on the level of 0,001

School attendance

The child attended school	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
regularly	26 (45%)	54 (93%)
irregularly	32 (55%)	4 (7%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 29,4$; significant on the level of 0,001

Help with Study

The child had	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
some help	29 (50%)	19 (33%)
no help	29 (50%)	39* (67%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

* Good pupils. Their parents say, the children did not need any help.

$\chi^2 = 2,88$; significant on the level of 0,10

Choice of Career

The child has chosen his career	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
himself	33 (60%)	51 (88%)
in accordance with other people's wishes	8 (15%)	4 (7%)
for other reasons	14 (25%)	3 (5%)
Together	55 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 12,22$; significant on the level of 0,01

Parents' wishes

Parents would like their children to enter:	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
the same career	22 (38%)	35 (60%)
a different career	28 (48%)	20 (35%)
parents are indifferent	8 (14%)	3 (5%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 6,56$; significant on the level of 0,05

Adjustment to career

The child has adjusted himself to his career	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
with difficulty	17 (41%)	6 (11%)
easily	24 (59%)	50 (89%)
Together*	41 (100%)	56 (100%)

$\chi^2 = 12,3$; significant on the level of 0,001

Adolescent's role among his fellow workers

His role among his fellows	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
leading	15 (42%)	12 (23%)
subordinated	11 (30%)	5 (10%)
undeterminable	10 (28%)	35 (67%)
Together*	36 (100%)	52 (100%)

$\chi^2 = 14,0$; significant on the level of 0,001

Opinion of the juvenile's superiors

Superiors characterize the child	Number of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
favourably	34 (77%)	54 (98%)
unfavourably	10 (23%)	1 (2%)
Together*	44 (100%)	55 (100%)

$\chi^2 = 11,0$; significant on the level of 0,001

* In other cases the parents could not give information or the child was not apprenticed.

Analysis of Family Relations

The characteristic features of the families producing juvenile delinquents are:

- indifference, mutual neglect, and lack of emotional ties between parents.
- an indifferent and emotionally uncommitted attitude of the father towards the juvenile delinquent;
- lack of parental authority and finally neglect and exploitation of the child by his father.

Mothers of juvenile delinquents often look neglected, their homes are untidy, the family atmosphere is full of conflicts. The data of this part of the inquiry prove the importance of family life in any young person's development. Family atmosphere, whether harmonious or full of conflicts, impresses the personality of the adolescent. More is needed - a deep affection not only between the members of the family, the parents and the children, but also between the parents themselves. Mothers are the most important moulders of the child's personality; yet from the results of our research it is evident that the father's part is very important, as well. According to our data, juvenile delinquents particularly lack father's love. It is obvious that unauthoritative mothers who play a subordinate role in the family have a bad influence upon the children. Indifferent, non-critical or indulgent parents deprive the young persons of the possibility to get accustomed to restrictions with which everybody is faced in life. Our inquiry has not supplied an answer to the question where to look for the reasons of the insufficient authority of the mother.

Data of statistically significant differences

Emotional Relation between Parents
Scale 1 - absolute data

Relation: Juveniles:	father - mother		mother - father	
	delinquent	non-delinquent	delinquent	non delinquent
devotion	4	10	2	18
love	28	35	34	34
indifference	22	13	17	5
Together	54	58	53	57

Scale 1 - in percentage

Relation: Juveniles:	Father - mother		Mother - father	
	delinquent	non-delinquent	delinquent	non-delinquent
devotion	7	17	4	31
love	52	60	64	60
indifference	41	23	32	9
Together	100	100	100	100

Father - mother: $\chi^2_2 = 5,53$; significant on the level of 0,10
 Mother - father: $\chi^2 = 19,20$; significant on the level of 0,001

Scale 2 - absolute data

Relation: Parents of juveniles:	Father - mother		Mother - father	
	delinquent	non-delinquent	delinquent	non-delinquent
Emotional dependance and attachment	31	46	41	51
Emotional indifference	23	12	12	6
Together	54	58	53	57

Scale 2 - in percentage

Relation: Parents of juveniles:	Father - mother		Mother - father	
	delinquent	non-delinquent	delinquent	non-delinquent
Emotional dependance and attachment	57	79	77	89
Emotional indifference	43	21	23	11
Together	100	100	100	100

Father - mother: $\chi^2_2 = 5,21$; significant on the level of 0,05
 Mother - father: $\chi^2 = 9,01$; significant on the level of 0,01

Care or Neglect between Parents

Relation: Juveniles:	Father - mother	
	delinquent	non-delinquent
Exaggerated care	0	2
care	38 (70%)	51 (91%)
neglect	16 (30%)	5 (9%)
Together	54 (100%)	58 (100%)

Father - mother: $\chi^2 = 6,76$; significant on the level of 0,01

Emotional Relation between Parents and Children

Scale 1

Relation: Juveniles:	Father - child	
	delinquent	non-delinquent
devotion	1	8
love	29 (56%)	40 (86%)
indifference	24 (44%)	8 (14%)
Together	54 (100%)	56 (100%)

Father - child: $\chi^2 = 10,64$; significant on the level of 0,01

Scale 2

Relation: Juveniles:	Father - child	
	delinquent	non - delinquent
Emotional attachment	32 (59%)	47 (84%)
Emotional indifference	22 (41%)	9 (16%)
Together	54 (100%)	56 (100%)

Father - child: $\chi^2 = 7,09$; significant on the level of 0,01

Care and neglect between parents and juveniles

Relation: Juveniles:	Father - child	
	delinquent	non-delinquent
care	33 (62%)	50 (89%)
neglect	20 (38%)	6 (11%)
Together	53 (100%)	56 (100%)

Father - child: $\chi^2 = 7,63$; significant on the level of 0,01

Subordination - Superiority

Relation: Juveniles:	Mother - child	
	delinquent	non-delinquent
subordination	10 (18%)	1 (2%)
independence	34 (61%)	35 (61%)
superiority	12 (21%)	21 (37%)
Together	56 (100%)	57 (100%)

Mother - child: $\chi^2 = 9,83$; significant on the level of 0,01

Readiness for self-denial - exploitation of others

Relation: Juveniles:	Father - child	
	delinquent	non-delinquent
self-denial	0	2
normal contribution	40 (75%)	53 (98%)
exploitation	13 (25%)	1 (2%)
Together	53 (100%)	56 (100%)

Father - child: $\chi^2 = 10,6$; significant on the level of 0,01

Personal Appearance

Appearance	Mother of	
	delinquent	non-delinquent
juveniles		
appropriate	45 (80%)	50 (96%)
neglected	11 (20%)	2 (4%)
Together	56 (100%)	52 (100%)

Mother: $\chi^2 = 5,21$; significant on the level of 0,05

Family Atmosphere

Atmosphere	Families of juveniles	
	delinquent	non-delinquent
strained - not harmonious	26 (47%)	6 (10%)
harmonious and medium		
harmonious	29 (53%)	52 (90%)
Together	55 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 18,96$; significant on the level of 0,001

Tidiness of dwelling

Dwelling is:	Families of	
	delinquent	non-delinquent
juveniles		
tidy	9 (15%)	22 (38%)
fairly tidy	27 (47%)	30 (52%)
untidy	22 (38%)	6 (10%)
Together	58 (100%)	58 (100%)

$\chi^2 = 14,75$; significant on the level of 0,001

11. Juveniles in Institutions for maladjusted youth.

Research into the juveniles' personalities and into their social background reveals a particularly strong emotional indifference of socially maladjusted juveniles on the one hand, and on the other hand, a series of frustrations in the family circle, in society, at work, and at school. We found that juvenile delinquents lived in conditions that could not satisfy their emotional needs, and prevented them from asserting themselves and deprived them of incentives for successful work.

Therefore, the seminar, organized for the educators in institutions for maladjusted youth dealt with three main problems:

- emotional response of juveniles to educational methods of their educators and parents (chapters 12 and 13)
- emotional response of juveniles and their claim to affirmation among the youth of the same age (chapters 14 and 15)
- problems of reward and punishment (chapters 16 and 17).

We wanted to elucidate the selected problems from the practical point of view of educators, who re-educate juveniles in institutions for maladjusted youth, and from the point of view of those, who study this problem theoretically. Therefore two one-hour lectures were intended for each of the above mentioned themes. The first was given by an educator from an institution for maladjusted youth, and the second by an expert in the relevant theory.

Each lecture was followed by discussion. For this purpose 50 participants were divided into three discussion groups. Recommendations and resolutions of each group were formulated at the last plenary meeting of the seminar.

Summary of Resolutions and Recommendations

1. Formation of Emotional Relations

1. For want of qualified workers that could carry out family rehabilitation work, special commissions should be set up at the Councils for Family Protection, in all large communities. These commissions should primarily take care of families with maladjusted children. It is desirable that members of these commissions should be people whose work is in some way connected with young people, such as: pedagogues, district nurses, doctors, mid-wives etc. Their work with such families should be of a preventive character. In addition, such commissions could also settle some economic problems of the family (employment, housing ...).
3. To prevent maladjustment in children, teachers should take a more active part in preventive work. For this purpose they need additional training (special courses, supplement-

tation of the syllabuses of teachers training colleges).

4. Before taking a final decision to send a child to an institution for maladjusted youth, all possibilities to change the child's environment should be considered (holiday camps, different forms of work in housing communities, sending the child to a foster family, etc).

5. Some preliminary work should be done before sending the child to an institution for maladjusted youth. Both, the child and his family, should agree to it. The transfer should be carried out by the staff of the institution to which the youth is sent. Therefore, the educator should get acquainted with the family and should help the youth to overcome the initial difficulties on his arrival at the institution. Consequently, urgent demands for a sudden transfer of a child to the institution for maladjusted youth is not desirable.

If - in exceptional cases - they are necessary, the shortest procedure should be adopted for the transfer of the young person to the appropriate institution.

6. Parents, children, and the public often show an adverse attitude towards institutions for maladjusted youth because they are misinformed about their work and character. For this reason it would be necessary to get the public acquainted with the work of the institutions for maladjusted youth by means of the press (daily papers, professional and informative pamphlets on individual institutions for maladjusted youth), lectures, radio, and film. Welfare officers and teaching staffs in schools should also have a better knowledge of the work of these institutions and of the part they play in re-educating children so that they could help parents with right advice.

7. During the child's stay in the institution, close contacts with his previous environment should be maintained and should by no means be interrupted. Through these contacts in close co-operation with competent welfare officers, we should aim at an improvement of the previous environment. For, our purpose is to send the child from the institution back to this improved environment.

9. Social service should be improved by the employment of workers working with the local councils and in the institutions for maladjusted youth as well. Social workers employed in these institutions should work primarily with families and the environment from which the child comes and where he is going to return. They should acquaint this environment with the child's feelings and behaviour in the institution and prepare it for the child's return.

10. The educators should discuss with each individual separately, his emotional relations to his previous environment (parents, brothers, sisters, family). Thus, they could

help them to change their feelings towards their previous environment, accustom themselves to the new one in the institution, and to conform better to the group. They would also acquire a positive emotional relation towards their educators. For this purpose, educators should improve their knowledge of psychology at regular summer courses that would last from 2 to 4 weeks. At the Higher Pedagogic school a special department for training teachers for maladjusted children should be founded.

14. It is indispensable to establish a special medical institution for the psychopathic youth, in order to prevent their harmful influence on the sane youth living in institutions for maladjusted youth, and thus, enable them to get the necessary treatment. It would be necessary, however, to train a special staff for this institution.

11. Grouping

3. In the institutions for maladjusted youth the established grouping into family groups as well as into interest groups should be maintained. We must see to it that the number of inmates constituting a formal educational group should not exceed 10 to 12 members.

4. Inmates, that have been found difficult to re-educate, should also be included in the leadership of informal as well as interest groups. The educators should grant them a certain amount of independence, but at the same time direct their work.

5. A newcomer to the institution ought to be thoroughly studied. And this study should be based on individual work with him. The child's behaviour in different circumstances, in the institution, will reveal his personality and his interests. Establishing the positive and the negative qualities of the inmates will help toward the creation of a heterogeneous balance between the formal and other groups. Observation should be carried out in a special group of newly arrived inmates and should last no longer than one or two months.

6. The work with each group should be based on the principle of democracy: the management consults its members and insists on the carrying out of the measures agreed upon.

III. Problems of Punishment and Reward

Reward is a much more affective re-educating method than punishment, yet, the task for which a reward is granted should not be beyond the inmate's capacity. The most common forms are: individual rewards (money, leave, tasks of honour, gifts of practical value like clothes, shoes, tools, personal belongings that are presented to them, praise, free exit, visiting performances without supervision, admission into different organisations) and collective rewards (trips, monetary rewards, various practical presents to the group)

etc.). During the course of discussion the participants pointed out that there was only a small choice of collective rewards. They agreed that individual rewards should be awarded with the consent of the whole group to which the candidate for the reward belongs. It has often happened that the inmate tried to spend the monetary reward in an inappropriate way. The educator should not interfere with the way in which the rewarded youngster wants to spend his money, he should, however, advise him and explain to him the consequences of squandering money. The same problems arise with regard to free exit. Individual rewards are of great importance. Thus, the inmate has the opportunity to obtain a few things that are his own property and for which he feels responsible.

Because of the above mentioned reasons individual rewards should be more often used in re-education of inmates. As to collective rewards, the participants thought that they should contribute towards strengthening the internal growth and unity of the group.

In order to encourage the inmate to reach the intermediate aims, a detailed working programme for each workshop should be drawn up. Heads of the workshops should not be given awards for high productivity of their workshop but for their effort to train the inmates for different grades of work.

As to individual and collective punishment (still more often applied than rewards) the participants agreed that it should be used only as an exceptional measure to reach the re-educational purpose. It should above all be applied individually.

C001SS 5942398

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000428077

